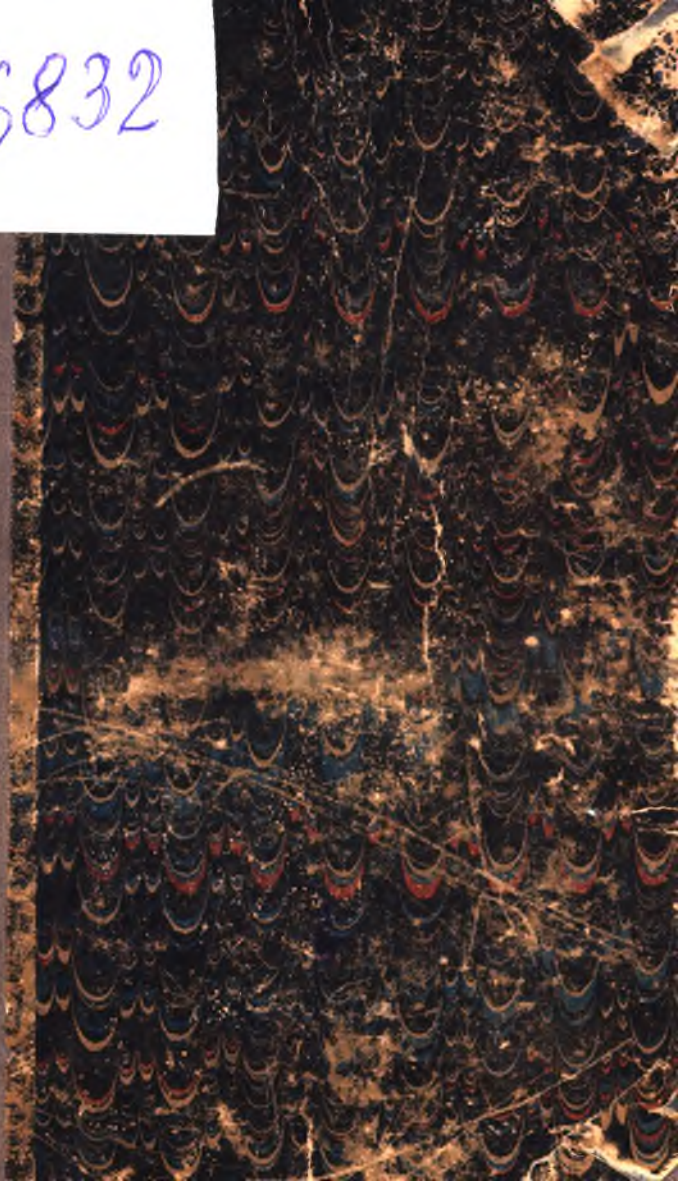

6832

РУСКА ПИСЬМЕННІСТЬ.
VII.

Г 54
724

Ч. 385

6832
7070

ТВОРИ

ЛЕОНІДА ГЛІБОВА,
КСЕНОФОНТА КЛИМКОВИЧА,
ВОЛОДИМИРА ШАШКЕВИЧА.

Видане товариства „Просьвіта“.

214
7070

В. Шашкевич

6832

У ЛЬВОВІ, 1911.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Друковано 5000 примітників.

Ціна оправного примірника 1 К 40 с, в крас-
шій оправі 1 К 80 с

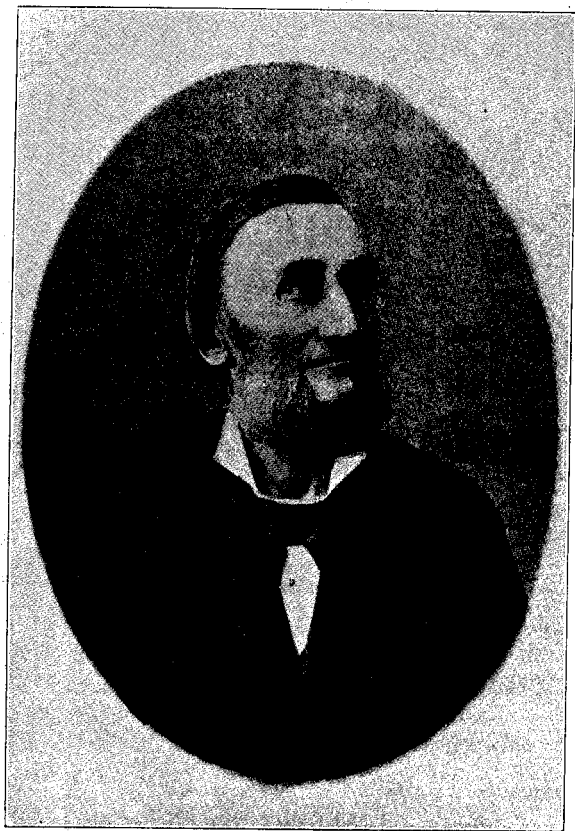

ТВОРИ
ЛЕОНІДА ГЛІБОВА.

Леонїд Глїбїв.

ЛЕОНІД ГЛІБІВ.

Леонід Іванович Глїбів народив ся 19. (ст. ст.) лютого 1827. р. в Веселім-Подолї, селї полтавскої губернії, де его отець був управителем маєтностей богатих панів Родзянок, добрих і освічених людей стародавнього і поважаного українського роду. В осьмім році житя перебрав ся до села Горбів в кременчуцкім повіті, де і прожив весело хлопчачї літа. Вивчивши ся дома від матери і сьвященика а під доглядом самого пана Порфира Родзянки початкових наук, вступив до гімназії в Полтаві, але занедужавши мусїв її з 7-ої кляси покинути і проживав у батька на хуторі. Потім учив ся в ліцею в Ніжинї і скінчив его в році 1855., уже жонатий. Відтак був учителем в Чорнім-Острові на Поділю, а від року 1858. учив гісторії і географії в гімназії в Чернигові. Там став в р. 1861. видавати в російській і українській мові тиждєну часопись »Черниговській Листокъ«, в котрій окрім его власних творів друковали ся писаня Куліша, Кониського і інших визначних авторів. Але вже в році 1863. заборонено дальше видаванє »Листка«, а редактора усунено зі служби за українофільство: до того-ж він тяжко заболїв, а коли став приходити до сил, заслаб на очи так, що мало не осліп. Стративши вже давнїйше свого добродїя Родзянку, а відтак, коли був в ліцею, батька і матір, тепер кілька років жив без зарібку у свого тестя, протопопа Бордоноса в Ніжинї; там постигло его дальше нещастє, смерть жінки. Аж в році 1867-ім здобув собі нову посаду, управителя земскої (повітової) друкарні

в Чернигові. На тій посаді проживав до смерти, котра наступила 29. (ст. ст.) жовтня 1893. р. після довшої недуги. Похорон відбув ся дуже велично, бо ціле місто его знало, любило і шанувало.

Глібів вже в гімназії писав поезії в російській мові, і в році 1847. вийшла книжочка его віршів під надписом »Стихотворенія Леонида Глѣбова«. Але як став у Полтаві зустрічати ся з українським поетом Чужбинським, особливо ж як прочитав Шевченкового »Кобзаря« та Гребінчині »Приказки«, почав у себе на хуторі писати по українськи. Від 1853-ого року друковали ся его байки і інші поезії в »Черниговскихъ Вѣдомостяхъ« а потім в петербургській »Основі« і в его газеті »Черниговскім Листку«, де підписував ся »Кенир«. Любив також театр і написав три комедії українською або мішаною мовою. Після року 1863. якийсь час нічого не друкував по українськи, аж в році 1872. вийшла збірка его (50) байок. Потім знов замовк, аж від року 1889-ого до самої смерти, хоть слабій на очі, складав даліше байки і інші вірні та й поміщав переважно в галицьких часописях »Дзвінок« і »Зоря«.

По-при Гребінці єсть Глібів найбільший руский байкар і майже одинокий автор загадок і жартів; але також декотрі его пісні і інші поезії широко суть знані або й співають ся в народі. Особливо ж симпатичним став він в остатних роках свого життя, через нові свої байки, загадки і інші вірні, дітям і приятелям дітей в Галичині, де і сьвятковано в 1891-ім році 50-і роковини его письменства теплими та сердечними споминками і привітами.

І. БАЙКИ.

З року 1853-ого.

І. Вовк і Кіт.

В село із лісу Вовк забіг..
Не думайте, що в гості, братця!
Ні, в гості Вовк не забіжить;
А він прибіг, щоб де-небудь сховатъ ся:
Проклятий люд з собаками настиг..
І рад би Вовк в які ворота вскочить,
Та лишенько йому: куди не поглядить ---
Усюди Вовченька недоленька морочить,
Хоч сядь та й плач!
Ворота, як на те-ж, кругом усі заперті,
А дуже Вовкові не хочеть-ся умерти
(Бо ще він не нажив ся, бач!),
А гірше — од людей, од видимої смерти..
Коли глядить —

На загороді Кіт сидить,
На сонечку мурликає, дрімає.
Підскочив Вовк і до Кота мовляє:
— »Котусю-братіку! скажіть мені скоріше,
Хто із хазяїнів отгуг усіх добріше?
Я хочу попрохатъ, щоб хто мене сховав
На сей недобрий час. Я б у пригоді став!..
Чи чуєш гомін той? За мною то женуть ся!..
Котусю-батецьку! куди-ж мені поткнутъ ся?«..
— »Проси мерцій Степана,

Він добрий чоловік,« Кіт Вовкові сказав.

— »Так я у його вкрав барана.«

— »Ну, так навідайсь до Демяна.«

— »Е, і Демяна я боюсь:

Як тільки навернусь,

Він і згадає поросятко.«

— »Біжи ж, аж ген живе Трохим!«

— »Трохим? боюсь зійти ся з ним:

З весни ще злий він за ягнятко!«

— »Погано ж!... Ну, а чи не прийме Клим?«

— »Ох, братіку! теля я в його звів!«

— »Так ти, бачу, усім тут добре надоїв,«

Кіт Вовкові сказав:

»Чого-ж ти, братіку, сюди і забігав?

Ні, наші козаки ще з розуму не знали,

Щоб Вовка од біди сховали!

І так-таки ти сам себе вини:

Що, братіку, посіяв, те й пожни!«

2. Вовк і Вівчарі.

Раз Вовк тихесенько підкрав ся...

Всім відомо, куди він звик ходить

І де він лиха набірав ся, —

Та що-ж робить,

Коли на те вже Вовк удав ся.

Щоб овечок давить!

І сей раз він туди-ж попхав ся.

Тихесенько кошару обійшов;

Прислухав ся — не чуть, мерцій на тин зошав ся,

Зиркнув — та й охолов:

Вівчарики прехорошенько

Найкрасчого баранчика взяли

Та й патрають гуртом, а кунделі

Мовчать, лежать собі смирененько,

Неначе-б то усім їм там,
Кудлатим гаспидським синам,
Позакладало... мов не знають,
Що перед ними виробляють! —
Дивив ся Вовк, дививсь,
Здихнув — та й знов у степ пошлівсь,
Та й каже: »де та правда ділась?!...
Яка б тут шарварка зробилась,
Який би гомін підняли
І Вівчарі і кунделі,
Як-би мені таке зробить схотілось!«...

На сей раз приказка здалась:
Що де-кому, мовляли, можна — другим зась.

3. Лебідь, Щука і Рак.

У товаристві лад — усяк тому радіє;
Дурне безладдя лихо діє,
І діло, як на гріх,
Не діло — тільки сьміх.

Колись-то Лебідь, Рак та Щука
Приставить хуру узялись.
От трое разом запряглись,
Смикнули — кат-ма ходу...

Що за морока? Що робить?
А й не велика, бач-ся, штука, —
Так Лебідь рветь-ся підлетить,

Рак упирасть-ся, а Щука тягне в воду.
Хто винен з них, хто ні — судить не нам,
Та тільки хура й досі там.

4. Мірошник.

Мірошник мав хороший млин.
В хазяйстві не аби-що він:
Про се гаразд усякий знає,
Хто хлібець мас.

Млин у Мірошника був водяний.
Мірошник той Хомою звав ся,
І був він чоловік такий,
Що не гаразд за діло брав ся;
А інший раз
Буває дорогий і час. —
Вода раз греблю просмоктала..
Ну що-ж! узять би й загатить.
Так ні! Мірошник спить та спить.
Вода ж біжить... ще більш прорвала:
Хомі й за вухом не свербить.
Хто йде, мерщій у млин загляне:
»Ой Хомо, Хомо, схаменись!
Он скоро вже й води нестане;
Піди лиш, брате, подивись!«
А він їх слуха щось не дуже:
— »Нехай лиш! річка не калюжа;
Води ще стане на весь вік!«
З Хоми сьміють ся добрі люде:
»Тоді побачимо, як буде, —
Дурний ти, Хомо, чоловік!«
І справді сталось, як казали:
Вода зійшла — колеса стали.
Злякавсь Мірошник, та й біжить
Притьмом до прірви, щоб гатить.
Курей тим-часом із десятків
Прийшло напити ся води.
Уздрів Мірошник сих паньматок:
— »Бач, калостні — кричить — буди!

У мене й так води немає,
Ще й ви сюди?!
І зó-зла палицю хапає...
Шпурнув --- та й всіх курей побив.
А млин стоїть, хоч прірву й загатив;
І щó робити --- не втямає...
Ні з чим zostав ся мій Хома:
Води нема й курей чорт-ма.

На сьвітї є такі лани:
Без діла сотні всюди сують,
А за недогарок вони
Людей і лають і мордують
(Вони се так, бач, хазяйнують!)...
Та й диво, що у них
Хазяйство піде все на сміх!

5. Лисиця й Осел.

— »Відкіль бреден ти, голово лиха?«
Лисиця так мовля Ослові.
— »Дивив ся, як там Лев здиха,
Аж-ген у тій діброві!
Підп, паньматко, подивись;
Ти ж знала ся із ним колись...
І, щó тепер із ним зробилось!
Де в біса й сила тая ділась!
А то було, як руконе —
Не втямиш з лику, де б сховав ся —
Таке було те пугало страшне!
Мабуть його весь сьвіт бояв ся...
Тепер лезить, неначе пень,
І ніч і день.
Ніхто його вже не боїть ся.
Усяк безпечно йде дивить ся;

Хто схоче — добре ускубне
За вражий чуб його зубами,
А хто під боки стусоне —

Чи дрюком, чи рогами.»

— »А ти запевне не посьміє?»

Йому підсьміє Лисиця.

— »Отсе-таки! чого-ж дивить ся?

І я його раз захмилів, —

Нехай і наших знає!»

А й в людях такечки буває, —

Чи то вже світ тепер такий:

Поки ти чим кому страшний,

Усяк тебе і поважає;

А тільки як-небудь спіткнись, —

Дивись —

Хто й поважав, той лає.

6. Чиж та Голуб.

Весною чирик молоденький,

Такий співучий, проворненький,

В садочку все собі скакав,

Та якось у сільце й попав;

Сердега в клітці їрветь-ся, беть-ся...

А Голуб бачить та й сьмієть-ся:

»А що? попавсь? — от тобі й на!

Вже певно голова дурна...

Не бійсь, мене б не піддурили,

Хоч як би не хитрили,

Бо я не Чижик! ні... отсе!»

Аж гульк — і сам шіймаєсь в сільце. —

Ото на себе не надій ся,

Чужому лихові не сьмієть ся!

10. Прохожі та Собаки.

Через левади та горбди
Два кума йшло з весілля до господи.
Бредуть, балакають про щось...

Аж ось

Де не взялась собака в біса —
Чи з-під воріт, чи із-за ліси —
Присікала ся, аж висчить...
Коли поглянуть — ще біжить
Мабуть з десяток чи й не більше...
Та як напали — батю мій!
Одна гаразд, друга ще гірше.
Кіндрат маха ціпком мерщій.
— «Ось не займай лишень, Кіндрате,»
Тут обізвався до його Клим:
«Я їх натуру знаю, брате:
Відчеплють ся... ось ну, ходім!..
Та не махай і не диви ся»...
От вони йдуть собі та йдуть.
Собаки й справді уняли ся,
А далі стало вже й не чуть.

Оттак зависливії люде

(Вони є всюди!):

Як щó завидно їм — куди!

Брехати, мов собаки, стануть...

А ти собі іди та йди:

Набрешуть ся та й перестануть.

11. Миша й Пацюк.

— «Добрий-вечір, сусіде мій!
Чи всі ви живі та здорові?»...
Гукнула Миша Пацюкові.
— «Та ще!» Пацюк мовляє їй.

— »А я се — каже — прилинула,
Щоб розказать тобі, що чула,
Щоб ти радів, як я, та знав:
Лев, кажуть би, kota піймав«...

— »Якого?»

— »Катюгу нашого рудого,
Що нам просьвітку не давав«...

— »Гай-гай! — Пацюк мовля — раденька,

Як кажуть, що дурненька!

Що з того, що піймав?...

Як дійдуться у них до чого --

Не бачить Лева нам живого!

Бо знаєш, що за зьвір той кіт!»

Оттак, як хто кого боїть ся,
То й думає, що на того весь сьвіт
Так буде, як і він, дивить ся.

12. Хлопчик і Гадюка.

Хлопя в садку собі гуляло

Та й забажало

На іграшки ужа піймать.

(Воно гніздо його назнало —

Так як утерпїть, щоб не взять?)

Побігло, засадило руку,

Та й витягло — гадюку...

Злякав ся Хлопчик, аж поблід;

Стоїть, як стовп, і не тікає.

Гадюка дивить ся і так йому мовляє:

— »Бач, дурнику! робити так не слід...

Ти знаєш; що за се буває?

Узять би, добре укусить...

Та хай вже сей раз Бог простить;

А в-друге лишко буде, чуєш?

Гляди ж — шануй ся, стережись,
Робити так не вчієь,
Та роздивляй ся, з ким шуткуєш!»

13. Вовк та Мишеня.

На полі Вовк овечку взяв,
Потяг сердешную в діброву —
Не на розмову,
А щоб із'їсти: він бажав
Мняця свіженького давненько.
От взяв овечку, обідрав,
Як знав,
Та й заходив ся хорошенько
Мняце під дубом уминать, —
Аж на зубах кістки хрущать.
Ів Вовчик, ів, аж утомив ся;
Гараздненько удовольнив ся,
А все-таки всього не з'їв:
»Нехай вже, каже, другим разом.«
Мняце травицею прикрив,
А сам спочинуть ліг тим-часом.
Неначе пан який — лежить...
А Мишенятко під вербою
Почуло, що мняце пахтить,
Та й крадеться поміж травою
(Яке мале, а вже хитрить!)...
От, помалесеньку підкралось,
Взяло мняця та у дупло й сховалось.
Угледів Вовк, дарма що спав,
І на ввесь гай гукать звачав:
»Ой, ненечко! рятуйте! поможіте!
Ловіте злодія, держіте!
Добро мое покрав!»

УЧИТЕЛЬСЬКОГО

Я в одному селі по ярмарку гуляв,
Та й бачив диво:
Якийсь там становий хвинтив списиво
Біля чумацьких хур.
Чого він там нікав — усі на вує мотали...
От, якось у його тарані вязку вкрали,
А він гукає: »пробі! калавур!«

14. Зозуля й Півень.

»Як ти співаєш, Півне, веселенько...«
— »А ти, Зозуленько, ти, зіронько моя,
Виводин гарно так і жалібненько,
Що іногді аж плачу я...
Як тільки що почнеш співати,
Не хочеться й щениченьки клювати,
Біжиш в садок мерщій...«
— »Тебе я слухала б до-віку, куме мій,
Аби-б хотів співати...«
— »А ти, голубонько, ти, кралечко моя,
Поки співаєш на калині,
То й весело мені, і забуваю я
Свою недоленьку, життя своє погане
Та безталанне...
А тільки замовчиш,
Або куди лежиш, —
Занив серденько, неначе на чужині...
Гістоньки — не їм, і питоньки — не пю,
Та виглядаю все Зозуленьку мою.
Як гляну на тебе, така ти невеличка,
Моя черепеличко, —
А голосочок то який!
Тонесенький, милесенький такий...
Куди той соловей годить ся?«
— »Спаси-бі, братіку, за добрее слівце.

Як не хочать тебе за се?.

І ти виспівуєш, неначе та жар-птиця;
І далєбі, що так, — понїлю си я на всіх.»

Де враз ся Горобець, послухав трахи їх,

Та й каже: »годі вам брехати!

Та одно другого знїчеви вихваляти!»

Пурхнув — та й був такий.

За що-ж, — хто-небудь понїтас, —

Зозуля Цївня вихвалєє?

За те, що Цївень годить їй

Та потакати добре вмїє:

Рука, як кажуть, руку мїє.

15. Лев та Миша.

Старенька Миша горювала:

Їй нігде, бідній, було жить,

Головоньки на старість прихилить;

Сама собі по сьвітові блукала..

Дїток нема: були колись —

Теперечки по сьвіту розбрелись:

Одним-одна зосталась мати. —

Пішла вона звичайненько прохати,

Щоб Лев в дуплі дозволив їй,

Самотній та старій,

Хазяїство завести маленьке

Біля їх милости близенько.

— »Хоч сила всїм страшна твоя,

Хоч пан ти — каже — між панами,

Та хто зна, що ще буде з нами:

В пригоді, може, стану й я«...

— »Хто? ти? — Лев заревів — така погана?...

Мене, такого пана,

Суди задурювать прийшла?...

Пішла!

Бач, теревені розпустила!

Тікай, поки ще ціла!»

Злякалась Миша, та притьмом,

Поміж травою, лопушком,

З переполоху почухрала —

Туди-сюди — й з очей пропала. —

Раз Лев пішов поживи розглядать,

Та у тенега якось і піймав ся.

Рвонув він раз — тенега не тріщать;

У-друге, в-третє — ні... Вже як не силкував ся,

Як не ревів,

Як не вертів,

А все-таки не вивертівсь — zostав ся.

Прибігли люде, узяли,

Зв'язали бідного та й повезли

По ярмарках в залізній клітці

На диво світові всьому

(Видно, були німецькі митці!).

Прийшло ся гірко бідному йому...

Згадав про Мишу, щό вона казала,

Та й дума, плачучи: »як-би вона була,

Загинути б мені, дурному, не дала:

Тенега б всі попрогризала...

І я б гуляв отсе в зеленому гаю,

Мов у раю«...

А сам, сердешний, слізозньки ковтає:

Є каяття, та вороття немає.

Скажу я, люде добрі, й вам

(До казки приказка годить ся,

Хоч і панам):

Не плюй в колодязь, — пригодить ся

Води напить ся.

16. Співаки.

Сусід до себе вливав кума:

— »Приходь лиш, брате, на часок:

По чарці випемо, сальця з'їмо шматок.«

А справді — так не те він дума:

То кумові сказав він тільки так!

Хотіло ся ж, щоб похвалить ся —

Яких він назбирав Співак.

От кум прийшов; посіли, як годить ся;

По одній випили, по другій налили...

Тут ~~наруби~~ як утили!

Роззявили роти — гукать...

Хто в гору дме, а хто пищить...

Аж головою кум вертить:

»Чорт батька знає, як співають!«

Став він хазяїну казати:

»Аж вуха, далєбі, болять!«

— »Та може й так«... хазяїн став мовляти:

»Є трохи хвалшу, що й казати...

Так он-що — все народ такий,

Як кажуть, золотий!

То сількісь, що не так співають,

За-те горілки не вживають!«

А по мені — вже лучче піи,

Та діло розумій.

17. Лев та Вовк.

Лев уминав за сніданням ягця,

Побіля його відливе щеня

Вертить ся та й вертить ся, —

Все мостить ся, щоб поживить ся.

От, якось-то й одважилось вхопить

Шматок м'яса, щоб не кортіло.

Лев бачить, що воно зробило,
Та змилосердив ся — мовчить;

Бо у щеняти

Якого розуму питати?..

Побачив Вовк (він недалечко був)

Та й дума: »Лев мабуть дурненький,

Або ж на старість силу збув,

Що став такий плохенький;

Коли щеня не задавив —

Мене не займе й поготів!«

От квапить лапу до м'ясива...

Як скочить Лев — аж диба стала грива...

На Вовка бідного насів —

Давив його, крутив...

Та й каже: »се тобі за теє,

Щоб не дививсь ти на щеня,

Бо не що-дня бува бридня;

Воно дурне ще, молодеє,

А ти вже, Вовче, не щеня!«

18. Хазяїн та Шкапа.

Хазяїн сів овесець;

Була у його нивка невелика.

От, бачить Шкапа та й базіка:

»І на який се він кінець

Овес у полі росипає?

Мабуть і сам гаразд не знає..

А я чувала, та й не раз,

Як про людей гукають всюди,

Що люде розумніші нас..

Кий чортів батько — брешуть люде!

Який тут розум — землю рить

Та розкидять панію без діла?

Немаче нікуди подіть!..

Стрижчаті б дав, то й я б поїла;
А хоч індикам, хоч качкам, —
Усе б було видніше нам,
Що робить він хоч трохи гарно
І що пашні не тратить марно...
Або нехай би й заховав, —
Сказали б, що скупенький став...
А то що зробіть — все дурниця,
Вже аж не хочеться дивитись ся! —
Минуло літо; після жнив
Овес Хазяїн змолотив
І Шкапу ту, що вередує,
Він і шанує і годує.

Так інший з дуру неборак
Над Божим ділом вередує:
»І се не так, і те не так,
Чого се сонце дуже гріє,
Або не відтіть вітер віє...
Головонька його дурна
Того й не зна,
Що Бог нас лучче розуміє.

19. Тросженець.

За тридев'ять земель, у тридес'ятім царстві
Та в іншійм господарстві,
Якийсь-то хвабрій молодець
(Чи дворянин він, чи купець, —
Про те вже не скажу вам, братця,
Щоб інгді не пробрехать ся...) —
Та що утяв!...
Послухайте! узяв,
Покинув жінку та й поплив ся,
Хто його зна куди й чого...

От, потім чують про його,
Що десь він аж на двох жінках ще оженив ся, —
Такий пройдиєвіт був!
От, якось цар про се почув
Та зараз-же бумагу й посилає,
Щоб беззаконника *такого-то* схопити,
Приставити у суд — і там його судить;
А всім судейським натякає,
Щоб ділом не вертїть
(Видно, сей гріх у них буває!),
А так йому, поганцю, присудить,
Щоб більше вже ніхто не важивсь так робити,
Коли на сьвітї хоче жити;
»А як що зробите не так —
Повішаю усіх, неначе тих собак.« —
Не знає бідний суд, де дїть ся,
Усіх циганський піт пройма,
А ділові ладу нема:
Як не присудять — не годить ся:
Бо вже доводилось судити —
Так капостний народ не дуже щось боїть ся...
Ну, що його робить?...
Возили ся, возили ся,
Та якось і вмудрили ся
Прояву осудить.
Зібрали ся пани, поприбігали люде
Дивити ся — що буде.
А суд гуртом рішив:
»Щоб беззаконника провчити, —
Опреділити,
Щоб він з трьома жінками жив.« —
Дивуєть-ся народ та й дума: »от удрали!
Теперечки ж усі пропали:
Повішають дурних!«
Аж ні! поперед всіх

Повісив ся пройдисьвіт на осиці
(Видно, жінки були завзяті птиці!).
Та й що-ж ви думаєте? казус сей
Так налякав усіх людей,
Що більше вже ніхто із глузду не скрутив ся,
І доєї не чутно, щоб хто на трьох жінках
В тім царстві оженив ся.

20. Охрімова свита.

Була в Охріма сіра Свита,
Так хороше пошита:
Із-заду вусики з червоного сукна,
На комірі мережечка така, що на, —
Хоч голові носити!
Дурний Охрім не вмів її глядіти,
Таскав, коли й не слід таскати.
Раз став він Свиту надягати, —
Аж дивить ся — рукава вже продрались.
От мій Охрім, щоб люде не сьміялись,
Налагодивсь латати.
А де-ж суконця взяти?
Охрімові не вдивовижу!
»Ми знайдемо!« він каже сам собі, —
»Рукава трохи обчикрижу
Та й поможу журбі.«
Зробив
І Свиту знов надів.
І хороше йому здаєть-ся,
Хоч руки й голі до локіт;
Так он біда: куди він не поткнеть-ся —
Усяк од реготу береть-ся за живіт.
Розсердив ся Охрім, що з його так глузують...
»Тривайте ж — каже — коли так,
Зроблю ж я ось-де як...

Нехай, дурні, собі пустують:
У них, видно, жуки у голові...
А ми втіємо рукавця і нові,
Хиба мудрація велика!«
Охрім догадливий був парубіка!
Прехорошенько взяв,
Підрізав поли він чимало, —
Як-раз, щоб на рукава стало, —
Покраяв та й попришивав —
І знов рукава, як рукава.
І ходить мій Охрім, неначе та проява,
Та й думає: »ось я-то молодець,
Удав ся хоч куди клопчина!«
Дурний, дурний! а на йому свитина,
Неначе той німецький каптанець!

Отже і з тим буває,
Хто чорт-зна де добро своє діває, —
А там як кинеться — вертить і так і сяк,
Неначе горобець у клітці...
Дивись, згода — гуляє неборак
В Охримовій куденькій Свитці.

21. Два кума.

»Здоров, Василю, пане-брате!«
— »Здоров, кумасю мій, Кіндрате!«
— »Чи ти ще там здоров та жив?«
— »Ох, братіку!« Василь завив:
»Мого ти лишецька не знаєш,
Що так питаєш!
Бог покарав мене: я погорів;
Уся худібонька пропала,
Неначе язиком корова ізлизала...
— »Отсе бак лихо! глянь... коли-ж воно і як?«

— А так!

Неділь вже мабуть з вісім буде —
Сьвятками до мене зібрались добрі люди...

На беседі вже звісно, понижлись...

От, як усі вже розійшлись,

Пішов я з каганцем до коней у повітку.

Бодай би й не ходить!...

Я, бач-ся, каганець усе ховав під свитку,

Та якось тее... зирк — горить!

І, батечку! як обхопило —

Усе до цурочки згоріло;

Сам трохи-трохи не пропав...

Та се й тужу вже восьмью неділю...

Бодай би я був не дждав!...

Ти-ж, вуме, як?« — »Ох, не питай, Василю!

І я чимсь Бога прогнівив...

Колісь я, братіку, правесенько ходив, —

Теперечки, дивись, до чого вже дожив ся!

Зовсім калікою зробив ся!...

До мене на сьвятках наїхало гостей:

Дядьки, брати та де-хто із людей...

Як милим гостям не радіти?...

Уся кумпанія гарненько підняла...

Поліз у погріб я дулівки ще вточити

(Дулівочка-первак — така смашна була!)

Щоб іногді з огнем біди не наробити,

Поліз я по-ночі, хоча й п'яненський був...

Що-ж, пане-брате! біс мене як пхнув —

Я й покотивсь... ще як не вбивсь, не знаю.

Теперечки хоч плач — не плач,

Оттак, як бач,

На деревяниці шивдибаю.«

— »Дурні!« озвався до них Трохим:

»Жалкуйте на себе, бо що за диво в тім,

Що в Василя все погоріло,

А в тебе ногу ізломило!
Погано пьяному і по-ночі й з огнем.«
— »Так що-ж його робити?
Не все ж ходить і з дихтарем!«
— »О, бити б вас обох та бити!
Горілочки не треба вельми пити.«

22. Камінь та Червяк.

»Дивись ти, як хвинтить зачав!
Неначе й справді пишна птиця!«
Так Камінь, лежачи в пшениці,
На дощик верещав:
»А глянь, іще й радіють люде, —
Запевно всі вони дурні, —
Аж чудно, далебі, мені!
Ну, що їм від того прибуде,
Як дощ повалива води?
Хоч опісля вже й не ходи:
І росяно, і кально, скрізь калюжі —
Погано та ще й дуже.
Та що вже будемо робить?
Самому всіх не перевчить!
Я тутечки лежу відколи —
Звичайно, мов мене й нема;
Де не покинуть — все дарма,
▲ й слова доброго не чув собі ніколи, —
Бодай їм дихать так!«
— »Мовчи лиш, дурню, не базікай,«
Тут став казати йому Червяк:
»Сей дощик — радість всім велика.
Земля поскла була — от він її змочив;
Травицю трохи підживив;
Пашня зовсім була повяла,
Мов там вяла риба стада, —

Він їй головоньку підняв,
А добрим людям щастя дав...
А з тебе що? лежиш, ледащо!
Такі лежні людям на-що?...
Лежи ж, коли лежати звик!
Та не базікай, дурню, дуже.»

Буває, інший чоловік
Все приндить ся, що довго слуге;
А що в йому?
Те, що й у Каміні тому.

23. Синиця.

Синиця славу розпустила,
Що хоче море запалить,
Що море, буцім-то, згорить, —
Така, бач, є у неї сила.
За вітром слава полетіла
По всіх усюдах і кутках,
По байраках і по садках,
Далеко — аж за синє море...
Усім, хто був на морі, горе;
А ну — до берега тікати,
Мерщій добро своє ховати
Од проклятущої Синиці. —
Як наліталось тії птиці,
Як назбирало ся звірей,
Людей —
Дивити ся на чудасію!...
А переудливі жінки
Побрали ще й ложки,
Бо мали ту надію,
Як море стане закицати,
Щоб юшки добре посьорбати,

Якої й з-роду не сьорбали
(Вони вже, бачте, повикнали
Спрізь по обідах куштувать),
От, ждуть вони, стоять,
Усі баньки повітріщали...

»От-от уже почне вишть,«

Хто-небудь нищечком мовляє:

»Ось щитьте, зараз запалає«...

А море все собі гуляє,

І не вишть, і не горить.

Так щб-ж Синиця? — Та мовчить!

І запалить не запалила,

А тільки слави наробила

Та з сорому й сховала ся вудись.

За сюю капостну дурницю

Полаяли Синицю

Та й розійшлись.

Яка-ж в сій байці, братця, сила?

А та: ніколи не хвались,

Поки гаразд не зробиш діла.

З року 1855-ого.

24. Вовк та Ягня.

На світі вже давно ведеть-ся,

Що низчий перед висчим гнеть-ся,

А більший меншого кусає та ще й бе. —

За-тим, що сила є...

Примір не довго б показати, —

Та — кур йому! — на-що чіпать...

А щоб кінці як-небудь поховать,

Я хочу байку розказати.

У-літку, саме серед дня,

Пустуючи, дурне Ягня

Саме забило ся до річки —
Напити ся водички.

От, чи пило, чи ні — глядить:

Аж суне Вовк — такий страшений
Та здоровенний!

Та так прямисенько й біжить
До бідного Ягняти.

Ягнятї нікуди тікати;

Стоїть, сердешне, та дрижить...

А Вовк, неначе комисар, кричить

(Він, щоб присікати ся, знайшов причину):

»На-що се ти, собачий сину,

Тут каламутини берег мій

Та квадиш ніс поганий свій

У чистую отсюю воду?

Та я тобі за сюю шкоду —

Ти знаєш, що зроблю?...

Як муху задавлю!»

— »Ні, паночку,« Ягня йому мовляє:

»Водиці я не сколотив,

Бо ще й не пив;

А хоч-би й пив, то шкоди в тім немає,

Бо я стою зовсім не там,

Де треба пити вам,

Та ще й вода, од вас сюди збігає...«

— »Так се-б то я брешу?« тут Вовк йому
гукнув:

»Чи бач! ще і базікати стало...

Такого ще поганця не бувало!...

Здаєть-ся, ти й позаторік тут був

Та капости мені робив... Тривай же!

Ти думавш, що я забуду?«

— »Помилуйте!« йому Ягнятко каже:

»На світі я ще й году не прожив.«

— »Так брат твій був.« — »Нема братів.«

— »Так може батько,
Коли не дядько...

Або-ж хто-небудь з ваших був...

Хиба не знаю я, не чув,

Що ви усі мене б іззли,

Як-би вловили?

Собаки й вівчарі твої,

Усі ви — вороги мої;

Од вас мені життя немає...

Ще мало я терпів?»

— »Так чим же я вам досадив?»

Ягнятко, плачучи, питає.

— »Цить, вапостне! либонь не знає...

Ще й огризаєть-ся, щеня!

Що ти за птиця?! ти — Ягня!

Як сьміло ти мене питати?

Вовк може їсти захотів!...

Не вам про тее, дурням, знати!

І — Вовк Ягнятко здавив...

На-що йому про тее знати,

Що може плаче бідна мати

Та побиваєть-ся, як рибонька об лід:

Він вовк, він пан... йому не слід...

З року 1856-ого.

25. Шпак.

Усяк до чого-небудь вдався:

Той робить те, другий — друге;

Всяк свого б берега й держав ся...

Еге!

Коли-б то так всяк шанував ся!

Так є ж такі дурні,

Що іногді за те беруть ся,

До того пнуть ся,
Чого й не тямлять. По мені —
Роби вже лучше те, що змієш,
То й бачити-ме всяк,
Що ти що-небудь розумієш.

Один ще змалку вдатний Шпак
У Шиглива співать навчив ся.
Канальський Шпак так умудрав ся,
Що як почне було співать —
Диковина й сказать!

Мов справді Шиглик то співає.
От, слухає Шпака усяк,
Дивуєть-ся та вихваляє,
Шпаком розумним величає.
Радіє, аж плигає, Шпак!
Чого б йому іще й хотіти?
Козать ся б дурневі та жити;
Таке життя другому б рай, —
Шануйсь та людям потурай,
Виспівуй на всі боки!...

Так он-що (я сказать забуду) —
Шпачок зависливенький був,
Почув він (мабуть від сороки),
Що Соловейка хвалить всяк.
Шпаконі се завидно стало,
Надув ся бісів Шпак.

»Коли ж моїх пісень вам мало,«
Він сам собі мовляє так:

»Тривайте, й я так заспіваю...
Ще може й краще... я вже знаю!
На бісового батька й Шпак!«

Зачав мій Шпак пісні виводить, —
Так ні — зовсім не те виходить:
Хоч вельми дуже запищить,

Хоч не до-прикладу хавчить,
Або нявчить, мов по-котячи,
Або мекече по-ягнячи.
Співав мій Шпак, співав,
Аж покіль всіх порозганяв, —
Ніхто і слухати не хоче,
Тікає геть та ще й бормоче:
»Дурний, не знать чого схотів!
Хоч-би сьміху вже не робив:
Співав би гарно по-щиглячи,
Ніж чорт-зна як по-соловяхи.«

3 року 1858-ого.

26. Шука.

На Шуку хтось бомагу в суд подав,
Що буцім-би вона таке виробляла,
Що у ставу ніхто життя не мав:
Того заїла в-смерть, другого обідрала.
Піймали Шуку молодці
Та в шаплиці
Гуртом до суду притаскали,
Хоча чуби й мокренські стали.
На той раз судьями були
Якісь два Осли,
Одна нікчемна Шкапа
Та два стареньких Цапа, —
Усе народ, як бачите, такий
Добрячий та плохий.
За стряпчого, як завсїгда годить ся,
Була приставлена Лисиця..
А чутка у гаю була така,
Що ніби Шука та частенько,
Як тільки зробить ся теменько
Лисиці й шле то шупачка,

То сотеньку карасиків живеньких,
Або линів гарненьких...
Чи справді так було, чи може хто збрехав
(Хто ворогів не мав!). —
А все-таки катюзі,
Як кажуть, буде по заслугі. —
Зійшли ся судді, стали розбирать:
Коли і як воно, і що їй присудити?
Як не мудруй, а правди нігде діти,
Кінців не можна поховать...
Не довго думали — рішили
І Шуку на вербі повісити звеліли.
»Дозвольте і мені, панове, річ держать!«
Тут обізвала ся Лисиця:
»Розбійницю таку не так судить годить ся:
Щоб більше жаху їй завдать
І щоб усяк бояв ся так робити, —
У річці вражу Шуку утопити!«
— »Розумна річ!« всі зачали гунать.
Послухали Лисичку
І Шуку кинули — у річку.

27. Свиня.

Свиня у панський двір залізла;
Посновигала там
По всім куткам,
На сьмітнику кісток погризла,
Полежала в багні,
Як слід Свині,
В гної куйовдила ся пикою своєю...
Та із гостей ізнов прийшла
Така-ж, як і була —
Свиня свинею.
От, став свинар її питать:

»Що, свинко, бачила ти в пана?
Чи хороше там гостювать?
Яка була тобі там шана?...
Я чув колись, що у панів,
Мов у царів,
Срібло та золото скрізь сніє,
Що буцім-би пани так хороше живуть
Та солодко їдять і пють.»
— »Та де там воно е!« Свиня йому мовляє:
»Брехня! не слухай! я ж була,
І їла і пила,
Всі заходеньки обходила,
І сьмітники
І суточки,
А доброго нічого там не вдріла, —
То тільки вигадки дурні!«

Не хочу я нікого прирівняти,
Звиняйте, до Свині...
Ні, далебі, що ні!
Я тільки хочу щось спитати:
Траплялось на віку мені
Такеє бачити ледащо, —
Подивинься — не гідне ані на-що;
А як почне тебе судить,
То так обреше, обчернить,
Та рознесе таку погану славу,
Що соромно й сказать...
Так я се й хочу вас, панове, попитать:
Еге, не гріх таку прояву
Свинею величать?

28. Вівчар.

Був на селі Вівчар Тарас;
Він панових овечок пас.

Став мій Тарас чогось журитись:

Сидить, головоньку, схилив,

А панові боїть ся похвалитись,

Щоб пан не бив,

»Чого ти, брате, сьвітом нудни?»

Питають ся його.

— »Ох, братці! лишенька мого

Аби-як не відбудеш»...

От, став хвалитись він, що є в белоті Вовк
І, на лихо йому, хапає овечок...

»Що-ж, брате, будемо робити, —

Ще й не таке нам діє Вовк!...

А пан за ві-що буде бити?»...

Гуртом вони до пана всі пішли,

Усе по правді розказали.

Звелів ім пан, щоб Вовка стерегли

І, коли можна, щоб піймали.

Цьльнуть Вовчика, нема коли й заснуть,

А Вовка щось нема й не чуть...

Чого-ж се так, що у Тараса часом

Буває добрий борц із м'ясом

Та з начинкою пиріжки?...

Дурні дядьки!

Ні один з вас не розчовнає!

Який там в біса звір!

На Вовка тільки поговір,

А овечок Тарас хапає!...

29. Ляці.

В гаю у пана був ставок;

Вода — як скло, на дні пісок;

Кругом цвіли волошки та васильки,

Червона каліна там росла,

Під гаєм пасіка була, —

Ну, рай та й тільки!
В ставу було чималенько Лящів:
Нікто їх не ловив
Ні волоком, ні цятірями, —
Життя Лящам,
Мов тим панам:
Гуляють, ляпають хвостами...
Приївав раз з сусідом пан у гай
І Шук звелів у став понапускати.
— »На біса Шук пускаєш, пане-брате?«
Озвавсь сусід: »ось потривай!
Ти гірше тільки тим нашкодиш —
Усіх Лящів позводиш:
Іх Шуки заїдять«...
— »Даремна річ!« хазяїн став казати,
Та й усміхнувся після того:
»Жалкую, чом давніш не звів...
А ти-ж, сусіде, чув од кого,
Що я охочий до Лящів?«

---

30. Билина.

Сказав раз Куц Билині:
»Билинонько! чого така ти стала,
Мов рибонька вяла:
Пожовкла, не цвітеш,
Живеш, як не живеш,
Твоя головонька от-от поляже?«
— »Ох, Кущику! — Билина каже:
Я на чужині«...
Хто шире поважа родину,
Свій рідний край,
Тому не всюди рай:
Чужина вялить, як Билину.

---

31. Цікавий.

Раз край дороги Влас копиці волочив.

Вродило сіно — весело й робилось...

От як над вечір сонечко схилилось,

Мій Влас полуднувати сів.

Глядить, — щось їде по дорозі...

Йому й байдуже, хто на возі...

Коли зближаєть-ся — аж то Кіндрат,

Всесьвітній кум і сват.

»Здоров, Кіндрате!« Влас гукає:

»Куди се Бог носив?«

— »А на базар пашню возив,«

Кіндрат йому мовляє.

»Що-ж,« Влас пита: »чи справивсь молодцем?«

— »А бач, вертаюсь порожнем...

Та що балакать нам про тее...

Ось попитай, що бачив я!

І, матінко моя!

Я бачив в гброді такеє,

Що тільки в казці розказать.

Дивлю ся — люде аж кишать...

Що, думаю, за чудасія?!

Покинув віз коло Гордія,

А сам побіг, щоб поглядіть....

Всі кажуть: треба заплатить.

Відав я копу — нігде дітись...

Та вже-ж було на що й дивитись:

Яких я бачив там звірюк,

Довготелесих та страшних гадюк,

Комашечок... А овечата?

Подивиш ся — аж сьміх бере:

Такі малесенькі, як кощенята...

Хоч Німець грошики й дере,

Та вже-ж і диво, пане-брате!»

— »А бачив бугая, Кіндрате?»

Питає Влас: »учора був

У гóроді наш титар...

З ним їздив і Микола-писар...

Од них я чув,

Що є бугай над бугаями,

Неначе добрий віз з снопами...

— »Який бугай? я бугая

Не вглядів якось, пане-брате...

— »Овва! такий же ти, Кіндрате!»

Таких Кіндратів бачив я:

Уміють добре приборкати...

Та пур їм! — лучче не чіпати...

32. Кулець та Миші.

Один кулець хороши́й двори́к мав.

Щоб де було сві́й кра́м скла́дати

Та вся́кую бака́лію хова́ти,

Він у дво́рі ко́мору збу́дував.

Ку́пує мій кулець, ку́пує та скла́дає;

Всього ба́гато на́купив. —

Уся́к хазя́їн до́бре знає,

Що́ іно́гді ми́шва́ про́клята ви́робляє;

Кулець се знав та й на́пустив

Деся́тка ці́втора ко́тів.

Ко́ти за́сіли за ми́шками;

Ми́шва прити́хла; все́ як слі́д,

Во де не ви́глянь — всю́ди ві́т.

Гара́зд упра́вились з ми́шками;

Та́к дру́ге ли́хо за́велось:

Зна́йшов ся злоді́й між ко́тами;

Ми́шей не чу́ть, а кра́де хто́сь.

До́знавсь кулець, що́ па́хне не ми́шами,

Не розпитавсь, та й став кричати:

«Е, треба ж їм гаразд всім прочуханки дати!»

Почувши се, коти не довго ждали,

Взяли та й повтівали.

Пронюхала мишва, що вже нема котів,

Та пивидче до мишків —

І почала хазяїнувати, —

Не стільки їсти, як псувати.

Напорала мишва купцеві баринів,

Аж плаче він біля своїх мишків.

Дурний купець та й годі!

А на що-ж всіх порозганяв,

Коли один злодюга крав?

Як не піймав, то й не кажи, що злодій.

33. Торбина.

У темному кутку, де рогачі стояли,

Де віник ставили та трісочки складали,

Лежать Торбині довелось.

Давно її покинув хтось...

Лежить порожня Торбина,

Неначе драная рядина;

Її і в руки не беруть,

А іногді і сьміттям приметуть.

Долежалась таки Торбина —

Настала й їй щасливая година:

Хазяїн взяв,

Повнісіньку червінцями й напхав.

Неначе пані на перині,

Лежить Торбина в гарній скрині!

І по селу й по хуторах,

І по купцях і по панах —

Пішла про неї слава всюди:

Її шанують хитрі люде;
На неї дивить ся усяк
Так весело та ласо так,
Як циганча на добре сало.
Та й що-ж? сього Торбині мало:

Розчванилась вона,
Глузує над людьми, базіка,
Вибріхує таке, що на,
Неначе пані превелика!

А люде слухають, мовчать,
Бо хороше червнчики бряжчать.
А як Торбинка спорожнилась —
Де в біса й слава тая ділась:
Без грошей торба — чорт зна що!

Велике діло, братця, гроші!
З грошима й дурні прехороші!
Є в дурня гроші — він і пан;
Є в його дорогий жупан —
І розум є; всі поважають,
На покуті його сажають;

Той йому сват,
Той йому брат;

Його в бояри, в куми просять
І першу чарочку підносять...

Сказать би дурням тим,

Що як капшук у них прорветь-ся —
Розійдеть-ся їх слава, як той дим,
І паньство нищнее минеть-ся!

З року 1861-ого.

34. Горлиця й Горобець.

Воркувала Горлиця у садку,
У куточку тихенькому, на бузку;

Жалкувала сизокрила, що вона
Не счула ся, як минула і весна,
Не вгляділа, як одцївів ся і садок,
І черешні і вишеньки і бузок;
Сумувала, що прийдець-ся в-осени
Деь шукати ще іншої сторони.
Підлабузнивсь до Горлиці Горобець,
Наче справді запорозький молодець:
»Ой послухай, голубонько, не журись;
Ти на мене, молодчика, подивись!
Чи є в світі де такі молодці,
Як ми, славні та веселі горобці?
На все вдатні — до любовців, до пісень, —
Цьвірінькаєм, жартуючи, увесь день!
Ти не бій ся, голубонько, що зіма
Посиплець-ся білим снігом... то дарма!
Нас з тобою тее лихо не зляка:
Перебудем під стріхою в козака.
А як гляне ясне сонце на весну —
Забудемо тую зіму навісну.
Порозтають тії білі сніги,
Покриють ся травицею всі луги,
Розіветь-ся калинонька і садок,
Розцвітуть ся і вишеньки і бузок;
Заспівають усі пташки, як в раю,
Привітати-муть голубоньку мою...
А ти, серце-голубонько, не журись
Та до мене молодчика прихились«...
— »Бодай тобі, Горобчику, не брехать,
А Горлицям твоїх брехень не чувать!
Не до пари голубоньці Горобець,
Хоч який він прехороший молодець:
Треба мені, сизокрилій, голубка,
Як хороший дівчиноньці козака.« —
Де не взяв ся сизокрилій голубок —

Як ухопить Горобчика за чубок!
Помняв його, понівечив, як хотів,
Оскуб його, молодчика, та й пустив:
»Отсе тобі, Горобчику, так не вчись,
До чужої голубоньки не тулись...«
Як дремене Горобчинов у садок, —
Болить його головонька і чубок.
Речуть ся прокляті горобці:
»От-так наші добувають молодці!«
Засоромивсь осьміяний Горобець
Та й покинув ріднесенький табунець,
Полетів він світ-за-очі у садки
Відщептувать головоньку і боки.

Я вигадав, лежачи на печі,
Для вас сюю баечку, паничі!
Ой, не будьте, паниченьки-молодці,
І ви такі, як огні горобці..
Пригортайтеся, козаченьки, до дівчат —
Хиба мало в хороших бровенят?
Дівчинонька, як квіточка, — з нею рай, —
А чужої молодці не займай,
Бо налетить часом сивий голубок —
Боліти-ме головонька і чубок!

З року 1863-ого.

35. Мишача рада.

Задумала Мишва вчинить велике діло,
Щоб слава загула про них
По всіх усюдах, щоб вдивило
Не те людей — хотів дурних.
Мишей до біса назбігалось;
Чимало й Пацюків зібралось,
Старих і молодих.

От в бухві тій, що з борошном стояла,
Уся громада посідала —

Розслухать, що і як.

Найстаршенький Пацюк мовляє так:

»Отсе, зібрались ми, панове-громадяне,

Про от-що розсудить:

Пора б і мишам в обвіті жить

Так, як живуть усі миряне.

А для того нам треба положить,

Щоб був порядок в кожному ділі —

Збирати раду що-неділі...

Чи так, чи може як?...»

— »Возумне діло! так, то й так!»

Гукнула разом вся громада.

— »А щоб була доладня рада,»

Старий Пацюк кричить,

»Закон постановить:

Пускати на раду всіх хвостатих,

А куцих не пускати,

Бо хто бував в руках проклятих,

З того добра не ждуть!

Чи так? рішайте, коли чули!«...»

— »Так тому й бути!« усі гукнули:

»Так!... куцих не пускати!«...»

Мишва таку приміту знає:

У кого довший хвіст — той розум більший має,

А хто свій хвіст ізбув,

Той дурнем всюди був —

Чи то в якій-небудь пригоді,

Чи на війні, чи у поході. —

От, через тиждень, в темну ніч,

Справдилась Пацюкова річ:

Була між ними перна рада.

Збрала ся, як слід, уся громада;

Посіли; гомонять...

Аж гульк — і кущий є між ними...
Ну, що його робить з дурними?
Ну, як утерпїть — не сказать?...
Пацюк углядїв молоденький
Та зараз дядьва штовх тихенько:
»А що-ж се,« каже, »як се так?
Відкіль се взяв ся неборак?
Чому-ж йому ніхто не вкаже?
Та се вже, справді, сором, глум!«...
— »Цить, язикатий!« дядько каже:
»Бо то-ж мій кум«...

36. Пан на всю губу.

В якійсь далекій сторонї...
В Німеччинї... в Туреччинї... та ні!...
Таку ледачу намять маю,
Що й не згадаю.
Далеко десь, серед чужих країв,
Пан на всю губу жив,
У розкоші, як пану подобає,
Суд'єю б то, чи що, служив
(Чи справді є там суд — хто його знає!)...
Жив, хороше і їв, і пив,
Нїчого не робив,
Підписував, що скажуть люде,
Не знаючи, що з того буде.
Так живучи, про що тужить?
Два віки б жить,
Не сподїваючись умерти, —
Та от біда: як набїжить —
Не заховаш ся від смерти...
Настав той скорбний час —
І панів вік погас,
Сказати просто — вмер, та й годї, —

Спокійно, тихо, мов заснув..

Засумовали всі в господі,

Бо добрий господар він був. —

Як не живи, а на тім світі

Про все одвіт оддай,

На панство не вважай,

Бо там не те, що у повіті...

Явивсь мій пан, стоїть і жде,

І думає: ну, що-ж то буде?...

Аж дивить ся — громада йде,

Усе старі, поважні, люде.

— »Ну, брате, — кажуть: — як ти жив?

Добро чи зло робив?»

— »А що-ж, панове,« пан мовляв:

»Нічого не робив!...

Мене усяке добре знає:

Суд'єю був, для себе жив;

Про все мені було байдуже«...

— »Ну, добре ж, — кажуть — милий друже,

Гаразд, що так ти жив.

А ну-те, братця, одчиняйте

Ворота в рай! земляче, йди!»

Промовили діди.

— »З якої речі? потривайте!»

Озвав ся сивий дід,

Що біля царини знаходивсь:

»Ні, так не слід,

Щоб лежень та того сподобивсь!...«

— »Та ну-бо, — кажуть, — слід!

Яка б з його була робота,

Коли нічого він не вмів?

Він тільки б лиха наробив!»

— »Хиба...« промовив дід — і одчинив ворота.

Колись я в суді був і бачив сам

Як-раз такого пана там.

Хороший чоловік, мовляли люде,
Плохий, нічого не бере...
От, думаю собі, — і вмере,
То паном буде.

37. Бджола і Мухи.

Хтось Мухам набрехав,
Що на чужині краще жити,
Що слід усім туди летіти,
Хто щастя тут не мав:

Наслухались дві Мухи того дива
(Про се найбільше Чміль гудів):
»Тут — кажуть — доля нещаслива,
Дурний, хто досі не летів!
Покиньмо, кумо, Україну —
Нехай їй хрін!

Та помандруймо на чужину,
Аж до Веселих тих долин,
Де доля кращая вітас,
І може плаче, нас ждучи...
Зіми там, кажуть, не буває, —
Гуляй, безпечно живучи!
Так одна Муха-цокотуха
Базікала з кумою в-двох.
Коли поглянуть на горох —
Сидить Бджола та мовчки ї слуха.

— »Здоровенькі були!«

Обидві Мухи загули:

»От добре, що зустрілись з вами...
А ну-те й ви збирайтесь з нами!«

На се Бджола сказала їм:

»Шкода! я рідну Україну
Не проміняю на чужину,
Нехай се щастя вам самим.«

А Мухи разом задвигали:
«Ось тоді, не повіть!
Жили ми тут — добра не знали,
Бо дай би так не жити!
Не то пайи, дурні селяне —
Усіма шкодять нам;
Що-дня таке життя поване,
Колись так буде й вам.»
— «Ні, я свого не сподіваюсь,
Сказала їм Бджола:
»Мені шаноба скривъ була,
Бо я без діла не трияюсь.
А вам —
Однаново що тут, що там;
Ви ні на кого не жалкуйте;
Обридло тут — туди мандруйте
На втіху паукам.»
Я про охочих до мандрівки
Давно сказати хотів:
Хто дома зледанців,
Тому це жаль домівки.
Діди мовляли їм колись:
Ідте, ринде,
Куди інде, —
На-що ви нам здались? —
Там може вас не знати-муть,
То й риндею не звати-муть.

38. Ведмідь-пасішник

У темнім лісі, за горами
Зібравсь усякий звір:
Вовки, лисиці з ховраками,
Зайці дурні, шкодливий тхір

І ще там де-яких зимало
Безіешно в лісі панувало
Була і пасіка у них...
Нехай, мов, люди не гордують,
Що тільки все вони мудрують
У хуторах своїх!

От радить ся громада стала
Кому б то пасішником бути?
Лисичка зараз і ввадала:

»Ведмсаика вилкнуть!»

Послухали і по-дурному
Постановили, що нікому
Там не впадає, як йому,
Не то розумний, дурень знає
І сміє світові всьому,
На сирізь Ведмідь той мед тягав,
Там до тебе! — не впади.

Себе, мов, отережи!

Почав Ведмідь казирнувати,
У пасіці порядкувати!

Що-дня він мед тягав
Та в берлозі ховав.

Дознались, кинулись до його —
І меду не знайшли нічого...

До суду потягли,

Прогнали злодія старого

Та ще й приказ дали:

Заперти бісового сина

На цілу зіму в берлозі.

Ведмсаику лиха година:

Зарив ся у лобі,

Дарма, про все йому балажує,

Лежить та ласує медом.

»З тобою, — дума, — милий друже,
Нам тільки й жити двом.»

Таких ведмедів на примті
Ще грохи є у нащому повіті.

39. Вішні та Собаки.

Один замешний господар
Надумав си вовків злякати.

Що — каже — той вінчар —

Собак дві сотні назбирати!

Здасть-ся б і гаразд було;

Вовки полахать перестали, —

Так друге лихб піросло:

Свої Собаки ніводить стати.

Аж жаль бере, як розказать:

З Овечок перше вовну драли,

А далі м'яса забавали,

Та й ну що дня Овечь качали.

До осені звели отару...

Зосталось може з пару,

Та й тих упорали під темну ніч,

Щоб більше не кортіло.

На са коротка річ:

Дурний порядок — дурне й діло.

40. Вовк і Лисиця.

Лисиця десь м'явця дістала.

Тихесенько прибїгла під стїжок —

Умила більшиецький шматов,

А мениий у сїмце сховала.

На другий раз, бо нужду знала;

Сама ж спочити прилягла...

Воне годить ся, попоївши;

Не молода таки й була —

Натомить ся, всю ніч ходивши...
Аж ось — у гості Вовк біжить.
»От — дума — і лягла спочити!«
— »Добри-день, кумо!« Вовк гукає:
»Той спить, хто щастя має!

От, кумо, лишенько мені
У сій поганій стороні:
Никав всю ніч, аж утомив ся —
Та й що-ж! нігде не поживив ся!
Чи до коншари підберусь. —

Боюсь!..

Вівчар не спить, в сопілку грає...
Таке то кум твій щастя має.
А істи, кумо, — аж-аж-аж!
Цілісіньку б іззів корову!«

Кума ж,

На сій жалібную мову,
Так каже кумові свому:

»Сердешний куме! ну й чому
Ти не приходи до мене в-ранці?...

Оттут не козак живуть — поганці!
Мабуть їм ніколи й заснуть;
Усе так пильно стережуть,
Що треба гаспидського митця,
Щоб одурить та поживить ся!...

Поїж сінця«...

А Вовчик не про сіно дума;
Коли-б йому шматок м'ясеця!

— »Ні, — каже він: — спасибі, кумо!«
Та й з тим голодний лицар мій
Пішов до-дому сам не свій.

Отсе-ж то тее: па, небоже,
Те, що мені не гоже.

41. Вовк та Зозуля.

Надумавсь Вовк, що жить йому погано, —

Не з'їсть, не засне до пуття;

Що він його минає марно,

Що треба красчого шукать собі життя...

Сидить він раз під дубом та й вуняє,

Ніхто його не розважає, —

Аж чує — на вербі,

Між листям десь, Зозуля закувала:

»Ку-ку! добри-вечір тобі!

А що се, Вовчику, чи не журба напала?

Чи може підтоптавсь?»

— »Яке там, підтоптавсь!« до неї Вовк озвався:

»Тобі усе, пань-мятко, сьмішки!

А де-кому ні кришки:

Тут думка не аби-яка

Морочить козака.«

— »Скажи ж мені, нехай і я почую,

Зозуля каже: »що і як,

Про що міркує неборак?»

— »Прощайте — от що!... помандрую,«

Мовляє Вовк: »покину вас усіх.«

— »От тобі й на! чи справді, чи на сьміх?»

Зозуля, сьміючись, питає:

»Вигадуєш ти, друже мій!«

Розсердивсь Вовк та й каже їй:

»Які там вигадки! либонь не знає,

Як кожен біс мене ганяє, —

Хотіли б навіть вбить!

Ні, годі вже мені терпіть

Таку лиху годину...

Попхаюсь, серце, на Україну, —

Хороша, кажуть, сторона:

Життя таке, ще на!

Там люде не страшні, шанують, привітають,
Собаки там нікого не займають, —

Живи як хоч, де хоч ходи,

Не сподівайчись біди.»

— »А вовчі порови ти де подінеш?»

Пита Зозуля: »тут покинеш?»

»Бодай тебе, Зозуленько моя!»

Сьмість-ся Вовк: »вигадуєш дурини...

Хіба-ж вовки — лисині,

І я — мов і не я?..

Був Вовком я і Вовком буду

До віку і до суду!»

— »Ой, Вовче, Вовче, не хвались.»

Промовила Зозуля: »стерезиесь!

Ось не мандруй ти з-дуру,

Бо здіймуть з тебе шкуру.»

Не забувайте, земляки:

Є й між людьми такі вовки, —

Про других — де тобі як виють,

А сами-ж лихо діють.

— 42. Гадюка і Ягня.

Під дубом у гаю жила Гадюка,

Непросинуша злюка:

Усе було сичить-сичить,

Щоб кого-небудь укусить.

Мале Ягнятко там гуляло:

Снів верть, сиди-туди —

Та йшов під той дуб і докидало,

Не сподівайчись біди.

Гадюка вивулась та й укусила, —

От так, як бач,

Безвинного винапстала.

Вгнятко в плач,
А потім на травинку впадо:
«Ох, за що ж, за що?» простогнало..
А бісова Гадюка анів одчить:
«Щоб тут гулять не сміло!
Ги може змотати мене хотіло,
Вас треба вчить!»
Вгнятко більше не ованало..
На світі важалося, награлося..
Затихло.. спить..

Ковчесь і між людьми чинало
Таких вгнйя запропадало.
Тепер гадюкам час снавати;
Минула ся вже ті роки,
Що розірали обки, —
Дай, Боже, Царюді не вмірати!

43. Громада.

Одваживсь Вовк у Лева попросити,
Щоб старшиною до овець
Наставили його служити..
Лукавий молодець!
Попереду він кинувсь до Лисиці,
Щоб тая нищечком у Львиці
Поворожила про його.
Лисичка здатня до сього:
Крутнула хвостиком — і помогло ся, —
Все до ладу й прийшло ся.
Став думать Лев, що може б і не слід,
Бо впродовжання вочини від,
Та треба ж інелі і кінці догодити..
Тут як би владить так,
Щоб який небудь неборак

Не здумав шелесту зробити :

Скрутив, мов, як хотів...

І Лев зведів

Кликнуть громаду на пораду.

Ну, чи громаду, то й громаду...

Зійшлись.. ніхто нічого не сказав...

І Вовчик старшиною став...

А Вівиці-ж що? хибя-ж вони послули,

На раді стоячи? про їх же діло йшло!...

От те-ж то й лишенько! Овечок не було,

Бо не покликали — забули...

А слід побуть їм там.

Панове громадяне!

Се байка вам, —

В пригоді може стане.

---

44. Квіти.

У гарному будинку на вікні

Бриніли квіти у макітрі;

Тихесенько вони гойдали ся на вітрі,

Радіючи весні.

На другому вікні стояли інші квіти :

З паперу зроблені і шовком перевиті

На дротяних стебельцях, наче мак, —

Хто йде, дивуєть-ся усяк...

Чого тепер не роблять люде!

Без коней іздять, — ще колись

І не таке диво буде :

От-от — дивись —

На місяць злізуть панувати

І там почнуть

По своєму порядкувати,

Ще й земство заведуть...

А покіль щó — повернем річ на квіти,
День парний був; у холодку спочити
Ховавсь усея.

От, справжні квіти кажуть так:

»Ой, вітрику, наш милий друже!
Навій нам дощиву мерщій,
Бо душно стало дуже
Скрізь по землі сухій.«

А ті, шовком вбрані квіти,
Сьміють ся з них:

»Кому-кому — ще й вам годити, —
Не бачили дурних!

Навій їм дощиву із неба...

На-щó він здавсь, коли його не треба?

Поналива води —

Хоч не ходи.

Не слід їм, вітре, догожати,

Бо щó вони за квіти, треба знати?

Ще тиждень поцьвітуть,

А потім і психнуть.

Ось ми не простою красою —

Сам бачиш ти —

І дітом і зімою

Уміємо цвісти.»

А вітер віє, повіває...

Вже близько хмара... дощик накрапає...

І з-разу зашумів —

Долину звеселив...

А ті квіти, шовком вбрані,

Попадали, неначе п'яні —

Пропаля чвань!

Тепер — буди не глянь —

Скрізь по двору їх вітер носить.

Розумному, як кажуть, досить.

45. Лисиця і Ховрах.

«Куди се ти, кумасенько, бржжи?»

Дашь неначе з ланку драла, —

Гука Ховрах, — мі на що не глядині,

Мене б то й не шанала!»

— «Ох, голубе!» Лисиця застогнала:

«Бодай би вже й не жить,

Як оттаве терпить!»

— «Що ж там таке? Яка причина?»

Ховрах допитус куму.

А та йому:

«Навасть мені! лиха година!

Як кумові своему,

Сламу тобі усе, но дружбі...

Отже я, бач, була на службу,

Наставили мене суддею до курей:

Я їх кохала, як дітей,

Всьому порядок подавала:

І не доім, і не доєплю,

Усе, було, тружусь, роблю —

Аж в тіла спала.

Всі добрість бачили мою,

Бо всі жили мов у раю.

— Ні з кбго по сей день не брала я й пірінки.

А що ж за те кумі твої?

З очей прогнали!!... Боже мій!

За що, про що, і за які вчинки?

От справді, світ тепер який

Брідкий!

А все се лихо бреші дноті.

Як адуваю — печини тліють!

На мене хтось то дабрехав

(Бодай би той добра не знав),

Що я хабарика дунила...

А щоб н. куме, хліб так іла,
Коли хоч шаг з того зміла,
Коли хоч раз душею покривила!
Скажи, чи я ж коли така була,
Щоб сні вапасті рабила?
— «А що ж, кумасенько мой,
Ховрах мовляє так Лисиці:
«Був гріх, — частенько бачив я
У тебе пріачко на шиці»...

Бува у службі чоловік, —
Все стегне, наже: жити важко!
Неначе доживає вік,
Або останній руб на справжнї
І віру ймеш йому під час,
Бо власна, або й чужа вера,
Що живу ми там без вина,
І сам, сердега, сиротина.
А потім бачиш: той бідняк, —
Хто його зна, коли і як —
Землі нануניתь, хазийнує;
А далі так собі нанує,
Що на!... У суд не йти брехать,
А як утершть, не еказать,
Як той Ховрах мовляв Лисиці,
Що видко пріачко на шиці?...

46. Муха і Бджола.

Всесю Муха делашина
Майнула у садок
На ряс, на квіти ползати ся,
Почує Зозулин голоси.
От, примостилась на красолі,
Та й думає про те,

Що як то гарно жить на волі,
Коли усе цвіте.

Сидить, спісиво поглядає,
Що робить ся в садку:

Вітрець тихесенько гойдає,
Мов панночку яку...

Побачила Бджолу близенько.

»Добри-день!« каже їй:

»Оддиш хоч трохи, моя ненько,

Сідай отгуг мерщій.«

— »Та ніколи мені сидіти,«

Одвітує Бджола:

»Вже час до пасіки летіти, —

— Далеко від села.«

— »Яка погана,« Муха каже,

»На світі доленька твоя:

Раненько встає, пізно ляже...

Мені б отгай — змарніла б я,

За тиждень би головоньку схилила.

Мое життя, голубко мила —

Талан, як слід:

Чи де бенкет, чи де обід,

Або весіллячко, родини, —

Такої гарної години

Ніколи не втраю я:

І їм і ласую до-волі, —

Не те, що клопоти у полі

І праця бідная твоя!«

На річ таку Бджола сказала:

»Нехай воно і так:

Та тільки он що я чувала,

Що Муху зневажає всяк,

Що де ти не потгнеш ся,

Або до страви доторнеш ся —

— Тебе ганяють скрізь:

Напрохана не лізь.

— »Стару новинку,« каже Муха,
 »Десь довелось тобі почути!...
 Запевно дурень дурня слуха...
 Велике діло — проженуть!
 Не можна в двері — я в квартиру,
 Або пролізу в іншу дірку —
 І заєб усім!»

Нехай ся байка мухам буде,
 Щоб не сказали часом люде,
 Що надокучив їм.

47. Осел і Хазяїн.

Один хазяїн мав леваду.
 Самому ніколи левади стерегти,
 Бо треба дати у полі раду,
 Щоб діла не звести.
 А тут ще нікого й наймати:
 Робочий час — пильнує всяк.

Знайшовсь Осел-мастак —
 Його й наняв левади доглядати,
 Проклятих горобців та гав ганяти.
 Осел був чесний неборак, —
 Не гріх сказати, що слід би й людям так, —
 Не то щоб щось — листка займать бояв ся.
 Одна біда — що недотенний вдав ся:
 Шкодливих горобців та гав
 Він щире так ганяв,
 Що витоптав всі кавуни і дині,
 Неначе буря рознесла.
 Як глянув господар — і зо-зла аж посинів,
 Вхопив рубель та й ну гатить по спині
 Серденшого Осла.

А люди, сьміючись, підлакують ще з боку:

«Оттак йому, оттак, щоб знав,
Як з бангана робить толоку!»

А я б їм те сказав,
Що нічого. Осліві доркати,
Що дучче б розуму спитати
У того, хто наймав...

48. Собака й Кінь.

Був на селі Квачан-собака,
Будитий та товстий,
Хвіст вдововенний, (як домага,
І ще така страшний)
Раз левати зачав на трайні,
У халодочку під кушем,
Він розбалабав ся з Конем
Про те, про се, про всякі дурниці;
А далі річ на те звернув,
Що він у господарстві — сила,
Не те, що Кінь або кобила,
Усяк се може чув.
«Що ж, Коню, ти? понишач головатий...
Ликовина тим возом торохтїть!
Велике діло борону тягати,
Або снопи возить!
Он я: і череду у полі доглядаю,
Весь двір, коняру стережу,
До току підбаю,
Пілісінькую ніч не спочиваю!»
На річ таку Собаці Кінь сказав:
«Се може й правда, хто вас знає;
На світі всяк буває...
І б тебе про от-що попитав:

Коли-б я не хотів у полі працювати,
Коли-б я хліба не возив,
То що-б стеріг тогді будлатив
І що-б він із...

І люди є такі ледачі,
Мудрують по-собачі.
Ми, батче, сила, ми — стовби,
У нас, мов, золоті лоби,
Ми громадяне, —
А те все суччі вошичане,
Балилія світові!..

Оказав би щось про Квачана такого —
І що воно й до чого, —
Та нур йому! бо ще перше..

49. Хмара.

Над селами, над нивами,
Лугами та долинами
Велика хмара йшла.
Ні жита, ні пшениченьки,
Ніякої травиченьки
Дощем не полила.

Від степу від широкого
До моря до глибокого
За вітром потяглась.
Над морем гуркотяючи,
Весь день не одихаючи,
Дощем вона лилась.

Дядала нічки темної —
І до гори зеленої
Присунулась спочить.

»Бач, — каже, — горо милая,
Дощу не пожаліла я,

Нехай тепер шумить!»

— »Шкода — гора озвала ся:

Сього не сподівала ся

Од тебе, сестро, я!

Над селями, над нивами,

Над тихими долинами —

Там славонька твоя!

На кожну стеблиночку

Поплеш одну росиночку —

І віку додаси, —

А морю широченному,

Глибокому, силенному,

Води не надаси!»

Гора сказала правдоньку;

А я вам дам порадоньку —

Як жити до пуття:

Кохайте щиро правдоньку —

І дасть вам Бог одрадоньку

Щасливого життя.

50. Деревце.

Ішов Панас із г'орода до-дому

З сокирою й мішком;

Вертать ся довелось самому,

Прямуючи ліском.

Іде Панас, не розглядає,

Міркуючи про щось

(Міркує той, хто нужду знає), —

Аж чує — кличе хтось:

»Гов, дядьку!« хтось гукнув близенько.

Оглянув ся: »А хто там, — баже, — де?«

— »Се я,« — озвало ся тихенько

Деревце молоде:

»Як вгляділо я вас, так аж зрадїло.«

— »А щоб тобї?« пита Панаас.

— »Є дільце, дядечку до вас.«

— »Кажи, яке там дїло.«

Деревце почало казати,
Яке йому життя погане,
Що не росте воно, а вяне,
Що нїгде віти розпускати
Через отгї дуби й осики,
Хоч пропади на-віки.

»А як-би я само росло,

Я б не таке було :

Я б виросло високе та зелене,
Усі радїли б через мене —
Вівчарики і орачі
У холодочку б тут лежали,
Ввесь день би пташечки співали
І спали б у-ночі...

Зробіте ласку, дядечку, велику,
Не жалуйте дерев старих,
Озьміть та вирубайте їх, —
Я дякувати-му до-віку!«

Достав Панаас сокиру та брусок,
Налагодивсь — і полягли дерева...

Пронав лїсок

Знічевя!

Тепер само-собі стоїть

Деревце молоденьке,
Сьмієть-ся, шелестить
(Раденьке, що дурненьке!).

День, два — не весіло погулять,
Вже й лихо стало докучать:

То сонечко пече, то вітер його пхає,
А іногдї буває
Морька і з дощем.

Раз якось хмара наступила,
Схопилась буря і зломил
Деревце бідне з корінцем.
— »Бач, божевільне, так і треба, —
От тобі й виросло до неба!«
Озвала ся сова :
»Самá дурненька голова,
Мовляв, біду собі купила —
Талан занапастила.
Гай, гай! росло б і розрослоь,
І виросло б, набралось сили,
І хоч самому б жити довелось,
Біди б не склалось... Сьвіте милий!
— Нам лишенько через таких,
Та жалко й їх.«

Моторнії сини й онуки!
Читайте байку — для науки.

З років 1889-ого і 1890-ого.

51. Мандрівка.

I.

Над річкою стояв великий гай,
Зімою — затишок, а літом — Божий рай;
Усяка пташечка, радіючи, співала,
Весну і літо привітала.
В тому гаю два Голуби були
І як брати любесенько жили, —
Дай Боже так і людям жити.
Чого б, здається, ще хотіти?
Кохати б доленьку свою
І воркувати мило, тихо, —
Так ніт же! і в гаю

Ника́с завидю́ще ли́хо.

Знайшов ся божеві́льний Шпак

І брата меншого він став дурить брехнею,

І так і перетак:

»Що ви пишаєтесь долиною своєю,

Коли ще більше сьвіта є?

От хоч і я — життя своє

До вашого не прирівняю, —

Я більше бачив, більше знаю,

Бо дома не сижу;

Не брешучи тобі скажу:

У вашу сторону я в гості прилітаю,

А летючи сюди, усюди побуваю,

До всього придивлюсь

І розуму, як кажуть, наберусь.

У вашому гаю — що можна тут побачить?

Вівчар між нивами манячить,

Нічого дивного нема,

А там — подумай ти, небоже:

Стоїть тобі гора, на тій горі зїма,

А під горою літо Боже:

Скрізь зелено, усе цвіте...

Чого там не росте?

Від ласонців аж віття гнуть ся,

Не знаєш, до чого й сунуть ся:

Мигдалики і виноград, —

Їси, їси, аж рад.

Тут тільки й ласонців, що просо та пшениця...

А що таке, спитать би вас, жар-птиця?

Диковинки такі, як там,

І не приснять ся вам.»

II.

Наслухавсь Голубок шпакової дурниці,

Аж крильця трусять ся летіти до жар-птиці.

І став він братові казати :

»Я хочу, братіку, летіть побачить світа ;

У нас іще багато буде літа,

Далеко всію облітати.

Почув би ти, що Шпак розумний каже,

Завидно стане хоч кому.«

Брат здивувався і так сказав йому :

»Шпак нісенітницю таку тобі розмаже,

Що й груші на вербі ростуть!

Шпаки, я знаю, брешуть дуже,

А дурні їм і віру ймуть.

Не гріх, не жаль тобі, мій друже,

Мене покинуть і майнуть?

Нас птиці осьміють, —

Жили, жили та й розлетілись..

Хиба-ж на те ми подружились,

Щоб потім плакати, жалкувати?

І день і ніч я буду сумувати ;

Чи хмара набіжить, чи ворон де закриче —

Я думати-му: де-ж то він,

Голубчик мій? Серед чужих долин

Лежить в недузї може, плаче?

Не мати-ме покою серденько мое«...

А братік знов своє :

»Не на-довго ж я чочу полетіти —

На тиждень чи на два, а потім і вернусь,

І знов ми будемо з тобою вкупі жити.

Не бій ся, братіку, я ж не боюсь ;

Побачить хочеть-ся мені жар-птицю дуже.

Про все, про все тогді, мій друже,

Я розкажу тобі: де був,

Що бачив, що почув, —

Я облітаю всі куточки«...

— »Бог знає,« — каже брат, — »чи доживу«...

А сльози капають тихенько на листочки

І падають росою на траву.
Не помоглось, — летіти та й летіти!
»Прискучило тобі зо мною жити,«
Промовив брат: »нехай і так,
Нехай сьміеть-ся Шпак...
Мене згадаеш, милий друже,
І пожалкуеш дуже, дуже«...

III.

Остав ся Голуб сам; сумуючи сидить;
А неслухняний брат летить, летить...
Де не взялась на небі чорна хмара
І блискавка, і дощ, неначе Божа кара.
Злякав ся Голубок
І на суху вербу спустив ся;
Як не ховавсь, як не тулив ся,
А все-таки як хлюпц обмок.
Переполох затих і сонечко пригріло;
Він далі полетів, а лихо знов присіло:
У полі пасіка стоїть;
Під деревом шишоно розсипане лежить;
Голодний Голубок зрадів, не оглядів ся —
Під сіточкою опинив ся,
Бо то принадонька була.
Чи сіточка гнила,
Чи так воно вже склалось —
Хоч ніжку натрудив, хоч крилечко помнялось,
Одначе вирвав ся і полетів.
Одумать ся не встиг —
На зустріч знов біда велика:
На його кинув ся Шуліка;
От-от би Голубок пропав, —
Де взявсь Орел — і ворога прогнав.
Нестало сили більш летіти;
У хуторі під тином він присів,

Щоб трошечки спочити;
Сидить, задихав ся, змарнів,
І трусить ся, і хниче.
Біда біду, як кажуть, кличе:
Десь хлопчик недалечко був,
На його цуркою шпурнув
І в голову як раз ударив дуже...
»Ой, де-ж ти, братіку, мій друже!«
Схопившись, крикнув Голубок —
І повернув у рідний свій куток.
Де й сила тая узяла ся:
Яка біда над ним стрясла ся,
А як стріла він легко полетів
Туди, у тихий гай, де Бог благословив.
»Ой, краю мій, мій раю!
Тебе я привітаю!«
Промовив він, спускаючись у гай.
Розвеселив він брата невзначай;
Всю ніч вони тогді не спали
І тихо, любо розмовляли,
Аж покіль сонечко не піднялось;
Жаль, що розказувать прийшлось
Не про диковинки, а про лиху годину.
»То Шпак мудрований хотів мене звести,«
Жалів ся менший брат: »голубчику, прости!
Тепер тебе до-віку не покину.«

IV.

На крильцях правдоньки я баечку пустив,
Щоб всякий знав і розумів,
Що в світі Божому нема кутка без горя,
Не тільки тут, а і по той бік моря.
Кому мандрівка сьміх, кому усе дарма,
Хто вітрить ся кудись шукать якогось раю —

Тому я приказку стареньку нагадаю:
Там хороше, де нас нема.

52. Диковина.

Ішли у город де-чого купити
Два чоловіка із селян —

Гордїй та Севастьян.

Гордїй умів на сьвітї жити,

Куток свій щиро поважав,

Далеко щастя не шукав, —

Шукають щастя нещасливі, —

Воно само його знайшло,

В своїм добрі, на рідній ниві

І вирросло, і розцьвіло.

От Севастьян — се друге діло;

Тому інаково щастило, —

Не близький сьвіт топтав:

Не тільки в Крим ходив — в Туреччині бував,

Далеко десь, аж біля моря;

Набрав ся розуму, довідавсь дива й горя;

Один був гріх: і не дихне,

Як не брехне.

»Що, каже, тут ми топчемося з тобою,

Мовляли, з хати до млина?

Он за балканською горою —

Чудесна, брате, сторона!

Жаль про одно, погана доля склалась:

Не знать кому вона досталась...

Згадав я огірки... які вони у вас?

Буває, нічого й кусати,

А там — не тільки більші нас,

Ще більші навіть хати!»

Зареготавсь Гордїй і став йому казати:

»Так як же його в біса їсти?

Сокирою рубать? гуртом чи щó б то гризти?»
— »Еге», замняв ся Севастьян: »гуртом їдять.«

— »Диковина!« Гордїй мовляє:

»Чого на сьвітї не буває!

От хоч і тут... чи бачиш той місток?

На дивовижу веїм турецький огірок,
А наш місток диковина не тая,

Чи є в Туреччинї така?»...

— »Щó-ж там таке?» питає Севастьян:

»Який там Бог послав талан?»

— »Такий талан,« Гордїй йому мовляє,

»Що де-кого до смерти налякає.

Правдивий чоловік і їдь, і йди,

Не сподїваючись біди,

А ну поткнись брехун — утне такую шкоду:

Розсунеть-ся — і той шубовсть у воду.

Була торік тут приключка страшна:

Шубовстьнуб пан один і старшина.«

— »Он воно як! се дивне діло!

Признать ся, де вже я не був —

Такого дива і не чув«...

Промовив Севастьян несьміло.

— »Ото-ж то й то!« плете Гордїй:

»Місточок не аби-який!

Твій огірок — диковина сказати —

Нехай би як гарбуз, а то ще більше хати!»

Розсердивсь неборак: »який ти молодець!

Попереду ще треба знати,

Які там в біса хати —

Неначе курінець,

Такі, що ледві можна влізти,

Лягти або присїсти.«

Оттак балакають, їдуть,

Вже й потомиди ся, аж ноги волочуть.

До города дорога й не далека,

Не забарить ся б перейти,
Та як на те така стояла спека,
Що й місяця не знайти;
У холодку — і там парня, аж вялить,
Бо сонечко огнем неначе палить.
Ідуть... от-от місток... блищить уже й вода.
От, дума Севастьян, біда!...
»Та й душно ж!« каже він: »морока!...
А щó, бак, річка тут глибока?«
— »Найглибше під містком, сажнів у два води,«
Сказав Гордій: »а далі хоч бреди, —
Прехитра, пане-брате, річка,
Дарма, що невеличка.«
Одначе Севастьян придумав, щó сказати:
»Бач, курява яка, чобіт і не пізнають...
Ходім ми просто через річку;
Обмием чоботи і вийдем на травичку, —
І ближче, і чистіш.«
— »Еге, — додав Гордій, — і охвітіш!...
Брехню, як бачте, добре чеше
Мій Севастьян,
А інший неборак із городян
І Севастьяна перебреше.

53. Коник-стрибунець.

У степу, в траві пахучій,
Коник, влатний молодець,
І веселий, і співучий,
І проворний стрибунець,
Чи в пшениченьку, чи в жито,
До-схочу розкошував.
І цілісїнькеє літо,
Не вгаваючи, співав;

Розгуляв ся на всі боки,
Все байдуже, все дарма...
Коли гульк — аж в степ широкий
Суне злючая зіма.
Коник плаче, серце мліє:
Кинувсь він до Муравя:
»Дядьку, он зіма біліє!
От тепер-же згину я!
Чуєш — в лісі ворон кряче,
Вітри буйнії гудуть?
Поратуй, порадь, земляче,
Як се лихо перебудуть!«
— »Опізнив ся, небораче,«
Одказав земляк йому:
»Хто кохав життя ледаче —
Непереливки тому.«
— »Як же в сьвітї не радїти?
Все кругом тебе цвьїте,«
Каже Коник: »пташки, квіти,
Любе літечко на те;
Скочив на траву шовкову —
Все співав би та співав...«
На таку веселу мову
Муравей йому сказав:
»Проспівав ти літо Боже, —
Вдача вже твоя така, —
А тепер танцюй, небоже,
На морозї гопака!«

---

54. Дідок у лісі.

Пішов Дідок у ліс по дрова;
Не забарив ся вязку нарубать,
Та як її на плечі взять:

Осика — не полова!

Як не мостивсь, як не ладнав,
А оберемка не підняв.

Сердега сїв, схилив ся,
Та й зажурив ся.

Згадалось все йому — і давня давнина...

А де тепер вона?...

Минулось все, неначе снилось;
Далеко десь туманом вкрилось,

Не буде знов;

Прожив той вік, мов поле перейшов,
Квітчастее, веселе та зелене...

Ох, доле, доле!... а тепер...

Дідок сльозу утер.

»Забула десь і тая смерть про мене,«

Зітхнувши тяжко, він озвався

І за верйовку знов узявся;

Аж чує — щось по листях шелеснуло,

Холодним вітриком дихнуло...

Коли глядить —

Страшенна Смерть близесенько стоїть...

Дідок оторопів, — і рученьки помліли,

І причуваєть-ся, неначе із могили:

»Я недалечко йшла,

На той сьвіт душу провела,

Аж чую — тут і ти озвав ся.»

Сердега так перелякав ся,

Що аж тремтить; як-би молодчий був,

То може б дременував.

»Звиняйте, тіточко, я... тее... вашу ласку,

Щоб помогли мені підняти на плечі вязку,

Як не во гнів се буде вам.»

Буває трудно, гірко нам

На сьвіті тую лямку терти,

А все-таки ми боїмось умерти:

Живий живе гада
І смерть — найгіршая біда.

55. Гава і Лисиця.

Літаючи по дворах, Гава
Шматок ковбаски добула;
Хоч кажуть, що вона дурна роззява,
А до крадіжки здатняя була.
От узяла та й полетіла,
Щоб недалечко, у ярку,
На самоті поснідать до смаку:
Усе було, ще ковбаси не їла.
»Спасибі, думає, розумним головам,
Що в світі потрудилися,
Усячину робить навчилися,
По-між людьми, як кажуть, добре й нам:
Що-небудь можна роздобути.«
Не встигла Гава носом ткнути,
Аж і Лисичка тут стоїть
І жалібно квилить:
»Голубко-кумонько! тебе я ждала, ждала,
Аж плакала, як виглядала,
Щоб голосочок твій почуть,
Хоч на хвилиночку про горенько забудь...
Ти може, серденько, того й не знаєш,
Як гарно, любо як співаєш —
І соловейко так не втне...
Розваж хоч трошечки мене!«
Прийшлося роззявитись дурному горлу:
»Кра! кра!« а ковбаса до долу,
Лисичка хап — і у куці мерцій, —
Одячила кумі своїй!
Прокракала роззява, огляділась —
Чорт-ма куми і снідання нема...

»А щоб ти, каже, подавилась,
Лукавая кума!«

Прилащить ся підлиза хоч до ко́го:
Солодкії слова

Приманюють великого й малого, —
То вже така дурниця світова;

Про се розумні знають люде,
Та що-ж ви будете робить, —

Хто маже — не скрипить, —
Так мабуть і до-віку буде.

56. Кіт і Баба.

У одному селі була
Весела баба Шелестиха.

»Аби я добренько жила,
А більш коши не буде лиха!«

Шуткуючи було і скаже, і моргне:

»Дивіть ся на мене!

Всім весело, як Шелестиха скаче, —

Не треба нам того, хто плаче:

Сльозами коровай не бгать«...

Весела Баба, що казать!

Раз на святках пішла куму провідать,

Погостювать і пообідать,

В беседі серце звеселить,

Дулівочки попить,

А на потуху

Варенуху.

Оставсь у хаті Кіт хазяйнувать,

Щоб мишам волі не давать;

Сидів він цілий день під лавою даремно,

Аж покіль стало темно,

А бісова мишва нігде не шелестить;

Розсердивсь на таку дурницю,
Нюхнув у гору — щось пахтить,
Він скочив на полицю
І з миски ковбасу під припічок поніс.
»Жди тих мишей, подумав, хай їм біє!
Се певно користніше буде,
Не даром же смакують люде«...
Аж двері рип у хату із сіней, —
Вернулась Баба із гостей;
Як глянула — аж здивовалась,
Не думала, не сподівалась,
Щоб збожевілів Кіт, —
Хиба пристріт!..
Швиденько сьвічку засьвітила,
Сама на лаві сіла;
Під припічком мурло сидить,
А Баба головою хить та хить
І ну хазяїна журити:
»Так от як ти почав робити!
За те, що жив в теңлі, в добрі...
Гай, гай! сьміяти-муть ся кури,
Кричати-муть в дворі:
Ледащо-Кіт, злодюга-мурий,
Знущаєть-ся над бабиним добром...
Його із хати помелом!«...
А Кіт ковбаску уминає,
Неначе й не до його річ.
Бабуся знов: »і сорому немає!
Ковбаски захотїв... який панич...
Се не панич, се чортова нахаба,
Се каность, се розор, а не користь«..
Дудукає пяненька Баба,
А мурий їсть собі та їсть.
Що-ж помоглось від бабиної казки?
Занапастив кільце ковбаски,

До половини може з'їв,
А то порвав і розкришив.

До прикладу я хочу так сказати:
Де треба настрашити, там нічого в кутку,
Як кажуть, прясти на тонку
І теревені розпускати.

57. Горшки.

Був собі Горщик золотий,
Хороший, дорогий.

Прийшла Біда і Горщик той розбила;
Жаліли всі, вона не пожаліла, —
На те Біда!

Скрізь її знають — села й города.
Чого вона не виробляє?

Не тільки що горшків, людей не розбірає.

І опинив ся Горщик золотий
Між череняними Горшками,
Щербатий і кривий,
З розбитими боками.

Всі насьміхають ся над ним:

»Ану-лиш принеси водиці!«

А куклик і собі: »шкода вже їм кривим
Ходити до криниці!

Був колись Горщик, та розмок,
Тепер нікчемний черенок«...

Не змовчав Горщик, обізвав ся:

»Я — черенок, та золотий,

А ти вже хто такий?

Хороший тим, що в боки взяв ся!«

Поважний Розум се почув,

Прийшов, дознав ся, що й до чого —

І бідолаху золотого

В шовкову хустку обгорнув,
А щоб не чванилась кумпанія погана,
Усіх покидав за вікно.

Розбите золото — скрізь золото воно,
А черепяна чвань — до-віку черепяна.

58. Гуси.

День за горою погасав;
Затихло все в гаю густому;
Гусятник-хлопець заганяв
Од берега Гусей до-дому;
Гукав їм »гайда!« і свистав,

Лозиною лїнивих підганяв.

»Оттак ми дожились з дурною головою!

Оттак нас стали шанувать!»

Гелгочуть Гуси між собою:

»Нам тільки й сьвіта — мандрувать

Від хліва до болота,

Та ще к тому така голота

Лозиною тебе жене, —

Я, мов, отаман — бійсь мене!

Де-ж вона в сьвітї — правда тая,

Коли таке дієть-ся з Гусьми?

Забула мабуть доля злая,

Відкіль наш рід і щоб за птиці ми.

Учені та розумні люде

Усюди славу рознесли,

Що наші прадіди — нехай їм легко буде —

Великий город Рим од ворога спасли»...

А хлопець слуха і сьмієть-ся:

»Тривайте, прийдуть празники —

І ваша славонька минєть-ся:

Хазяйка побере за вас коповики;

Попадають ваші роги
На-перекір старовині,
Лежати-мете ви на чирні,
Між стравою задравши ноги.»

Сказав би байку ще не так,
Та мій язик примовкнуть муєить:
Буває, вискочить гусак,
Почне сичать та ще й укуєить.

59. Музики.

Десь у веселому краю
Зійшли ся у гаю
Ведмідь товстий та волохатий,
Всесвітній пасішник-ласун,
Завзятий Цап-стрибун
І тежєнєнь Осел ухатий,
Дурного розуму невдатний син,
Та передражник Мálпенко Мартин.
Сидять, балакають під липою густою —
Хто бачив що і де хто був,
Чи поблизу, чи може за горою,
Які новинки чув.
»Погано, братчики, без діла в сьвітї жити!«
Так Мálпенко Мартин реэмову завершив:
»Признать ся, нігде правди діти,
І я гуляючи прожив;
Одначе, скрізь тиняючись, чимало
Всього побачить довелось...
Ох, трудно в сьвітї жити стало!
Пора і нам придумать щось...
Ви не турбуйте ся, — щоб довго не кортіло,
Я зараз хочу раду дати:
Музичить треба — от і діло,

Коли хотіли знать!
Зозуля накує музиці,
Сказати в добрий час:
Бенкет, весілля, вечерниці —
Покличуть всюди нас.
Нехай гуляють добрі люде
В своїй веселій стороні;
Ім хороше і нам користно буде...
Чи добре я кажу, чи може ні?«
— »Так! добре! будемо музичить!«
Ревнув Ведмідь: »розумна голова,
Не гріх і розуму позичить...
Робота гуртова.«
І стали на тому: щоб слова не змінати,
Не гаючись, се діло розпочати.
Днів через три вони в тому-ж гаю
Справдили вигадку свою.
Роздобули баса, цимбали,
І скрипочка і бубон є;
Прехорошенько посідали,
Та як ушкварили — ой, лишенько моє!
Хто в ліс, мовляли, хто по дроба,
Аж на весь гай луна гуде!
Ведмедів бас реве, неначе та корова
Із череди до-дому йде;
Цап на цимбалах паличками
І брязкотить і дзенькотить,
Трусне борідкою або хитне рогами,
Мекече, бурмотить;
Між ними грає, не вгаває,
На скрипку Малпенко Мартин,
Кувікає, пищить, як іногді буває —
Залізе порося у тин;
Осел силкуєть-ся під кльоном,
Щоб всіх перемудрить,

І, як у дїжку макогоном,
У бубон стукотить.
Злетілись гави і сороки,
Шпаки, чижі і горобці,

Регочуть ся, хапаючись за боки :

»Ну так! удрали молодці!
Нехай їй біс — такий музиці,
Сполохала наш тихий гай,

Не можна вдержать ся ніякій птиці,
Хоч куди видно утікай...»

— »Ось цитьте-бо!« Мартин гукає :

»Почин невдатний іногді буває!

Тривайте, братчики, не так ми сидимо, —

От зараз я попорядкую...»

— »Щось та не так — і я вже чую,«

Озвався Осел : »ні, мабуть не втнемо.«

А Малценко йому : »та ну-бо, каже, годі!

Не знаєш ти : музиці граць —

Не горобців полохать в огороді...»

Послухайте, кому і де сидать :

Ведмедику — під лицою старою,

А Цяпу треба під вербу,

Ослові — на горбу,

Я примонусь під бузиною.»

Заграли знов — ще гірш нема ладу!

Як-раз на ту біду

І Соловей тут опинив ся, —

Вони до його : »ну, мастак,

Ти здорово співаєть навчив ся, —

Кажі по-правді, що і як?»

— »А що-ж, він каже, вибачайте,

Ні те, ні се :

Хоч десять раз пересдайте,

Немає хисту — от і все.«

Почув я раз — старі сьміялись люде,
Що квач притикою не буде;
Питаю: як? — »А так, як бач,
Причина не велика:
Якаж із квача притика,
Коли він квач?»

80. Поня.

Частенько між людьми буває —
Один свою біду на другого звертає,
А іногді ще так кротно:
Не можна на людей, так він на біса спхне.
Щоб не наскочити на лайку,
Я розкажу вам байку.

Жив-поживав козак заможний — Клим.
Влюдовавсь він щасливій долі:
Де не повернеться, вона усюди з ним —
І дома і у полі.
Шановний, добрий чоловік;
За-те йому ввесь вік,
Связать до прикладу, кувало і плескало.
І коники були, і пари три коров,
І плуг волів, і овечат чимало,
За огородом млин молот.
Довгенько щось, ще з-малечку, у його
Оверко наймит жив;
Моторний парубок, дотепний хоч до чого,
Усе він знав, усе гаразд робив.
Ніякий чоловік з грихом не розминеться, —
І в селах тав, і в городах;
Хоч ходить він на чотирох ногах,
Та й той нераз спиткнеться!
Тяглась пилипівка, усе було як слід;

Прийшла Оверкові годищонька лихая:
Нізчимний борщ йому обрид,
Капуста і руді та ще кулага там:
Скоромного сердега забажав:
Десь він од паничів чував,
Що скором здоровіше
Та ще в тому й сманише.

»Нехай же, думає, яещь я напечу,
Як буду у млині сидіти,
Найм ся до-скочу —
Не буде так кортіти.«
Дождавсь черги, пішов у млин
Та зараз-же і заходив ся
Зробить почин.

Із дроту держальце скрутить він умудрив ся,
Туди яечко примостив,
Недóгарок в куточку засьвітив
І над огнем давай яйце вертіти, —
Розумного не треба вчити.

Млин меле, стукотить,
Оверко думає: »не треба і вечері«...
Аж тут хазяїн тиць у двері,
Роззявив рот, стоїть.

»А щó се ти, Оверочку, готуєш?
Пилипівки укоротив?
Біду чи щó на сéбе чуєш?«
Оверко й руки опустив.
»Я... далебі... і сам не знаю...
Зовсім отуманів...

Як воно скоїлось — і не вгадаю,
Се біс проклятий спокусив.«

— »Та брешеш ти! я тільки вперше бачу,«
Десь у-горі озвалось чортеня:
»Перемудрив чортячу владу,
А на мене уся пеня.«

61. Півень і Перлинка.

Під тином Півень, біля хати,
Знічевя сьмітник розгрібав
І квочучи там дешицю клював, —
Найдку не було, а так — аби клювати.
У сьміттячку углядів якось він
Блескучу, кругленьку Перлинку,
І дорогу таку новинку
Узяв та й викинув під тин.
»Не хочу я таких дурних новинок,«
Промовив він: »на-що здалась вона?
За жменю сих цяцькованих Перлинок
Не дав би я і зернятка пшона, —
Нехай дурний індик ковтає.«
Так недотена-неборак
Ганьбує те, чого не знає,
І думає, що добре так.

62. Лев-дідуган.

Лев-дідуган на сьвітї довго жив;
Багато лиха наробив;
На старість підтоптався, нема вже тії сили,
Що при здоровї мав:
І ноги трусять ся, і очі помутніли, —
Зовсім нікчемний став;
Лежить, одвинув хвіст і смерти дожидає,
А ще ричить і зо-зла позирає,
Неначе хоче настрашити.
Минули ся вже тії роки,
Що розпірали ббви, —
Тепер усяк йому віддячить коровить:
Колісь він скрізь страшив, тепер у верболозі,

Як той горох, мовляли, при дорозі,
Хиба не схоче хто, той тільки не вскубне.

Кабан кликом під боки стусоне,
Жаднюга-Вовк рвоне його зубами,

Бугай товче рогами;

На-що вже Зайчик-стрибунець —

І той урве хоч хвостика кінець,

А капостній Лисиці

Аж весело креснуть його по шиї.

Недужий лиходій і стогне і харчить...

Аж бачить — і Осел біжить,

Щоб і собі хоч раз його вбрикнути;

Лев голову підняв, силкується гукнути:

»Ой, де-ж ти, смерть моя!

Закрий мені на-віки очі,

Щоб вже не бачив я

Зневаги тяжкої дурної поторбчі.»

І справді тяжко, що й казати!

От до чого силенний Лев дожив ся...

Бодай би був не народив ся,

Як так життя своє кінчать!

Хоч соромно, а можна прирівняти

І де-яких людей

До тих звірей.

Не треба людям забувати:

Хто вік по-божому прожив,

Ніколи зла і кривди не чинив,

Того до смерти будуть поважати

І добрим словом поминати.

63. Осел і Соловей.

Раз у вишневому садочку
Лежав Осел у холодочку.

Побачив він між рястом Солов'я

І став йому гувати :

»Здоров, співун! на-силу вглядів я;
Який маленький ти, а кажуть, що горлатий.

Ану лишень утни!

Казали у дворі індіки,

Що ніби ти співаєш мастак великий,

Чи може брешуть вражії сини?

Ану, нехай і я почую,

Яку там пісню ти вдереш —

Веселую чи жалібну якую;

Тут сила не в тому яку, а як утнеш!..»

І Соловей почав співати,

Лунає пісенька на весь садок;

Лежить і слуха дурень головатий,

Неначе справді знає прок.

А Соловей аж горло надриває

І на всі заставки співає:

* Шебече і свистить,

І тьохкає і торохтить.

На-що вже горобці — і ті попритихали

І прислухатъ ся стали.

Замовк співун і на Осла глядить, —

Чи буде, мов, хвалить?

»Ну, молодець!« сказав суддя ухатий:

»Хороший птах:

Хоч невеличкий, та горлатий...

Ти мабуть виплодивсь не в наших сторонах.

Коли-б ти нашого наслухавсь шівня,

Тоді б ще краще заспівав;

Хоч він тобі й нерівня,

А все-таки хоч трохи б переняв.»

Такої похвали співун не сподівав ся;

Як-би був знав,

То й не співав.

»Прощайте, дякую!» він до Осла озвав ся.
— »Прощай!» сказав Осел: »навідайсь ще коли,
Бувай здоров, небоже!»

Таких суддів, такої похвали
Не дай нам, Боже!

64. Щука й Кіт.

Один мордатий Кіт до Щуки учашав;
Пройдисьвітка зубата знала,
Чого хвостатий кум бажав:
До берега частенько припливала
І щиро куманька свого
Карасиками шанувала,
А Кіт і не цуравсь сього,
Во жирнай мишва вже приїдуть ся стала,
Раз каже Щука так йому:
»Возьми мене мишей ловити.»
Дивуючись, кум глянув на куму
Та й засьміявсь: »надумалась дуріти!
Не навтішаєш ся таким добром;
Карась і сам у рот тобі ускочить,
А хитрая мишва так іногді морочить,
Що треба быть мудрованим котом,
Щоб висидіть неначе неживому
І оком не моргнуть;
Буває, що всю ніч стрибаєш по-дурному
І ні однісінькій не вдасть ся вяз звернуть.»
А Щука на своє хилила:
»Ет, вигадки! велике діло миш;
На-що ярші — і тих нераз ловила...
Піду-бо я! хоч раз мене потіш.»
Ніхто не бачив, тільки збір,
Як ласий кум і шустрая кума

Через садок понхались крадькома
І зачинились у коморі.

Кіт на полицю з'араз-же стрибнув,
Бо там давненько був,
А Шука — у куточку
Сховала ся за бочку.

От перед світлом Кіт довідать ся біжить —
Аж Шука без хвоста лежить:
Прокляті пацюки одгризли.

»Бач, серденько, в яку біду ми влізли!
Хвоста й нема...

Ніхто не винен — ти сама,«
Мурличе Кіт: »се справді штука!
Ну, щоб-ж його тепер робить?»

— »Голубчику, ратуй!« тут простогнала Шука:
»На світі дай мені пожить...

У став мерщій пусти мене, мій друже,
До світа тут не доживу...
Хоч і нема хвоста — байдуже,
Як-небудь попливу.«

Побачив Кіт, що діло препогане,
Що може і йому вона в пригоді стане, —

Узяв куму на спину примостив,
Поніс до ставу та й пустив.

Пішла між рибами про неї всюди слава;
Сьміють ся всі, карасики найбільш:
»Дограла ся! тепер мовчи та диш,
Безхвостая проява!«

На світі живучи, до-віку вчись;
Що наробила з-дуру Шука —
Се всякому наука:
Чого не тямши — не берись.

65. Білочка.

Пухнату Білочку до себе Лев прийняв, —
На ві-що й як — того ніхто не знав,
Бо не довідались сороки-цокотухи;
Вони б усюди брехні рознесли,
Зробили б бугая із мухи:
»І так, і перетак, ми бачили, були...«
Дознав ся я, що Білочка служила,
Нічого не робила;
Було їй сказано: нікуди не втіать
І панову хандру потроху розважать.
Марудна служба, що й казати:
Аж жижки трусять ся скакати,
А тут сиди, очицями моргай.
Наш вік біжить, не скажеш: потривай.
І Білочка свого діждала —
Старенька і беззуба стала;
Пора прийшла —
І службу відбула.
За те чумацький віз орехів наділили;
Хоч слово панове справили, —
Аж любо глянути: орех в орех,
Цілісінькую б зіму, дякуючи, їсти, —
Та тільки що-ж? дивись на них:
Дали тогді, як нічим гризти.
Є приказка весела: їж,
Коли роток ще сьвіж,
А то, як прийде час, зованє,
Тогді ніщо вже не заглине.

66. Лев на обляві.

Жили у гуцині глибокого байрака
Страшений Лев, всесвітній Лис,

Бурлака-Вовк і наш Сірко-собака,
Що із села помандрував у ліс
І розбишакою зробив ся, —
З людьми, чи що, не вжив ся.
Побратались вони, щоб по-сусідський жити,
Ніколи шкоди не чинить;
Умовились гуртом робити
Облаву потайну
І хто добуде що — все нарівно ділити;
Лев був за старшину.
Улучив Лис годиноньку щасливу,
У верболозі притаївсь
І якось там козу дурну і полохливу
Піймати умудривсь.
Упоравсь молодець проворний
І звістку другим дав, як слід;
Зраділи всі, що Лис такий моторний,
Що буде їм вечера і обід.
Не гаючись, вони зійшлись на гору,
І каже Лев: »я зараз поділю;
Глядїть, щоб не було ніякого тут спору,
Бо перекору не терплю!
Беру я першу четвертину, —
По уговору се моя;
І другу тож собі кладу частину,
Бо хто між вами дужчий? я!
І третю слід мені... не мовте ні словечка:
Я — Лев, а не плоха овечка!
Четверту ж хто торкне або нюхне,
Той знати-ме, як драгувать мене!«...
І очі витріщив, і грива стала дїба:
Ану, мов, огризались...
»Нехай тобі і озеро, і риба,«
Подумали усі — та й розійшлись.

І я там був, і придивляв ся,
І кривду вилаять хотів, —
Лев заричав, а я злякав ся
І приказку десь загубив.

67. Шелестуни.

В одній долині, під горою,
Високий явор зеленів,
Край берега над чистою водою
Широкі віття розпустив;
Моточки з вітриком, жартуючи, шептались:
»Ану, голубчику, ще, ще, дихни!
Бач, братіку, які ми повдавались
Веселії шелестуни!
Як-би не ми з тобою шелестіли,
То хто б долину звеселив
І з ким би ти тут, вітрику наш милий,
Гуляючи любенько жартував?
Що б тут було без нас? краса якая?
Бурян та осока;
Ула б долинонька неначе пуста тая,
А подивись, тепер вона яка!
В нас зозуленька у гості прилітає
Весело кує, як в тихому кутку;
Вівчарик на сопілку грає
Під явором у холодку;
Піває соловей, неначе у садочку,
А серед ночі, в тихий час,
Тут мавочки гуляють у таночку
І ясний місяць дивить ся на нас.«
»Коли-б не ми, то й ви б не шелестіли,«
»Коріння загули із-під трави;
»Коли-б ми вам не піддавали сили,
То не брентіли б ви«..

— » Чого сюди корінням озивать ся? «

Запшамотіли листя у-горі:

» Ви щó, а ми он щó! до нас вам не рівнять ся,
Лежали б мовчки у своїй норі... «

— » Тішун вам на язык! раденькі, що дурненькі! «

Коріння знов озвали ся до них:

» І ви сами, і ваші витребеньки —

Розумному на ємїх;

Не розуміючи, лепечете, як діти;

Грїх зневажати нас!

Хоч у землі судило ся нам жити,

А все-таки ми дбаємо про вас.

Не красував ся б тут і явор сей високий,

Сказати в добрий час,

Такий рясний, хороний та широкий:

І силу і красу він має через нас.

Минеть-ся літєчко, тогді по Божій волі,

Ми заснемо до другої весни,

І ви поживнете, лежати-мете долі,

Дурненькії шелестуни.

І після вас другії листя будуть,

Цвісти-ме все, як і тепер цвїло,

Зозуля, соловей і вітрик ває забудуть,

Неначе вас і не було... «

І між людьми такі-ж бувають,

Як і на яворі, шелестуни;

Нехай же баєчку вони

На вус собі мотають.

68. Танці.

За тридевять земель... забув, признать ся, де...

Був собі Лав-король силенний,

Такого не було нігдє —

Страшенний, здоровенний ;
Як-би наткнувся хто невзначай,
То певне вмер би з переляку ;
Одним він махом під случай,
Бувало, вбє скотину всяку.
Багатий дуже був той край,
Де він королював ; чого не забажай,
Всього було доволі :
Вовків в лісах, зайців у полі
І птиці повно у гаях,
Такої і такої,
І риби всякої, великої й малої,
В оверах і ставах.
Хороший, тихий край, усі розкошували
І добре крали.
У короля служив і Лис ;
Він над озерами був старщиною,
Щоб не орудовав ніякий біс
Над королевською водою.
Лунавий Лис — усюди Лис ;
Нераз про його може чули, —
Дотепний, мудрий, як той біс,
Куди б його не повернули.
З одним рибалкою він дуже подружив,
Хоч перед другими пиндючив ся спісиво.
Рибалка рибку дбав і у мішках носив,
А старшина товстів і багатів на диво...
Раз ласуни, як водить ся у них,
Поснідать добре захотіли ;
На сковородку положили
Десятків два карасиків живих,
Сметанкою, як слід, пообливали
І на жарку їх шкварить принялись ;
Вони і в голову собі не покладали,
До чого дожились.

- Як-раз в той час король там опинив ся.
»А що, питає він, тут діеть-ся у вас?«
І на рибалку страшно подивив ся..
»Се хто такий? чого прибув до нас?«
— »Се, каже Лис, се мій... письменоводитель!«
— »На-біса!« Лев ричить: »де взяв ся? відкіля?«
— »Сусіднього села покірний житель,
Не бачив з-роду короля...«
Промовив Лис — і зирк на таганочок;
А там карасики шкварчать,
Справляють бідненькі таночок,
Аж хвостиками ляпотять.
— »Що-ж то́ таке?« про рибу Лев питає.
Лукавий Лис поважно докладає:
»Великий господар!
Се безголоса твар
Пред королем своїм ликує,
Радіє і танцює!«
— »Чого-ж се на сковороді,«
Допитуєть-ся Лев: »а не в воді?«
Лис засмутивсь і ледві динє..
— »Дозволив я, щоб їм було видніше,
Побачить відсіля
Ясновельможнійшого короля!«
— »На що-ж огнем печеш?... брехнею припахав!«
Лис тільки хвостиком виляє..
Лев витріщивсь на старшину
І заричав ще дужче: »ну?!«
А той круть-верть, неначе у кашкані:
Мовчить, язик прильпне в гортані;
Рибалка трусить ся, стоїть, як пень,
Не розшолонає — чи ніч, чи день..
»Так от як ви!.. мошенники! поганці!«
Лютує Лев: »видумуєте танці?
Так я-ж вас проучу, коли ніхто не вчив!«

І він обох на землю повалив,
Чи так то воно ждалось,
А он як склалось!
Карасикам сердешним довелось
На сквороті танцювати,
За-те ж і сим тепер прийшлось
У короля під лапами оплягати.
Так їм і треба, бісовим синам!
Не все-ж терпіть і карасям.

Щоб, розбалакавшись, не влізти »в проводочку«,
• Я швидче ставлю точку.

69. Цуцик.

Раз на вікні, у панському будинку,
Поглядний Цуцик спочивав;
То ляже на боці, то до-гори на спинку,
Або на лапки морду клав.
Як-раз проти вікна, звичайно під барканом,
Дворовий пес Бровко лежав
І думав: »бач, яким він паном,
Ледачий Цуцик, став.
Здоров був, Цуцику! знічевя спочиваєш?«
Прийшовши під вікно, Бровко озвався.
— »Се ти, Бровко?... чого бо так гукаєш!«
Промовив той: »аж я злякався...
Ну, як же ти там поживаєш?«
— »На-що питать! либонь не знаєш
Собачого життя мого?!«
Сказав Бровко: »далено до твого...
Живу собі, бо треба жити;
Дня стережу і день і ніч;
Всього доводить ся терпіти, —
Не так, як ти, паніч;

Та ще к тому і їжа препогана,
Хлисиш помий, коли дадуть,
А як не в лад загавкаєш на пана,
То ще й під боки натовчуть.«
— »Жаль, каже Цуцик, що-ж робити!
Буває всяк, —

Обуха батогом не перебити;
А от мені — хоч і до-віку б так...
Живу у горницях, на килимах качаюсь,
Жартуючи на-сьміх;
Частенько з панночками граюсь
І дашу ся до них;

І мягко спать мені, і ласо можна їсти,
І бігаю не в бурянах;
Сухенькі лапки, хвостик чистий,
Не так, як твій, у репяхах«...
— »Ет, репяхами дорікаєш!
Сказав Бровко: »а памятаєш,
Як у пекарні був щеням?
Чи так жило ся там?

Замурзаний під лавою тиняв ся«...
Веселий Цуцик засьміяв ся
І каже: »то колись було,
Та загуло..

Дивись тепер, а не рівняй малого!«
І він спісиво глянув на Бровка.
— »Як бачу, ти не робиш там нічого,«
Сказав Бровко: »за-що ж се честь така?«
— »Дурний Бровко! не розумієш, —
Звиняй, що так кажу, —

Я те роблю, чого ти не з'умієш:
На задніх лапках я по-вченому служу.«
— »Щоб ти сказивсь!« Бровко собі шепоче,
А вимовити не посьмів,
Бо Цуцик дуже запанів:

Скубне й Бровка, коли захоче.
Бровко мовчить, і я мовчу,
Води не сколочу...
Вам сьміх, мені гостинців вязка.
Чи гарна моя казка?

70. Хазяйка і Челядки.

Колись жила госпоженька старенька,
Багата і скупенька,
Два віки б то чи що хотіла жить;
Ввесь день клопочеть-ся і не приляже,
В-ночі не переспить.
»Ви б заспокоїлись,« було хто-небудь скаже:
»І докіль турбовать ся вам?
Нехай би вже унукам та синам.«
Бабусенька була розумниця велика,
Усе було одно твердить:
»Давненько сказано: своя рука владика,
Мене вже, серденько, не вчить.«
Були у неї дві Челядки;
Трудненько було жить,
Обридли їм бабусині порядки, —
І у неділеньку приходилось робить;
Не те щоб погулять, нема коли й заснути,
Як добрі люде сплять;
Се б від такої тяжкої покути
Хоч куди видно утїкати;
Поляжуть спати, — не вспе сон приснить ся!
Госпоженька вже й гомонить:
»Вставати час! на сьвіт благословить ся!
Вам тільки б спати, а діла не робить.«
У хаті півень був, здоровий та горлатий,
Челядкам він спокою не давав,

Раніш усіх заходить ся співати,
Неначе пані він широ догожав.

Прийшла Челядкам думка злая,
Щоб во́рога де-небудь діть:
Притихне, мов, яга стара́я,
Півніше буде їх будить.

»Де півень? де?« госпоженья питає:

»У-ранці був, недавнечко співав...

Шукайте! може він в чужім дворі гуляє!

Догляділи?! ви й раді, щоб хто вкрав!«

Челядни бігають, неначе-б то шукають,

Хазяйку, сьміючись, вони перекривляють:

»У-ранці був! недавнечко співав!«

А півня й слід пронав.

Не довелось Челядкам довше спати,

Дурив ка́мі — ви́йшло ві́ри:

Хазяйка ремствує, щоб часу не втеряти,

Будить їх стала ще раніш.

Старії люде правду кажуть:

Два хитрих мудрого не переважуть.

71. Старець.

Ішов Старець по долині

З ламанцями у торбині;

Кругом поле зеленіло,

Хлібороба веселило.

»А у тебе, старче сивий,

Нема поля, нема ниви,«

Вітер тихо промовляє,

Жаю серцю добавляє.

Стрізь безлюдно на дорозі,

Шумлять верби по облозі,

Вітер віє-виграває,

Старень сльозоньки ковтає,
 Аж набустріч із-за жита
 Вийшла Доля прощовїта,
 Любо-миле засьмінався
 І до його обізвалася:
 »Не плач, старче, не жури ся,
 Глинь на мене, звесели ся;
 Буде поле, буде хата,
 Будуть коники-орлята,
 І усякая худоба,
 І розкїбї, і шанїба,
 Золотї бачин грошї?
 Із старого міхонї
 Вони зроблять пана, дуку,
 Проженуть від тебе муку,
 Тобї добре в сьвітї буде,
 Віля тебе будуть люде
 На кишеню поглядати,
 Медом речї поливати;
 Пережив лиху годину —
 Наставляй мерщїй торбину.«
 Київсь він... одна хвилина —
 Настобурчилася торбина;
 Грошї сиплють ся, аж сяють,
 Старцю серце звеселяють.
 »Буде,« Доля обізвалася:
 »Щоб торбина не прорвалася,
 Бо тогдї вже, як прорветь-ся,
 Все пропало, все минеть-ся.«
 — »Вї, не бїй ся, Доле мила!
 Кажє Старець: »торба ціла;
 По-маленяку, по-тихеньку,
 Ще, голубонько, хоч именьку...
 Доля тихо засьмінався...
 Торба трїсь — і розірвалася...

Старець з-ляку торбу в полу,
Потім кинув ся до-долу,
Лан та лан — скрізь морозчок,
А хоч-би тобі шажочок...
»Доле ж моя, нене-доле!«
Він голосить на все поле:
»Гроші мої, грошенята,
Де ви ділись, лебедята? —
Ой головка моя бідна,
І голодна, і безрідна,
Тепер ляже в домовину
На порожню торбину!«...
І поплівсь він по дорозі...
Шумлять верби на облозі,
Вітер віє-виграває,
Старець слізюньки ковтає.

Моя байка, добрі люде,
У пригоді може буде;
Я додам вам раду щирю:
І при щасті знайте міру.

72. Ягня.

Моторні діти, дівоньки й хлопята!
Первоцвіт наш, веселі небожата!
Щоб знали ви, як в світі треба жить,
І стерегтись, чого не слід робить —
Я розкажу вам баєчку маленьку.

Було собі Ягня, потішненьке таке,
В вошарі не було такого,
Жартливе і швидке,
Не саухало нікого.

Раз, — чи само, або-ж підмовив хтось, —
Надумалось воно все стадо насьмішити,

У вовчу шкуру одяглось
І ну скакати, аужати і страшити.
Регочуть ся, плигають і кричать,
Неначе-б то боять ся вовкулаки, —
Таке там стали вироблять!
Аж насторочились собаки,

А потім кинулись на вовчика гуртом,
Дали йому такої наминачки,
Що аж шматки посипались круром —
Собаки не дають вовкам потачки.
Де й дів ся сьміх, підняв ся стон і плач,
На-силу бідного оборонили. —

Оттак, як бач,
Із жартів лиха наробили!
Всіх жаль бере — овечок і ягнят,
І журить ся вівчар, і плаче бідна мати,
Бо то не іграшки, не жарт —
В зубах собачих побувати.

Такого лишенька ніколи б не було,
Коли-б не слухали дурної волі:
Жило б собі Ягнятко і росло,
Радіючи на ріднім полі.

73. Жаби.

Обридло Жабам, як на гріх,
В болоті жити самостайно;
Ніхто їх не чіпав дурних,
Жили, плодили ся звичайно...
Так ні, ще треба, мов, не так,
І заходились: «квак та квак!»
Чом короля у нас немає?
Усякий дурень може знає:
Орел — у птиць, Лев — у звірей,

Є королі і у людей, —

Хіба вже ми й не люде?

І довідь так ще буде?»

Розквакались, плигають, скревогають, —

Приспіла чортова робота, —

Рішили зараз же послать

Найбільших десяти Жаб на другий бін болота

Просить у Долі короля.

Над вечір посланці вернулись відтіля

І землякам гукати стали:

»Гей! ставте могорич! ми короля придбали!«

І знов клопочуть ся: як короля стрічать,

Як підступити, як привітати...

Аж чують, щось шумить... всі разом закричали

»Король! король летить!« і повтікали.

Тут щось з розгону в воду бух,

А Жаби з переляку: »ух!«

Який же там король став Жабам у пригоді?

Такий король, що сьміх та й годі:

Здоровий-прездоровий пень.

Стоїть він ніч, стоїть він день,

Сплилось до біса Жаб великих і маленьких,

Старих і молоденьких.

Повитріщались, мовчки ждуть,

От-от, мов, озоветь-ся,

А пень стоїть, не ворухнеть-ся.

»Ну, що, як-би йому гукнуть?«

Шепочуть Жаби: »починайте!

Ось цитайте, потривайте...

Чого се він такий чудний,

Неначе неживий?«

І зараз плив одна, плив друга... він нічого,

І Жаби годі вже мовчати.

Плигають сьміло і кричать,

А де-які позлазили на його,

Та ще й обміють ся відгили —
Не боїмось, мов, королі!
Додумались вони, що із такого дива
Не буде пива,

І почали вередувать:
»Не хочемо! не треба нам такого:
Ходім-те Деленьку благать,
Щоб короля дала живого,
Щоб він усюди походив,
Щоб жабчий народ, болото звеселив.«

І Доля Жабам дотодила —
Лелєку королем зробила.
»От, кажуть Жаби, сей не так!
Хоч лубо глянуть: і крилатий,
І довгоногий, і носатий,
І з-заду й з-переду козак!
Не довго Жаби навтішались,

Бо виявилось те, чого не сподівались:

Лелєка з-разу холоду нагнав
І Жаб дурних клювати добре став,
Найбільше молодих вподобав він ковтати:
Що-день — десятків два і поминай як звати!
»От тобі, кажуть, дожились!«

І знов благати Долю поплелись:
»Ой, Доле, змилуй ся в пригоді!
Напало лишенько та й годі:
Король просьвітку не дає,

Клює нас та й клює!
— »А годі вам, не докучайте!

У вас усе недобрий час,
Сказала Доля: »вибачайте!
Простягай дачі — буде з вас.«
Вринуло ся Жабам горобати.
»Немає правдоньки і де її шукати?
Нум плавать, нум...«

І досі нумкають на глум.

Не гріх сказать, що й люде так, як Жаби,
Частинько дуращі снують,
А доснують ся до нахаби —
Тогді вже лихо тчуть.

74. Вередлива дівчина.

Була собі Галя,
Дівчинонька-краля,
І багата і вродлива,
Тільки дуже вередлива, —
Усякому зась.

Вона тее знала
І скрізь щebetала,
Як та пташка на просторі:
»На те, каже, шука в морі,
Щоб трусивсь карась.«

Багатая доля ---
Веселая воля, —
Одна стежечку топтала,
Друга тирлич розсипала,
Куди вона йшла.

Труся мене, хлопче,
Козаче-молодче,
Щоб намистечко брязчало!
Так їй шветячко співало,
Як була мала.

Не все-ж дівовати, —
Сватів стали слати;

Чорнобривка гордувала,
Гарбузами наділяла,
Сорóмила всіх:

Той не до любови,
Не так вуси, брови,
Той носатий, той кирнатий,
Той невдатний, небагатий, —
Не треба таких!

Весна за весною
Летіли стрілою,
Дівчинóнька ряст топтала,
Загулялась, не вгадала,
Як стала марніть.

Гульня відщуралась,
З журбою спізналась,
І частенько серед ночі
Стали плакати карі очі
І серденько нить.

Чи куди б летіла,
Чи кого б просила,
Щó почати, щó робити,
Як самотній в сьвітї жити —
Не знала сама.

У віконце гляне,
За ворітьми стане,
Щоб розважить свою тугу,
Чи не йти-ме козак з лугу —
Нема та й нема.

Колись був слідочок —
Засипав пісочок,

Була стежечка горою,
Та глухою лободою
Вона заросла.

Сиділа, сиділа
Та й наворожила,
І як-раз після Михайла
За якогось скандибайла
На-силу пішла.

Дівчатоньки-діти,
Ружеві квіти!
Я вигадав вам брехеньку,
Щоб головку молоденьку
Звеселить на час;

А ви собі смійтесь,
За вітром не вийтесь,
Щиро правдоньку шануйте,
І не дуже вередуйте, —
Будуть люди з вас.

75. Паляниця й Книш.

Сиділа у печі хороша Паляниця;
На господиню стала гомонить:
»А щоб їй так і сяк! і докіль тут сидіть?
У очі вилаю, бо це велика птиця!«...

— »Мовчи та диш!«
Озвав ся у куточку Книш.

Коли не людям байка пригодить ся,
Не всяка стежечка без спорина,
То може знайдеть ся такий паляниця,
Що погді послухає книша.

76. Лисиця-жалібниця.

У тихому гаю Лисичка щастя мала.

Як у своїм добрі жила, гулила:

Нікто її там не лякав.

І в-день і в-вечері там соловей співав,

І пташки пурхали, зозуленька кувала;

Скрізь зеленіло, все цвіло;

Так гарно, любо там було.

Лисиця так Сові казала:

»От де по правді можна жити

І доленьку хвалить,

В добрі кохатъ ся, всіх любити,

Ніколи зла і кривди не чинити!«

Як-би ж то правдонька щербата не була,

То може й справді б так жила.

Раз, на кажині недалечко,

Углядила вона гніздечко, —

Сиділи пташки там.

»Ох, каже, як не гріх котам

Таких малесеньких, безвинних не жаліти!

І їм-же хочеть-ся на сьвітї жити...

Ну вже коти! десь на-лихо вони

Вродились, вражі сини:

Не тільки в-день — в-ночі поживу бачуть,
Не бачуть тільки, як горюють в сьвітї, плачуть...

Зажирливих пройдисьвітів таких

Я перевішала б усіх!«...

І жалібниця щось сказати ще хотіла,

Аж пташки із гнізда до-долу якось ляп —

Лисичка зараз хап та хап:

Прехорошенько всіх поїла...

Яв жалібно співати почала,

А он на що звела!

Лукавий чоловік словами нас голубить,

Неначе всіх і жалує і любить,
Для правди, для добра живе,
Як по воді пливе;
А близьче придивись ти —
І видно, що виля хвостом:
Помажу, мов, медком,
Солодче буде з'їсти.

77. Снігур та Синичка.

Снігур, в гаю гуляючи,
Синичку кохав
І, скачучи на дубочку,
Любенцько співав:
»Биструшечко, вертушечко,
Синичко моя!
Чом не скачеш ти до мене,
Як до тебе я?«
Усміхнула ся Синичка
І хвостиком верть:
»Нагадав хтось тобі лихо,
Як тій козі смерть!...
Нам з тобою, Снігурику,
Під снігом не жить, —
Буде мене в чужім краї
Ясне сонце грить.«
Минуло ся тее літо,
Настигла зіма;
Сидить Снігур на дубочку,
Синички нема.
В гаю вітер повідає
І снігом снує;
Снігур сидить на дубочку
І плете своє:
»Биструшечко, вертушечко,

Синичко моя!
» Чи зрадуєш ти про мене,
Як про тебе я?«
Підморгуєть врані Галки:
»От-так, перетак!
Резійшло ся виханнячко:
Та — в рипу, той — в мак«...
Обізвалась у ліщині
Старая Сова:
»А що-ж, каже, на сім світі
Усяке бува.«

Довело ся й мені бачить:
Не в однім дворі
Оттакії точнісенько
Сидять снігурі.

78. Будяк і Васильки.

Давно колись весела воля,
Гуляючи посеред поля,
Насіяла Васильків цілий лан.
Де взявсь Будяк, на пригорку розцвів ся,
Пишаєть-ся, неначе пан.
І просторікать заходив ся:
»Ой ви, Василечки, бадиллячко дурне!
Чи бачите мене?
Я висче вас, мене усюди видно,
Не тільки вам — усім завидно,
Красую ся, як на городі мак, —
На те-ж то я й Будяк!«
Василечки зашамотіли
І нічогоїсенько сказати не схотіли,
А він базіка знов: »на вас я подивлюсь —
І засьміюсь;

Химерні ви, малі, мене ж усюди знає:
Червона голова, ще й медом припахав!

Та тільки знає! мене
Нічкая свитина не нюхне!«
Не втерпіли Васильки, обізвались:
»Що-ж будемо робить — такі вже повдавались!

А все-ж таки і ми
Буваєм між людьми:
Світлички нас на весілля просять,
Ще й стьожечками приберуть;
Нас на Йордань зимою несять
І на кутю на покуті кладуть.
Ти через лад пишашся, Будяче!

Гляди, базікання ледаче.
До лиха доведе...
Он-он косар іде!«...

Будяк спісиво подивився,
Ще більше розходився:
»Косар?! нехай лиш вражий біс
Поткне свій простий ніс,

То й знати-ме — варене, чи печене:
На те колючки є у мене!«

Іде Косар і може б проминув —
Будяк його колючками шпигнув;

Розсердився козак — і замахнув косою...
Пропала чвань з дурною головою!

Василечки ростуть собі, цвітуть,

Іх гріє сонечко і вітрик їх гойдає,
І нічка тихая россою умиває;
Кругом як рай: і бджилочки гудуть,

І пташечки, радіючи, співають,
Труднину долю звеселяють,

І всім дарма,
Що Будяка на пригорку нема.

Давно на сьвітї ходить рада,
Що гріх пишати ся і других зневажать,
А треба памятать:
Хто висче злізе, дужче пада.

79. Дідок і Вітряки.

Сидїв колись Дідок під явором густим,
Зелене листячко неначе-б то шептало,
Що шелестїв і він, як був ще молодим..
Було та загуло і снить ся перестало.
Стояли перед ним два хлопці Вітряки,
Поприбірали ся такими молодцями,
Що гляньте, мов, се ми, не прості козаки!
І почали вони молоти язиками.

»Гай, гай, Дідусику!« озвався один Вітряк:

»І сива голова, і борода велика,
І розуму набравсь, а все-таки бідняк
І в сьвітї Божому якась ти притика.
Он я надумав ся! побачиш, потривай,
Як гарно жити-му, аби була охота!
Достану грошенят — у мене буде рай:
Будинок, дворище, мальовані ворота;
Біля воріт тобі збудую хатку я,
І будеш ти гостям ворота відчиняти,
І жити-меш в добрі; головонька твоя
Не буде вже тогді під явором куняти.«
Не се Дідок сказав: »бренить добро твое
І гарно з-далеку будинок бовваніе..
Розумний бе на те, що справді в його є,
А дурень думкою, як кажуть, багатіє.«

— »Я розсудив не так!« верзе другий Вітряк:

»Щоб в сьвітї живучи, ніколи не блудити,
Підлажуйсь до людей, вертись і так і сяз,

А іногді умій солодку річ зліпити.
Хоч кажуть — хто мовчить, той ніби двох
навчить, —

Щербата вигадка: не можна мовчки жити,
Міркуй усяк про те, як язиком вертати.
Ти думаєш своє, а вимовляй не те —
І потече тобі усюди тее млеко,
Вигадливий язик дорогу промете
І можна вибрать ся далеко-предалеко.
— »Гляди,« промовив Дід: »на світі є пристрій,
Такою думкою ти не хвались нікому,
Бо сказано давно: брехнею пройдеш світ,
Та от біда яка — не вернеш ся до-дому.«

Дідок замовк, — сидить і голову схилив.
»От, думає собі, десь на-лихо взяли ся...
Аж дивить ся згодя — нема вже вітряків,
Бо засоромились і мовчки розійшли ся.

*

Дідок сказав своє, тепер і я додам:
Моторна голова нехай свій розум має,
Шкода молоть брехню порожнім Вітрякам,
Бо мудра правдонька їм крилля поламає.

80. Кундель.

У полі тихому жив у норі Хомяк;
На самоті скучав він неборак!
Подивить ся кругом — багато поля
Кемусь дала щаслива доля,
І глянуть весело, і любо походить,
Не те, що у норі сидить.
Он двір стоїть багатиря гладкого,
Неначе городок;
Чого нема у його?

Будинок і садок...

Надумав ся Хомяк себе розвеселити —

І насадив маленький квітничок.

Порозцвітали гарно квіти:

Нагідочки, врасолі і мачок,

Барвінок стелеться і рута зеленіє;

Подивить ся Хомяк — аж серденько радіє.

Де взяв ся Кундель із двора...

Гайсаючи по полю, —

Бодай би він не знав добра, —

Накинув ся на тиху долю.

»А щоб се ти тут наробив?

І на-що квітничок розвів?»

Загавкав Кундель навіжений.

Аж затрусивсь Хомяк смиренний:

За щоб, про щоб, чого напав?...
— »Я думав, щоб...« Хомяк казати почав:

»Щоб горенько було чим розважати...
— »Ти думав?!« Кундель став гарчати:

»А чи дозволено ж вам думати, Хомякам,

Неначе тим розумним головам?»

Злякавсь ще більш Хомяк, аж серце холодіє,

А Кундель гав та гав: »так знай же ти про те:

Коли в дворі цвіте,

То за двором ніхто цвісти не сьміє!»

По квітничку собака поскакав,

Усе понівечив і потоптав.

Став бідненький Хомяк і плакати і тужити:

»Ой, квіти, мої діти!

На щоб-ж я вас кохав?

На-що вас доглядав?

Хто-ж розважати-ме заплаканую долю?»

Аж дивить ся — іде по полю

Висока Правдонька і стала перед ним.

»Чого ти журиш ся?« вона спитала тихо:

»Чи плачеш ти за ким,
Чи скоїло ся лихо?»

— »Був квітничок у мене, а тепер...
Он, глянь, як Кундель навтішав ся!
Хомяк до неї обізвав ся
І лапкою сльозу утер:

»Хоч би ти, матінко, як-небудь настрашила,
Щоб унялась собача сила...»

— »Ох!» каже Правдонька: »і я його боюсь,
Бо Кундель, бач, який здоровий, мов скотина;
Зустрінусь, аж трушусь, —
Нехай його страшить лиха година!»

Бодай-би Кундель той пропав!
На Хомяка нагнав таке він лихо,
Що той і приказку у норку заховав,
Аби, як кажуть, лихо тихо.

81. Ластівка й Шуліка.

Трудяща Ластівка край берега літала,
Земельку мокрую збирала,
Щоб хатоньку собі зліпить,
Щоб де було і їй і діткам жить,
Тихеньку долю веселити
І Бога і людей хвалити.
Сидів Шуліка на вербі
І так до неї обізвав ся:

»Дивуюсь я тобі, —
Нераз я придивляв ся,
Усе ти між людьми і не боїш ся їх,
Пройдисьвітів таких,
Не тільки що під стріхою співаєш,
Ще й у вікно літаєш...
От хоч і я — не в тебе вдавсь,

Шулікою на сьвіті зву ся,
А лиха від людей набравсь,
І зло бере, а все-таки бою ся;
Досадно стане хоч кому:
Тобі привіт, мені біда велика.

А та йому:

»Я — Ластівка, а ти — Шуліка;
Я людям не чинила зла,
Де не була,
А ти подумай, пане-брате,
Яке життя твоє завзяте:
Весь вік курчат і пташечок халав,
Ні ласки ні жалю не знав.»

Давно-давно мовляють люде:
Що добренько роби, то й добре буде.

82. Перекотиполе.

Котило ся через поле
Перекотиполе —
Довідать ся щастя й горя
Край Чорного моря.
Розходили ся поляне,
Аж серденько вяне:
Одні на сьміх піднімають,
Другі дорікають.
»Тю-тю, дурний, розігнав ся!«
Будяк обізвав ся:
»Чого тебе вража сила
Оттут розносила!«
А Півники-самохвали
І собі пристали,
Як горохом обсипають,
Сьміють ся, гукають:

»А куди, джигуне милий,
Наш орле безкрилий,
Несе тебе дурна воля
Із нашого поля?»
Полинь гіркий дорікає,
Сьміху добавляє:
»Буде пити меди й вина
У вражого сина.»
І Сон-трава не проспала,
Словечко сказала:
»Він з дурною головою
Не має покою.»
Одна тільки не судила
Фіялочка мила,
— Козаченька привітала,
В поход виряжала:
»Добудь слави, нагуляй ся,
До мене вертай ся,
Я сплету тобі віночок,
Поведу в таночок.»
Мовчаливий Ковиль-сьвідок
Сказав на-послідок:
»Ось покинь ти, нане-брате,
Стрибання прокляте!
Славні бубни за горами...
Живи ти між нами.
Бо не счуєш ся, не вглянеш —
В болоті застрянеш,
А в болоті — з ким там жити?
Не зїлля, не квіти,
Не червоная калина,
А догана тина.»

Перекотиполе чує
І далі мандрує,

Ні на кого не вважає,
Усім одмовляє:
»Не хочу я тут сидіти,
Між вами марніти,
Не таку треба долю
Перекотиною.
Поборю ся з дужим морем,
Позмагаюсь з горем
І покочу скрізь по полю
Веселую долю.«
Прикотилась сьміла воля
До чужого поля;
Кругом море розлягло ся
І з небом злило ся...
Де на сьвітї тая сила,
Щоб змагаться сьміла?
»Що-ж то буде?« Страх озвав ся
І в лози сховав ся,
Не так снилось, не так ждалось,
Як на-лихо склалось:
Розсердилось горде море,
Накинулось горе.
Одно филі-гори котить,
Об берег колотить,
Друге шкочить, зневажає
І жалю не знає.
Море кинуло в долину,
Мов тую пірину,
Горе вітром ізсушило,
Піском придавило.
Підманила, обманила
Надієчка мила,
Посьміялась чужа доля
З Перекотинолю.
Лежить воно, гірко плаче,

Чорний Ворон криче:
»Ратуй своє, рідна доле,
Перекотиполе!«

83. Лев і Комар.

Десь там, не в нашій стороні,
Під височенною горою,
Серед діброви в гущині
Вечірньою добою,
Поївши добре, Лев лежав
І гордовито поглядав.
Здоровий сам, кудлата грива,
На шиї широченний ніс, —
Не тільки миша полохлива,
Злякав ся б навіть і сам біс.

Близенько на вербі комарики дрімали,
Тихенько нічки дожидали.
Один Комарик молодий
Розхвастав ся перед старими:
»Он, важе, як розтяг ся біс рудий!
Господарює над дурними,
Бо нікому його провчить...
От я ні кришки не бою ся,
Аж сьміх бере, як подивлю ся,

Що перед ним усяка твар тремтить.«
На се озвався комар старенький:
»Гай, гай! раденький, що дуренький!
Дурне й базікання твое:
Лев — сила, пан на всю діброву,
Захоче — і хвостом убо
Не тільки комаря — корову.«

Комарик молодий своє дзінчить:
»Мене не настрашить,
Нехай хоч як хвостом молотить;

Нехай він сім коров покотить,
А я от зараз полечу,
Дам йому лиха до-плачу.«
Комарик молодий спустив ся
І дратувати заходив ся.
Лев головою покрутив;
Комар йому на лобі сів,
Лев лапою тернув по пиці,
Бо вже були таки дурниці;
Комар круть-верть — на ніс присів,
Лев клацнув, не вловив;
Комар ще гірше умудрив ся
І в усі опинив ся.
Схопив ся Лев, хвостом крутнув,
На всю діброву кашлянув,
Аж галки крику наробили,
У лозах десь вовки завили
І пугач пугать став;
Повітрищались з ляку сови
І бідний зайчик драла дав
Аж на кінець діброви, —
А відливий Комар своє робив.
Лев і стрибав, і по траві качав ся,
І у кущі ховав ся,
Із сили вибивсь, аж упрів,
Не знав, що діяти з собою..
Комар сховав ся, Лев упав
І довго, лежачи, стогнав,

Неначе воював з великою бідю.

А на вербі сьміють ся у-горі
Ледачі комарі.

»Ну, молодець!« гукнув комар старенький:
»Утяв! дарма, що молоденький.«

Химерна баечка пригодна і для нас.

Чого, подумавши, на світ не буває!
Маленьке лихо в інший час
І значним людям докучає.

З років 1891-ого і 1892-ого.

84. Сила.

Щоб хуторну хандру прогнати,
Один вигадливий Панок
Задумав до себе розумних насклікати
І світом мудрости розбуркати свій куток.
На раду він покликав Кума,
Бо між розумними то був найкрасчий цвіт:
Він і мовчить розумно, і розумно дума,
Бо знав людей і бачив світ.
Приїхав Кум — і почали судити:
»Оттак і так, Пан каже, хочу я;
Чи буде бобу решето, скажи ти?
Чи гарна вигадка моя?»
— »Цікаве діло! що й казати!
Промовив Кум: »гаразд придумав ти;
Хоч небагатечко, а можна назбирати,
Бо дурнями, мовляв, хоч греблю нагати...
Ось нум лічить, чи прийде-ся до діла?
Панько Небреха — перша голова,
Вовчок та Мирний — се ще два;
Нечуй та Свистуненко Сила«...
— »Тю-тю на тебе!« крикнув Пан:
»На-биса ти до гурту іхаєш Силу?
Хиба за те, що дорогий жупан?..
А от і проминув ти Сліпченка Данилу!«
— »Цить!« каже Кум: »я не збрешу;
Не торохти, сховай слова завзяті;
Скажу я нищечком, бо піч у хаті«...

Той ухо прихилив, а Кум шу-шу, шу-шу...

»Хиба!« промовив Пан і засьміяв ся:

»Повличемо і Силу, коли так..

Розумний, Куме, ти удав ся!

Куди не поверни — мастак.»

Як радили ся, так і сталося:

Як квіточка, надія розцвіла;

Хоч небагатечко гостей зібралось,

А все-ж беседа гарная була.

Як тихая вода, лились розумні речі

І вимовлялось те, чого ніхто не чув;

І Сила там між ними був —

Скакав, як дурень з печі...

»От тобі й на!« хто-небудь пристидить:

»Розумних кликали і дурня приліпили,

Правенько почали, та й покривили!..

Та годі вам, мовчіть!

Тут сила не в тому, що дурень Сила,

А в тім, що гроші — сила.

85. Зозуля й Горлиця.

Зозуля Горлиці жалілась,

Що доля їй недобрая судилась:

Мов сирота вона, тиняється сама,

Минає літечко, порадоньки нема.

»А діти?« Горлиця питає:

»Чи може хто гніздечко зруйнував?

Чого на світі не буває!

Хто, серце, горенька не знав?«

— »А цур їм, дітям тим!« Зозуля закувала:

»На-що здалось гніздо мені?

Ячка крадькома я другим підкладала, —

Нехай висижують дурні!

То все, голубонько, дурниці;
Нам літечко сьвяте
Судилось не на те,
Щоб у гнізді сидіть, як печериці.
Згадала я зозульників дурних, —
Бодай вони мандрикою вдавились!
Як куковала я, за мною волочились,
Тепер хоч-би один на сьміх«...
— »Ну, коли так,« їй Горлиця сказала:
»Ти, вітрогононько, на долю не звертай!
Все літечко кукукала, гуляла —
Тепер сиди, очицями моргай.«
Нераз Зозуля Горлицю згадала,
Як вулаками сльози утирала.

Дарую байку я зозулям молодим,
Не тим,
Що у гаях гульню справляють,
Дарую я своїм,
Що у цяцькованих корсетках похожають
І крутять розумом дурним.
Нехай вона на спомин буде,
Що не що-дня бува бридня;
Пшениченьку позабірають люде,
Останеть-ся суха стерня.
А в-осени підкрадуть ся морози,
На серце томлене накинеть-ся зіма,
І не роса паде — поллють ся тихі сльози,
Що є, мов, каяття, та вороття нема.

86. Цяцькований Осел.

Додумав ся Осел, що він якась мина,
Зневагу від усіх доводить ся терпіть,
Що надовучила така лиха година,

Що треба і йому хоч трохи краще жить.
Він чув, що там, над морем широченним,
Стоїть гора одна,
На тій горі, під дубом височенним,
Сидить всесвітній старшина:
По-вченому Юпітером він зветь-ся,
По-просто́му ж — Нечипір Громовик,
Як гримне, аж земля трясеть-ся,
Жахаєть-ся і звір і чоловік.
»Піду,« сказав Осел: »хоч що́ вже буде!
Побачимо, чи правду кажуть люде,
Що ніби-то відвага сльози льє,
А в добрий час меду і вина пе.«

Прийшов, на гору зліз, низенько поклонив ся,
А Громовик до його обізвавсь:

»Чого се ти тут опинив ся?
І як се ти сюди пропхавсь?«
— »Приволокла лиха година!
Сьмієть-ся з мене всякий біс,«

Жалієть-ся Осел: »усякая скотина
Дере передо мною ніс.
От хоч і коні: збруя, бляшки,
Коваль підкови їм кує,
Прикраси їм усяки є —
Побрязкачі, блискучі цвяшки,
А я... оттак, як бач:
Хвіст теліпаєть-ся та й годі!
Нема порадоньки, хоч плач...
Владико! змилуй ся в пригоді!«

Владика засьміявсь, аж ліс застугонів;
Покликав він Фортуниху Домаху.
»А ну-лиш, каже їй, порадуї бідолаху,
Щоб між людьми і він бренів;
Ти начеци йому на шию срібний дзвоник;
Нехай, радіючи, хвостом вертить,

Як у болоті ополоник,
І дзвоником брязчить.
Зрадів Осел, у ноги повалив ся,
Фортунику у рученьку лизнув
І так з гори чимчиковать пустив ся,
Що трохи шиї не звернув.
Побіг він навпростець, нічого не минає,
Чи нива, чи баштан — не розбірає,
Толочить і ламає.
На вигоні телят перелякав;
Ускочив у село — всяк очі витріщає,
А він брикає, хвіст задрав,
Аж куряву підняв, —
Собаки гавкають і дівтора тікає...
Цяцькований Осел придбав нову біду:
Де не повернеться — усе не до-ладу,
Чи шкоду втне — не подарують,
Почують, що дзвенить — палюгою частують.

Осел прислів'я нагадав,
А я до байки приладнав;
Нехай не забувають люде,
Що дурень всюди дурнем буде.

87. Лисиця й Виноград.

Прибігла раз Лисичка у садок;
Вподобавсь дуже їй привітненький куток:
І гарно погулять, і любо подивить ся,
То тим то сим там можна поживить ся.
Глядять —
На тичках виноград висить,
Густесенько, аж тички нахилє.
»От, дума, снідання смашне;
Усяка ягідка неначе привітає,

Неначе каже: їж мене.»

Та от біда яка: відкіль вона не гляне,
Де не зопнеться — не достане;

Облизує рогок —

Хоч-би десяток ягідок.

»Бач, каже, люде як хитрують,

Неначе носом чують...«

А на вершечку поравсь Горобець:

Усюди він, проворний молодець,

Примазатъ ся уміє на-дурничку, —

На те вже вдавсь.

Побачив він Лисичку

І зараз обізвавсь:

»Здоровенька була, Лисичко!

Поласуй з нами, молодичко!

А виноград же то який!

У вашому гаю не виросте такий...«

Лисичка думає: цвирінькало ти сучий,

Без тебе знаю я.. »Ні, каже, нам не йде, —

Кислючий-прекислючий,

Оскома нападе!«

Розсердилась вона і подалась до-дому,

Жалкуючи, що бігла по-дурному.

Так завидючий чоловік

На брехні верне свій язик;

Чого не втне, чи не достане —

Усе погане.

---

88. Фіялка і Бурян.

Веселая весна була;

Зазеленів вишневенький садочок;

Пахучая Фіялка розцвіла

І звеселила свій куточок.

Де взявсь Бурян, насіяв ся кругом
І квітку бідною поївечив він дуже:
Не та краса і пахне буряном;
А Буряну про те й байдуже,
Ще й хвастать заходивсь,
Барвінкові хваливсь:
»А щó, Барвіночку хрешатий,
Яка краса у нас цвіте!«
Барвінок так сказав на те:
»Цвісти між буряном — бодай-би не діждати!
На весь садок одна, та не люднá;
Дала красу веселая весна,
Та не дала їй долі.«
Прийшов Хазяїн, поглядів, —
Давно в садочку був, загавав ся у полі, —
Розсердив ся і косу ухопив...
Черк, черк — і весь Бурян зваливсь,
А в Буряні й Фіялка полягла...
На безталанну Барвінок подививсь
І жалібно промовив: »одцвіла!«

У мене Правда гостювала
І баечку подарувала,
Щоб передав я всім,
Найбільше молодим:
Погане панібратство шкодить
І доброго ні-на-що зводить.

89. Тінь і Хлопчик.

Раз на лужку проворний Хлопчик грав ся,
Побачив Тінь свою і засьміяв ся.
»От зараз, каже, я її вловлю,
На шапку наступлю,
Не счується і не вгадає...«

І як метелик, Хлопчик полетів,
 Тінь попереду неначе утікає,
 Щоб не вловив.
 Женеться Хлопчик дужче, прудче,
 А Тінь собі ще дужче,
 Ніяк не дожене,
 Бо обізнаю, мате — дурне.
 Біг Хлопчик, біг, удевольнив ся,
 Далеко бігти не скотів
 І верть назад — як м'ячик повотив ся,
 Задихав ся, почервонів;
 Неначе пташка в клітці, беть-ся
 Маленьке серденько його...
 Коли глядять — а Тінь за ним женеться,
 Мов ловить дратуна свого.
 Знов Хлопчикові закортіло:
 «Ні, вже він, мене не дожене!»
 От я вернусь, на тебе кинусь сьміло,
 Тоді вже не втечеш!«...
 Плиг... плиг... і знов повітрилась робота,
 Дуріє молода охота.
 Ганяв, ганяв —
 І не шіймав;
 Розсердивсь він на ту дурницю
 І повотив ся на травицю,
 Оддыхать трошки, переждать.
 Тим-часом сонечко за хмарку закотилось,
 І Хлопчикові знов побігать захотілось,
 І знов він став шумать,
 Усюди розглядать,
 Чули-сиди гелюну повертає,
 Де длась Тінь — і не вгадає.
 Як тая тінь, тая шаста між людьми:
 І бачили і знає ми —

Біжить воно за тим, хто не шукає,
А той, хто хоче, не шиймає.

90. Соломяний Дід.

Щоб Горобців шкідливих настрашити,
Вигадливий Хазяїн взяв,
Соломяного Діда приладнав

Та ще й з лозиною, неначе хоче бити;
Горобчики сьміють ся у кутку, —
Вони, пройдисьвіти, дознались,
Що то химера, не злякались
І шкоду роблять у садку.

«Чи вам обридло в сьвіті жити?»

Озвавсь Пацюк: »он Дід стоїть,
Лозиною вас хоче бити, —

Тікайте швидче, дуросьвіти!»

А Горобці кричать: »найшов дурних!

Ми бачили ще не таких;

У паньському саду стояли генерали —

Та й тим на голову сідали,

А се соломьяник... Не боїмось,

Під носом пурхаєм і сьміємось.»

Такі Діди і між людьми бувають,

І нічогісінько не помагають;

А час би людям перестать

Соломяного Діда пхать

І тільки горобців сьмішити;

Тепер не пугалом добру навчать,

Нам треба іншого бажать —

Живого слова правди і просьвіти.

91. Чабан і Комар.

У холодочку, під вербою,
Приліг Чабан спочить;
Кийок поклав під головою,
Собака у ногах лежить, —

Не боязко, заснути можна сьміло:

Отара стишилась, лінуєть-ся ходить,

Бо дуже сонечко пригріло,

І хоч-би що — собака не проспить.

Заснув Чабан, а лишенько не спало:

Гадюка вилізла з трави, сичить...

Комар углядів, жалко стало,

І Чабана він кинув ся будить;

Гудів-гудів, аж крилечка помліли.

А той не чує — спить;

Комар присів на лоб, щоб з усієї сили

Свій гострий носик устромить.

Чабан прокинувся — аж перед ним Гадюка,

Він києм бух — і витяглась зміюка;

Пропав би був Вівчар,

Та визволив Комар.

Куди-ж він з переляку дівся?

Ото-ж то й що! Чабан Гадюку вбив,

А Комаря, що прислужився

І в пору розбудив,

З просоння тріснув так, що аж прилип до лоба.

Така-то за добро шаноба!

Як перед більшим менший чоловік

До правди повернуть язик

Одважить ся, по стародавній мові,

Що хлібець їж,

А правду ріж,

Того й гляди — утнуть, як Комарові.

92. Скоробагачко.

Деє на шляху, біля діброви,
У хаті чепурній шинкарочка жила;
Про блє личко, чорні брови
Далеко чутка йшла.
Один купець, — забув як звати, —
Із ярмарку багато грошей віз
І до шинкарчиної хати
Він повернув і з воза зліз.
Вишивочка-первак, хазяйка чорноброва,
Та ще к тому веселая розмова
Забавили його,
І він забув погонича свого.
Шинкарець зником як на цимбалах грає,
Купець, приплюскуючи, пе,
Погонич все на клунок поглядає,
Бо догадавсь, яке добро там є.
У хаті жарту, сміх; Погонич пильно слуха
Та й думає: »багатим всюди рай!«
А біс йому в обидва уха
Все шепче: »утікай!
Багатирем ти станеш, будеш паном,
Розкошувати-меш весь вік...
І розум в голові покривсь чудним туманом...
Погнав він коненят і деє у полі зник.
Одумав ся гуляка, вийшов з хати,
Туди-сюди — було та загуло.
Купець заметушивсь: »ратуйте!« стів кричати,
А ратувать і нікому було.
Побіг він, влячучи, шукати втра в полі;
Нема ні чутки, ні сліда.
Не сподівав ся він такої злої долі,
Не сила ся йому тава біда.
Літали в полі скряк і втра не піймали...

Рибалки шапочку край берега наїшли,
І филі їм нічого не оказали,
До моря горе понесли.

За днями дні летіли і минали;
Пристарілось і те, що з-молоду цвілью;
Багато де-яких пісень переспівали;

Постало те, чого і не було.
Скеребагатько по горі скотив ся,
У городі на ноги став, —
На пустирі будинок* уродив ся
І всіх причарував.

Меди і вина щастя розливало,
Скеребагатько накував,

Усе йому кувало і плескало,
І чорт дітей, як кажуть, колихав.

Як бджоли на той мед, злітались городяне
І ласо їли всі, і солодко пили,

Розумником його зробили громадяне,
Хоч казочку про шапочку й плели...

Що язики! не вимовчуть ніколи,
А добрі пироги —

Не вороги:

Не слід цурать ся хліба й соли.

*

Хотів сказати ще більше я,
Та перебила доленька моя:

Дарюни, каже, річ, і рот тобі замажуть,
Сиди собі, не дивь,

Бо золотий обушок, люди кажуть,
Відчинить двері скрізь.

93. Хмелюна і Дюпук.

У одному хорошому садочку,
Геть-геть аж у куточку,

Стерчав кілок між лопухом,
А по йому Хмелина повила ся
І гарно так з ним обняла ся,
Неначе дівчина з хорошим козаком.

»З тобою ми, коханий мій кілочку,
Зустріли ся у добрий час,
До-віку жити-менш у тихому садочку,
Нехай всі дивлять ся на нас,«

Зеленая Хмелина розмовляє
І на' Лопух спісиво поглядає.

А той сьмієть-ся у кутку,
Бо чув нераз брехню таку;
Хоч і Лопух, а мабуть знає,
Що здача козирів міняє.

Прийшов казаян, висмикнув кілок

І посадив дубок —

Нехай, мов, буде у садочку.

Хмелина пісеньку таку

Приспівує дубку:

»Здоров, козаченьку-дубочку,

Порадонько моя!

А як-же ждала я!

Тепер зрадіє наш садочок...»

І повила ся на дубочок.

Лопух не втёрпів, обізвався:

»А що, Хмелинонько, уже не жаль кілочка?»

Недавнечко у тебе красувався,

Тепер прилипла до дубочка?»...»

— »Хто б, хто гарчав,

А ти б мовчав,«

Одрізала йому Хмелина:

»Сухий кілок як пенє стерчить,

А се-ж таки жива дубина —

Росте і шедестить.»

Так в світі хитрая людина
Усюди вить-ся, як Хмелина:

Чи то вінок,

Чи то дубок —

Усе, мов, пригодить ся,
Аби було на кого вить ся.

94. Жук і Бджола.

Був ясний день, веселая година;

Раділи і садок і поле і долина;

Під лоухом у ямці Жук сидів

І сам собі тихесенько гудів,

Що день йому обрид, кругом усі товчуть ся,

Що дуже сонечко і світить і пече:

І гаряче і боляче

І боязко йому, сліпуючи, поткнуть ся,

Бо день не на добро, а на лихо зведе...

Аж дивить ся — Бджола між квітами гуде,

То на одну присяде, то на другу:

Щоб трошечки свою розважить тугу,

Жук, сьміючись, озвався: »здоровенька була!

І добренько, що в гості прибула;

А що, комашечко, ще долю веселецьку

Потішимо, не помремо?»

— »Хвалити Бога, живемо

І діло робим помаленьку,«

Бджола промовила йому:

»Ти ж не летиш чому?

Побачив би, як все цвіте, радіє.«

— »Не хочу,« каже Жук: »і голова здурів,

Аж зелено в очах від сонечка того;

Нам краще, як нема його,

І хоч би не було, байдуже...

Тобі я, Бджілочко, дивуюсь дуже

І, коли хочеш, раду дам:
Умієш мед робить — і знай свою науку,
А то ще нате, мов, і вам,
Чому не брать таку солодку штуку!
Цікава дуже ти, нічого не минеш,
Усяку квіточку перебереш,
І треба і не треба,
Коли-б змогла, поперлась би до неба.»
— «Змолв ти, Жучку, неодоладню річ,
Бджола йому свавала:
»Твою головоньку покрила темна ніч,
І світло Божого вона не розпізнала.
Турбують ся усі, турбую ся і я,
Нехай там буде капля і моя,
Нехай і Бджілку люде знають
І Боже мудрість величать...
Що-ж, Жучку, досі ти
Добув у темноти?
Собі нічого і нікому;
Цілісенькую ніч гайсаєш по-дурному,
А блисне світ — ти добом у вікно,
Не розуміючи, на що і що воно...
Шкода з тобою розмовляти,
Даремно час теряти, —
Ти — Жук, а я — Бджола,
Прощай!» і загула.
— «Куди тобі! яке казання вдрала,
Промовив Жук: »розумна дуже стала!»
Тав недотепний, темний чоловік
Не долюбляє женої освіти,
Бо, як той Жук, до темноти привик!
А дай йому хоч зернятко просвіти,
Не буде він, як жук, гудти,
У його загуде, як Бджілочка гуде,
Розумна правда і хвала.

95. Трандафіль і Свиня.

Свиня пропхалась у садок, —

Усюди треба їй, ледачий,

Усунуть свій заширивий роток,

Бо сказано — свиня і робить по-свиничий!

В багні вуйовдилась, ще й на квітник прийшла

Між квітами порить ся.

А по-середині Трандафіль там півіла,

Хороша, повна, любо подивить ся.

Свиня до неї тиць — і кинулась назад,

Знайшла понура влад —

Обиду превелику!

Трандафіль поколола пику.

»Такую погань держуть у садку,«

Промовила Свиня: »та ще й на квітнику!

Що з того, що пахтить, коли у пику коле?»

Похрюкала і побрела у поле.

Так ясна правда для брехні,

Як та Трандафіль для Свині,

І перекір і закарлючка;

Хороший чоловік усім

І друг і побратим,

Поганому ж — колючка.

96. Дуб і Лозина.

Стояв високий Дуб серед долини

І гордовито всюди поглядав.

Сьміяв ся він в товстої Лозини

І так їй раз сказав:

»Яка химерна ти, нікчемна Лозино!

Твій батько Верболюс здурів;

Неначе ти йому не рідна дитина,

На-сьміх тебе тут посадив.

Захоче вітер буйний розходитись,
Як гайдамак у вражому селі,
Не знаєш ти, де з переляку дітись,
Кладеш повлони до землі;
А що-ж, як часом на долину
Сердита буря набіжить?

Рване тебе з корінням, як пірину,
Аж курява у-гору полетить.
От я — не ти... я — Дуб, се інше діло:

Не тільки вітра не боюсь,
Я з бурею змагаться буду сьміло:
Нехай як хоче дме — не поклонюсь.
І гордий Дуб від сьміху захитав ся.

На се Лозина так осьмілилась сказати:
«Поважний Дубе наш! великий ти удав ся,
На що-ж маленьких зневажать?

Не всім однакова судилась в сьвіті доля:
Тому шумить, тому поклони бити;
На все, на все є Божа воля,
Усім під Богом треба жити»...

І добалакались... Над вечір лихо склалось:
Страшенна буря з-разу заревла...

Дуб стрепенувсь, загув, аж листя розліталось,
Лозина бідненька на землю прилягла;

Грім гуркотів, огнями розсилав ся,
Неначе страшний суд настав...

Змагав ся довго Дуб, стогнав, не подавав ся,
А далі затривав, зломив ся і — упав...

Пробігло лишенько, у степ загуркофіло
І ясне софелко долину освітило;

Лозиночка залавана стоїть,
А Дуб поламаний лежить.

Хто величаєть ся і других зневажає,
Нехай про Дуба казочку читає.

На ум собі кладе;
Наука в ліс не заведе.

97. Перли і Свині.

На дворі, якось о-швидні,
Заможній чоловік насипав на рядні
Чимало Перлів просушити,
Бо в скрині почали жовтіти.
»Гляди!« озвав ся через тин
Кум Северин:
»Як доберуть ся Свині, потокмачуть!«
Хазяїн засьміявсь, любив він шуткувать.
»Ім не судило ся свого добра вживать,
Так хоч нехай побачуть.«
Не в добрий час промовив неборак,
Бо вийшло он-де як:
Добрались Свині, все порозкидали,
З землею Перли помішали,
Поживи не знайшли,
Похрюкали й пішли;
А другі їм на-зустріч: »що, сестриці,
Поласували добре там?
Пожива буде й нам?«
— »Та де там, — кажуть, — все дурниці:
Насипано блискучих камінців;
Нам тільки клопоту хазяїн наробив,
Ми перерили все — хоч-би тобі гнилиця..
Вертайте ся, бо нічим поживить ся.«
Сьвята старовино! про тебе я згадав;
Правдиві слова твої не вмерли,
І я промовлю їх, щоб сьвіт не забував:
Коли ти маєш Перли,
То й розум май
І перед Свинями не розсилай.

98. Мальований стовб.

Обридла днени суета людская,
Спустив ся він спочити в темноті,
І нічка тихая, мов чарівниця тая,
Прибрала ся у зорі золоті.
Широкий шлях замовк; ні пінки ні на возі
Ніхто його не турбував;
Заснули верби на облозі,
І вітер задрімав.
Що ж то таке між вербами біде?
То Стовб мальований стоїть,
Стоїть і журить ся, і серце камяніє,
І сумно він у степ глядить.
Чи обвіт не той, чи доля відшуралась?...
Всє глухо там, нічого не чути.
Десь над болотцем чайка обізвалась,
Ян обзивала ся колись давно...
Згадала ся йому щасливая година,
Як був він деревом, шумів і зеленів,
Ян усміхала ся червоная калина
І степ широкий серце веселив...
І причуваєть-ся — десь пісня за горою
Лунає: »Ой, гук, мамо, гук!...«
І сльози капають холодною россою...
Кругом його гуде безсонний жук.
На сей раз вибачайте, люде!
Се баечка не вам;
Нехай вона на спомин буде
Мальований Стовбам.

99. Орачі і Мука.

У полі Орачі на ярину орали,
І Мука там буда.

І хоч її непростану ганяли,
Одначе вралькома і їла і пила,
Бо звикла з-малечку кохати ся у чужому,
Над нечю Орачі вертали ся до-дому.

І Мука там на розі у вола.

Зустрінь Комар на лузі край села
Та й каже, зміючись: »добри-вечір, сестричко!
А ти вже тут чого, моя перепелничко?

Бума чи родичка вому?»

А та йому:

»Бов! бов! раденький, што дурненький!

Хоч довгий ніс, та розум коротенький,

Бо комарі не сіють і не жнуть..

Ти родивись у полі ми орали,

Раненько почали, ввесь день не одлихали,

Тепер до-дому час, з вечерез нас ждуть.»

Ми й між людьми чимало знаєм

Брехливих прихвостнів таких;

Вертають ся сбривь, щоб бачили і їх:

І ми, мов, тут — турбуємось і дбаем!

100. Ведмедик.

На муріжку, серед двора,

Гуляла дівтора:

Гостинчики переглядала,

Що матінка понадавала.

»Нум у ведмедика гулять!»

Сусідній Хлопчик отає казати.

— »Нум, нум!» всі почали кричати.

»Ведмедиком дежати буду я.»

Нагадає Хлопчик:

»Гарчати-му на вас, мов хочу похачати,

А ви кажіть мені: Ведмедик, цить! цить!

У рот гостинчики по-трошечку кладіть.»

Послухали, усі до-купи збились

І у ведмедика гуляти заходились.

Лежить Ведмедик і гуде,

А дівтора у рот йому кладе.

По-трошку та по половинці

Поодавали всі гостинці.

»Тепер ви кидайтесь Ведмедика побить.»

Навчав Хлопчик: »віточки беріть!»

І діти віточки побрали,

Ведмедика ганяти стали.

Ведмедик хитрий сків та сків,

Туди-сюди і, сьміючись, утік.

Ведмедика нема, гостинчики пропали,

І діти матері жаліть ся стали:

»Ведмедик, мамо, обдурив,

Гостинчики поїв»...

А в оченятах слізочки блищали..

— »А на-що ж ви йому давали?»

Сказала мати їм:

»Так вам і слід, дурним:

Ото з дурлигою не знайтеся

І у ведмедика не грайтеся!»

Так іногді і ми, як дівтора,

Дуриєм, нігде правди діти:

Ведмедикам надаємо добра,

А са́ми плачемо, як діти.

101. На току.

Раз Півень, рилючись даремно у садку,

Побачив ворох жита на току

І зараз кинув ся туди хазяйнувати,

Ще й Курочку побивав помагати.

Прийняв ся Півень жито розгрібать
І буйні зерна вибирать.

Не довго довелось клювати,
Бо вийшов Господар із хати,
Гостей непроханих пугнув,

А Півень, мов на-перекір, гукнув:

»Курлю! який се чорт там ходить?»

Неначе доглядає, а не шкодить.

— »Ще й розкудачив ся, а киш відсіть!»

Гукає Господар і зб-зла кинув бриль.

Злетів на лісу Півень, сорому не знає,

А Курочка пішла тихесенько сама.

»Ох, то-то, то-то, то-то, — промовляє, —
Свого нема«...

Навчає баєчка великого й малого,

Бо заповідано давно,

Що краще зернятко своє одно,

Ніж цілі вóрохи чужого.

І не на свій, як кажуть, коровай

Очей не поривай.

102. Вареники.

Веселий господар Демян

Любив гостей на б́еседу скликати.

Він був багатший від усіх селян,

Всього доволі мав, було чим шанувати.

Вподобав ся йому найбільше Клим,

Земляк хороний, що й казати,

На все умів розумну раду дати,

Усі дружили з ним.

Прийшов він раз обідать до Демяна,

А у Демяна страва добрая була:

І маслечко і сало і сметана,

Гаразд, як кажуть, ніч варила і пекла.

Поставили на стіл вареників макітру

І пляшку, свашку всіх миран.

»А ну, мірошнику, молоть без вітру!«

Сказав, шуткуючи, Демян :

»Попереду підмажемо колеса,

Щоб млин не торохтів

І шестерня довготелеса

Не дрянала боків.«

Всесвітня свашка поклонилась,

І чарочка перцівочки вродилась.

— »Ну, по сій мові«, каже Клим,

»Дай Боже здрастувать усім!«

І прийнялись мірошники молоти :

Демян впаде, а Клим товче ;

Від дружної роботи

Аж маслечко по бороді тече.

»Ох, важко!« Клим сказав : »перемололи дуже,

Не лізе більше, кіш малий«...

— »Ану,« озвався Демян, »потім мене, мій друже!

Ось, глянь, Вареничок бокастенький, який!«...

— »Хіба один!«... промовив Клим ліниво,

Посилкував ся і змолв.

— »От, бач, один проліз щасливо,

Ну ще!« Демян благає знов.

— »Ой, скамени ся, друже милий!«

Аж стогне Клим : »немає сили,

Я намолв ся до-схочу...

Не силуй, братіку, бо утечу!«

— »Нехай наш ворог утікає!«

Демян товче своє :

»Он на весіллі тісно як бував,

А прийде старшина — і місто в...

Щоб вовка ми у лісі не боялись,

Толубчику! кентни ти старшину!«...

Мірошники зареготались.

— »Для тебе, — каже Клим, — ковтну.«

І ще умяв один вареник.

»Ну, се вже, — каже, — побіденик,

Всі заставки запер,

Хоч хто, не влізе вже тепер.«

— »А може хоч з-вершечку ляже?«

Демян йому лукаво каже,

Вареничка узяв

І на тарілочку поклав.

— »Послухай,« каже Клим: »ти справді вже
глузуєш!

Схотів, щоб я пятами накивав?«...

— »Тривай!« гуде Демян: »не добре шеретуєш!«

І хапнув Кліма за рукав...

Схопив ся Клим і дременував із хати,

І у Демяна годі гостювати.

І переказував Демян, і сам просив,

А Клим і слухать не хотів.

Се байка вам, писаки,

Письменства рідного невдатні раки!

Не пхайте через лад тулеників своїх,

Коли не хочуть їх,

Коли, мовляв, дороги їм не гладять,

Бо часом і вони завадять

І одібють мирян,

Як ті Вареники, що пхав Демян.

З року 1893-ого.

103. Вовк і Кундель.

Бурмило-Кундель вирвав ся на луг —

На волі трохи погуляти,

Бо остогид йому ланцюг,

Обридло в курині лежати.

Піткнувсь у чагарник... коли глядить —

На зустріч Вовк біжить.

Бурмило витріщивсь і став брехати...

»Стій!« крикнув Вовк: »чого сварить ся нам!

Ось не дурій, дай покій ти зубам!

Я хочу щось тобі сказати.«

Замовк Бурмило, бо злякавсь,

А той до нього знов озвався:

»Чим винен Вовк, що сїна не вживає,

Трави не їсть, мяса бажає?

А де-ж того мяса узять?

Не довелось Вовкам хазяйнувати,

Так по-неволі треба красти,

Щоб не пропасти;

Буває — ніч і дві і там і там нюхнем

І вернемось, як кажуть, порожнем.

Погане, я чував, життя собаче,

Не добре ж і Вовкам...

Ти знаєш, що надумав я, земляче?

Побратаймось на задрість ворогам!

Не хочу знать ся з вовчою бідою,

Піду і я з тобою,

І будем жити ми

Братами між людьми.«

— »А що-ж,« на се сказав Бурмило:

»Хоч і диковина, а добре діло;

Ми будем жити в курині,

Спокійно і тобі і веселїш мені;

Тебе там будуть годувати,

Бо знати-муть, що Вовк не хижий, свій...

Ходім мерщій,

Щоб часу не теряти.« —

Побачив Вовк на шиї ретязок:

»Се що, пита, у тебе за значок?«

Бурмило став хвостом виляти :

»Се, каже, щоб... ланцюг чіпляти«...

— »Ланцюг?!« Вовк здивувався: »на привязи
живеш,

Туди й мене упхнеш!

Се, братіку, погане діло;

Ще не було Вовків дурних!»

Похнюпив ся Бурмило,

Стоїть ні в сих ні в тих:

»Така вже, каже, доля наша!

Аби, мовляли, борщ та каша —

Поїв,

І гавкай на Вовків.»

Вовк на Бурмила подивив ся

І вимовив: »бодай би не діждать

Тим ланцюгом брязчать!...

Процай!» І в чагарник поплів ся.

Дарма, що Вовк, а добре розсудив,

Неначе хто навчив,

Що іногді з'їси і не до-волі,

За те живеш на волі.

104. Жвавий хлопчик.

Був собі Хлопчик дуже жвавий,

Моторний і цікавий:

До всього придивлявся

І пильно прислухався;

Що між собою скажуть люде,

Почує, довго не забуде.

Наслухавсь він, що дуже довгий сьвіт,

Куди не глянь — все сьвіт, ні тина ні воріт.

От, як діждали літа,

Придумав він побачить того сьвіта

І на комору зліз; як глянув — аж зрадів.

»От, думає, як би я полетів

Далеко, аж у степ... І! добре б нагуляв ся,

До вечера б до-дому не вертав ся;

Літав би я туди що-дня«...

Де не взялась Свиня

І стала чухать об драбину

Багном обляпаную спину,

Та так же тре, аж снасть тріщить,

А Хлопчик на Свиню »чу-чу, чу-чу« кричить...

Посунулась драбина і упала;

Свиня захрюкала і — драла;

А Хлопчик на весь двір заголосив,

Як крейда побілів,

Забув і довгий сьвіт, забув і степ широкий:

Страшний йому зробив ся дах високий...

Хотів уже скакати —

Була б тогді нахаба!

На щастя вийшла з хати Баба

І кинула ся ратувати.

»І як ти тут, питає, опинив ся?«

За Бабу Хлопчик ухопив ся.

— »Я, каже, зліз, драбина тут була,

А чорная Свиня прийшла

І чухать ся тут заходилась,

Драбина хить — і повалилась,

Зоставсь я у-горі... перелякавсь«...

»Ох, мій голубчику маленький!

Ще добре, що zostавсь!

От, як-би впав, і був би неживенький,

І горенько б тогді було...

Чого-ж тебе туди знесло?«

— »Бабусю!« каже він: »хотів я подивить ся,

Чи дуже довгий сьвіт.«

— »Гай, гай! дивив ся б із воріт,

А лізти високо малому не годить ся.

Ти може й сьвіт хотів би облїтать?...

Тепер минуло ся, а в-друге не минеть-ся;

Бач, в грудях сёрдечко неначе пташка беть-ся,

І рученьки і ніженьки тремтять.»

Скажу я вам, не тільки що дитині,

Як мудрий дід мовляв мені колись:

Що вік живи, учи ся, стережись

І памятай, що є на сьвітї Свині.

105. Троянда.

Цьвіла Троянда у садочку,

А недалечко, у куточку,

Між буряном брєнів Будяк.

І каже він Троянді так:

»На-що се ти колючок начепляла?«

— »А ти на-що?« вона його спитала.

— »Я?« обїзвавсь Будяк:

»Я, сёрденько, не проста штука,

Я — степовий козак!

Мені колючка, як шаблюка,

Щоб ворогів страшить,

Щоб всім було спокійно жить.

Вам більш нема ніякої роботи —

Цьвісти, пахтїть, а не колоти.»

— »Не все-ж колоть і Будякам,«

Троянда каже: »треба й нам,

Щоб Крученїї Паничі боялись

І до Троянди не чеплялись.

Сунеть-ся який біс —

Йому колючка в ніс,

Щоб не забув ся,

Як слїд Троянду шанувать,

А не знечевя обвивать.»
— »Хиба!» сказав Будяк і усміхнувся.

Скомпонував я сей примір,
Для наших любих дочок;
Нехай вони його змотають у клубочок,
Як кажуть панночки, на-сувенір.

106. Ясла.

Був на селі козак Кирило Яловець,
Щасливий, дякуючи долі:
Хазяйство добре мав і повний гаманець,
Всього було доволі;
І ще одно він щастя мав —
Розумну жінку Бог послав;
Без неї чоловік — неначе блин без масла,
Як примовляє кум Гордій.
От заходив ся раз Кирило мій
Плести у хаті ясла.
На щó, на щó — на се дотепний був.
Ще і лози червоної добув,
Щоб виплітати у-перемежку
І на краях зробити мережку.
Радіє він — плете,
Не думає про те,
Що ясла будуть на шів хати —
Такі, що й в двері не пропхати.
Він може б так і не робив,
Та хтось із-за угла мішком його прибав.
»От ясла втяв! таких ніхто не має!
Чи так?» у жінки він питає.
А Мотря каже: »так-то, так,
Та тільки з хати як?»
Кирило засміявся: »ми знайдемо дорогу!

Покличем кума на підмогу.«

А жінка знов йому: »торох!

Як по стіні горох...

Ти ж роздиви ся — ясла на пів хати!

Куди-ж їх винести? стіну рубати?»

І справді — кинулись нести —

Бодай було б і не плести:

Ніяк не вилізуть із хати!

Прийшло ся ясла розібрати,

У клуню однести

І на-ново плести.

Роби розумно, кажуть люде,

Не так, як робить Яловець,

Міркуй про те, що з того буде,

Який кінець.

107. Огонь і Гай.

Під Гаєм хтось Огонь покинув,

Чи подорожний там, чи косарі були,

Чи може вівчарі картопельку пекли —

Вітрець моторненький прилинув

І по-тихеньку роздував.

Розжеврив ся Огонь, аж іскри кидать став...

»Ой, Гаю! Гаю зелененький!«

Промовив він, нускаючи димок:

»Чи бачиш ти, який я вдався тепленький?»

В холодний час нагрів би весь Гайок...

Мене покинули, мою забули службу:

Коли-б вітрець не був, то може б я погас.

Скажу тобі під сєї веселий час:

Чому б з тобою нам не поєднати дружбу?

Всю нічку я б тобі сьвітив,

І видненько б було, хто б не ходив,

Чи зьвір який у гушині сховав ся,
Чи злодій у-ночі з сокирою підкрав ся;
І знали б нас, як двох братів,
І я б горів, і ти б шумів,
Не турбовало б нас ніяке лихо враже.
Чи правду я кажу — нехай вітрець нам скаже!
— »А вже-ж що так!« піддакнув їм вітрець,
Усюди вдатний молодець.
Довгенько думав Гай, на брехні спокусив ся,
Не знаючи того, який Огонь дружок.
Вітрець їм зараз прислужив ся:
Мерщій поніс Огонь в Гайок
І на суху поклав полянку.
Сьвітив Огонь всю нічку аж до ранку.
По-переду він за сушню узявсь
І по-тихеньку став тріщати,
А як вітрець, підлиза, розгулявсь,
Тогді вже всюди став палати,
І братіка свого не пожалів:
І обпалив його і обсмалив.
Пропап Гайок, аж жаль було глядіти, —
Мов чорная мара стоїть;
Вже більш йому не зеленіти
І краю рідного не веселить.
Молодіж любая, надія наша, квіти!
Пригадуйте частіш ви басчку мою;
Щурайте ся брехні і бійте ся дружити
З таким приятелем, як той Огонь в Гаю.

ІІ. ЗАГАДКИ і ЖАРТИ.

А. ЗАГАДКИ.

І.

Щоб дітям веселіш було,
Пуцу я загадку прехитру:
Пішов смерком я за село,
Щоб повернути млин до вітру.

Дивлю ся — з поля щось біжить,
Неначе бісова отара,
Шумить, гуде і торохтить,
А курява така, як хмара!

От-от на мене налетить...
Я з переляку скоком-боком
Та у бурян — дух притаїть
І виглядаю одним оком.

Щось двоє з-переду гудуть,
За ними двоє ще женуть ся,
Біжать, ніяк не доженуть
І зó-зла аж об землю бють ся...

Курить мара, все трощить, мене,
Чи то лозина, чи цеглина...
Гаразд, що втік, а то й мене
Не обійшла б лиха година.

Пробігло... зникло у ліску,
А я на-втікача до-дому,

Та про казію таку
І досі не хвалюсь нікому.

Колись се дітям передам, —
Нехай їх розум молоденький
Міркує і розкаже нам
Про той переполох дурненький.

2.

А ну те, діти, ось сїдайте!
Я загадку за хвіст пїймав;
Подумайте і розгадайте,
Чи я диковину придбав.

Мовчала ніч; усі мовчали,
І соловейко задрімав;
На небі зірочки блищали,
За гаєм місяць виглядав.

Не спало трое у господі;
Не видно, де воно й яке;
Ви, діти, ставьте у пригоді,
Вгадайте, щó воно таке?

»Пошли нам, Боже, день скоріше!«
Одно озвалось на стїні:
»Тепліше буде й веселїше,
Як блисне сонечко менї.«

А друге каже: »Нічко мила!
Коли-б з тобою довше быть;
Мене без тебе тільки і діла,
Що в боки пхають і товчуть.«

Мовляє третє: »Річ даремна,
Мене ніщо не веселить —

Чи то настане нічка темна,
Чи то веселий день шумить.»

3.

Раз у-ночі я в ліс ходив...
Скажу по правді, гріх брехати :
Я нищечком тогді хотів,
Щоб папоротнику дістати.

Не раз, не два я чув про те —
Хто його знайде, кажуть люде,
В ту саму ніч, як він цвіте,
Тому усюди щастя буде.

Поткнувсь я в ліс — і драла дав,
Бо з переляку чуб підняв ся...
Пробіг — і серед поля став
І довго-довго дивував ся.

Біліє щось... дивлю ся я —
Кавун... не бачив ще такого :
Такий здоровий, що хлоня
Не перескочить через нього.

Кругом все поле, як той мак,
Укрили золотії квіти,
Густесенько і гарно так,
Неначе біля мене діти.

Чи справді то кавун, чи ні?
Вгадайте, дівоньки й хлопята;
Чи може так здалось мені?
Гуртом порадьтесь, лебедята!

Як угадаєте — глядіть!
Гостинці будемо ділити,

А я вже знаю, як ділити:
Мені — кавун, а дітям — квіти.

4.

Мостивсь я в лузі на потіху
Веселу загадку піймать,
І повну торбу дітям сьміху
Мені судило ся набрать.

Зробив я хатку невелику;
Вітрець дмухнув — і хатка бух!
Я плюнув вітрові у пику
І заховав ся у лопух.

Дивлю ся — щось по луку скаче
Та біля мене з-разу бух...
»Здоров, — гукає, — небораче!
Чого се ти заліз в лопух?»

Я хап лозину, потім сьміло
Під лопухом загомонїв:
»Яке тобі до мене діло?
Я... заховавсь од комарів...«

— »Та ну-бо, — каже, — не обманиш!
Вилазь мерщій і не сварись;
Дурна надія — не приманиш
Того, щó хочеш; схаменись!«

Почервонїв я дуже, чую,
Неначе у окроші рак;
Дивлю ся на прояву тую —
Вона — хі-хі! і каже так:

»Хотїв ти загадку піймати,
Щоб любих діток звеселить,

Так отже, коли хочеш знати,
Я — загадка, на-що й ловить!

Мале, химерне я на вроду,
А хоч кому на ніс плигну
І хоч яку тобі колоду,
Коли захочу, поверну.

А щоб ти знав, як мене звати,
До мене ухо прихили,
Скажу по правді, бо брехати
Ми з-роду вдатні не були.

Шу-шү, шу-шү, шу-шү... прощайте!
Я так від сьміху й покотивсь...
Тепер ви, діти, розгадайте:
З яким я дивом там зустрівсь?

5.

Раз у бабусі Шелестихи
Я на тім тижні гостював
І любим дїткам для потїхи
Химерну вигадку дістав.

І хоч кого вона здивує,
Такої ще не чув нігде:
На сей бік загадка мудрує,
На той бік казочка гуде.

На гарбузі, десь в огороді,
Козак Ньюхайлик проживав;
Що не придума — сьміх та й годі,
Всіх огородян потїшав.

Раз, мов той дід серед левади,
Він хижку з лободи зліпив

Та ще з огудини дві ляди
Неначе двері притулив.

Будиночок на вдивовижу,
А диво те, щó там було,
Бо про Ньюхайликову хижу
Дізнало ся усе село.

Набрав яечок він корзину
І в два ряди порозкладав,
А по середині під стіну
В кубельці півня привязав.

Співає півень, не вгаває,
На диво сьвітові всьому;
Хто схоче — прийде, розмовляє
Та ще й підспівує йому.

Привикли люде потурати,
Розкукурукав ся співун,
І стали інші дорікати,
Щоб присмирив його тіпун...

Зліпила баба нам вареник,
Відкіль почать — не розбереш,
І не аби-який туленик,
А розлінить його не втнеш.

Як розгадаєте ви казку,
Свою калиточку труснїть
І бубликів велику вязку
Веселій бабі перешлїть.

6.

Котила ся тарілочка
По крутій горі,

Забавляла любих діток
У моїм дворі.

Нам тієї тарілочки
Чому не любить, —
Хорошая, золотая
І як жар горить.

Прийшла баба — сама чорна
І чорний жупан, —
Заховала тарілочку
У синій туман.

Постихали співи й жарти
У дворі моїм;
Золотої тарілочки
Стало жаль усім.

Зачинив ся я у хаті,
У віконці став
І про тую тарілочку
Співати почав:

»Туманочку, туманочку!
Поклонись зорі,
Покоти нам тарілочку
По нашій горі...«

Де не взяв ся із-за лісу
Невідомий птах,
Довгохвостий, гостроносий
На восьми ногах.

Тільки став я приглядать ся —
І що і відкіль,
А він з-разу розігнав ся
І в вікно сусіль...

Я — на піч та у куточку
Зігнувсь, притаївсь,

І щоб птах той не нагибав —
Ряденцем укривсь.

Навіжений птах літає,
Не найде нігде
І тонесенько виводить :
»А де дідок, де?«

Закричав горлатий півень
І прогнав мій страх,
Я зрадів --- і не побачив,
Де той дів ся птах.

7.

Не все нам бігать по орінки,
Жартуючи, у тихий гай,
Не все нам вигадки і сьмішки, —
Ще треба, діти, хліба край.

Моторна воля десь ходила,
У долі ласки добула,
Мене старого звеселила,
Розумну загадку дала.

Була весна у мене, діти,
Мого життя далекий рай;
Тогді втішали пташки, квіти,
Мене манив зелений гай.

Цьвіла весна... прийшли морози,
Кудись голубку понесли...
Жаль і тепер; старечі сльози
По бороді нераз текли...

Був на горі гайок маленький;
Туди частенько я ходив;

Стояв там явір зелененький,
Кругом широкий степ синів.

Дивлюсь я раз: по-під горою
Біліє лан, як полотно;
Якийсь дідок маха рукою
І силе чорнее зерно.

Прийшов до нього я, вклонив ся,
Звичайненько піднявши бриль:
»Добри-день вам!«... Дід подивив ся:
— »Спасибі, — каже, — ти відкіль?«

— »Із хутора, — кажу, — гуляю...
Дідусю! хочу щось сказати«...
Він усміхнувся і каже: »Знаю,
Про щό ти хочеш попитати.«

Дивуюсь я і серце мліє,
Мов засоромилось воно.
»Чого, питаю, лан біліє?
На щό се чорнее зерно?«

— »На те, — дід каже, — лан біліє,
Щоб бачить, як лежить зерно;
Хто розуміє, той і сіє, —
Над сим працює сьвіт давно.

Коли-б тобі щаслива доля,«
Сказав ласкаво чоловік,
»Дала шматок такого поля —
Ти б, синку, сїяв цілий вік.«

Іду до-дому я і плачу,
Все хочу поля і зерна;
За слїзьми стежечки не бачу,
Не бачу хутора й млина.

Почула мабуть добра доля,
Що той дідок тогді сказав,
Дала мені зерна і поля,
Щоб потім я не жалкував.

Тепер і я вже розумію,
Що натякнув той чоловік,
І досі, діти, сїю, сїю
І цілий сїяти-му вік.

8.

»Ой ви, діти — квіти наші!
Наварю вам горщик каші,
Поїсте ви до смаку,«
Мовить баба у кутку:

»Я щедруха, я гладуха;
В мене донечка красуха,
Кучерявенький синок —
Як той сизий голубок.

Я морозу не бою ся,
І хто мерзне — я сьмію ся:
Бабу гріє не кожух,
А веселий теплий дух.

Біля мене всі товчуть ся —
І веселі діти вють ся,
І старесенький дідок
Тут мурлика, мов коток.

Гей до мене! Є у мене
І варене і печене:
Буде людям, буде й вам,
А ледачим дулю дам.«

Гарно, хитро Баба каже,
По губах мов медом маже,
Тому заськи, тому на...
Угадайте ж, хто вона?

9.

Була собі бабуся Гася;
Гладуху добре всякий знав...
Якась чудна вона вдала ся,
І досі я не розгадав.

Як прийде — люде в розтіч скачуть
І трусять ся, як загуде;
А як немає довго — плачуть
І виглядають, чи не йде?

Пішов я раз по полуниці.
Ще змалечку я був їдок:
Весь день збираю у травиці —
Одну у плечик, дві в роток.

Дивлюсь — до мене суне Гася...
Ну, чуба, думаю, намне!...
І відкіля вона взяла ся?
Неначе стерегла мене.

Підняв я поли, чимчикую,
Вона ж за мною навздогін;
От-от настигне... близько, чую...
Я до бантанника в курінь.

Розсердила ся дуже Гася,
Що не піймав ся їй дідок,
І так сльозами розлила ся,
Що аж товстий курінь промок.

На мене гримнула бабуся:
»Тривай, старий ласун, тривай!
Колись застукаю.. діжду ся...«
І — потяглась кудись за гай.

От вам і загадка знайшла ся:
То так, то с'як — і догожу.
Хто-ж вона справді, тая Гася?
Як не вгадаєте — скажу.

10.

Раз пішов я на отаву
І наткнув ся на прояву:
Довга-довга і страшенна,
Мов гадюка здоровенна,
Голова десь за горами,
Ноги впёрлись між лісами.
Став я, хвертом в боки взяв ся
І до неї обізвав ся:
»Де ти в біса узяла ся
І чого тут розлягла ся?«
Чую — десь щось загуділо,
Буйним вітром зашуміло:
»Схамени ся, дурню сивий,
Прикуси язик брехливий!
Я не відьма, не проява, —
По всім сьвітї моя слава;
Мене люде поважають
І до мене учащають..
Ось устану, коли треба,
Підніму тебе до неба,
Через море перекину
У далеку чужину!...«
Засмутив ся я, злякав ся

І на-силу одбрехав ся:
»Вибачай, вставать не треба,
Бо не хочу я до неба, —
Там огнями зорі палять,
Мені бороду обсмалять,
А як часом покочу ся —
На шматочки розібію ся;
Любі діточки заплачуть:
Діда більше не побачуть.«
Я побіг, не оглядав ся
І у хату заховав ся,
А у хаті баба мила
Мені кваші наварила.
Ів я квашу солоденьку,
Здумав загадку стареньку;
Покіль другу скомпоную —
Розгадайте перше сюю.

II.

Десь у гаю родила ся,
У хаті опинила ся.
Була німа і нежива —
Тепер говорить і співа.

Хто з нею добре знаеть-ся,
До того обзиваеть-ся;
А хто не в лад її бере,
Аж по душі вона дере.

Буває, так зажурить ся,
Що й люлечка не курить ся,
В очах сльозина заблищить
І чуле серце заболить.

За те-ж як розкуражить ся,
Уся біда уляжеть-ся:

Такий гармідер заведе,
Що й бас товстючий загуде.

Батьки і паніматоньки,
І хлопці, і дівчатоньки
Аж не потовплять ся — біжать,
До танців жижечки тремтять.

Усім, усім потішненько,
А закаблукам лишенько...
Колись і я її любив,
Колись навприсядки дурів.

Ох, діти — наші квіточки!
Пристаріли ся литочки:
Тепер не втямлють тропака...
Вгадайте ж, хто вона така?

12.

Веселий, ясний був деньочок.
Пішов я в поле погулять,
Щоб любим дітям на віночок
Волошок в житі назбірають.

Тихенько нива шелестіла,
Вітрець тепленький подихав,
Сіножать квітами пахтіла
І жайворонок десь співав.

Згадав і я весну, співаю...
Дивлюсь — сидить... зовсім козак:
Чуприна, вуси... не вгадаю...
Чи то мені здасть-ся так?

Я довго-довго придивляв ся...
Се може скарб мені звивеь?

І вже був трішечки злякав ся,
А потім годі — роздививсь.

»Здоров! — гукаю, — де ти взяв ся?
Та ще в зеленому брилі?»
Козак тихенько засьміяв ся:
»Я, каже, виріс із землі.«

— »Хиба-ж пристало козакові
Оттут сидіть? — промовив я:
У темнім лузі, у діброві
Вітає славонька твоя.«

— »Тут, каже, доля посадила,
Щоб всякий зневажав мене;
Вже аж чурина заболіла:
Хто схоче, той і ускубне.«

— »Так що-ж, кажу, що посадила!
А ти б не слухав та й утік:
Весела воля дасть і крила...
А то надувсь, як той кулик.«

— »Де-ж тая воля, тії крила? —
Козак промовив сьміючись: —
Козацьку волю квочка вбіла
І козаки на сьміх здались.

Шаблюк нема, гремить качалка;
Похід — у гості до куми;
Тепер жіночая кибалка
Страшніш турецької чалми.«

І він замовк, мов зажурив ся,
Над спорншем похнюпив ніс;
Од вітру чуб зашевелив ся
І довгий вус його повис.

Прийшлось терпіть лиху годину...
Хто-ж він такий, козак чудний,
Що всякий смиче за чуприну,
А він сидить-мовчить дурний?

13.

Скажу ще загадку таку:
У ночвах переплив я річку
І у долині, на піску,
Побачив хатку невеличку.

Без вікон хатка, без дверей, —
Як не мудруй, не можна влізти;
Вона ж повнісенька людей,
А ласощів — не переїсти!

Ну, як-би так мені туди?
Хоч би-ж тобі де-небудь щілка...
Я і туди, я і сюди —
Ніяк: ні з-верху, ні з причілка.

Дивлюсь — з лози іде Різак,
Його мале й велике знає:
Сокири нашої свояк,
По всіх усюдах він буває.

Побачив, що я там хожу:
»Чого, питає, тут никаєш?«
— »Ох, мій голубчику! — кажу:
На-що питаєш? либонь знаєш!«...

Він цюк — і хатку розрубав.
»Ну, каже, лїзь, щоб не кортіло!«
Я так зрадїв, аж закричав:
»От молодець! от гарне діло!«

І зараз всіх порозганяв,
Щоб ласощів не розїдали;
Хазяйнувати сам почав,
Аж зуби танцювати стали.

Я через приключку таку
Вподобав дуже хатку твою
І, дякуючи Різаку,
Що літечка тепер смакую.

14.

Не в чужому госу́дарстві,
А у нашім славнім царстві,
Де стоять гречані гори —
Уродились сьміхотвори.

У хазяйки припіканки,
Чорномазої круглянки,
Молодчики виростають,
Свою вроду виявляють.

Маслом боки добре смажуть,
Сметаною пику мажуть,
Потішають, спокушають,
Теревені розпускають :

»Будьте живі та здорові,
Всі родичі гарбузові!
Прибувайте, поспішайте,
Роги швидче роззявляйте!

Пляшки й чарки будуть грати
І тарілочки брязчати,
Затанцює щука з перцем
І цибулька з оселедцем!»

Гості слиночку ковтають,
Сьміхотворам потурають:
»Нумте ж порать ся нівроку,
Щоб діждати того року!«

15.

Химерний, маленький,
Бокастий, товстенський
Боханчик удавсь;
У тісто прибрав ся,
Чимсь смачним напхав ся,
В окропі купавсь.

На-смак уродив ся,
Ще й маслом умив ся,
В макітрі скакав...
Не довго нажив ся,
У дірку скотив ся,
Круть-верть та й пронав.

Хотів був догнати —
Шкодá шкандибати:
Лови не лови!
А як його звати —
Лінуюсь сказати,
А нуте-лиш ви!

16.

»Гош! гош! діти-молодята!
І дівчата і хлопята!
Годі бігать і скакать,
Буду загадку казать:

Як була я молодою,
Грала в хрещика з весною

І між квітами росла,
Зеленіла і цвіла.

Добрі люде доглядали,
Шанували, поливали,
Щоб жила краса моя,
Щоб доладна була я.

Як підкрадеть-ся до мене
Те бадиллячко зелене,
Чи бурян, чи лобода, —
Через мене всім біда.

Всіх од мене проганяють,
Через тин перекидають,
Щоб нічого не росло,
Щоб пристріту не було.

Як великою вже стала,
Я сім плахт поначіпляла,
Довгі кісоньки взяла
У віночок заплела.

Куди треба, помандрую,
Скрізь і днюю і ночую,
Сьвіт увесь я обійшла
І на ярмарку була.

І нема того обіда,
Чи у пана, чи у жида,
Щоб і я там не була
І не їла й не пила.

Тільки я сердита з-роду:
Хто задивить ся на вроду,
Чи сунеть-ся цілувати —
Буде сльози продивати.

Діти-квіти! виростаєте
І мене ви розгадайте!
Прилетить веселий час —
Поцілую дуже вас.»

17.

По полю ходить, носом оре
І розкидає по сліду
Одним шанобу, другим горе,
Тому привіт, тобу біду.
Він оре скрізь: і на чужині,
І в нашій рідній стороні;
Колись і у моїй долині
Він дещо виорав мені.

18.

Бачить — не бачить,
Чути — не чує,
Мовчки говорить,
Добре мудрує;
Кривду соромить,
Правди навчає,
Часом жартує,
Сьмішки справляє, —
Люба розмова;
Дай Боже, діти,
З нею до віку
Знатъ ся — дружити.

19.

У лісі загадка гуляла;
Коваль пройдисьвітку спіймав

І, щоб у лісі не гайсала,
Хвоста їй відрубав.

І невеличка, а зубата,
Аж кору з дерева дере,
Вродила ся така завзята,
Що, як підскочить, страх бере.

Залізний ніс, а хвіст вербовий,
У рот їй пальця не кладіть:
У лісі дуб який здоровий,
А як куєне — і той кричить.

Захоче — з-дуру зробить шкоду,
А іногді і насьмішить:
Устромить ніс свій у колоду,
Хвіст задерє і сторч стоїть.

В руках умілих не пустує
І робить все, як слід робить:
Комору, хату вам збудує
І господарство звеселить.

На все здалась вона, гоструха;
Її давно вже знаю я;
Усяке діло майстра слуха, —
Оттак і загадка моя.

20.

На белебині до поля
Збудувала хату доля;
Тую хату знає всяк —
І заможний і бідняк.

По-надвірю вітер грає,
Голуб голуба ганяє,

В хаті панійка тонка
Крутить пана товстяка.

Баби з боку тее бачуть
І собі по лаві скачуть,
А дідок на них глядить
І ціпочком стукотить.

Ну те, діти, помаленьку
Розберіть тую брехеньку
Аж од пят до голови —
Хто хитріш — чи я, чи ви?

21.

Літає ігашечка по полю,
Весь день турбуєть-ся, не їсть,
Шануючи трудящу долю
Собі і людям на користь;
На квітках ласощі збірає,
Потрошку в жменечку кладе,
У темну хатоньку ховає,
Веселу пісеньку гуде:

»Зеленее поле, зелене,
Збирайте ся, гості, до мене,
Ведмедика ласого обдурю
І ласощів гостенькам наварю.
Ой, хто мою пісню вгадає,
Нехай мерщій рот розкриває,
А хто не втне —
Жаль мені: в рот не дам,
Мазну тільки ложкою по зубам.»

22.

Кучерява і вродлива,
Як голубка тая сива,
Ще змалку Дружка люба
Полюбила дуже Чуба.
Чи у полі, чи в дорозі,
Чи в теплі, чи на морозі —
Всюди, всюди Дружка люба
Нерозлучно біля Чуба:
У господі — на кілочку,
В церкві жде його в куточку;
Сьвітові звичаї знає:
Кого встріне — привітає,
Перед ворогом гордує —
Мов не бачить, мов не чує.
У бояри просять Чуба —
З ним гуляє Дружка люба;
На весіллі привітають,
Гарну квітку їй чіпляють.
А нехай Чуб пошуткує
І без неї помандрує —
Всі сьміяти-муть ся з нього:
»Он дожив ся Чуб до чого!
Мабуть дурощів набрав ся,
Що і Дружки відцурав ся
І, як дурень той, манячить!»
Бо миряне звикли бачить,
Що буває Дружка люба
Всюди, всюди біля Чуба.

От Вам загадка новенька, —
Нашептала Муза ненька;
Розгадаєте — зрадцю,
Цілувати-му надію,
Що на мене щастя гляне,

І маленькі Галичане
Самотужки, по-тихеньку
Візьмуть Дружечку новеньку
І в мою господу тиху
Привезуть мені на втіху:
Нехай буде молоденька,
Бо моя уже старенька.

23.

Є на світі чорна злюка,
Родом, кажуть, з Кременчука,
Як не брешуть язики.
Скрізь давно про неї знають
І прояві потурають
Хлібороби-земляки.

Мов гадюка хвіст волочить,
Все лютує, зуби точить
Деревляним язиком.
Треба знать, як з нею жити!
Ви б злякались, любі діти,
Поховали ся б притьмом.

Як ускочить в сад вишневий, —
Чи там буде цвіт рожевий,
Чи бурян, чи лобода,
Чи красоля чепурненька,
Мята, рута зелененька,
Чи барвінок — всім біда!

А у полі... Мати, мати!
Як почне хвостом махати —
Хоч лягай та помірай.
Чи сіножать, чи панниця;

Чи пахучая травиця —
Все їй треба, все їй дай.

Розпускає всюди славу,
Що спорудила отаву
Там, де все жило, цвіло;
І нема, нема нікого,
Хто б вкрутив їй носа злого,
Хоч і бачить все село.

24.

Мати доні молодій
Огородик наділила.
Розкошує доня мила,
Каже неньці — тісно їй:
»В земляній сижу коморі,
А коса моя на дворі.«

25.

Мале, забавненьке воно:
В дворі гуляє — в сьмішки грає,
Або підійде під вікно,
Стоїть і хлібця дожидає.

Буває, із двора чкурне, —
Ловить його — сьмішна́ робота,
Або дивується дурне,
Що перед ним нові ворота.

Про його добренькі слова
Людська приказка мовляє,
Що як ласкавненьке бува,
То від двох маток ласку має.

Колись то запряже бичка
І привезе гостинців санки:
І масличка, і молочка,
Або ще й сиру і сметанки.

»А ті-ж гостинчики кому?«
Цікава дівторá питає;
Або мені, або тому,
Хто сю загадку розгадає.

26.

У полі ріс і розвивав ся
Козачки Нефорощі син,
Всесвітнім став, з людьми спізнав ся:
Дивись — де хата, там і він.

Скрізь у господі порядкує,
Щоб добрим людям догодить;
Що-дня по хаті він танцює,
Буває так, що аж курить.

Його усяка баба знає,
Та нам у баби не питає,
А вас загадочка питає,
Щоб знать самим, як його звать.

27.

Оттепер прийшла морока!
Білобокая Сорока
Десь далеко побула
І, гайсаючи по вітру,
Дуже загадочку хитру
На хвості нам принесла.

»Слухай, — каже довгохвоста, —
Загадка моя не проста,
Розгадай і не хитри.
Не між птахами літають,
А між вами проживають
Всім на диво дві сестри.

На світ разом народились
І ніколи не різнились,
Одинакові на вид.
Одна другу доглядає,
Одна другу обмиває,
Так як добрим сестрам слід;

Де одна, там друга буде,
І усюди добрі люде
Звикли бачить їх обох;
Як одна чого не вдіє,
Зараз друга підоспіє —
І пороблять діло в-двох.

Стануть їсти — знов любовта:
Одна ложкою до рота,
Друга хлібець подає:
Одна другій догожає,
А не так, як скрізь буває —
Се моє, а се — твоє.

Під сердитую годину,
Одна смиче за чуприну
І товченики дає,
Друга при такій дурниці
Коверзить біля сестриці:
На, мов, враже, і моє.

Одна робить все сьміліше,
І пошше, і напише, —

Умудряеть-ся усяк;
Друга — рада б, та не вмiє,
Мов соромить ся, не сьмiє,
Мабуть їй судилось так.»

Хто вони і як їх звати, —
Треба, діти, розгадати,
Щоб Сороці догодить;
А то тая джеркотуха
І всесвітня брехуха
Нас і справді пристидить.

Б. ОДГАДКИ НА ЗАГАДКИ.

1.

Спитав я голубят моїх:
Що-ж воно бігло по дорозі?
Сьміють-ся діти — кіх-кіх-кіх:
»Дідусю, то колеса в возі!«

Тьху, недотепний дідуган!
Не знать чого перелякав ся,
Сховав ся з-дуру у бурян
І тільки сорому набрав ся!

2.

В ночі сумуючи, віконце
Благає Бога день послать,
Щоб засьвітило ясне сонце,
Щоб дітям щастя не проспять.

Нарипавшись у сінці з хати,
Бажають двері відпочить

І просять нічку покій дати :
Нехай, мов, лихо довше спить.

А *сволок* — все йому байдуже,
Усе дарма, чого тужить?
І не турбуєть-ся він дуже, —
Заліз під стелю та й лежить.

3.

Раз в тихий вечір, невзначай
Повеселіла моя хата ;
До мене, як в зелений гай,
Поприлїтали пташенята.

»Оттак, дїдусю, вибачай! —
Радїючи щебечуть діти : —
Шкода, гостинців не бажай,
Бо не достанемо ділити!

То не кавун білів в очах,
То *повний місяць* на просторі
Сьвітив над нами в небесах,
А золотї квіти — *зори*.«

Так, діти, так! вгадали ви...
Тривайте ж, я посеред луґу
Збудую хатку із трави
І загадку прилажу другу.

4.

Що-ж я побачив, чи вгадали,
Із-під густого лопуха?
Химера, сьміх, коли-б ви знали!
Сказати просто вам — *блота*.

Такої вражої прояви
Я не шукав, сама прийшла;
Нікчемна твар, а хоче слави:
І я, мов, у »Дзвінку« була.

5.

Що, любі дітки, чи годить ся
Химерна загадка моя?
А нуте-ж, будемо хвалить ся,
Хто розгадав — чи ви, чи я?

Думок нагнала баба тая, —
Щоб не забудь, скажу мерщій:
Гарбуз — то голова людська;
Козак Нюхайлик — ніс при ній;

Та хижка — рот; дві ляди — губи;
Веселий півень — то язик,
А два ряди яечок — зуби;
Тіпун — правдивий чоловік.

6.

Золотую тарілочку
Всі знають давно:
То на небі сонце ясне,
На весь сьвіт одно.

Чорна баба — нічка темна:
Із давних давен
Покриває все на сьвітї,
Як погасне день.

Заховав ся, шуткуючи,
Дідусь-господар,

Щоб не з-разу догадались,
Що той птах — *комар*.

7.

Без мене може розгадали
Чудне балакання моє,
Бо на догад дотепні стали,
Та сількісь, я скажу своє.

Широкий степ — то *край наш милий*,
Що в світі Божому живе,
А білий лан — *папір то білий*,
Зерно — *писання світове*.

Дай Боже, дітки, тихій долі
Кохать і доглядати вас,
Щоб білий лан на ріднім полі
Ви засівали в добрий час.

8.

Хто-ж та баба дзиндзюреста?
То всесвітня *ніч* вариста,
І не тільки я, мерзляк,
Тую бабу знає всяк.

Як лиха зіма приспіє,
Білим снігом поле вкриє,
До бабусі дівтора
Утікає із двора.

Як трусне мороз зімою
Шкарубкою бородою,
Бідний люд мерщій біжить
Безталаннячко погріть.

Хто-ж та донечка кохана,
І хороша і румяна?
То *багаття* золоте
Гарно жевріє — цвіте.

Хто-ж синочок любий, милий,
Мов той голуб сизокрилий?
Бреше Баба — не синок,
Ні, то прихвостень — *димок*.

9.

Що-ж то за баба, Гася тая?
Невже не можна розгадать?
То, діти, *хмара дощова*, —
Не гріх і бабою прозвать.

Буває, скрізь все літо ходить,
А іногді нема й нема;
Раз добре зробить, раз нашкодить,
І плач і радість — їй дарма.

10.

Правду загадка сказала,
Мене трохи налякала:
То не відьма, не проява,
Бо про неї всюди слава;
То *всесвітня дорога*,
І далека, і розлога.

Її всякий добре знає,
Ніхто в світі не минає:
По дорозі щастя скаче,
По дорозі горе плаче, —

Так було воно і буде,
Покиль будуть жити люде.

11.

Якая-ж то порадонька,
Цікавая принадонька,
Що вмiс плакаты і спiвають,
І жартуваты і потiшаты?

Таiла ся, ховала ся,
А *скрипочка* озвала ся,
І гiпчки загадка моя!
Сьмiють ся всi, сьмiюсь і я!

12.

Все несподiвано на сьвiтi:
Ти так, а выйде он-де як;
Шукав волошечок у житi,
А тут тобi приплiвсь козак.

Старовину прийшлось згадати —
І сьмiх і горе... ох-ох-ох!
То не козак сидiв чубатий,
То був кудрявчик наш — *горох*.

13.

От бачте, як старий ласун
Плести вам загадки навчив ся...
Не хатка то була — *кавун*
До мене в гостi прикотив ся.

А хто-ж Рiзак; такий мастак,
Що й хатку розрубаты береть-ся?

Не чоловік і не козак —
*Поже*м він на всім світі зветь-ся.

Я шутковать давно привик
І рад, як діти веселять ся...
Пошли вам, доле, довгий вік,
Не знать журби, а більш сьміять ся.

14.

Моя загадка-брехуха,
Стародавня щебетуха,
Теревені розпустила,
Перед дітками хитрила.

А діточки засьміялись,
Подумали й догадались,
Що веселі лизогуби —
То *блинчики*-друголюбви.

15.

»То-ж, діду коханий,
Вареник гречаний!« —
Кричить діввора.
Чому не вгадати!
Не бігать-шукати
Такого добра.

16.

Діти думали-гадали
І ніяк не розібрали.
В мою хатоньку прийшли,
На печі мене знайшли.

— »Ой, дідусю, не вгадали, —
Діти разом закричали, —
Годі в просі грить ся, спать,
Поможи нам розгадать!

Ось-де пряничок чудовий,
Не аби-який — медовий.
Бач — і сами не їмо,
А тобі віддаємо!»

Взяв я пряничок, дивлю ся
І оближуюсь, сьмію ся...
— »Не вгадали ви? ото!
То-ж *цибуля*, більш ніхто!»

Здивувались дуже діти:
— »Тьху, погана!.. Так верни ти«...
А я пряник гам та гам, —
»Вибачайте, не віддам!»

17.

Хто-ж носом оре — чи вгадали?
Під жартом сховано добро;
Скажу, щоб довго не шукали:
Письменства нашого *перо*.

18.

Хто-ж то така
В світі щаслива,
Мудра, правдива
І жартовлива?
Як не вгадали,
Стану в пригоді:

Річ коротенька —
Книжка та й годі.

19.

Раз двері рип: »Здоров, мій друже! —
Озвавсь коваль, — ану, пиши:
Ось загадка цікава дуже,
А ти ще трохи прибреши.«

— »Шкода, кажу, брехня не слава,
Годить ся загадка і так,
Бо не аби-яка проява:
Сокиру нашу знає всяк.«

20.

Невеличка витребенька,
А на розвідки труденька,
Всюди тиче хитрий клин,
Каже: »хата« — аж то *млин*.

Голуб голуба ганяє —
Вітер *крила* повертає,
І не пані — *шестірня*
Камінь крутить, розганя.

Позбірали ся до-купи
Танцювать не баби — *ступи*,
Що товчуть ся над *пшоном*;
Дід — *мірошник* з молотком.

21.

Вдала ся загадочка гожа,
Аж губи облизав дідок.

Трудяща пташка — бджілка Божа,
А ласонці її — медок.

22.

Хто-ж такая Дружка люба,
Що кохає дуже Чуба?
Знайте — нігде правди діти, —
То *смушева шапка*, діти.

23.

Сплів я загадку в клубочок,
Покотив її в »Дзвіночок«,
А кінців не поховав!
І дізнались по-тихеньку,
Що я вигадку маленьку
Про *косу* скомпонував.

24.

Хочу сей раз штуку втнуть:
Не скажу, як доню звуть;
Ви ж до загадки верніть ся,
З краю пильно придивіть ся.

25.

Одарка няня, що колись
Мене маленьким доглядала,
Мені, тихенько сьміючись,
Сю саму загадку сказала.

Ловив, ловив довгенько я, —
Ніяк за хвостик не піймаю.

»Не знаю, нянечко моя, —
Сказав я їй, — не розгадаю.«

— »Не розгадав? — от тобі й на!
Ти може думаєш — курчатко,
Чи що? — промовила вона:
Ні, мій голубчику, — *телятко.*«

26.

Весела загадка сьмієть-ся,
Що із брехні спекла калач, —
Як сьвіжий — *віником* він зветь-ся,
А як пристаріє — *держач.*

27.

Не полудновав, не снідав,
Не вечеряв, не обідав,
Щоб Сороку вдовольнить.
Хоч набрав ся трохи муки,
А вгадав, що сестри — *руки.*
Так собі і запишіть.

В. А К Р О С Т І Х И.

І. Кому привіт?

Добрая Муза у мене одна.
Знаєте, діти, що шелче вона,
Вірна, прихильна і давня дружина?
»Отчину жалуй, вважай на добро;
На тобі, друже, орлине перо;
Крий тебе в сьвіті щаслива година!

От і ниши ти, що буду літатъ
Всюди за ним я і ласки бажать
І доглядати, як рідного сина.»

2. Хто баба?

Сидить хитра баба аж на версі граба.
»Ой не злізу з граба! — дурить діток баба: —
Вловить мені тую курочку рябую,
А я подарую грушку золотую.»

3. Хто вона?

Лиха зіма сховаєть-ся,
А сонечко прогляне,
Сніжок води злякаєть-ся,
Тихенько тануть стане, —
Із-далеку бистресенько
Вона до нас прибуде,
Кому-кому любесенько,
А дітям більше буде.

4. Хто вони?

Гордовиті городяне,
Роботящі селяне —
Однаково люблять їх.
Шапку скине, хто зустрине,
Е багато — щастя плине
На розумних і дурних.
Як їх в світі не любити?
Тільки з ними добре жити,
А без них — ні в сих, ні в тих.

5. Хто хвастає?

»Я таке, що всякий знає,
Бо на мене сьвіт увесь
Ласо дуже поглядає,« ---
Обізвав ся хтось і десь.
— »Красчі може є від тебе, ---
Одмовля чийсь голосок, ---
І приманюють до себе
Гарні очі і роток.
Роздиви ся, милий друже,
У кого краса видніш,
Шелестинш про себе дуже,
А мене кохають більш.»

---

6. Де-кому на догад.

Ой зійшла зоря небо звеселить,
Любо сьвітить ся над долиною;
Є на що глядїть, є кому сьвітить
Не над дальньою над чужиною,
А над рідною Україною.
Поплила вона у щасливий час,
Через Божий сад опустила ся
І на тихий край задивила ся.
Любо-милу всіх привітає нас
Краса ясна, не згасаючи, ---
Аж радїемо, поглядаючи.

---

7. Хто сестра і брат?

»Глянє на мене, вітрику, чи гарно прибралась?
Рано до схід сонечка россою вмивалась,
Є у мене листячко, пахучії квіти,
Чому-ж мені, вітрику, ой чом не радїти?»

Красче в полі нашому над мене немає,
Аж до моря славонька про мене літає,
Із моєї сипанки смашна страва буде,
Поливку і маслечко дадуть добрі люде!»
— »Рівна, сестро милая, нам доля з тобою, —
Обізвав ся братичок десь за борозною: —
Скрізь по людях склала ся і про мене слава,
Он і в полі, вітрику, кипить моя страва.»

8. Що за птиця?

Між людьми як пташка веть-ся,
У людей і їсть і пе;
Ходить старець, просить, гнеть-ся,
А у неї всюди є.

9. Що зашкварчить?

Колись давно і десь далеко,
Один ледаченький козак
Весь вік прожив, як кажуть, легко,
Бо добре жити так.
Аж і йому поталанило,
Свиня навчила, як робить:
»Клади на сковородку діло,
А потім їж, як зашкварчить.»

10. Хто розмбвляє?

»Ой я бідна удовиця, —
Стала хникать жалібниця: —
Он калина, — їй не так!
Кажуть, пісні їй складають,
А про мене забувають,
І ніхто нігде ніяк!...«

— »Стий лиш! Слава не брехуха, —
Обізвалась джеркотуха: —
Розбірає, що і як!
От я славі догодила,
Кашку діточкам варила,
А тобі не вдасть ся так.»

---

11. Хто бреше?

Колись я нудилось
У срібнім кайдані;
Розбила неволю
Чубатая пані,
А я на Україну
Тихенько нищечком...
Колись на Великдень
Одячу яєчком!

---

12. Де-кому на догад?

Таку брехеньку мелють нам:
Е всюди щастя — тут і там,
Та де шукати — не вгадаю;
Я і на ярмарку питав —
Ніхто по правді не сказав,
А Бог послав — тепер я знаю.

ДУЛЯ.

Весела казочка.

Ой слухайте, діточки,
Дівоньки й хлопята,
Роскажу вам казочку,
Мої лебедята!

Деє то море синєє
Дуже зашуміло,
До нас туу казочку
Вітром докотило.
Мені туу казочку
Судилось піймати,
Щоб слухняним діточкам
Її розказати.
А любії діточки
Мене пошанують,
Медом солодесеньким
Гарно почастують,
Присмачками всякими
Добре нагодують,
Ще й грошей калиточку
Може подарують.
Возьму гропеняток я
Повнісіньку жменьку —
На базар ранесенько
Піду по-тихеньку:
»Ну лин, гукну, слухайте,
Шевці, кравці-ланці!
Давайте з підківками
Дорогі санящі,
Гарний брилик з стьожкою,
Штани з оксамиту,
Пояс каламайковий,
З вильотами свиту!«
Приберусь гарнесенько,
У-бóки возьму ся,
Моргну вусом сивеньким
Та ще й засьмію ся!
Обізвусь до парубка,
Щоб мені, старому,
Поміг підтанцьовувать,

Наче молодому :
»Труси мене парубче,
Щоб гроші брязчали,
Щоб любії діточки
Мене шанували !«
Гроші у калиточці
Будуть брязкотіти,
А любії діточки
Стануть розумніти ;
Потім, мої соколи,
Та й повиростають
І мене, старенького,
Іногді згадають...
Так слухайте ж, діточки,
Дівоньки й хлопята,
Роскажу вам казочку,
Мої лебедята !

I.

Гуляло море на просторі,
З далеких гір туман глядів,
Як свічечки блищали зорі
І місяць весело світив.
Була безсонная година ;
Не спала ніч, ніхто не спав,
Не спала тихая долина,
Вітрець чубатий жартував ;
Десь деренчав деркач горлатий,
Кигикав чайчин голосок,
Посвистував кулик дзюбатий,
Дзинчав комар, гудів жучок ;
В гаю русалочки гуляли,
Вінок із квіточок плели,
Чогось на море поглядали
І як голубеньки гули.

Мов тая піночка легенька,
По морю казочка пливля;
Веселку хвилечка бистренька
Гулять на берег принесла.
Усі не спали, дожидали...
Вітрець підкрав ся і вхопив...
Не вгляділи і не вгадали,
Куди він казочку подів.
Всі засмутили ся... На морі
Сердитий вітер розходивсь;
Туман закрив веселі зорі,
За хмару місяць закотивсь.
Деркач замовк і дзюбку стиснув,
Присіла чайка на піску,
Комарика жук лобом тріснув,
Кулик сховав ся в осоку.
Русалки ручками сплеснули
І на травицю полягли,
До серця ручки пригорнули,
Вінок сльозами облили.

II.

В той смутний час збіривсь я спати,
Веселу думку колихав,
І щоб голубоньку приспати,
»Кота« по-бабачи співав:

»Люлі, люлі, люлі,
Прилетіли гулі,
Сірий котик зледащів,
Кохати не схотів.

Люлі, люлі, люлі,
Коту дамо дулі,
Пошаную доню сам
І з перлами квітку дам.

Де взявсь котик : »люлі!
Не хочу я дулі,
Буду доюю колихать,
Буду пісеньку співать.«

Люлі, люлі, люлі,
Другим котам дулі;
Нехай донечка росте
І на щастячко цвіте.«

Аж чую — щось зашелестіло
І у віконечко — тук-тук..
Я засьміявсь : тю! розносило!
Се мабуть лобом тріснувсь жук.
І знов — тук-тук... Що за нахаба?
Дивлюсь у шибку — щось стоїть..
Чи дівчина воно, чи баба,
Чи хоче відьма настрашити?
Я прихилив ся у куточок :
»Чи відчинять, шепчу, чи ні?«
І чую — милий голосочок
Співає пісеньку мені :

»Через чужу долиночку
Вітрець мене котив,
Біля твого будиночку
Тихенько посадив.

Люблю я дуже сонечко,
А нічки не люблю, —
Відкрий мені віконечко,
Тебе я звеселю.

Гостинців повен клуночок
Тобі я принесла;
Сама я в подаруночок
Для тебе розцвіла.

Дідусю-господарику,
На мене подивись!
Коханий мій дударіку,
Подякуєш колись.»

Забув я страх і відьму злую,
Віконце сьміло розчинив,
На руки взяв веселку тую
І біля себе посадив.
Намітка темна покривала
Головку й личко... я відкрив...
Вона смутилась і мовчала,
Я рот роззявив і — зомлів...
Ніколи в сьвітї поторочі
Такої я не сподівався...
І де були у вітра очі,
Що у такую закохавсь?
»Ну, так! промовив я: красуля!
От тобі й вийшло — дурень дід!«
Сиділа біля мене Дуля,
Так-таки дуля, як і слід.
»На щó-ж ти, дочко, уповала?
Чого вітрець тебе приніс?«
Скривилась Дуля, плакати стала,
Приснулась під самий ніс.
»Не зневажай мене, мій друже!
В пригоді, каже, стану й я;
Все розкажу, — цікава дуже
Жартлива доленька моя.«
Багато дива нашептала
Чудна веселочка моя;
Сьміяла ся, за ніс щіпала,
Щоб не дрімав і слухав я.
Підкравсь Морфей, божок щасливий,
На очі нищечком дмухнув,
Наслав мені той час лїнивий,

І я не счувсь, коли заснув.
Минула ніч, і сонце встало,
Дивлюсь — веселочки нема;
Мені вже трохи жалко стало,
Що буде горювать сама:
Де-ж, думав я, невдатній дїть ся?
Покликав би — не добіжу...
До казки приказка годить ся,
Тепер вам казочку скажу.

III.

Жила-була в гаю Сорока.
Багато є сорок дурних,
Моя ж крикуха білобока
Була на погляд красча всіх.
Не вродою вона пишалась,
Не тим, що трошки довгий хвіст,
Що в гарне пірячко прибралась,
А був один химерний хист:
Вона — диковина сказати —
Вона уміла дулю дати.
Всі птиці стали вихваляти,
Дулівочкою прозивать.
Була про неї всюди слава,
В своїй долині і в чужій;
На що вже недотепна гава —
І та завидувала їй.
Сорока робить, як захоче, —
Таке вже щастячко, талан!
Надумаєть-ся і стрекоче,
До себе кличе всіх мирян:
»Гей, чуйте! диво я придбала!
Не гайте ся, час дорогий!
Заморського чижа піймала —
Червоний чуб, хвіст золотий!«

Летять усі, щоб подивить ся,
Регочуть ся, аж гай шумить :
Між листячком не чиж вертить ся,
Сороча дулечка стирчить.
Раз на кумедію такую
Прийшлося Жар-птиці прилетіть ;
Побачила дурницю тую,
Сороку стала так страшить :
»Гляди, сестричко, ти чіпляеш
Дурненькі групи на вербі ;
Колись ти не чижа піймаеш,
А вхопиш облизня собі.
Он бовваніє ліс дубовий, —
До нього не далекий сьвіт ;
Там чарівник живе бідовий, —
По прізвищу він Самоцьвіт.
Шовкове піря, срібні крила,
Ніс золотий, як жар горить ;
Страшенна, невідома сила,
Як свисне — листя шелестить.
Нехай не плаче доля тиха,
Дурної дулі не складай,
Наткнеть-ся він — наробить лиха,
Тоді, голубонько, прощай !«
Сорока реготать ся стала :
»Ет, не такий страшний той біс,
Як ти його намалювала, —
Суну й йому під самий ніс !«
Сорока справді не вгавала ;
На-що їй милий той покой !
Гостей упять навербовала,
І вийшов сьміх, та вже не той.
Як-раз в той час, мов нарочито,
І чарівник туди полав ;
Він настовбурчив хвіст сердито,

Як свиснув — всіх перелякав:
Таку, мовляли, вилив кулю,
Що й досі всім вона страшна:
Перевернув Сороку в Дулю,
Так і остала ся вона.

Про неї слава не пропала,
І з того часу по сей час
Поганим знаком Дуля стала
По всіх усюдах і у нас.
Не спить і досі зло сороче;
Сороці тільки Дулю дай,
Стрекоче, скаче, бить ся хоче,
Старовини, мов, не чіпай.
Не долюбляють Дулі й люде:
На сьміх туленик, а суні —
Хуртовина велика буде —
Така, що й Боже борони!

Все розказав я на потіху,
І казочці моїй кінець.
Моторним дітям — торба сьміху,
Мені солодкий буханець.

КВІТКОВЕ ВЕСІЛЛЯ.

Алегоричний жарт.

У вишневому садочку,
Під вербою, в холодочку,
Щоб лихо прогнать
І щоб долю звеселити,
Заходились наші квіти
Весілля гулять.

Не було б таких новинок,
Та хрещатенький Барвінок

Усіх здивував —
Він Фіялочку блакитну,
Наче панночку тендітну,
За себе узяв.

По-середині в таночку,
У зеленому віночку,
Танцює Будяк.
Кругом свашки і сусідки,
І Фасолі, і Нагідки,
І між ними Мак.

Наче справжнії музики,
Грають Півні та Індики,
Деренчить Гусак.
А Будяк всіх потішає,
Підморгне і примовляє:
»Оттак, квіти, так!

Танцювала риба з раком,
А морковця з постернаком,
Та не красче нас!
Ну те ж швидко, шпарко, квіти,
Молодих повеселити —
Один тому час!

Ой козаче молоденький,
Наш Барвінку зелененький,
Потіш Будяка,
І у парі з молодію,
Між своєю перезвою
Утніть тропака!

Нехай гляне Редька в дірку,
Переверне долю гірку
До-гори хвостом,
І музиченьку почує,

Потанцює, пожартує
З товстим Будяком.

Тільки й щастя, тільки й жити,
Покіль буде сонце гріти, —
Повянем колись!
Як там буде — знає доля,
А ще покіль наша воля,
Гуляй, не журись!«

Де взялись Чижі й Синиці,
Прищебетують музиці,
Ще пристав і Шпак.
Будяк скаче, не вгаває,
Підморгне і примовляє:
»Оттак, квіти, так!«

III. ЛІСНІ, ДУМКИ, ОЛИСИ

і таке инше.

1. Пісня.

Скажіть мені, добрі люде,
В кого я вдала ся, —
Ще на світі не нажилась,
А в журбу вдала ся.

Чи вийду я у садочок —
Важенько зітхаю...
Чи співала б, чи летіла б —
І сама не знаю.

Чи вийду я до річеньки —
Унять зажурю ся...
Все дивлю ся в степ широкий,
Та й не надивлю ся.

За хвілею хвиля друга
Шумить і женеть-ся,
А у мене душа тужить
І серденько беть-ся.

А як зійде місяць ясний
Гулять з зіроньками, —
Все я плачу, сердешная,
Дрібними сльозами.

Ясний місяць з зіроньками
Тихо розмовляє...

А у мене молоді
Розмови немає...

Скажіть мені, добрі люде,
Що мені робити?
Ой як мені на сім світі
Без кохання жити?

Чого б, бач-ся, журити ся —
Життя золотее:
І батько є, і матінка,
А все щось не тее...

Коли-б мені дали крила,
То я б полетіла,
Голубкою на рученьки
Миленькому сіла.

Сказала б я: кохаймо ся,
Мій милий козаче,
Милуймо ся, цілуймо ся, —
Бач, дівчина плаче!

Скажіть мені, добрі люде,
В кого я вдала ся?
Ще на світі не нажилась,
А в журбу вдала ся.

Тоді б же я, добрі люде,
Вас би не питала:
Жила б собі, співаючи,
Та й горя б не знала!

2. Думка.

Як за лісом, за пролісом
Яне сонце сходить,

Як за морем за далеким
Десь воно заходить, —
Я згадую інший ранок,
Інший вечір бачу,
Та й думаю: було колись,
Тепер не побачу.
Я згадую тогді про степ
Широкий, пахучий,
Та й думаю: і я тогді
Неначе був луччий.
Там був простір, всюди воля,
Жилось, як хотілось;
Молодому безпечному
І лихо не снилось.
Вийдеш собі — любо глянуть:
Кругом все співає...
Куди ідеш, чого ідеш —
Ніхто не питає.
Небо ясне, степ — як море,
Трава зеленіє,
Льон синіє, гречка пахне,
Пшениця жовтіє.
По пшениці теплий вітер
Хвилями гуляє,
Молодую пшениченьку
Неначе гойдає.
Над берегом чайка скиглить,
Діток доглядає;
На толоці вівчар в брилі
На сопілку грає.
Там синіє Дніпр широкий
З жовтими пісками,
З високими берегами,
З темними лісами...
Шумить, біжить стародавній

І буде шуміти,
А мені вже самотному
Та й не молодіти...
Годи ж мої, орли мої,
Скажіть, де ви ділись —
Чи ви в лісі, чи ви в морі
З лиха притаїлись?
Озвіте ся, верніте ся,
Я вас пришаную,
Як дівчину коханую
Я вас поцілую! —
Нема чутки, нема вістки,
І не озовуть ся, —
Тільки в степу речі мої
За вітром несуть ся...
Видно вже вас, годи мої,
Та й не дождати:
Двічі, мабуть, козакові
Не парубковати...
Нехай же вам, годи мої,
Легесенько йкнеть-ся,
Та з іншими, та з красчими
Хороше живеть-ся!

3. Хутір в степі.

Серед степу широкого,
Там на Україні,
Стояв хутір невеличкий
В зеленій долині.
Як тепер-от живо бачу
Будинки з садочком;
Коло двору дідусь ходить
З грушевим ціпочком.
Небо ясне, степ — як море,

Трава зеленіє,
Льон синіє, гречка пахне,
Пшениця жовтіє.
По пшениці теплий вітер
Хвилями гуляє —
Молодую пшениченьку
Неначе гойдає.
Над берегом чайка скиглить,
Діток доглядає,
На толоці вівчар в брилі
На сопілку грає.
По папнях лелека бродить...
Байрак бовваніє....
У дідуся сивенького
Аж серце радіє.
Щиро дідусь Бога славить,
Бога вихваляє,
Що і його, милосердний,
В світі не минає.
Бо жив дідусь із бабою
І гарно і мирно,
Хозяйствено і байдуже,
І во всім примірно.
Їздив дідусь із бабою
В хоронім берлині,
Їли славно, славно пили,
Спали на перині.
Звав ся дідусь Степан Хомич,
А баба Варвара —
Трохимовна по батюшці,
Хорошая пара!
Пані собі здавала ся —
Баба невеличка,
За-те була молодую
Гарна молодичка!

Знавав колись дідусь лихо
В молодії літа —
Була нераз через Варю
Його спина бита.
За те дідусь — — — —
Та й не одну харю,
Всіх розігнав, королем став —
І взяв собі Варю.
Та й зажили вони важно,
Стали багатіти,
Стали у них і грошики
В скрині брязкотіти.
Були у них і волики,
Мались овечата,
І корови і телятка,
Були й коненята.
І садочок вишневенький,
І дулі·родили,
І кислиці і ягоди,
І бджоли гуділи.
Була земля, було сіно,
Кабанів кололи;
І два млина на вигоні
На вітрі мололи.
Була птиця усякая
І де-яка справа:
І долотце і сокира,
І хатина брава.
І хліб в скиртах коло клуні,
І плужок і рало,
І озерце по-за двором
Об берег плескало.
Там, по волі, у садочку
Соловейко свище,
А від хати прямо в полі

Видко городище.
Дарма, що степ глухий собі,
Та він серцю милий:
Вийдеш, глянеш — всюди видко
Ліси та могили.
Там шлях веть-ся, мов гадюка,
Череда рябіє,
А там хутір чепуренький
Весело біліє;
Жайворонок над травою
Крильцями тріпає;
У діброві соловейко
Голосно співає...
А приволя! а роздоля!
Думок — ціле море
Про чубатих наших дідів,
Про їх щастя й горе.
Люблю тебе, степе милий,
І буду любити,
Покіль в грудях серце беть-ся,
Покіль буду жити!

4. Ярмарок.

(Перша редакція.)

Стоїть город під горою,
На бік похилив ся,
Мов у степу на чужині
Козак зажурив ся.
Спитай Грицька, спитай Панька —
Усяк його знає,
Бо в городі, бачте, часто
Ярмарок буває:
На Миколу весеннього

Та на Маковія,
А в-осени на Покрову
Та ще де-якії.
На Покрову під ярмарок
Колись був і я там,
Запхнув кулак у кешеню, —
Киш-киш, грошенята!
А чого там — батю-батю! —
Чого там немає!
Давка, гомін і скуботня,
І жид жида лас!
Біля ятки сидить сліпець,
Лазаря співає,
А там москаль зустрів дівку
Та й нишком моргає;
А панночки, як маківки,
Біля крамниць ходять,
А за ними паниченьки
Чередою бродять...
І намисто, і дукачі,
І перстні там сяють;
Про қалачі гарячії,
Про сбитень гукають!
І ремінці, і чоботи,
Кремінці і цвянчки;
Ложки, миски, стовбунчики,
Чарочки і пляшки.
Дьоготь, смола і колеса,
І всякої снасти;
Коней, бичків, корів, волів
Усякої масти...
І тараня, і горілка,
І русапет з квасом;
Калган, перець, бадьян, синька
І пироги з мясом;

Галун, сїрка і кармáзин,
І чорний бурлака,
І бублики з перцем, з маком,
І дециця всяка :
Голжі, ниткі і калїя,
Шапран і гвоздика,
Бразолїя і кориця,
І риба велика...
А ласощів? батю-батю!
Буде з паровицю!
Як-би дали попоїсти,
Віддав би ягницю...
А вже б певне налускав ся...
Та й як не бажати?
Інджир, ріжкі, медяники
І груші плескати,
Хвиґи-миґи і чорнослив,
І горіхи всякі,
І картопля печеная,
І в решетї раки.
Є і пиво, і мед бравий,
І ренського в-волю...
Як-би сила та відвага,
Поборов би долю!
Чого вона, епісивая,
Сидить за горами,
Чому вона однаково
Не братає з нами?
Зачим один виспівує,
А другому лихо?
На що один гуля, гремить,
Другий плаче тихо :
»Доле ж моя, нене моя,
Де ти, озови ся!
Ой на щó-ж ми любили ся,

На-що розійшли ся?
Щось без тебе, доле моя,
І пиво не петь-ся,
І гарячий бублик з маком
Якось не жуєть-ся.»

5. Ярмарок.

(Друга редакція.)

Тече, шумить Дніпро славний,
Дорога весела:
Луги, піски, ліси, гори,
Городи і села.
Городище стоїть висче,
А Власівка низче;
Чого мені в Городище, —
У Власівку близче.
В Городищі спотикачі,
Тини й перелази,
А Власівка ярмаркує
На рік по три рази;
Тут немає перебору,
Ми самі хороші, —
Гуляй, душа, без кунтуша!
Гиля, гиля, гроші!
Очі скачуть, всюди бачуть...
Чого там немає?
Сьміх та гомін, співи, жарти,
І музика грає.
Цокотухи, бублейники,
Перекулки з міста,
Охвицери і півники
З медового тіста;
І гарячі гречаники,

І пироги з мясом,
Вишнівочка, наливочка,
І шаплики з квасом;
І тараня, і чехоня,
І горох, і хляки,
Туленики, крутеники
І в решеті раки;
Відра, вікна і колеса,
І ночви, і скрині,
І корови, і овечки,
Кавуни і дині;
І линтварі, і чоботи,
І бруски, і цв'яшки,
Горшки, миски і макітри,
Чарочки і пляшки, —
Усього тобі доволі:
І збіжжя, і снасти,
Ще й весела хатиночка
Шинкарочки Насті.
Чорнявенька сластьониця
Жарок роздуває
І до себе шуткуючи
Гостей закликає:
»Привертайте, не минайте,
Сластьоночки плачуть,
Пухнатенькі, рум'яненькі,
Сами у рот скачуть.«
Поглядає циган ласо,
Сьмієть-ся, бормоче:
»Закупив би все печиво —
Кешеня не хоче.«
А там бреньять під ятками
Усякі розкоші:
Бакалія і ласощі
І брехні хороші;

Калган, перець, бразолія,
Бадьян і кориця,
І калія, і кармазин
І дрібна дурниця:
Намистечко, сережечки,
Мальовані ложки,
І ганлики, і гудзики,
І перстні, і стьожки;
Солодкії хвиги-миги,
Гостинці німецькі,
Інджир, ріжки і горіхи —
І наші, і грецькі;
Демикотон і китайка,
Очіпки парчеві,
І пояси, і хусточки,
І шапки смушеві;
Пайстра, плахти і намітки,
Шовки, оксамити,
Черевички цяцьковані
І роблені квіти.
Паняночки-весняночки,
Як мак, процьвітають,
А за ними паниченьки
Орлами літають;
Тиняєть-ся і гувльіса,
Кусає орішки, —
Продаю, мов, добрі люде,
Витрішки і сьмішки;
Як індик той всюди ходить
Багатир спісивий,
Що захоче, все купує
Вередун щасливий.
Біля яток дідок сивий
На бандурі грає
І про свою скупу долю

Тихенько співає:
»Доле моя, доле моя!
Чом ти не така,
Ой чом же ти не така,
Як доля чужая?«

6. Паняночка.

Була наша паняночка
Хоч куди дівчина:
Моторная, звичайная,
Гарная дитина.
Не гордая, розумная,
Хороша на вроду, —
Ви такую миловиду
Чи й бачили з-роду!...
Вона й сама, лукавая,
Про се добре знала, —
Свою косу шовковую
Тричі заплітала;
Заплітала, прибірала,
У дивник гляділа;
Холодною водицею
Біле личко мила.
А те личко — мов зіронька
Темненької ночі,
Та ще к тому чорні брови
І ясні очі.
Стан правенький, мов тополя,
Щічки — мов калина,
Шийка — наче крейдяная,
Губоньки — малина!
Подруженьки-голубоньки
Дивують ся Галі,
А цвієники мовчать собі,

Чорт-ма й жарту далі...
Сидять собі та моргають,
Тільки й мають мови:
»Дивись, каже, які очі,
А глянь, які брови!«
І я, було, дивлюсь довго,
Та й не надивлю ся,
А щоб чого не стало ся,
Візьму й одверну ся...
Бодай би ви, дівчатоньки,
Та по моїй мові,
Були собі щасливенькі,
Та жили здорові!
І на-що ви повдавались
Такії прекрасні,
На-що блищать ваші очі,
Як зіроньки ясні?
І на-що ви поміж людей,
Мов тії синиці,
Все снуєте та робите
Такії дурниці,
Що парубок сьвітом нудить,
А ви, молоденькі,
З його туги, з його лиха
Сьміяють ся раденькі?

7. Туга дівчини.

Ой у полі на просторі,
В зеленій долині —
Тече річка, мов слізонька
По милій годині.
Коло річки по бережку
Дівчинонька ходить,
З далекої доріженьки

Та й очей не зводить;
 По дорозі, по далекій,
 До Чорного моря,
 Полетіла розмовонька —
 Та й не знає горя.
 А хоч знає, хоч не знає,
 Так нехай згадає,
 Що без його дівчиноньці
 І шану не має.
 Розсердилась стара ненька,
 Стала доню бити,
 Що не хоче немилого
 Козака любити...
 За хвилию — хвиля друга
 Шумить і женеть-ся,
 А в дівчини дуна тужить.
 І серденько беть-ся.
 Ходить вона по бережку
 Та й пісню співає;
 Голос її, мов сироти,
 В полі замірає:

»Шумлять верби в кінці греблі,
 Щоб я насадила,
 Нема мого миленького,
 Щоб я полюбила.

Хиліте ся, густі лози,
 Куди вітер віє;
 Дивіте ся, карі очі,
 Відкіль милий іде.

Хилили ся густі лози,
 Та вже й перестали;
 Дивили ся карі очі —
 Та й плакати стали.

Глибокі криниченьки,
Короткі ключі, —
Та вже-ж мені докучило,
Миленького ждучи.

А хоч довгі, хоч короткі, —
Треба досягати;
Мені свого миленького
Треба дождати«...

Пожурилась дівчинонька
Та й пішла до хати...
Без милого порадоньки
Нікому подати.
Була пора золотая,
Весела година,
Жила вона без лишенька,
Як мала дитина.
Та горенько! ті тижні
Минули ся рано...
А на світі з недолею
Нам жити погано!

8. Пісня.

Летить голуб по-над полем,
Спочинку не має,
І долини, і діброви,
І луги минає.
Ні в садочку вишневому,
Ні в лісі густому,
Не живеть-ся, не сидить ся
Йому молодому.

Сидить козак край дороги,
Коня попасає,

До голуба, до сизого
Тихо промовляє:
Ой куди ти, сизокрилий,
Куди поспішаєш,
Що й долини, і діброви,
І луги минаєш?

Хиба й тобі, мій голубе,
Не жалко нікого?
Хиба ніхто не кохає
Тебе молодого?...
Ой спусти ся, сизокрилий,
Оддиш із мною —
Полетимо в инше поле
Разом із тобою.

За горами, за ярами,
На иншому полі,
Пошукаємо з тобою
Щасливої долі.
Ми знайдемо, мій голубе,
Зелені діброви,
І долини квітчасті,
І чорні брови.

Ми знайдемо в темнім лузі
Червону калину,
І сизую голубоньку,
І гарну дівчину.
Сизокрила голубонька
Тебе приголубить,
А гарная дівчинонька
Козака полюбить.

9. Вечір.

Чи згадуєш, дівчинонько моя,
Як згадую без тебе я,
Той вечір тихий над водою,
Як сумували ми з тобою,
Що Бог нам доленьки не дав?...

В садочку соловей співав,
За гай спускалось сонце ясне,
Плескалась рибка на воді...

»От скоро й Божий день погасне,« —

Сказала ти тогді

І загадалась, зажурилась,
Головкою на рученьку схилилась, —
І на рукавця із очей
Сльоза тихенько покотилась...

Бажав я бачить сьвіт, людей, —

Та й бачив сьвіт, з людьми спізнав ся ;

А все туди нераз душею рвав ся,

Де соловей в садку співав

В той вечір тихий над водою,

Де сумували ми з тобою,

Що Бог нам доленьки не дав...

Неначе там я щастя поховав!

10. Журба.

Стоїть гора високая,

По-під горою гай,

Зелений гай, густесенький,

Неначе справді рай.

Під гаєм веть-ся річенька...

Як скло вона блищить ;

Долиною зеленою
Кудись вона біжить.

Край берега, у затишку,
Привязані човни;
А три верби схилили ся,
Мов журять ся вони,

Що пройде любе літечко,
Повіють холода,
Осиплеть-ся їх листячко,
І понесе вода.

Журю ся й я над річкою...
Біжить вона, шумить.
А в мене бідне серденько
І мліє, і болить.

Ой, річечко, голубонько!
Як хвилечки твої —
Пробігли дні щасливі
І радощі мої...

До тебе, люба річенько,
Ще вернеть-ся весна;
А молодість не вернеть-ся,
Не вернеть-ся вона!...

Стоїть гора високая,
Зелений гай шумить;
Пташки співають голосно,
І річечка блищить.

Як хороше, як весело
На білім світі жить!..
Чого-ж у мене серденько
І маїє, і болить?

Болить воно та журить ся,
Що вернеть-ся весна,
А молодість... не вернеть-ся,
Не вернеть-ся вона!...

II. Зіронька.

Як тільки ясний день погасне
І ніч покриє божий мир,
І наше лихо трохи засне,
І стихне людський поговір —
Я йду до берега крутого
І довго там дивлюся я,
Як із-за лісу, з-за густого
Зіходить зіронька моя.
Багато зірочок блискучих
Розсипано по небесах,
Неначе квіточок пахучих
Скрізь по долинах та лугах, —
Одна вона усіх ясніше,
І красче всіх, і ближче всіх;
Її вітрець не поколише
У тихих небесах сьвятих.
Горить, як сьвічечка у Бога,
Не відає її не чує, як
Оттут, край берега крутого,
Сумує іногді козак.
Була у мене молодого
Ще ясна зіронька одна,
Та вже од вітру од лихого
Погасла, ясная, вона...
При її жилося веселіше
І нічого було тужить,
Без неї стало і темніше,
І важче на сьм сьвітї жити...

Ой, зіронько, моя ти любко!
Ще-ж на світі zostалась ти:
Світи ж мені, моя голубко,
Серед мирської темноти!
Як тільки ясний день погасне
І ніч покрие божий мир,
І наше лихо трохи засне,
І стихне людський поговір,
Ти із-за лісу, з-за густого,
Зіхдохь на небо погулять;
Тебе край берега крутого
Що-дня я буду виглядать,
На тебе, ясную, дивить ся,
З тобою тихо розмовлять,
З тобою плакати і журить ся,
Щасливу долю викликать...

12. Моя веснянка.

Ізнов прийшла весна красна,
Ізнов зазеленіло поле,
І розвилась верба рясна...
Чом ти не розцвітаєш, доле?
Чого така-ж, як і торік
Ідеш похила, невесела,
Мов подорожній чоловік
Через чужі долини й села?
От скоро вже і журавлі
Поприлітають в степ широкий;
Забовваніє у брилі
Вівчар в степу серед толоки;
От незабаром і садки
Зелені розпуєтять віти,
І розцвітуть квітки-маки,
Співати-муть веснянку діти...

Коли-ж з тобою, доле, ми
Повеселішаєм, як діти?
А бач-ся й можна б: між людьми
Чому б і нам не порадіти?
Погляньмо: всюди красаота;
Холодну землю сонце гріє;
Цвіте мир божий — процвіта;
У полі жито половіє...
Ні, не співають нам, доле, ні!
Нам тільки слухать, як радіє
Усяка пташка на-весні —
І ждять — коли то хліб посніє..

13. До ворожки.

Ой лишенько, бабусенько,
Серденько болить!
Навчіть мене, голубонько,
Що йому робить?
Куди гляну — серце вяне:
Красен божий сьвіт,
Бренять всюди паняночки,
Як королів цвіт...
Піймав би я любесеньку —
Принади нема:
Нема грошей-побрязкачів —
І вдачі кат-ма!
Поворожіть, бабусенько,
Дайте грошенят —
Куплю собі поле й хату,
Коней-соколят;
Приберу ся в оксамити
На диво панам,
Стукну-брязну підківками,
Словами додам!

Буде в мене принадонька —
Пташки налетять,
Клювати-муть принадоньку,
Мене звеселять...
А то лишко, бабусенько,
Принади нема:
Нема грóшей-побрязкачів —
І вдачі кат-ма!

14.

Ой не цвісти калиноньці
В зеленім гаї,
Не гуляти козакові
У ріднім краї.
Ішов козак дорогою
Не в Крим, не по сіль,
Зустріла ся пригодонька —
Вдовина постіль.
На білії подушечки
Головку поклав, —
Забув тую дівчиноньку,
Що́ дома кохав...
Ой не цвіте калинонька
В зеленім гаї,
Плаче нишком дівчинонька
У своїм краї.
Ніхто в світі жалю її
Не чув і не знав,
Тільки тая тополенька,
Де голуб сїдав.
Під тією тополею
Травиця росте,
Між травою зеленою
Барвінок цвіте.

Дівчинонька барвінкові
Винуть не дає:
Що-вечора тихесенько,
Сльозами полле...
Високая тополенько,
Зеленій, шуми!
Цьвіги, цьвіти, барвіночку,
З весни до зими.
До віку вас дівчинонька
Буде доглядать,
З вами тугу розважати,
Долю викликать...

15. Розмова.

Із-за гори місяць ясний
На луг поглядає;
Край берега дівчинонька
Тихо похожає.
Вона ходить, як зіронька,
По темному лугу
І співає-розважає
Дівочую тугу:
»Де-ж ти, милий, голуб сизий,
Мій коханий друже?...
Ой, не шуми, дібровонько,
Не розцьвітай, луже!«
Вітер віє по діброві,
І пісня лунає;
До дівчини луг широкий
Гуде-промовляє:
»Ой жаль мені, дівчинонько,
Ой жаль мені дуже,
Що ти мені приспівуєш —
Не розцьвітай, луже!

Ой не буду розцвітати,
Бо нема для кого, —
Заорали доріженьку
До лугу старого.»

Одмовляє дівчинонька :

»Не жури ся, дуже, —

Є у тебе дібровонька,

Шумить вона дуже ;

Буде тебе розважати,

Як і розважала,

Холодочком повівати,

Щоб трава не вяла.»

До дівчини луг широкий

Гуде-промовляє :

»Не все тее поле знає,

Що в лузі буває...

Дібровонька — сестра лугу,

Дружина — калина ;

Нема в світі, дівчинонько,

Як вірна дружина.»

16. Христос воскрес !

Христос воскрес ! Радійте, діти,

Біжіть у поле, у садок,

Збирайте зіллячко і квіти,

Кладіть на божий хрест вінок !

Нехай бреньять і пахнуть квіти,

Нехай почує Божий рай,

Як на землі радіють діти

І звеселяють рідний край.

На нас погляне Божа Мати,

Радіючи з святих небес...

Збірайтесь, діти, нум співати:
Христос воскрес! Христос воскрес!

17. На новий рік.

Іще один старенький рік минув...
Молодший дід між давніми лідами —
Роскаже все, що бачив в світі, чув,
Шанований і щастям і сльозами...

І думкою туди не долетиш,
Куди від нас його сховала доля,
На віки зник, не сподівайтесь більш,
Вже рік новий дала нам божа воля.

І люде знов, як водить ся давно,
Турбують ся, щоб гостя звеселити;
Радіють всі, готують мед, вино,
І цяцьками вбірають гільце діти.

Наш милий гість! Дай, Боже, добрий час!
Як ангела, тебе ми привітаєм;
Із божих стран ти прилетів до нас,
На тебе ми надію покладаєм.

Зроби нам все, як слід і до-пуття;
Вітаючи над нашою землею,
Пошли нам час спокійного життя
І осіни нас правдою сьвятою!

18. Благання.

Боже наш, Боже наш! Дай нам пожити,
Часу не гаючи, чесно робити;
Душу потішити ясними днями,
Не спізнавать ся з горем, сльозами;

Жить, не орудувать духом злорадства,
Щиро бажаючи мира і братства,
Щоб вимовляла ся наша розмова
Тихою правдою доброго слова.

Боже наш, Боже наш! Дай нам пожити,
Совісти ясної не замути
Темними діями, злими страстями,
Грішними думками і словесами;
Розуму нашому не гордувати,
Мудрою радою всіх наділяти
І, процвітаючи, край звеселити
Доброю славою, щастям просвітити.

Боже наш, Боже наш! Дай нам пожити,
Правди благаючи, тихо терпіти
Всяку пригодоньку, злобу людськую,
І низпошли ти нам милость сьвятую:
Серцю прихильному зради не знати,
З теплою вірою щиро кохати,
Нам шанувати ся, других жаліти,
Чорною славою їх не плямити.

19. Писанка.

Моторнії діти, бувайте здорові!

На крильцях весни я прибув...

Збірайтесь послухать моєї розмови,
Я писанку вам роздобув.

Орлята-синочки! Чечіточки-дочки!

Цілісеньку ніч я не спав;

Мережечки всякі, кругом поясочки

Та ще й золотцем малював.

Чудове яечко! Маленький замочок

У дверечки я приладнав;

Не простий білочок, не круглий жовточок
В середину я заховав.

Лежать там рядочком дві божії квітки:
То розум і правда сьвята!
Кохайте, шануйте до-віку їх, дітки,
На спомин науки Христа.

У першую квітку головку вбірайте —
І добренько буде вам жить,
А другу до серденька ви прикладайте —
І будуть вас люде любити.

20. Веснянка.

»Весна прийшла!
Тепло знайшла!«
Кричать дівчатка й хлопчики.
»Цьвірінь! цьвірінь!
Журбу покинь!«
Клопочуть ся горобчики.

Приліз дідок,
Зліз на горбок,
У хаті бути не хочеть-ся.
Тепляк дмухнув,
Крилом махнув,
По бороді лискочить ся.

Все ожило,
Все розцвіло,
І рій дітей привітненьких
На той горбок
Несе вінок
З фіялочок блакитненьких.

Бренить дідок,
Як той мачок,
Крапчастий і повнесенький;
Кричать, гудуть,
Далеко чуть,
Таночок голоснесенький:

»Весну шануй,
Не спи, воркуй,
Наш голуб зозулястенький!
Не вянъ, рости,
Красуй ся ти,
Королику квітчастенький!«

»Цьвірінь! Цьвірінь!
Журбу покинь!«
Підспівують горобчики,
І я зрадів,
Помолодів,
Як ті дівчата й хлопчики.

21. Після жнив.

Була весна, минає літо,
Бог погодив все перебуть;
Скосили сіно, зжали жито,
Вози риплять, добро везуть.
Благаю щиро: »Дай же, Боже,
Довгенько стежечку топтать,
Щоб діялось усе як гоже,
Щоб зла і ворога не знать;
Щоб в полі нива хліб родила,
А дома добре піч некла,
Щоб яена правда душу гріла
І доля тихая жила!«

22. На перелазі.

Минає заспаная ніч,
Уже на сьвіт благословить ся;
Про Новий Рік весела річ
От-от усюди розлетить ся.

Старий Сатурн не спить, сидить
На перелазі »для параду«,
Де слідом день за днем біжить
У тую вічну леваду.

І рік старий туди приплівсь,
Аж ледве ніженьки волочить;
Звичайно дідові вклонивсь
І мостить ся, щоб перескочить.

»Тривай!« Сатурн загомонів:
»Попереду признай ся, сину,
Чи все гаразд ти поробив,
А то намну тобі чуприну!«

І каже той: »Робив я те,
Чого бажала в сьвітї доля;
За щó-ж чуприну намнете,
Коли моя не винна воля?«

Сатурн на його придививсь
І гнівно по косі заляпав...

»Ти, каже, і брехать навчивсь!
А хто-ж то ніс тобі подряпав?«

— »Се... так Чайченко удружив, —
Промовив той і засмутив ся: —
Пошелестіти захотів
І просторікать заходив ся.

Поетів наших осьміяв,
Чорнилом ліру їх обляпав;
Я дуже заступать ся став,
А він, завзятий, ніс подряпав.»

Старий Сатурн зареготавсь:
»Ну, добре ж. каже, любий сиңу!
Хоч трохи лиха і набравсь —
Не жаль, бо за свою родину.

Ну, перелазь! Гляди ж мені,
Шануй ся там, у царстві славнім!
Вклонись кумі старовині,
Усім бувальцям стародавнім.»

І крехчучи старенький рік
За перелазом опинив ся;
»Прощайте!» він гукнув і — зник...
Був і нема, неначе снів ся...

*

Туман розвіяв ся, як дим;
Румяний ранок виглядас
І сьвітом золотим своїм
Ліси і гори обливає.

Устало сонце; Новий Рік
До нас поважно виступає,
А Кенпр-дїд, мов молодик,
З гори віршує-посипає:

»Зійшла »Зоря« на Новий Рік
І ясно сьвітить в поле наше.
Пошли вам, Боже, довгий вік!
Нехай радїе щастя ваше!

Нехай вам доленька сама
Дарує всякую паниницю,

Людей дотепних до письма
І гарних творів паровицю!

Дай, Боже, жити без біди,
Не убивать, як кажуть, муху,
А любо пить вино, меди
І на потуху варенуху!»

23. Не плач, поет!

Не плач, поет, хоч як там трудно, тяжко буде!
Не плач, не треба сліз твоїх;
Плаксивих дум тепер нігде не люблять люде,
І лишенько чуже — їм сьміх.

Всім веселіше жить, коли кругом сьміють ся,
Бо горя скрізь доволі є,
І через золотого, он кажуть, слъози ллють ся, —
На щó-ж ще горенько твоє?

Не плач, поет! жалійсь про все собі самому,
Неси в могильний свій скиток...

»Він, — скажуть, — гореньком не докучав нікому,
Йому хвала, йому вінок.»

24. Щедрівка.

Погас учора день,
Заплакав Рік Старенький;
Сьогодні розсвіло —
Сьмієть-ся Молоденький.

Старенького нам жаль,
А плакати не годить ся,
Бо Молоденький Рік
Почне на нас сварить ся.

Що дав Старенький Рік,
Те бачили і знають;
Що ж Молоденький дасть —
Сьогодні не питають.

І празникує люд,
Вигукує раденький:
»Прощай, Старенький Рік!
Здоров був, Молоденький!«

Віршую діткам я
Бажаннячко маленьке,
Щоб Рік Новий приніс
Яечко золотеньке.

А у тому яйці
Щось буде торохтіти,
Цікаву дітвору
І тїшити і манити.

Ми возьмемо його,
Підкинемо у-гору;
Яечко полетить
На кам'яну гору. —

Кіть-кіть, об камінь хрусь,
Щось відтіль пурх по квіткам...
Аж гульк — з гори сусіль
Талан моторним діткам.

25. Зімня пісенька.

Діти нані, квітоньки,
Хлопчики і дівоньки!
Нум гуртом співають;
Ви тягніть тонесенько,

Буду я товстесенько
Окселентовать :

» Зімонько-снігурочко,
Наша білогрудочко,
Не верти хвостом ;
А труси тихесенько,
Рівненько, гладесенько
Срібненьким сніжком.

Ми повибігаємо,
Снігу накачаємо
Купу за садком ;
Бабу здоровеннюю,
У ночі страшеннюю
Зліщимо гуртом.

Зробим очі чорнії,
Рот і нє червонії —
Буде як мара.
День і ніч стояти-ме,
Вовка проганяти-ме
Від свого двора.

Зімонько-снігурочко,
Просимо, голубочко,
Щоб мороз стояв,
Бабу товстобокую,
Відьму вірлоокую
Шильно доглядав.

Гляне ясне сонечко
В весняне віконечко,
Бабу припече ;
Де й мороз той дінеть-ся,
Геть від баби кинеть-ся,
З ляку утече.

Баба буде плакати,
Будуть сльози капати,
Знівечуть кожух;
Голова покотить ся,
Баба заколотить ся
І в калюжу — бух.

Висохне водиченька,
Виросте травиченька,
Розцвіте садок, —
Ми тогді весняночку,
Любую наняночку,
Приберем в вінок.

Подаруем квіточку,
Із васильків скрипочку —
Грай, серденько, грай!
Звесели і воленьку,
І трудяну доленьку,
І весь рідний край.»

26. Nocturno.

С. Ф. Русовій.

На небі ніч і всюди ніч чорніє,
І місяць десь в далекім небі спить...
Чого-ж квилить душа і серце мліє? —
І ніч мовчить, і все кругом мовчить.

Не знає ніч, що діялось учора,
Не відає, які бачить сні
Померклий день Содома і Гомора...
Засни ж і ти, перо моє, засни!

27. Миколі Лисенкові.

Ювілейне привітання.

Земляче коханий,
Наш голубе сивий,
Тобі наш привіт!
До правди прихильний
Прожив ти на сьвіті
Пів-сотеньки літ.

На рідному полі
Співучою долю
Вподобав ти нам
На втіху сучасну,
На спомин унукам,
На славу дідам.

І дякуем щиро,
І щиро бажаем
В веселий сей день,
Щоб вітер не зносив,
Пісок не заносив
Народних пісень.

Пошли тобі, Боже,
Вік довгий і ясний,
Бандурі не спать,
І рано і в вечір
Наш затишок темний
І нас звеселять.

---

28. Над Дніпром.

Шумить Дніпро славний і досі шумить;
Всього надивив ся — і щастя і горя;

З далекого краю біжить він, біжить
До рідного стєну, до Чорного моря.

Була колись доля... Траплялось тогдї
І слави чимало, багато і шкоди...
Минулось, забулось... по бистрій водї
Гуляють берлини, свистять пароходи.

Над берегом є там крутая гора,
На нїй бовванїє самотня могила;
Усеї її знають — старї й дїтвора:
Земля Кобзаря там на віки покрила.

Спївав колєсь щиро, і пісня його
Орлом бистрокрилим лїтала усюди;
На божому сьвітї дїзнавсь він всього —
І слави, і ласки, і кривди Іюди...

Тече Днїпро славний, як голуб гуде;
Синїє туман у широкому полі;
Стоїть над горою хрест божий і жде
Аностола правди і доброї долї.

29. У степу.

Ол. Ам. Тицинському.

Хоч доля привела у город суетливий,
Добра і зла прикрашений вертеп,
Я все-таки люблю сїножатї і ниви,
Люблю широкий, тихий, рідний степ.

Там ясная зоря, як радість, привїтала,
Лїтала на конї там молодїсть моя;
Про щастя, про любов надїя там шептала, —
І любо слухалось, і щиро вірив я.

Даль степова кругом, як море, там синіла
І з-далеку брелів густий зелений гай;
Чи добрий чоловік, чи доля насадила —
То був наш тихий, невеличкий рай.

Була там пасіка, стояв курінь маленький,
І пасішник-дідок там віку доживав;
І дуже я любив його куток тихенький:
Там, оддыхаючи, про все я забував.

І о-півдні і в-вечері, бувало,
На таганку кипить маленький казанок,
І приязно мені, притовкуючи сало,
Про давню давнину розказував дідок.

Збирала ся туди гулять молодіж наша;
До півночі в гаю пісні лунали, сміх;
Вечеряли гуртом — і дідусева каша
Була смашніша нам присмачок дорогих...

Та... не бува, сказав хтось, двічі літа...
Прийшла біда — і час смутний настав:
Підкрала ся кишенья грошовита,
Хтось без жалю веселий гай зрубав —

Понівечило все чинсь життя ледаче!...
І дуже, дуже жаль тепер мені,
Душа болить, тепер там ворон криче,
Та ятіл приліта довбать гнилії пні.

Де пасіка була — трава зазеленіла,
І не курить уже там любий таганок;
В густій траві сховала ся могила,
В могилі тій забутий спить дідок.

Колись не так було: ще ранньою весною
Злітались пташечки і солові співають..

Остала ся одна береза сиротою
Самотньої могили доглядать.

Схилила ся вона, до-долу віття гнуть ся;
У головах старенький хрест стоїть;
Настане ніч — з берези сльози ллють ся,
І вітрик по траві тихенько шелестить...

О, скільки є могил, де спить життя козаче!
Та де ж вони? Де їх тепер шукать?
Ніхто, ніхто над ними не заплаче:
І плакати нікому, і плакати не велять...

30. Веселий переспів на Новий рік.

Котивсь гарбуз по городу,
Шукаючи свого роду,
Розігнав ся, покотив ся,
Аж у Львові опинив ся.

Туди-сюди розглядає,
На всі заставки гукає:
»Гов! чи живі, чи здорові
Всі родичі гарбузові?«

Обізвалась »Зоря« ясна,
Його донечка прекрасна,
А за нею і »Дзвінок«,
Говорливенький синок.

Гудуть брати у куточку,
Що шанують сина й дочку...
Будьте ж живі та здорові,
Всі родичі гарбузові!

Просить долю, діти-квіти,
Щоб Новенький Рік прожити

У добрі, у тихім щасті,
Без журби і без напасти!

31. Пташка.

Жила в мене пташка в цяцькованій клітці,
Було їй доволі зерна і водиці;
Співала коханка, себе розважала
І томлену душу мою звеселяла.
На дворі лютує зіма-лихоманка,
А в мене у хаті щебече веснянка,
Аж серце радіє, неначе я чую
Весну мою давню, весну золотую...
Раз якось весною, у ясну годину,
Я виїс в садочок веселу дружину;
На яворі вибрав найкрасчю вітку,
Повісив між листям будиночок-клітку.

»Співай, моя пташко, гуляй на просторі,
Щоб сонечко чуло, щоб бачили зорі!
Як вечір настане і годі співати —
Вертай ся до-дому вечерять і спати.
Як літо поверне до теплого краю,
Тебе, моя любко, я в хату сховаю!«
І дверці одкрив я; вона полетіла,
З вершечку на явор, щебечучи, сіла
І дуже зраділа, так любо співала,
Ще красче, ніж в хаті, мене привітала;
Веселая воля на неї дихнула —
І пташка у поле стрілою майнула.

Нераз за горою день божий ховав ся
І ранок румяний росю вмивав ся;
Ходив я в садочок що-дня виглядати,
А пташки моєї нема, не чувати.
І літо минуло, і осінь приспіла,

І листям пожовклим всі стежки покрила,
І вітрик в садочку не так уже дине,
Порожнюю клітку сердито колише,
Зіма-лихоманка морозцем дмухнула —
А пташка-коханка про мене забула:
Деся іншої долі шукать полетіла...
Веселочка-воля! кому ти не мила?...

32. На Великдень.

Усім, усім сьвятих небес
Сьвятий привіт: Христос воскрес!
Давно діди його мовляли,
Друг друга щиро привітали.

Летіли роки, сотні літ;
Линяв людської слави цьвіт;
Руйнуючи земні митарства,
Міняли ся царі і царства.

Живе, не вмере сьвятих небес
Сьвятий привіт: Христос воскрес!
Ростіть, цьвітіть, навчайтесь, діти,
Вважать добро, людей любити.

Поглянувши на божий сьвіт,
Твердіть ви ще один привіт,
Щоб рівно йшла життя дорога:
Душа моя величить Бога!

33. До дітей.

Летить літо боже на крилах своїх,
Щоб всюди пригріти усіх кругом сьвіта.
Багато проходить надій молодих
І все так проходить від літа до літа.

Вродила вас доля по божому житть,
Спізнати ся з людьми й побачити сьвіта,
Не счується, як і весь вік пролетить,
Як буде головонька снігом покрита.

Так слід тому бутть, і до снігу того,
Дай Боже, усім Вам тихенько дожити,
Хорошого в сьвіті дознать ся всього,
Як сами учили ся, других навчити.

34. Олександрові Кониському.

На 35-і роковини його письменства.

Прожити вік — не поле перейти,
Не дощову годину переждати.
Весною нам судило ся цвісти,
А в-осени вже треба старувати.

На довгій ниві нашого життя
Трапляють ся — бадиллячко і квіти.
Блажен, хто вмів робити до-пуття,
По-божому, не марно в сьвіті жити.

І ти, йдучи, бадилля не ломав,
Бо і воно росте по божій волі;
Як слід ти йшов, квіток не потоптав,
А сів сам весь вік на ріднім полі.

І дав ти їх чималенький снопок,
Щоб чим було про тебе нам згадати,
І ми сплели із них тобі вінок,
Щоб з славою любенько повінчати.

Благаємо, щоб дав Бог добрий час,
Як молодим на рушничку Вам стати,
Щоб довго всі раділи через Вас —
Свати, й брати, і Україна-мати.

35. Під калиною.

Нічка тиха Україну
Одвідать прийшла,
У садочок до калини
Гостей привела.

Стояв козак з дівчиною :
»Ох, каже, біда!
Люблю тебе, як рибоньку
Холодна вода.«

Усьміхнулась дівчинонька :
— »Чом не будь біді,
Коли кипить дурне серце
В холодній воді!«

Одмовляє козаченько :
»Ой як же не будь,
Коли твої карі очі
І в воді печуть.«

Розсердилась дівчинонька :
»Прибрихувать звик!
Нехай тобі тричі сяде
Тіпун на язик.«

Моргнув усом козаченько :
»Ох, лихо мое!
А я-ж думав — серце буде
На віки твоє.«

Одказала дівчинонька :
»Ось годі тобі!
Тогді буде, як виросте
Гарбуз на вербі.«

Засьміяв ся козак жвавий :
»Знайду щó зробить!
Перекинусь вітром буйним —
Гарбуз полетить.«

Одрізала дівчинонька :
»А, тобі напасть!
Хто шуткуючи кохає,
Бог щастя не дасть...«

Засмутив ся козаченько :
»Не слід так казать, —
Пошли, Боже, нам з тобою
На рушничку етать.«

Та й заговела дівчинонька
І козак заговк...
Потім... глянули... схилились...
І тихенько чмок...

Обняв любо дівчиноньку
Козак молодий :
»Отсе, каже, красче буде,
Ніж гарбуз дурний!«

Засьміялась дівчинонька :
»Не будь брехуном!
Коли любиш, люби серцем,
А не язиком.«

---

36. Думка.

Турбуєть-ся наш невсипущий сьвіт ;
І день і ніч і йдуть і їдуть люде,
Нагадують про слово давніх літ :
Те бачили — побачимо, щó буде.

Сказать би їм: було і поплило,
Коли і щó там буде — не вгадаєм,
А те, щó є і всюди поросло,
Ми бачимо щó-дня і добре знаєм.

Там гордий лїс на весь майдан шумить,
А там червяк билині корінь точить,
Там щастя де-кому добро сулить,
А там біда сльозами злидні мочить.

А там дукач гладкий смакує як!
Всього кладе повнісінькую ринку,
Ще й цуцику дає, щóб знав він смак,
А там бідняк гризе суху скоринку.

Там пан-гаман по сто рублів дає
Пройдисьвіту, щó речі медом маже,
А хто шепне про горенько своє,
Тому »Біг дасть« ласкавенько він скаже.

І жаль менї, квилить душа моя,
Що бачуть те і терплять люде;
Усе одно і всюди чую я:
Так і давно було, то так воно і буде.

37. Епітафії.

I.

Зів'яв нежданно первий цвіт,
Бажання молодой долї:
По правді жить на ріднім полі,
Кохать людей, науки сьвіт...
Усе, усе тепер покрила
На віки темная могила...

II.

Прийшла пора — і ти по-божому умер ;
Ми, плачучи, тебе засипали землею...
Одну правдиву річ напишемо тепер
Над темною, як ніч, господою твоєю :
Колись минеть-ся все, переведеть-ся рід,
Забуде рідний край заплаканую долю,
Могила западе і зникне її слід,
І кісточки твої розкидають по полю...

III.

Жив, жив, а все-ж таки умер.
Що-ж скажемо тепер
Над домовиною твоєю? —
Свинею жив і вмер свинею!

ІV. ДО МИРОВОГО.

Жарт на одну дію.

Л Ю Д Е:

Ганна Голубиха — жінка заможного чумака
Василя Голуба.

Пундик }
Дереза } сусіди-хуторяне.

Данило Гармаш }
Нечипір Стобун } козак, знайомі Ганни та
Кіндрат Глива } її чоловіка.

Гордій — наймит Пундика.

Кирило — наймит Дерези.

Діється в селі при великому шляху, недалеко
города.

Сюжет позичений.

Хата заможного чумака. Просто проти публіки —
двері; з лівої руки довгенький стіл, застелений
скатертиною; побіля столу ослони. На сцені, поки-
що, немає нікого. Музика грає прелюдію до тієї
пісні, що співати-ме Ганна.

I.

Ганна Голубиха (сама).

Ганна (*виходить весела і співа*).

Ой казали вражі люде,
Що я заміж не піду —

Насіяла василечків
У зеленому саду.

І васильки мої,
І Василь при мені,
Враг його батькові —
Сподобав ся мені.

Ой Василю, Василечку,
Василю, Василю!
Купи мені намистечко
На білую шию.

Враг її батькові,
Яка дзиндзюриста:
Купив я їй сережечки,
Ще хоче й намиста.

За копійку оксамиту,
А за шаг намиста,
Нехай кажуть вражі люде,
Яка дзиндзюриста...

І васильки мої,
І Василь при мені,
Враг його батькові —
Сподобав ся мені.

Ніхто не баче, як сирота плаче, а всяк баче, як сирота скаче!... Отак і зо мною: людям завидно, що мені трапилась доля щаслива та хороша і вірна дружина. — »Отсе, кажуть, яку плахту напяла, якими коралями шию обмотала, наче королівна!.. Гаразд, що чоловік дома не сидить«... А я собі думаю, сьміючись: брехали б вашого батька дочки й сини та й ви з ними.

Пішла слава, пішла слава,
Пішли поговори

Та про ту дівчиноньку,
Що чорнії брови.

А я того поговору
Не дуже бою ся —
Куплю плахту й сережечки,
Озьму й приберу ся.

Зустрінець-ся козаченько —
Любо подивить ся,
А я з його посьмію ся —
Нехай йому сниться!

Заспіває чорноусий,
Стоя під вербою:
Вийди, вийди — поговорим
У-двох із мною.

Козаченьку божевільний,
Не стій, не диви ся, —
Піди стидкий, піди бридкий,
Піди — схамени ся!

Та що мені тії поговори! нехай що хочуть сокочуть — мені байдуже. Аби жив та здоров був мій чоловік, а про тих, що брехнею живуть... (*зневажливо махнула рукою*) нехай вони стеряють ся! Завидно їм, що мені судилось у добрі пожити, хороше походити... За хорощим чоловіком, як кажуть, жінка молодіє. Та й чому-ж мені справді не порозкошувати, коли Бог послав достатки? Минеть-ся молодість, прийде старість — тогді вже не до того буде: їж, кажуть, поки рот свіж, бо як завяне — ніщо не загляне...

II.

Ганна, Данило, Нечипір і Кіндрат.

Данило. Здоровенькі були, Тимохвівно!

Ганна. Ох мені лихо! — Як же ви мене злякали, нехай вам абн-що!

Данило (*сміючись*). О, бодай вас! Щоб-ж тут за страх; чоловік поздоровкав ся, а ви й жахаєтесь!

Нечипір (*любезно*). Неначе тая куріпочка...
Отсеї жіночки такі повдавались полохливі...

Кіндрат (*усміхаючись*). Еге, полохливі...

Ганна. Вам сьмішки...

Данило. А вам ні крішки!... (*Сміючись*) О, щоб вас муха вбрикнула...

Кіндрат. Еге, вбрикнула...

Ганна. Коли ж ви несподівано увійшли та й гукнули.

Нечипір. Я ж кажу, що сії жіночки мов справді куріпочки: на самоті то й похожає, й квокче собі, а тільки що-небудь щелесне — зараз пурх з переляку!

Кіндрат. Еге, пурх з переляку!

Ганна. Ви вже почнете вигадувать — і не переслухаєш! Ось сядьте лишень та посидьте, щоб усе добре сїдало. (*Гості садовлять ся за стіл.*)

Данило. Та нам гаять ся не можна: треба зарані до міста прибути.

Кіндрат. Еге, зарані.

Ганна. Та вже-ж на хвилиночку можна...
Ось я в один мент горілочки та сметанки трохи...

Нечипір. На такі річі, братці, перекору не роблять.

Кіндрат. Еге, не роблять.

Данило. Та на-що вам, Тимохвіівно, турбовать ся.

Ганна (*становлячи на стіл горілку, чарку й полумисок сметани*). Не велика турбація; у мене все на готові є.

Нечипір. Щоб то вже, як хороша хазяйка...

Данило. У хаті, як у віночку...

Нечипір (люб'язно). Сама як квіточка...

Кіндрат (всьміхаючись). Як маківочка...

Ганна (наливши чарку й підносячи Данилу).

Не ви б казали, не ми б слухали.

Данило (підвівши ся, звичайненько відхиляє Ганнину руку з чаркою). Ну те ж — ви...

Нечипір. Чи давно, бач, Василь поїхав?

Ганна (пригубивши, знов підносить чарку Данилу). Ще позавчора: повіз трохи соли продати та де-чого купити.

Данило (випивши горілку й оддаючи чарку). Кхе!.. Добра кладниківка! (Вломивши хліба, закусує з сметаною.)

Ганна (частуючи Нечипора). Се ж Василева любима.

Нечипір (підвівши ся, звичайненько відхиляє Ганнину руку з чаркою). Е, Василь має смак добрий!

Ганна (крутить головою, що мов не хоче). Коли-б не я, то й не знав би він смаку.

Нечипір (випивши й вертаючи чарку Ганні). Кхе!.. Правду кажете, Тимохвівно: жінки знають чимало усякого зілля. (Вломивши кусочок хліба, закусує з сметаною.)

Данило. А як вареної наварять! Аж губи злипають ся — така смашна!

Ганна (наливши й підносячи Кіндратові). Бачте, на все жінки! Щоб б ви робили, як-би жінок не було?

Данило (всьміхаючись). Сиділи б, мов ті пугачі в діброві.

Нечипір (шуткуючи). І смаку б не знали.

Кіндрат (підвівшись, звичайненько відхиляє Ганнину руку з чаркою). Еге, і справді не знали б.

Ганна (*крутить головою — не хоче пригубити*). Не було б сього, було б друге.

Кіндрат (*випив горілку й вертає Ганні чарку*). Кхе! І справді було б друге. (*Уломивши кусочок хліба, закусує.*)

Данило (*насьмішкувато*). Або красче, або гірше.

Ганна (*ставлячи на стіл пляшку й чарку*). Ось не мудруйте лишень та закусуйте.

Нечипір. Спасибі — буде, Тимохвіівно, з нас.

Кіндрат. Спасибі — буде. (*Усі встають і виходять на авансцену.*)

Данило. Чи ви бак чули, Тимохвіівно, новинку?

Ганна. Яку се?

Данило. А про тую химерну пригоду, що між паном Пундиком та Дерезою скоїлась?

Ганна (*цікаво*). Ні, не чула... Що-ж там таке?

Нечипір. Глек розбили...

Данило. Біс хвостом крутнув та й хуртовину таку підняв, що...

Ганна. Отсе новинка! Через що-ж се?

Нечипір. Кажуть би то — через дулю.

Кіндрат (*всьміхаючись*). Еге, через дулю.

Ганна. Отсе мені дивно!

Данило. Отже бачте — не знать що, дуля, та й наробила колоту.

Нечипір. Ні така ні сяка приклячка, а скільки клопоту — так як тії чоботи, що Василь приспівує частенько (*співа без музики*):

Чоботи, чоботи ви мої,

Наробили клопоту ви мені!...

Данило (*перебиває Нечипора*). Ось годі, не совай ся Нечипоре, — не з твоїм хистом співати

сю пісню, не втнеш! (До Ганни) Як, бач, вона там починаєть-ся? Заспівайте лишень, Тимохвівно!

Ганна (*засміявшись, сіва з проводом музики*).

Отсе ж тії чоботи, що зять дав,

А за сії чоботи дочку взяв.

Чоботи, чоботи, ви мої!

Наробили клопоту ви мені!

Ой за сюю вражюю шкапину

Оддала я рідную дитину.

Чоботи, чоботи, ви мої!

Чом діла не робите ви мені!

На річку йшла — чоботи рипали,

А з річки йшла — чоботи хлипали.

Чоботи, чоботи, ви мої!

Наробили клопоту ви мені!

Данило (*до Нечипора*). А що, бач, Нечипоре? Не так, як ти — мов той чміль гудеш!

Кіндрат. Еге, мов чміль...

Нечипір (*любезно всміхаючись*). Оттак бач! Де-ж таки мені рівняти ся до такої канарочки!

Кіндрат. Еге, справді канарочки.

Данило. То-ж бо то й що!

Ганна (*раденька собі*). Словами голубите...

Нечипір. Одначе час нам, братця, рушати, щоб не спізнити ся.

Данило. Коли рушати, то й рушати.

Кіндрат. Еге, рушати.

Нечипір. Прощавайте ж, Тимохвівно, спасибі за ласку... відтіля вже разом з Василем заїдемо.

Ганна. Ідьте здорові.

Данило. Нагомоніли вам повну хату... Зоставайтесь здоровенькі. Спасибі вам.

Кіндрат. Спасибі, зоставайтесь здоровенькі.

Ганна. Прощавайте, щасливо. (*Гості пішли; Ганна провозжа їх до дверей.*)

III.

Ганна Голубиха (сама).

Ганна (*прибирає все з стола*). Нагомоїли повну хату та й зникли; потупали долівку — тільки й діла, що прибірай після них у хаті, — мовляв Данцло, як у віночку... Де вже воно буде, як у віночку після таких вовкодавів. (*Чути з на-двіря чийсь кашель і гомін.*) Здаєть-ся, щось го-монить на дворі... Ізнов хтось приїхав. (*Дивить-ся в вікно.*)

IV.

Ганна й Пундик (одягнений по зімньому — у вовчій шубі, бекеші й теплих чоботях, за ним з батогом у ру-ках Гордій).

Пундик. Здорова була, Ганнусю!

Ганна. Здрастуйте, добродію!

Пундик (*до Гордія*). А ну лиш, праворнень-ко розперізуй, та не видай одежі так, як ти звик — до чортиному. (*До Ганни*) Ну, так що, Ганнусю, ти ще-ще? га?

Ганна. Та ще, добродію!

Пундик. Ото й діло! Виходить — живемо, нікого не гнівимо, і люде нас поважають. Так, чи що?

Ганна. Воно й так, та не зовсім, добродію! Один поважає, а десять зневажає.

Пундик (*тяжко зітхає*). Ох-ох-ох! Так, моя мила, правда! Погано, як і один поважає, а де-сять зневажає, а ще досадніше, як десять пова-жає, а одна собака зневажає.

Ганна. Про одного б і байдуже!

Пундик. Ох ні, моя мила, — одна паршива

вівця усе стадо портить. (Ходить по хаті, бурячись.) Чи ти знаєш, Ганно, куди і чого я їду?

Ганна. Що у город — то я знаю, а чого — про те вже вам, добродію, знать.

Пундик. Ох, бодай би й не знать. (З якоюсь таємністю й обуренням) Я їду, моя мила, до мирового, позов подавать... Позов на пана Дерезу...

Ганна (дивуючись). Позов? на пана Дерезу?! Що се ви, добродію, кажете? Чи справді?...

Пундик. Так, моя мила, так... (Злобно) На пана Дерезу!...

Ганна. Та то-ж ваш щирий приятель! Ви ж з ним з одні чарки запекану пете!...

Пундик (голосно й з досадою). Який він мені в біса приятель!... Був колись приятель... А тепер собака! От-що!... Знать я його не хочу!... От-що!

Ганна. Що-ж за причина? Чи ви полаялись, чи що?

Пундик. Полаялись, моя мила, на віки полаялись!

Ганна. Отсе, дивна річ!...

Пундик. Дивна річ? (З чуттям, у якому знати каяття) Так, моя мила... Скоїлось лихо.

Ганна. Через що-ж се й як?

Пундик. Ох! Багато казать, та нічого слухать. Через чорт зна що! От як се було, я тобі розкажу. Молотили у Дерези в клуні жито... Ну, з ранку до півдня усе молотили... Ну, змолотили чимало, згорнули зерно до купи та й пішли обідать... Ну, а мої свині якось — чортяка їх заніс — улізли в клуню та й давай їсти жито; Дереза якось навернув ся в клуню і вгледів... А він такий: як розлютуєть-ся, то й сьвіта не бачить... Чую — кричить він на людей: »Бийте — гу-

кас — дрючком! «Свині пищать, а люде їх дрючками гатять!.. Я туди:» Що се ти — кричу йому — шибеник, робиш! Та я тебе і з пірям і з насінням! Дереза ти собака!...» А він круть-верть (*крутить рукою через руку*), та через тин мені дулю. «Ось, каже, тобі на!» Неначе жаром мене обсилав... «Та я тобі — гукаю, — на бік її скручу! Всохне вона тобі на віки!» А він своє: «Ні — каже ядовито — се тобі до смаку: сьвіжа, прямо з дерева!» Разобидив мене, каторжний, так, що й сказати не можна! (*Злобно*) Та я його, собаку, зараз до мирового! І налигачем його потягну!...

Ганна. Чи таким же поважним панам, як ви, до-ладу таку бучу зводити? Що люде скажуть!..

Пундик. А щó-ж; я йому корить ся, чи щó, буду? Се він ще й по пиці мене захоче тріснуть!.. Ні, я йому сього не подарую! До мирового його! До мирового, собаку! Буде він у мене очима лупать перед городянами!

Ганна. А на мою думку, добродію, то лучше не бігти до того суду: і гроші потратите, і ладу не допитаєтесь... Красче переждіть сюю заверюху, — може воно й так перемелеть-ся!..

Пундик (*зітхнувши*). Ох, не перемелеть-ся, моя мила, не перемелеть-ся!..

Ганна. Та ви тільки подумайте, добродію: цілий вік прожили в мирі і согласії, мовляли, а се вже на послідку й горщик, як кажуть, розбили... І самим лихо, і людям сьміх!..

Пундик. Я се й сам, моя мила, добре знаю.. але.. крiпко ж мене разобидив; честь мою запятнив.

Ганна. Та то вам так здаєть-ся, добродію: ви полаялись несподівано, та й годі — хто лаєть-ся, той і мирить-ся.

Пундик. Ох ні, моя мила, не тим воно пахне! *(Походивши трохи)* Послухай, Ганнусю: чи не можна б яєшничку... з сальцем, з сальцем... так, знаєш, як я люблю, — щоб шкварчала.

Ганна. Чому не можна, — я зараз на припечку. *(Шшла.)*

V.

Пундик (сам).

Пундик *(ходить по хаті)*. Правду кажуть: милий мій покою, люблю мені з тобою. Ніт же! Насяде на тебе іногді пригода, мов тая мара, й шкребе тебе по серцю; рад би від неї відкара-скать ся, та не можна... І жалко, і стидно... *(Сіда біля столу.)* Чи є де на світі такий куточок, де б можна було прожити свій вік без сварки, без скорбот — тихо, люблю, де б не було таких собак, як Дереза? Ні, нема мабуть нігде такого куточка... Трудно козакові прожити без пригодоньки... *(Задумав ся. Музики тихенько гра ретурнеля до тінні:)*

Стоїть явір над водою,

В воду похилив ся..

На козака пригодонька —

Козак зажурив ся...

(Проснівавши. Пундик знов задумуєть-ся.)

VI.

Пундик і Ганна.

Пундик *(пробуржавшись)*. Се ти, Ганно?... А що, моя мила?

Ганна *(шукуючи перцю)*. Та се я перцю забула ся взяти.

Пундик. Ото й діло! годить ся й перчиком трошки потрусить: смашиїше буде... *(Чути з на-двір'я голос Дерези.)* А щить, моя мила!... *(стурбо-*

вав ся, прислухається-ся.) Хто се там?... — Неначе...

Ганна. Може хто-небудь заїхав... (*Пундик тількише прислухається; Ганна підходить до вікна; в сінцях чути голос Дерези: »Коней під повітку... Понакривай попонками, підложи сінця.«*)

Ганна (*заглянувши в сінці*). Пан Дереза приїхав! У хату йде!

Пундик (*не знає, що робить, метушиться, бігає по хаті*). Не... вже?... Отсе так... Як же тут?... Сховай мене, моя мила... у хижу мене, у хижу!...

Ганна. Що се ви, добродію, вигадали! Як же можна?!... Потім на все село піде слава, що Ганна ховала у хижу пана Пундика!

Пундик. Куди-небудь мене.. Під одержу мене, або-що...

VII.

Пундик, Ганна й Дереза.

(Дереза, одягнений по зймньому: в вовчій шубі, смушевій шапці, в бекеші й теплих чоботях; повагом розчина двері. Пундик, побачивши Дерезу, хутенько біжить до другого кінця столу й садовить ся, стараючись не повертатись лицем до Дерези. За Дерезою йде Кирило з батоном у руках.)

Дереза (*ввійходячи*). Ну, здрастуй, моє золото, здрастуй!

Ганна. Здрастуйте, добродію.

Дереза (*побачивши Пундика, всьміхаючись, говорить до себе*). О, і Пундик тутеньки. Буде те пер кумедія — хоч на тіятер. (*До Кирила*) А ну лиш, роздягни мене! (*Роздягається і говорить*) Ну, моє золото, як же ти тут поживаєш? Веселенька, здоровенька?

Ганна (*всьміхаючись*). Та ще живемо помаленьку; бувас й весело й смутно.

Дереза. Значить, моє золото, часом з ква-

сом, порою з водою? (До Кирила) Одежу к сторонці... (Зітхнувши, до Ганни) Так, моє золото, так: на віку, як на довгій ниві — усього трапить ся. Житейське море вічно волнуєть-ся: одна хвиля другу настигає (кивнувши на Пундика). Один пан другого з'обижає...

Пундик (говорить мов-би до себе). Сам, собака, других загризає.

Дереза (до Ганни). Послухай, Ганнусю, чи не можна б, моє золото, яєшню, знаєш, по-моему — в очко, в очко?

Ганна. Добре, добре, я й вам спечу. (Пішла з Кирилом з хати.)

VIII.

Пундик і Дереза.

Дереза (сїдає з другого кінця столу, здіймає з себе дорожню пляшку і становить на столі; потім виймає срібну чарку й теж становить на столі). Поки те та се, треба зашіканої чарочку випити. (Бере пляшку.) А ну, моя золота, спутнице-нерозлучнице, прильни к устам. (Кивнувши на Пундика) Нехай нашим ворогам буде тяжко!...

Пундик (з досадою бубонить). Тобі, собаці!

Дереза (наливає й підносить до губ). Хоч не так тяжко, як завидно... (випиває й з пристуком ставить чарку на столі). Кха! Настояща животкова!...

Пундик (сплюнув, бо в його, мовляв, аж слина котить ся). Не подавив ся б ти...

Дереза (таким голосом, мов жалкує). Колись було у-двох пемо, а тепер...

Пундик (тяжко зітхаючи). О-ох!...

Дереза (з іронією). Та воно й лучче: розходу менше; лучче самому випити, ніж чорт-зна

кому доведеться.

Пундик. Гм, Дереза проклята...

Дереза (взявши пляшку, бовтає коло вуха і прислухається). Чи не зробить би, як каже наш повітовий лікар — heretatur. До города ще далеченько — намерзнешся. (Наливає.) Дери, кажуть, лика, покіль дереться; пий, пане-брате, покіль петься! (Випиває і становить на стіл чарку.) Кхи! Хто не, той кривить ся (живнувши на Пундика), кому не дають — той дивить ся!

Пундик (знов плюнувши). От, лигає...

ІХ.

Пундик, Дереза і Ганна (вносить яешню).

Дереза (устає й підходить до Ганни). От і чудесно: випили, тепер закусимо.

Пундик (підбігає й бере миску з сковородою). Се не тобі, се мені!

Дереза (однімає). Цу-цу-на, собако! Се мені приготовлено!

Пундик (не оддає). Сам ти собака! Геть!

Дереза (однімає). Сього не буде!...

Пундик. Буде!

Дереза. Не буде!

Пундик. Геть, кажу тобі!

Дереза. Не дам я тобі!

Ганна. Ох, лихо! Вони ще очі один одному повишікають!

Пундик. Оддай, шибенику, оддай!

Дереза. Зась тобі, не дам!

Пундик (кричить ще дужче). Оддай... ублю!

Дереза. Здохнеш попереду!

Ганна. Ось послухайте ж бо! Годі бо! Мисочку розірвете, руки попечете!

Пундик (не слухаючи Ганни). Не дам я..

се мені!

Дереза. Брешиш, се мені! (*Миска розломилася і впала; Пундик і Дереза розскочили ся.*)

Ганна. Ох, мені лихо! (*Утіває з хати.*)

Х.

Дереза і Пундик.

Дереза (*задихаючись*). Так, як той Трезор — хап, хап, хап!

Пундик. Гм... Сам ти такий! Визьвіривсь, як скаженюка!

Дереза. Брешиш, ти попереду визьвіривсь!

Пундик. Їж же тепер, жаднюка! (*Показує на черепя.*)

Дереза. Ні, ти їж, розбишако! (*Обидва сїдають на прежніх місцях.*)

Пундик. Ти, як та гадюка — їдом їси.

Дереза. А ти так, як той розбишака! Гм... Стида чорт-ма!... А ще дворянином величаєть-ся!

Пундик. Одчепись од мене, оса!

Дереза. Заткни ти попереду своє горло!

Пундик. Щоб тобі зацінило! (*Який час сидять мовчки, деколи поглядаючи один на другого, але зирнувшись, зараз одвертають ся, найпаче Пундик.*)

Дереза. Чого се я, справді, їжу, голову схиливши, неначе той явір над водою! Стоїть того діло, щоб журить ся? (*Бере пляшку й чарку.*)

А ну, моя золота слутнице, прильни к устам! (*Наливає й підносить до губ.*) Ти у мене одна веселиш серце. (*Випив.*) Кхи! Суций цілющий бальзам!

Пундик (*спльовує*). От розносив ся з своєю занеканою, як з писаною торбою!

Дереза. Чи є де в світі такі дурні та божевільні, як ти, пане Пундику, та я?

Пундик. Таких може й мало, як ти!

Дереза (*бере люльку й набиває тютюном*).
З тобою бо й говорити не можна: надмеш си, як той пугач.

Пундик. Одчепись од мене, бо знов налаю!

Дереза. А я вже хйба й не зумію? (*Закурює люльку*.) Слухай сюди, пане Пундику! Не дмись, і я не буду.

Пундик (*бурить ся*). Сього не буде...

Дереза. Чому не буде? Як хочеш, то й буде. Невже тобі кортить до мирового, очима лупать перед добрими людьми?

Пундик. Може хто й буде лупать, а я не буду.

Дереза. З тобою, видно, говорити — усе одно, щб воду у ступі товкти.

Пундик. Ти мене: разобидив, сорому мені наробив...

Дереза. А ти — які похвали на весь хутор оглашав? (*Передразнює Пундику*) »З пірям і з насінням!« Се-б то посягательство на благополучіє ближнього... Будеш же знать у мене!

Пундик. Ні, ти у мене будеш знать! Я тебе з пірям і з насінням!

Дереза. Знов?! Ну, так я-ж тебе одпроважу в нову гостинницю, нарицаєму »містом заключенія« (*ядовито*): там не те, щб у Ярославській солянку їсти...

Пундик. Не боїмось! Попереду тебе одпровадимо.

Дереза. Не стоїть же з тобою й говорити!

Пундик. Я й слухати не хочу.

Дереза. Гм! Жуки у голові!

Пундик. А у тебе ключчям набита. (*Обидва який час мовчать*.)

Дереза (до публіки). Я його урезоню іншим маніром. (Налива чарку й одсовує її трохи далі від себе.) Ох-ох! Що там мої коненята? Треба піти подивить ся. (Кивнувши на Пундика) А тим часом бальзам чи не подійствує. Як буде поміч, то можна, як мовля наш лікар, і *peretatur* зробити. (Пішов з хати, приспівуючи: »Та стоїть звір...«)

XI.

Пундик (сам).

Пундик (глянувши, чи пішов Дереза). Не бійсь, злякав ся, та й підлизуєть-ся: боїть ся, щоб з пірям і з насінням... (Придивляється до наливої чарки.) Біс її приніс з запеканою. (Сплюнув.) Ніколи ще так не хотіло ся. (Озирається та прислухається, чи не йде Дереза.) Випить би... (Помаленьку простягає руку до чарки, потім з-разу — назад.) Ні, коли-б не з його чарки собачої! Біс його приніс! (Сплюнувши) Слина як на те-ж так і котить ся. (Помовчавши трохи і скося глянучи на чарку) Випити б, матері його ковінька, щоб не кортіло! (Помаленьку простягає руку до чарки, озирається й прислухається.) Чи дить, чи не пить? (Сплюнув.) Пить!... (Верне чарку.) Чудно якось, серце так і колотить ся... Що буде, то буде — випію! (Хильнув чарку в рот і потишеньку кхекнув.) Кха... Неначе не пив з-роду. (Помлюбовавши ся чаркою, поставив на стіл.)

XII.

Пундик і Дереза.

(Дереза увіходить повагом, приспівуючи: »Та стоїть звір над водою, в воду посилає сл.« Пундик, почувши голос Дерези, хутенько сідає на своє місце.)

Дереза (наближившись до стола, мукато скри-

вив ся). Мороз добрячий! (Глянувши на порожню ларку й буцім би то здивувавшись) О! аж запіканка вимерзла. Се штука! Неначе той Німець, що штук-манір робить: ковть та й нема четвертачка. (Сідає на своє місце й говорить на-бік) Колись бувало ми з паном Пундиком не такі ще штук-маніри робили: було як почнемо ковтати вишнівку — одну й другу пляшечку осушимо. (Зітхає) О-хо-хох! Було колись, та минуло ся!

Пундик (до себе). О-хо-хох! Минуло ся!

Дере́за (до себе). А як було розкуражимося — любо, весело. Вхоплю, було, скрипку та й почну награвати... »А ну, — було каже пан Пундик, — ужар лишень журавля!« От я й почну було (співає):

Та внадив ся журавель, журавель,

Та до наших конопель, конопель,

Таки, таки дибле,

Конопельки щипле,

Таки, таки журавель,

Таки, таки цибатий!

А я тому журавлю, журавлю

Кием ніжки переблю, переблю...

Таки, таки дибле,

Конопельки щипле і д.

(Пундик спершу тільки плечима ворухить, але де-далі все більше запалюється: коли ж Дереза за другим куплетом, пританцювуючи, наблизив ся і взяв Пундика за руку, — обидва затинають завзятого гопака, все приспівуючи: „Таки таки, журавель“...)

Пундик (ледве дыше). Голі, дур йому... уто-
мив ся...

Дере́за. Гля тріхи.

Пундик (усяміжаючись). Підвів ти мене, бо-

дай тебе...

Дереза (*веселий*). Та ну, годі... Воно вже на те йшло... Ось слухай, що я тобі скажу!

Пундик. Ну, ну, кажи.

Дереза. Помиримось! Докіль оттак будемо...

Пундик (*трохи нахмурившись*). Ти мене обидив кріпко.

Дереза: А ти вже мене хиба ні? Слухай, пане брате: обоє рябое! Вдаримо лихом об землю, — помиримось.

Пундик (*тильно подивившись в очі Дерезі*). Помиримось, нехай йому біс! (*Обнімають ся й трічі цілують ся, приказуючи:*)

Дереза. Прости мене, братіку.

Пундик. І ти мене.

Дереза: В-друге...

Пундик. І в-третє.

Дереза (*бере Пундика за руку*). Тепер, друже мій, ходім на поклон до нашої спутниці-нерозлучниці. (*Бере пляшку й наливає.*) А ну, моя золота собесіднице!... Ороси серця наші (*тїдносячи Пундику*). А ну лиш, зроби інче штук-манїр... Хе-хе-хе!

Пундик. Хі-хі-хі... Та ну годі, не бреши! То вона тогді вимерзла (*не*). Кхі! Коли-б ти знав, який я радий — як на сьвіт народив ся.

Дереза. І я радий... То така, коли-б ти знав, туга-печаль напосіла, що й нехай йому хрін!

XIII.

Пундик, Дереза й Ганна.

Пундик (*до Ганни*). О! жалуйте, моя мила, жалуйте!

Ганна. А я йду і в раду ся — так ви мене налякали.

Пундик. Не бій ся, моя мила, кончено діло — утихомирилось!

Ганна. І давно б так, — а то я далєбі думала, що ви собі очі повипікаєте яєшнею — і їсти не їли, і миску з сьвіту звели...

Пундик. Годі, моя мила, не згадуї, цур йому й пек!

Дереза. Розділи й ти з нами радість! (*Наливає й підносить Ганні.*) Погладь нам, моє золото, дорогу.

Ганна. Спасибі, я не пити-му.

Пундик. Хоч губоньки вмочи, — так годить ся, моя мила.

Дереза. Не соромтесь, моє золото... прощу із моїх власних рук.

Ганна (*бере чарку, одпивши трохи, кривить ся й вертає чарку*). Не хочу більше.

Дереза. Ну-бо — на сльози, чи що?

Ганна (*випивши*). Отсе, нехай їй, яка пекуча!

Дереза. Настояща запіканка.

Пундик. Цілющий бальзам!

Дереза. Тепер — на коней, та й гайда додому. Моя жінка сьогодні пироги пекла, та я не дожидав ся.

Пундик. Ото й діло. Треба поспішати. (*Одчиня двері й кричить:*) Хлопці! гей!

XIV.

Ті самі, Гордій і Кирило.

Дереза (*затикаючи пляшку й ховаючи в кишеню чарку*). А ну, Кирило, швиденько наготуй одєжу!

Пундик (*до Гордія*). А ти чого баньки вилупив, швидче! (*Гордій і Кирило кидають ся до шуб і сердито штовхають один другого.*)

Дереза. Чого-ж ви там мордуєтесь? Тю-тю дурні!

Кирило. Нехай не доторкаєть-ся до нашої одежі.

Гордій. Чого-ж він штовхає?

Ганна (*всьміхаючись*). Вони ще не знають, що панська сварка минула ся.

Пундик (*всьміхаючись*). Годі вам дурити! Пани помирили ся, помиріть ся й ви!

Дереза. Резон! Помиріть ся зараз, при наших очах!

Кирило. Коли мирить ся, то й помиримось.

Гордій. А вже-ж так.

Дереза. Ну-те-ж поцілуйтесь, як слід товаришам, а дома й могорича запете!

Пундик. Та ну годі! Кумедію вигдавав! Давайте одягати ся.

Гордій (*всьміхаючись*). Нехай ми дома поцілуємось.

Кирило. Як могорича пити-мемо.

Пундик. Ото й діло. Давайте одягати ся. (*Пундик і Дереза одягають ся. Гордій і Кирило помагують кожний своєму пану.*)

Дереза (*аж пихкає, бо дуже шуба важка*). Фу!... То-то літечко єввяте.

Пундик. Хоч в одній сорочці котись.

Дереза. А тепер, покіль одягнеш ся, втомиш ся так, що нехай йому хрін!

Пундик. Сидиш на саях, неначе тая копиця.

Ганна (*збираючи черепя з миски*). І день такий короткий... Покіль туди-сюди повернеш ся — і діла не поробиш, а вже сонечко й над вечір хилить ся.

Пундик. А як ніч настане — нудота така, що нехай їй хрін!

Дереза (*шуткує*). Граєш, граєш тую храповицьку музику, аж боки заболять.

Пундик (*всьміхаючись*). Аж їсти захочеш од лежні.

Дереза. А то, було, літом — памятаєш? Заберемось у жито та й лежимо під сіткою...

Пундик. А жита ж то, жита які були!

Дереза (*шуткує*). Хоч двадцять станових, то не побачать, як заховаєш ся!

Пундик. А годі нам, брате, базікати! Нум їхать! (*До хлопців*) А ну, хлопці, біжіть, подавайте коней! (*Гордій і Кирило виходять з хати.*)

XV.

Дереза, Пундик і Ганна.

Дереза (*виходячи*). Ну, прощай, Ганнусю!

Пундик. Прощай, моя мила!

Ганна (*вклоняючись*). Їдьте здоровенькі, прощайте.

Пундик (*біля самих дверей*). Не жалуй за мискою: три мішки борошна, моя мила.

Дереза (*вже переступивши порог у сімці*). Льону, моє золото, льону, шпона привезу.

Ганна (*проводяє їх*). Спасибі, дай, Боже, вам здоровля!

XVI.

Ганна Голубиха (сама).

Ганна (*одягає козушанку*). Гостей випроводила; здається, нікого вже сподівати ся... Піду лишень на часиночку до куми: так дуже просила, що й не можна: »Глядіть, — кажуть, — кумонько-голубонько, не гайтеся, а то й варена пристигне... Там уже мабуть ждуть, не дождуть ся. (*Збираючи сіти, жартовливо приспівує:*)

Ой не стій під вікном,
Не махай рукавом,
Бо як мати-му час,
Сама вийду до вас.

Ой чи се той Микита,
Що з вильотами свита?
Під віконцем зігнув ся —
Чи не вийде Маруся...

І Маруся виходить,
І орінки виносить...
Чи орінки кусати,
Чи Марусю цілувати?

(За остатнім куплетом пішла.)

Завіса спадає.

П Р И П И С К И.

Леонід Глібів.

Леонід Глібів провів дитячі і хлопячі літа в дворі Порфира Родзянки, котрий не жалував копту на его науку а мав у себе велику бібліотеку. В тім дворі заховували ся рідні звичаї, особливо відбували ся з такими звичаями всі свята. Малому Леонїдові, або, як его з-малку звали, Льоликовці, коли завважано, що він любить забавляти ся квітками, поручено доглядати садового квітничка і додано прізвище „квітчастого короля“, так і витали его звичайно: Здоров був, Льолику, квітчастий короліку!

До гімназії вступив маючи вже 13 літ, та хоч привчив ся дома від настоятеля парафії латинської а навіть грецької мови, зачав публичну науку таки від 1-ої класи. В 15-ім році життя зложив свій перший віршик „Сон“. Товариші дали сей віршик учителеви російської мови, а той похвалив Глібова, обіцяв віри дати надруковати і порадив назвати его „Малишова“. Се заохотило автора до дальшого складання.

На своїх поезіях став в „Черниговскім Листку“ підписувати ся *Кенир*. Так названо було его батька, коли привіз з міста на хутір такого кенира (канарка), що всі сусіди приходили слухати его співу; відтак се прозвище перейшло й на сина.

Коли святковано ювілей Глібова, в львівській дитячій газетці „Дзвінок“ надруковане було віршоване „Щедрованє дітей Дідусеви Кенирови в 50-літню річницю его праці літературної“. В тім вірши пятеро дітей, три хлопчики і дві дівчинки, приходять до поета з вінком розхіднику, з бажаннями і, в подяку за его загадки, з своєю загадкою такою:

Се загадка не проста:
П'ять слів в ній — чи не доста?
На перше слово дайте карб:
Значить воно в життю найбільший скарб.
А друге слово сумне є,
Значить таке, що вже не є.
А третє дітям знайоме доволі:
Щось близьке до льолі.
Четвертим весною городець буває,
В котрому дівчина грядки поливає.
А п'яте — що за причина!
Не знать, чи цар чи хлопчина.
А все разом то звенить
Наче згадка давних літ,
Коли Ви, Дідусю милий,
Дітським оком ще гляділи
На сей сьвіт.

За сей привіт байкар сердечно дякував дітям, та ще написав і віршем відповідь „За щедрівку пісенька“:

Колись в годнину давню,
Нераз журив ся я,
Що молодість кохана
Не вернеть-ся моя.

І де вже їй вернути ся!
До Бога десь пішла...
Спасибі їй, голубонці,
Моторною була.

Під вечір віку тихого
Повеселішав я:
До мене несподівано
Прийшла весна моя.

О, як забилось серденько!
Від-разу я пізнав
І щиро гостя милого
Обняв, поцілував.

Голубко, зоре ясна
Мові темноти!
Яка-ж, моя веселочко,
Старенька стала ти.

Де-ж ділись тії квітоньки,

Що вбрана ти була?
Хоч-би одну малесеньку
Мові ти принесла.

Голубка усміхнула ся:
„Минув квітчастий час,
По людях я розкидала,
Щоб згадували нас.

Я за тобою скучила,
Побачить тя прийшла,
Веселих щедровальників
До тебе привела:

Се — говорухи нашої
Богдась веселий син,
І казочку і баєчку
Тобі розкаже він.

Все з книжкою він но-
сить ся,

Як голубок гуде,
А як захоче спатоньки,
Під голову кладе.

А осьде Володімирко

Бажає привітати
За те, що ти родиноньку
Навчаєш поважати.

Побачить, каже, хочу я,
Який там той дідусь,
Я поцілую рученьку,
Низенько покловюсь.

І Галя, щибетушечка,
Віночок принесла,
Аж плакала голубонька,
Щоб я її взяла:

Поперед всіх я, тіточко,
До діда побіжу
І на його головоньку
Віночок положу.

А се тобі Одарочка,
Співушечка моя:
Люби її, мій голубе,
Як полюбила я.

Вона співає пісеньку —
Послухай ти її —
Про дні твої щасливі
І радощі твої.

От і Тарас моторненький
До тебе поспішав,
Твоїх веселих загадок
Багато переняв.

Одну щедрівку загадку
Для тебе він зложив,
Щоб ти, *король квітча-*
стенський,

На світі довго жив.“

Я посадив на покуті
Усіх гостей моїх,
І рад, і сльози котять ся,
І привітаю їх.

„Богдасю, мій голубчику!
Учись, усім читай;
Нехай про мене згадує

Наш любий рідний край.
Нехай радіє правдонька
І кривда чеше ніс,
А на других моргаючи
Сьмієть-ся хитрий лис.

Козаче Володимирку,
Мій явір золотий!
Рости і розвивай ся ти
Високий і густий!

Хто поважа родиноньку,
То Божий чоловік,
Йому і честь і славонька,
У Бога довгий вік.

Тарасику! цілую я
Головоньку твою.
Обрадував ти серденько,
Прогнав журбу мою.

Даї, Боже, більше ро-
зуму,
Щоб ти, що треба знати,
Мотав на вус, уміючи,
Як будеш вуса мати.

Ти, Галю, моє серденько,
Живи, цвіти, радій!
Зустрінеш нашу славонь-
ку —

Віддай віночок їй.

Настане час, замовкнуня —
Тоді ти знов прийди
І на мою хатиночку
Віночок поклади.

Коханая Одарочко!
Співай мені, співай!
Та пісенька нагадує
Далекий тихий рай.

Співай, моя голубонько,
Є може й наш талан;
Одна сльозина щирая —
Я над панами пан!

Дай Боже, мої гостоньки,
Щоб все до нас плило,
Щоб, де ми не поверне-
мось,
Пристріту не було;

Щоб наш „Дзвінок“ як
квіточка
і розцвітавсь і цвів,
Манив не тільки пчілочок,
А навіть і чмелів.“

В сій пісеньці є (в 18-ій строфі) і відгадка діто-
чої загадки: Здоров був, Льолику, квітчастий королику!

В сім виданю поміщені всі українські твори Глі-
бова, окрім найпершої єго поезії „Остапова правда“,
оракула „Ворожка“ та двох мішаною мовою писаних
комедій „Типическія сцены съ живыми картинами“
і „Веселые люди или кровь не вода“ („Хуторяночка“),
котрих нема і в першім повнім виданю київського ви-
давництва „Викъ“, — бо „все згадане тут має дуже не-
велику вартість літературну“. Розклад у мене такий
сам, як у „Віка“, тільки розміщене декуди инакше
і пропущені деякі невеликі та маловажні уривки.

І. Байки.

Матеріяли: 1) Основа южно-русскій литератур-
но-ученый вѣстникъ Петербургъ 1861, I (10), II (1; 13),
III (5), IV (2, 8, 34), VII (15, 24); 1862, VI (27, 33), VII
(11, 28, 29). — 2) Байки Леонида Глібова. Видання дру-
ге уповнене [Чернигів]. 1872. (1—50.) — 3) Байки Лео-
нида Глібова. Видання третє. Київь. 1882. (1—50.) —
4) (Дзвінокъ) Дзвінок, письмо ілюстроване для дітий
і молодежи. У Львові 1890, 1891, 1892, 1893. — 5) Зоря,
ілюстроване літературно-наукове письмо для родни. У
Львові, 1890, 1891, 1892, 1893. — 6) Байки Леонида
Глібова. Выдавъ Олександръ Глибовъ. У Чернигови.
1895. (Містить вибраних 88 байок.) — 7) Твори Лео-
нида Глибова. У Кынви. 1904. Выдавництво „Викъ“.
№ 14. — Текст сих видань має тільки дрібні, але
в „Основі“ нераз і дуже значні рїзницї. Я брав за під-
ставу видання 4)–7), але деколи узглядняв і давнїйші.

3. Лебідь, Щука і Рак. Стор. 9, стр. 9 з д. хура =
фіра, віз.

4. Мірошник. Мірошник = мельник. — 11, 10.
сують (росс.) = сунуть.

8. Жаба й Віл. 14, 12. одубіти — згнути, здох-
нути.

10. Проходжі та собаки. 15, 2. левада = лука, сі-
пожать (близько обійстя). — 7. ліса = ліска, плетені

з лози ворота. — 13. цінок = палиця. — 20. уняти ся (росс.) = вгамувати ся, утихомирити ся.

II. Миша і Пацюк. Пацюк = щур.

13. Вовк та Мишеня. 17, 10 з д. пахтіти = пахнути. — 18, 3. становий = начальник поліції в частині повіта. — хвинтити = бундючити ся, дутися. — спісиво (росс.) = пишно, гордо. — 6. тараня = риба подібна до коропа (живе в Балтійським, Чорнім і Каспійським морі, в осени збирає ся величезними громадами у берегів а на зимівку підпливає в ріки; ловлять її дуже багато, солять на запас і сушать; на Україну привозили її з Криму чумаки). — 7. калавур = страж, варта; гукає: калавур = кричить: гвалт! ратуйте!

14. Зозуля й Півень. 19, 2. жар-птиця = казочний птах. — 6. знічевя, знечевя = нечаяно, несподівано, ні з сего ні з того.

15. Лев та миша. 20, 8. тецста = сїти. — 18. митець = майстер.

16. Співани. 21, 22. сількісь = байдуже, все одно.

17. Лев та Вовк. 22, 10. поготів = тим більше.

18. Хазяїн та Шкапа. 23, 1. стрижча = однорічне лоша (у котрого стрижуть гриву).

21. Два кума. 27, 6. повітка = обора, шона, піддаше. — 11. цурочка = патичок. — 24. погріб = пивниця. — дулівка = наливка на грушках-дулях. — 25. первак = першого настою.

25. Шлак. 33, 10. диковина = дивовище. — 15. плігати = скакати, вискакувати. — 19. потурати = попускати, уступати.

26. Шука. 34, 6 з д. стряпчий (росс.) = урядник що пильнує виконання законів.

27. Свиня. 35, 10 з д. сновигати = никати, вештати ся. — 5. куйовдити ся = мостити ся, рити. — пика = морда, рило.

31. Цікавий. 39, 6 з д. довготелесий = з довжезним тілом (телеса = тельбухи, требухи). — 3. кошєнята = котята. — 40, 3. титар = старший брат церковний.

35. Мишача рада. 45, 1. кухва = куфа, бочка. — борошно = мука.

37. Бджола і Мух. 49, 10 з д. риндя = свиня.

38. Ведьм'дь-пасішник. 49, 2 з д. ховрах = ов-

рах, суслик (звірятко з громади гризунів, подібне до свища або бобака).

40. **Вовк і Лисиця.** 51, 6 з д. умяти, уминати = заїдати, теревити. — 52, 10 з д. гаспидеський = чортівский. — 2—1. Отсе-ж то... не гоже = Сі два верші в лише в виданю з 1872. р.

45. **Лисиця і Ховрах.** 59, 13. руб = рубель, карбованець. — на-справжки — на-правду, справді, дійсно.

46. **Муха і Бджола.** 59, 4 з д. ряст = ростинами поросла земля, рослини. — 2. красоля = рослина на-стурція.

47. **Осел і Хазяїн.** 61, 19. мастак = митець, майстер. — 21. гава = ворона. — 2 з д. рубель = жертка до придавлюваня снопів або сіна на возі. — 62, 1. піддакувати = потакувати. — 3. баштан = огород засаджений динями, огірками і т. п.

48. **Собака й ній.** 63, 10. суччя копічане = суче (сухе галузе) не варте більше як копіюку.

51. **Мандрівка.** 69, 5 з д. шуліка = драпежний птах до яструба подібний але о половину менший. — 70, 3. хникати = пхикати, пхинькати. — 18. невзначай (росс.) = несподівано.

52. **Диковина.** 73, 19. охвітніш = мильше, ліпше, безпечнійше.

53. **Коник-стрибунець.** Стрибунець = скакунець. — 73, 1 з д. вгавати = переставати.

54. **Дідок у лісі.** 75, 21. отороніти = остовніти, злякати ся. — 2 з д. лямка = тягло, шлея; лямку терти = тягнути тягар.

56. **Кіт і баба.** 77, 7 з д. на потуху = на закінчене, наослід. — 78, 13. пристріт = урок. — 6 з д. нахаба = напасть. — 5. розор = руїна, знищене.

58. **Гуси.** 80, 1 з д. коповик = 50 копійок. — 81, 3. чпріль = черепь, огнище. [?]

59. **Музики.** 81, 15. теленень = все що теленає ся, серце у дзвола. — 84, 5. приттка = кілок що припинає ярмо до дшля.

60. **Пеня.** Пеня = напасть, наклеп. — 85, 2. нізчимний борц = голій борц, без приправи. — 3. рулі = мамалига? — кулага = лемішка[?].

61. **Півень і Перлинна.** 86, 4. дециця = дещо.

62. **Лев-дідоган.** 86, 2 з д. норовити (ся) = зма-

гати ся, завзяти ся. — 87, 17. потороча = відміна, помана.

63. Осел і Соловей. 88, 16. прок = товк, путе.

64. Щука й Кіт. 89, 7 з д. вяз звернуть = вязи (шию, карк) скрутити. — 4. ярш = йорш, риба з роду окунів. — 1. шустрий (росс.) = меткий, звинний.

67. Шелестуни. 94, 5. тіпун (росс.) = шипоть, прищ.

68. Танці. 96, 9. таганочок = триніжок. — 7 з д. канкан = лапка, пастка.

69. Цуцик. 97, 17. баркан = паркан. — 98, 7. обуха батогом не перебити = головою муру не пробеш.

71. Старець. Старець = жебрак. — 100, 10. з д. ламанці = кусники хліба.

72. Ягня. 103, 10. потачка = попуск, попуст.

73. Жаби. 105, 12. лелека = бузько.

74. Вередива Дівчина. 106, 9 з д. тирлич, терлич = така рослина, зілв. — 107, 11. ряст топтати (59, 4 з д.) = жити.

78. Будяк і Васильки. 111, 22. просторікать = багато балакати. — 112, 9. сьвітилка = молода дівчина, сестра або своячка молодої, що в часі шлюбу тримає горючу сьвічку або, після давнішого звичаю, меч зо сьвічкою.

79. Дідок і вітраки. 114, 4. Тепер повинен наступати ще верш: Бо не чутно того, хто дума і мовчить; — его нема в виданю 7), але єсть в 3) і 4).

82. Перекотиполе. 120, 3. В „Дзвінку“ (1893, 19) наступають на докінченє ще отсі верші:

Козаченьки молодії, | Орли золотії!

До вас байку докотила | Порадонька мила,

Щоб і ви не забували, | Як діди казали:

Не жалкуй на тую долю, | А на дурну волю.

84. Сила. 122, 6. хандра = нудьга. — 1 з д. піч у хаті = є злишні (чужі, непотрібні) люде.

85. Зозуля й Горлиця. 124, 6. мандрика = корж (пляцок) з сира, муки і яєць. — 19. цяцькований = оздобний, прикрашений.

86. Цяцькований Осел. 126, 1. ополоник = пуголоватиця, головач (молода жабка, котра що-ино випозла з ікри).

89. Тінь і Хлопчик. 129, 15. дратун = той, що

дражнить ся, дрочить ся. — 20. плиг = скік!

90. Соломяний Дід. Дід = страхопуд, опудало.

95. Трандафіль і Свиня. Трандафіль = повна рожа, троянда, центифолія. — 137, 6. куйовдитись = 35, 5 з д. — 11. понура = хмурий, дивлячий ся в-низ. — клад (росс.) = скарб.

102. Вареники. 144, 8. шестерня = прилад в млині (гл. 188, 9 з д.). — 145, 4. побіденик = бідак, бідолаха, неборак. — 14. шеретувати = луску, лущину на зерні здирати. — 22. туленик = рід книша.

104. Жвавий Хлопчик. 148, 9. снасть = основа, руштоване.

105. Троянда. 150, 6. сувенір (франц.) = памятка.

106. Ясла. 150, 14. блин = млинець, налисник. — 20. у-пережжю = попеременно. — 6 з д. мішком (росс.?) прибив = загаїв, стримав[?]. — 151, 10. клуня = стодола.

107. Огонь і Гай. Се „передсмертна байка“, скомпонована 24-ого жовтня 1893, отже на 5 днів перед смертю.

II. Загадки і жарти.

Матеріяли: 1) Дзвінок, 1890, 1891, 1892, 1893. — 2) Твори Л. Глибова. У Києви. 1904. Видавництво „Викъ“.

А. Загадки. 5. 158, 1. огудина = бадиле, гичка. — 7. корзина (росс.) = кошик. — 10. кубельце = гніздечко. — 5 з д. бублик = обарінок, колачк.

6. 159, 3 з д. сусіль = нараз, в оден миг. — 160, 1. нагибати = надибати, найти.

7. 160, 15. край = окраєць, крайчик, кусник.

9. 163, 14. полунці = трускавки. — 17. глечик = збанятко.

10. 164, 16. хвертом в боки = оперти обі руки на боки, так що виглядає ся як буква Ф.

11. 166, 8. закаблуки = запятки, обцаси.

12. 166, 17. погулять = перейти ся. — 167, 18. кулик = птах з родини бекасів. — 8 з д. качалка = валок. — 6. кибалка = жіноче убрание на голову, чіпець. — 5. чалма = турбан.

13. 168, 7. ночви = корито.

20. 173, 6 з д. белебинь = горбок.

22. 176, 2. самотужки = самі від себе, з власної волі, власними силами.

Б. Одгадки на загадки. 8. 183, 17. дзіндзюриста = джінджуриста, кокетлива. — 3 з д. шкарубкій = шерсткий. — 184, 4. жевріти = жарити ся.

12. 185, 8 з д. кудрявчик (росс.) = кучерявець.

В. Акростіхи. Акростіх = такий вірш, де початкові букви творять якісь слова чи речення.

Дуля. 194, 4 з д. — 196, 17. Сі верші суть властиво вступом до іншої поезії, до „Казки про рибака і рибку“, котру Глібів взяв ся перекладати з Пушкіна, але виготовив лише четверту часть (73 верші). Я того уривка не подаю, а вступ до него, котрий єсть оригінальним твором Глібова, уміаю при казці „Дуля“, до котрої він також надає ся. — 195, 22. ланець = обірванець, обідрапець. — 9 з д. каламайка = пестра (пасмениста) матерія вовняна. — 197, 7 з д. гуля = голуб (в діточій мові). — 199, 3 з д. Морфей = бог сну у стародавніх поганьських Греків і Римлян. — 200, 18. химерний хист = чудна (дивна) здібність. — 201, 12. облизня вхопити = з нічим (з довгим носом) відійти. — 202, 2. лити кулю = теревені правити, торочити.

Квіткове весілля. 203, 6 з д. перезва = обряд весільний: на другий день по весілю свояки молодої ідуть на гостину до хати родителів молодого, причім співають ся відповідні пісні.

III. Пісні, думки і т. и.

Матеріяли: 1) Основа. Петербургъ 1861, I (9, 10), II (8), XI - XII (1); 1862, V (12), X (13). — 2) Дзвінок 1890, 1891, 1892, 1893. — 3) Зоря 1890, 1892, 1893, 1894. — 4) Твори Л. Глібова. Київъ 1904.

3. Хутір в стелі. Сей вірш і 7. Туга дівчини я викроїв з недокінченої поеми „Перекотиполе“ і надав їм заголовки; також 2. Думка, 4. Ярмарок і 6. Паняночка суть уривки з „Перекотиполя“, вняті вже самим автором і друковані яко окремі вірші. По-за симп віршамп лишає ся тої поеми дуже мало, і оно меншої ваги. — 209, 25. берлин = більша карита подорожна, поїзд. — 210, 5. Сего верша поет не докінчив чи не дописав в першовторі. — 6. харя (росс.) = шисок, шка.

4. Ярмарок. 212, 10. давка (росс.) = тіснота, тиск. — 12. ятка = будка (ярмарочна). — 23. сбітець (росс.) = гаряч, наниток з горячої води, меду і корі-

ня. — 10 з д. стовбун = рід високого горшка. — 3 з д. русанет = ? — 2. бадьян = бодян, рід анижу. — 213, 5. калія = індіго, синя краска. — 7. бразолія = трісочки або волокна з певного дерева, даючі темносиню краску. — кориця = цинамон. — 15. інджир = ? — 17. хвиги-миги = всяка грецька бакалія.

5. Ярмарок. 215, 4. чехоня = риба з родини короїв. — 6. туленик = 145, 22. — 12. лінтвар = шкірка ягняча. — 216, 13. демикотон = рід бавовняної матерії. — 17. пайстра = вибійка, мальованка.

6. Паняночка. 217, 1 з д. цвеник = хвастун, хвалько, чванько.

7. Туга дівчини. 220, 2. ключ = жердка, тичка.

22. На перелазі. 234, 4. новий рік = поет має на гадці новий рік 1892. — 6. Сатурн = бог часу у стародавніх Римлян. — 7 з д. по косі = Сатурна виображали з косою чи серпом. — Чайченко = приbrane назвиско писателя Бориса Грінченка. — 235, 6 з д. Зоря = літературна часопись, що виходила у Львові в роках 1880—1897.

25. Зімя пісенька. Зімя = змова. — 238, 2 окселентовать = вторувати.

26. Nocturno (власт. Notturmo або Nocturne) = нічна пісня, серенада.

29. У степу. 241, 9 з д. Тпцинський = шкільний товариш і приятель Глібова. — 242, 7 з д. ятіл = дятель.

36. Думка. 249, 7. сулить (росс.) = обіцяти. — 9. дукач = богач.

37. Епітафії. Епітафія = напис на надгробнику.

IV. До мирового.

Матеріяли: Твори Л. Глібова. Клявѣ 1904. (Сей „жарт“ написаний в році 1862. в Чернигові.)

1—V. Мировий = розсудчик, розсудець, судья. — 252, 13. сережки = ковтки, зашницї. — 253, 20. сокотати = торочити, нащкувати. — 22. стеряти ся = здуріти, з глузду зсунути ся. — 254, 5. куріпочка = курочка. — 10 з д. мент = момент, хвилька. — 255, 8. бак = пак, таки. — 10 з д. варена = горівка зварена з корінем, родзниками і т. н. — 256, 13. авансена (франц.) = перед сцени. — 20. глек

(горщик 260, 7 з д.) розбити = посварити ся. — 257.
8. шкапина = кінська шкіра. — 259, 1. портити
(росс.) = псувати, нівечити, паскудити. — 260, 12. на-
лигач = воловід. — 261, 19. ретурнель (власн. рі-
торнель) = передгра, межигра або послігра до арії
(співу).

VI—XVI. 262, 5. попона = дерга, коц, капа. —
10. хижка = комора. — 263, 11. очко = часть начи-
ня. — 9 з д. настоящий (росс.) = правдивий. —
животковий = добрий на живіт. — 264, 5. repeti-
tur (лат.) = треба повторити. — 266, 8 з д. солянка
= страва на взір кваска, тільки густійша і з рибою.
— 268, 4. четвертак = срібна монета, чверть рубля
або 25 копійок. — 272, 8. становий = 18, 3.

КСЕНОФОНТ КЛИМКОВИЧ.

Ксенофонт Климович уродив ся 31. січня 1835. року в Хотмирі, місточку городенецького повіту, де его отець був сьвящеником-адміністратором. Прадід прїйшов з України і дістав в селі Чернелици значну частку землі зо свободою від панщини. Отець перенїс ся опісля на сталу посаду до малого сїльця Струпкова. До шкіл ходив Ксенофонт в Станїславові і вже в гімназії закрїв ся любовою до русчини та й став писати вірші в рускій мові. Але не маючи охоти анї здібности до математики, в висних класах покинув школу; якійсь час студював дома літературу, етнографію і гісторію славянську, а в році 1856. вступив до фінансової дирекції в Станїславові. Та хотя зложив два іспити з відзначенєм і за ревну службу діставав нераз похвали, не міг добити ся платної посади; длятого по чотирох роках приймив діурну в старостві, причім розвивав серед молодежи живий рух пародно-руский. В році 1862. перенїс ся до Львова на помічника в редакції газети «Слово», а в р. 1863. заложив літературно-політичний місячник «Мета» і став небавком по-притім видавати «Руську Читальню» з перекладами повістей і драм, особливо російських і польських; місце в «Слові» невдовзі покинув. Коли ж «Мета», переіменивши ся в р. 1865. в чисто політичну часопись, в осени того-ж року упала, він, оженивши ся, став для кусника хлїба в р. 1867. вторим редактором панславїстичної часописи «Славянская

Заря» в Відні і писав в російській мові і в російським дусі против свого переконання. Однак »Заря« не устояла ся довго, і він в р. 1868. вернув до Львова, де дістав посаду в асекураційнім товаристві а потім в рустикальнім банку. З'єднав ся знов з народовцями і видав по німецьки брошуру з протестом против тенденційного способу сьвяткованя Поляками 300-літньої річниці Люблінської унії. В рр. 1870.—1872. редагував заложену віцемаршалком сойму Лавровским а прямуючу до польско-рускої угоди газету »Основу«. По її упадку усунув ся цілком від політичної роботи, а в остатних роках життя займав ся перекладанем Шевченка і Марка Вовчка на німецьку мову. Умер 19. мая 1881. р.

Климкович, wraz з Володимиром Шашкевичем і Заревичем, мов друга руска трійця, привернули до галицко-руского письменства виперту звідтам народну мову і оперли її на українській основі, переймаючи язикові форми і вислови як і правопись українських письменників та завязуючи тісніші взаємини з Україною. Але не виробивши собі солідним поведенем вповні поважного у всего загалу рускої суспільности становища, змогли тільки одну її частину, особливо більшість молодежи, притягнути до себе. Хотя не мало здібностей змарнували, они приготували ґрунт до дальшої, успішнійшої роботи на народнім поли. Сам Климкович складав вірші найбільше в молодім віці, з котрих тільки деякі були друковані; пізнійше писав лиш деколи вірші патріотичні і принагідні, за-те з'єднав собі більшу славу яко публіцист. З его поезій найбільший розголос мали »Великі роковини«.

І. Галичанка.

Доки-ж, віщу зажурений,
Жаль посмертний будеш снити?
Русь ожила, мир воскресений,
Час і пісням раз ожити!
Плач не збудит миру сили
К ділам добрим, уми й руки;
Сон омліня в сон, могили
Уколишут хорі звуки.

Днесь най твоєї співлі філя
Зашумит як річна нута,
Жерелиця з-внутр ущіля
Чудним жезлом видобута.
Лиши дробен дощ сльовити;
Розколиш ми піснев душу,
Еслись годен напоїти
Твоєв піснев горя сушу.

По-що тихі ужаліня?
Долю в голос виклич з гробу,
Чорним смутком твого піня
Пристижи ми білу дьбу.
Метай серцем і учуєм,
Як бе вихор синї веди;
Хто звик бурі, тихопутем
Найсмілійше плине в лоди.

Полин життя вчини медом,
Раба пану створи паном,

Самолюба студи ледом,
Обоятність грій вульканом.
Но де хмарная розпука
Гніздит в груди, смотрит з твари,
Сверкни лучем з небес лука —
Яеним громом стріль в ті хмари.

Та чей старих віщів луни
Збудит гудьба перунова,
Мрак задуми знов роздуне
Піснь дивненька, нута нова.
А галицка чорна доля
Стрясе тоску й німе горе;
Оклик гримне з слави поля,
Слава гукне з моря в море!

2. До вітччини.

О вітччино нещасних билій,
Над все на сьвітї дорога!
Хоть по віках тяжких насилій,
Втоплéна, вийшла-сь з рук врага,
Хоть і надії обманені —
Надії заклад ще не зник:
Одно лишилось ти до нині,
Що згубі не влягло ні зміні,
Одно, одно ще — твій язик.

І доки мова не загасла,
Грїб народа не поGREбе;
Но ті, котрим імя ти спасла,
Скажи, чи любят вни тебе?
Ні! ти любовов їх ображéна,
Сли їм чужа любимиця
Або і красна соплемéнна

Длятого тільки улюблена,
Що — матерньов ім видит ся.

Що-ж нудит ділом тя любивних
Тепер твою презрїти річ?
Сли від безумно ім грозивших
Злякались прїзвища »невідж«,
Назад їх к собі притягнути
Не надій ся, бо підлий встид,
Ще благородний встид учути-
І в час на правий путь вернути,
Слабим душам їх запретит.

Не печались, солодка мати!
Не згас житя огонь сьвятий
Ще, доки можеш віддихати
Житем любящих тя дїтий,
Що юністю віддихають
І совістю сян, о чім
Тим, цю к землі ся вже хилляють
Й з сил власних на твої рішають,
Постарїлим не снит ся ім.

В тїй совісти неколибимїй,
Тїй повоскреснїй спадщинї,
Що наші труди ще любимїй
Успїх принесут вітчинї —
Злучім ся разом, милі други,
І покажїм, зібравшїсь враз,
Що суть великі наші круги,
Що ми не власних мнїній слуги,
Но обща мисль громадит нас.

Противники ся не сомнїють
О успїванїю — а ви?
О, сли они з завязтку шїють,

То ми співаймо лиш в любви ;
А щось буде то величава,
Не так, як і співає блуд,
Бо нам сьвятая рідні справа,
Бо нам не стисне грудь обава,
Що змінниками нас назвут.

Чей-чей з'явит ся дух сред тіня,
Мов звістник зарної доби,
Що веім укаже путь стремліня,
Що сьвіт новий создасть з місьби ;
Но ви, нім дух ся той добуде
В сельській приятій тишині,
Де не заслишний крик осуди,
З свободної щебетте груди
Серцям біющим вітчизні !

3. Акульхо:

Останки збитих племен Кавказа
Гніздат вже зптаством на горах ;
Розпука, в мечу не взривши спаса,
Глядит спасеня в затворах.
Но дармо, дармо ! Де гніздат птиці,
Де просмикают лиш гади,
Там Росиянів сьвітят рушниці,
Там орел стяга їх сяде.

Вже, де Акульха щіль сколена
Брутоберегим Коюзом,
Сияє в сонцю шіла долина
Побідоносців желізом.
А на Акульха третій вершині
Там рій свободних Чеченців
Чоло успішно ставит долині.

З крайнов відвагов — стратенців

Третій то місяць, як грають громи,
Як на гніздище опоки
Лискають кулі, тріскають бомби,
Надають смерті вироки.
З гори вичають на пушок гуки
Лиш ручник дулен вистрели,
Но право цілят праведних руки,
Сли їм неправість на ціли.

Два скал поверхи добули кровю
Вірні прапорам солдати,
Но нїм на третім застромят зброю,
Ждут ще кєрвавнї утрати.
Бо сли надармо коплят ся мїни —
Сли єї штука недужа:
Що не зділає рийка кєртини,
Лишено храбрости мужа.

Тиждень і другий скала стучає;
Що-ж скалі діють обсіди?
Чеченцям дивно; совїт рішає:
»Ідїт цікавшї на звїди.«
Пїшло їх доста; тихо і легко
Відомов стежкав ступають —
Неосторожнї! — зайшли далеко,
Неосторожнї! — втїбають.

А волїд за ними шеф батальйона,
Що держав стїйку в оддали,
»Урра!« восєликнув, крикла кольона,
Говят бїжущих — дїгнали.
З гори на стрїчу кулі не свиснут,
Бо брат лєкаєсь за брата,
А разом з братами враги ся тиєнут —

І стежка з входом вже взята.

Сиплют ся війська; мов буря вис,
Завив страшенно бій всюди;
Тут вже Чеченців скала не криє,
Тут наставляти тра груди.
Де ропнут кулі, де блиснут штики,
Всюди смерть дику розносят,
Дико борющих голосят крики,
Жалісно зойки голосят.

Ніхто не хоче врага щадити,
Ніхто не просит пощади,
Ніхто не мислит бути побитий,
Заким послідний унаде.
І ляг послідний храбрый защитник —
Димит ся кровю височа;
Побідоносці числят побитих,
В мертвих — не було їх воджа.

А водж російських лютий з-за того:
»За отсих трупів всіх разом
Дайте ми трупом воджа одного —
Тогда владіем Кавказом!«
Слідят; і знову зачались бої
По всіх печерах опоки,
І в кожній жертві смотрят лин тої
І платят кровю всі кроки.

Но де печера знає з убоги
Виходом к річній глубині,
Там жмынка лесвих при своїм воджи
В славнім засьяє днесь чині.
»Спасімо воджа! — совіт голосит —
Хто вільний, з волі най рине;
Водж найде в горах ще живих досить

Для увільнення родини!»

Гнеть десь з заулків дошки і трами
Зносят і кваплят ся доти,
Аж сплав на-швидці збитий кілками
Вийшов готовий з роботи.
Тепер всі разом его таскают
Над улеть строму до низу
І, почіплавшись, з ним ся кидают
В рвучий, кипящий Коізу.

Бовтнули води, бризли піною,
Плав, сред филь прудко несущих,
Виплив мов чайка і плив рікою
З веселим криком пливущих.
І мов родина, врагом гонима,
Рідного батька хоронит,
Так всі до купи стислись плечима —
Грудь всіх одну чей заслонит.

Ворог, здумілий, весь вже в погони:
Всі чати стійку лишили,
Берегом сунут довгі кольони,
Донці в брід кіньми поплили.
Води ліниво плавців таскают;
З берега сего і того
Пельотонові огні крехтают —
Мимо всіх згубят одного.

Тепер з скалини, де край опоки
Хиляєсь в пропасть урвисту,
Наднесли жваві, олені кроки
Чеченця постать плечисту.
Сям і там шпуриє орлячі зори —
Мов на велику родину
Глянув він гордо на свої гори,

А люто глянув в долину.

Вказавши смирно сильнов рукою,
Де гibli витязі роду,
Заскрежав зубом, загрозив мстою,
І — грянув в биструю воду;
І винурившись плине що-живо
І ділит фалю від фалі
І вибережя досяг щасливо,
Скочив на беріг — та й далі!

Врагів не було нігде в-поблизі —
Всіх лівля воджа заняла;
І всі Чеченці згibli в Коізі,
Раді, що лєсть ся удала.
Бо нім послідний згинув хоробрий,
Заким ще ликла го филя,
Зареготав ся, видівши добре
Бігшого в гори — Шамиля!

4. Пора згадки.

»Зачим ти зір твій відвертаєш
Та й голову так понурів?
Мабуть слідів тепер шукаєш
По тих стежках, куда-сь ходив?»

— На сьвіт не зрит мое вже око,
Бо задивилось в внутрині,
Бо там десь у внутрю глибоко
Заблис той сьвіт, що смерь ми вні.

»Коби-ж то милі лиш спомніня!
Но в їх числі буде й таке,
Що помножит твої терпіня —
Для сущности покинь згадки!»

— Пробач! весело я гадаю

Препобіджених скорб і страт:
Згадавши прежні, побіджаю
І ті, що нині мя болят.

»Коли ти щасте ся згануло,
Від чого-ж твар твоя сумна?
Ще бути може, що вже було,
Хотяй тепер его й нема.»

— Но знай, при споминок сьвітилі
Сумний лиш радість носить стрій,
Хто так змужнів, що вже не в силі
Віддатись слабости надій!

5. При жерелі.

Як оногда, так ще нинька,
Де вільха буяла,
Журчит тая кирпиченька,
Що колись журчала.

Ту-м в дітинних літ утісі,
Котру не відплáчу,
Снив відрадно при тій вільсі,
Що і днесь не бачу.

Єще нинька, як оногда,
Все одно ся діє:
Тота віє прохолода,
Тото сонце гріє;

Корчів стілько, як бувало,
Цьвітів цвите стілько...
Чого-ж тямці ще нестало?
Нестало тя, вільхо!

Слухам хибдо твого шуму,
Чолу тіня твого,

Снам рѣзради про задуму,
Мені — дѣтства мого!

---

6. Теща.

»Вийди, Татарко, жіночко мила,
Та угости нас з дороги;
Лиш нї дорога мене втомила
Нї кїнь мій змучив си ноги.

Но він добичу неоцінену,
Дорогі несе подарки —
Я невільницю веду втомлену
Для тебе, пані Татарки.

Буде ти щира про всю вигоду,
Бо она твоєї віри;
Як твое щасте стане до міри,
Чей не затужиш до роду.

Вийди, Татарко!« — Вийшла миленька,
Як та зоря всіх зьвізд слава,
Як яр весела і молоденька,
Стрійна як чічка, як пава.

І к приїзжому витягнувши руки,
Всьміхнулась і пригорнула,
Мов щоб забути всі дні розлуки,
Й про мужа чагу забула.

А їй прихожій та по-при коні
Нагадки ся звідкись взяли...
Й нужденні лица скрила в долоні,
Бо то їх сльози заляли.

»Ой пані моя — щось ми ся гане, —
Я сиротина нещасна

Рада би знати, дорога пане,
Чи-сь така добра, як красна?

Дай що, най роблю, най хоть із труду,
Коли до смерти ніколи
Свобідку любу вже не забуду,
Пізнаю, в кого-м в неволи.»

Три їй роботи завдала паня :
Очима стадо пасати,
Руками прясти від нездріманя,
Ногов дитятко люляти.

Вже-ж погонила стадо численне,
Сама присіла на поли,
Що там, свобідне, необмежене,
Мовби глумилось неволи.

Нить весь їй з пальців по веретену,
Очима стада глядає,
Ногов колише малу дітину
Та й кризь плач думку співає :

»Ой люлю, люлю, малий Татаре,
Люлю по дочці мій внуче,
Спи, малий пташку, нім взяти пари
З гнізда в сьвіт вилетиш, круче!

Но нім з сестрою б тя оженили —
Виздыхай, зятя стаднино,
Спопелій, тещи-няньки куделе,
Скаменій, доні дітино!»

Підслухав служка, дав зараз знати :
»Чи чули, панї ласкава,
Як вам закліяла ворожа мати —
Служниця ваша лукава?»

— »І як-же кляла, як-же повіла?»

— »Бодай подохла стаднина,
Бодай куделя ваша згоріла,
Здубіла ваша дітина!»

Лиш вислухала, вже-ж як лютиця
Бігла карати негідну,
І відмахнула і через лиця
Вдарила матінку рідну.

»Не давно-м, доню, служити стала,
Чим дослужила-м вже карі?
Не тільки-м, доню, тя годувала,
Але й не біла по твари.»

— »О мати моя! чи ти мя лаєш?

Чи то мя мучит сон-мара?
Як же-сь пізнала, що називаєш
Доненьков жінку Татара?»

— »Раз зрізувала-сь, доненько мила,

Барвінок-зіле в неділю
Й пізнала-м з ручки, котров есь біла,
Бо-сь втяла пальчик при зілю.»

— »О мати моя! дорога мати,

Чим твої сльози утерти?
Скинь твої руби, надій ті шати
І пануй з нами до смерти!»

— »Мильні ми руби ніж твої строї,

Мильна ми служба в родині
І смерть солодша, ніж серед чужої
Землі панованє нині.

З-відси умчит ся гадка гужлива

В тоту далеку країну,

Де я колись так жила щаслива,
Де я нещасна не згину.

Умчит ся звідси, 'а як знов стане,
Так чим-же нею в полоні,
Чим ох! утішит, коли огляне
Гірший неволі встид доні!«

Донька — як хуста, якби з недуги,
Якби гріх мучив небогу...
»Мужу Татаре, клич твої слуги,
Рядь їх в далеку дорогу:

Най пряхут к мажи коні чим ранче,
И везут і в землю родинну,
Най твоя теңца з жалю не плаче,
Бо я ти з жалости згину!«

---

7. Співак.

(З Ієтого.)

»Що гомонит се край воріт
И на мості роззвучає?
Співак би? Най вийде, кажіт,
І тут нам заспіває.«

Король те рік, дїтвак помчав;
Дїтвак вернув, король сказав:

»Веди сюди старого!«

— Здорові були цар і двір,
Пани і красавиці!

З небес не більше сьєє зір,
Як тут в-округ столиці.

В горниці ясного двора
Хоть очи жмур, тут не пора
Із дива забувать ся.

І зажмуривши ся при грі,
Як ні розлив напиви,
Аж моторніють лицарі,
Глядять в подолок діви;
Цар полюбив так піснь сесю,
Що золотий ланцух співцю
Велів дати в заплату.

— Ланцух, королю, не мені,
Най лицарям послужит,
Об грудь которих на війні
Твій враг ратища крушит;
Хоть дай го свому канцлеру,
Най золотого тягару.
Він, як других, прийме ся.

Я от співаю, як той птах,
Що жив, аби співати;
Та піснь, що родит ся в грудях,
Платит над всі заплати.
Но ласка дати що, то одна:
Що є найлучшого вина
Із золота напитись.

Приймив і вихилив пугар:
— Солодка ж ти волого!
Щасливий дім, де тілький дар
Значит, як сей, не много.
Ви в щастеньку згадайте мя
І дячте Богу, як ось я
За сей націй вам дячен.

8. 3 єврейських співанок Байрона.

І. Рання смерть.

Тобі, померша в молоді дні,
Най камінь не приляже гробу;

Нехай живуша рожа на весні
Твою могилу в квіти приоздобить,
Циприс нехай росте на ній.

А над ручай, що поблизько журчить,
Йти-ме смуток по смеркови,
Щоб непотішну голову склонить,
Прислухатись із-тиха твому снови,
Неначе-б то мертве — лиш спить.

Вступись! чого вже плакати там!
Од слез мертвому не прочнути.
Дарма, чи-ж заборонить те слезам?
А се-ж і ти, що думаєш забути,
Тобі в очах мокро, — ти плачеш сам!

II. Слава поляглого.

Поляг; но славу ти посїв.
З-за того пісня хороводу
Ізраїльських голосить дїв,
Що ти ізбранний муж народу,
Чий меч побив нам ворогів,
Чий спис нам хоронив свободу.

Хоч ляг, будь жив у вічний час,
Бо гибель волю не вхопила,
Бо, що пролив її наш спас,
Не вище кров тоту могила:
Вона сплине на вільних нас,
Щоб, як твоє, нам серце било.

Твоє ім'я для нас в війні
На кличу військам знадобить ся,
Тебе славити-муть пісні
При арфі в Сіона сьвітлицях;
По тобі наші слези... Ні!
По тобі плакати не годить ся.

III. Розорене Єрусалима.

На остатній горі, де Господній був храм,
Я дивив ся, як Сіон упав від Римлян.
По остатній раз сонце єму заходило,
Єго зарю червонеє пламя затьмило.

Я дививсь, як съвятиню озарив пожар,
І близької неволі не помнув тягар;
Я лиш бачив, як поломінь жже хором божий,
Та й окувану руку, що мститись не може.

На тім холмі, що я давно-давно спрощав,
О чи раз, коли сумрак наляг, я стояв,
Та чи раз на тім холмі глядів перед смерком,
Як заходяще сонце сияло на церков.

На тім холмі в день горя стояв, но той раз
Я не бачив, як в вечір луч сонця погас.
Га! чому замість него не блиснули громи,
Чий удар всяку силу мов трость слабу ломить?

Преніколи бодай не постанув болван
На той олтар, де перше Господь пановав!
Хай ругають ся з юдських дітей! до остатку
Твій нарід лиш до Тебе молити-месь, Батьку!

IV. На ріках вавилонських.

На вавилонських ми ріках
Сиділи й плакали на долю,
На те, що звадений у прах
Салим наш вражою рукою,
І що дочки єго в слезах
Тонуть за соромну неволю.

Коли ми в жалощах оттак
Дивились на привільні ріки,
Веліли нам співать... Но як

Співать невірним псалмів лики?
Хто б сьмів на арфі їм заграть —
Рука усхни ему на віки!

На вербах висить хай собі
Ся гуся, що свободним грає;
Заяк Салим попавсь журбі,
Над ї дорожшого немає;
І палець не коснесь єї
На те, як — ворог забажає.

V. Видіне Бельсазара.

Король сидить в палаті,
Засїв его весь двір,
І сьвіч горить багато, —
Був велеліпній пир.
А що к обрядам віри
Призначив божий люд,
З тих чаш на царськім пирі
Вино поганці пють.

Пируючим в ті пори
Являеться рука,
І пише на мраморі
Неначе на пісках.
Всі дивлять ся і бачать
Слід пальця на стіні
І руку ту, що значать
Якісь знаки дивні.

Поблід король з тривоги,
Утіх знехать велів,
І голос мав судрогий,
І позір остовпів.
»Самих мудрійших скличте
З-край сьвіта, вілько е,

Хай скажуть, що ся причта,
Що втіху нам трує?»

Хоча який з Халдеї
Бересь за толк, — не йме;
Мов видьмище лихее
Стоїть письмо німе.
І Вавилон, хоч знає
Всілякому письму,
Щоб був такий, не має,
Хто б толку дав сьому.

А був чужий в народі
Невільник молодий;
Він чув о тій пригоді,
І зголосивсь туди;
І прочитав, лиш з'очив
Письма таємний знак —
Читав він тее сночи,
А рано й сталося так:

»Роззівилась могила,
В ній ляже Бельсазар;
Вага перекилилась,
За мало важив цар.
Пурпуру в трумну кинуть,
Трон гробівцем будé,
Загорне Мед країну,
На троні Перс сядé.»

VI. Иродове горе.

Болишь, Марямно, горе, як болишь
Те серце, що тебе убило;
Де пімста — нині лютий жаль кипить,
Де шал — сумліне внять ожило.
Ох, якби знала, втратонько моя,

Яка в душі моїй тривога,
Змиловане твоє вблагав би я,
Хотя й дарма вблагати Бога.

Ох, чом же наймит тес ізробив,
Що задрість вирекла шалена!
Мені тепер розпука мстить за гнів,
І грозить меч, що ти ражена.
Замерла ти, з тобою рай увесь,
І серце мучить жалість встекла:
Дарма воно, сьвята, як тобі рвесь,
Мов окаянник з свого пекла.

Її немає! сирота мій трон,
І щастя мого не видко,
Заяк вчахнув її прелютій скон,
Дів Юди найкраснійшу квітку.
Мій гріх — і мій хай буде ад!
Хай серце рвати-ме розпука;
Одна ему — та й сам я виноват —
Зосталась невиница мука.

9. О, хто малим не полюбив...

О, хто малим не полюбив
Тоту, що го родила, мати,
І батька, що за ним ходив,
І нут рідного дому-хати —
О, хто малим не полюбив!

Но відки в хлопчику-дитині
Взялось пізнане вітчизни,
Взялась така любов к родині?
Нечем то взяли ся вони,
Но відки в хлопчику-дитині?

Все, від-коли узнав я Русь,
Огнем в душі моїй затліло,
І я за діло-піснь берусь —
Малий уже берусь за діло,
Все, від-коли узнав я Русь.

Я пламень-серце, пламень-душу
Тобі, родино, доки жив,
Нести у жертву хочу — мушу,
Бо через тебе получив
Я пламень в серце, пламень в душу!

10. Пропалий престол.

Згадаймо, щó було колись,
Чого тепер вже не бувати —
Коли на руський мир увесь
Корони сьяли і булати!

О, від таких мабуть сьвітил
Нестало бути мраку-тіпи,
Як блисло девять збруйних сил
І девять княжих володіній.

Такий в ту пору був у нас
Князь Всеволод, пан на Волини.
Престол его сняв в той час
До спливу Припети й Горини —

Сняв престол туди на схід;
Сняв на запад від востоку,
До пограничних ляцьких від:
По Вислу, Вислок і Вислоку.

Сняв на сївер, аж де Буг
Не щез в ятвяжських борах з вида;

Сияв до синіх гір на юг:
На вєдлитських верхах Бєскида.

А посеред наш край — як рай,
З Дністром завітним, як Дунаєм...
Та! ще й тепер той самий край,
А вже престола — то не маєм.

Вже на князя тебе не стать,
Моего сироти-народу...
Престол, вінець, берло, булат —
Пропало все, як камінь в воду.

Пропало — а чи буде знов?
О, не питай, мій край-родина!
Тобі остало ся одно:
Горяче серце твого сина.

А де таких найдєсь синів
З таким-же серцем — мільони,
І в-двоє тілько рук до діл —
То, знай, варт більше від корони.

II. До зірки.

Ей, як вона собі розкішно сьєє —
Та зорєнька з-під голубіх небес!
Чи там би рай, де доля пробуває?
Чи там утіє, як від землі він іцєз?

Ей, певно там сьвяте собі роздоле:
Цвітуть сади і річєньки брєнять,
А де в людях найдєсь коханків двоє,
То в парі все, як двоєчко горлять.

Ей, крила! Зірκο, хто мені дасть крила,
Щоб із землі до тебе, гєнь, махнув?

Та! — може й ти, от, лисая могила,
Де хто на ній оплакує ману!

12. Привіт

в річницю вінчання цїсарської пари.

Якого дня се ми дожили!
Як инше нині а тогди!
Вже ми не клоним, як клонили
Журних голов своїх діди.
У нас жите, у нас і радість;
Ми хочемо і можем жить,
Бо нас не гне дїдів злепадоць,
Бо наша правда вже не спить!

Ми впять, народ в своїй країні,
Народним тїшимось житєм,
І славословим тее нині,
Себе де Руськими зовем.
А хто не скаже, що за труди
Ми перебули тїлький час,
Хто не віщує, що з нас буде,
Коли тепер побачить нас?

Не помнім те, що нас томило;
Се кождий чує, кождий зна.
Но спросиш, що нас підоймило?
Двигла нас Аветрія! Она
Гнобленим щїлими віками
Дала жите і волю знов,
І доки нас, зискала з нами
І вляку вічну і любов.

Нехай змуцають ся народи,
Гладять в митежа лучшї дні,
Най роздирають узол зєоди,

Най ворогують нам; ми ні!
Ми вірно все будем стояти
При тій державі, що у тій
Злопадостній порі як мати
Явилась нам: ми вірні їй!

Однака в щастя днях і горя,
Незломна як судьби печать —
То наша вірність, то підпора,
На ній і сьвіт би мож создать.
То наша вірність, наша слава —
Одно, чим Русин днесь богат;
Й богатша всіх держав — держава,
Де тії скарби оцінять.

За те хвала Тобі на віки,
І сильно вірні бють серця,
І громкі голоси утіхи,
І вдяка, вдяка без кінця:
Бо Ти поняв, Цісарський Роде,
Ти оцінив той скарб, що в нас,
Дав зріти нам зьвізду свободи,
Дав мир, дав правду, дав гаразд!

А ми вгадали нашу долю,
В царі пізнали свій покров, —
І в полю битви чи в спокою
Однака движе нас любов.
І в знак любви отсеї нині
Горячий вносимо привіт:
В вінчальний день Царській Родині,
Царю, Цариці — много літ!

---

13. Видіне.

Як стану думати з відреди,
Так видить ся мені:

Що тії верби — виногради;
Що тої мраки — ні;
Що тее небо — южне небо;
Що сонце — сьєє так;
Що ворон хоркавий — не те бо;
Що щоб я сам? — козак!

І все, щоб є лиш наоколо,
Куди не розглядай,
Село і гброд, ліс і поле
Сьмієсь, як божий рай —
Той рай, щоб потеряли люди,
Шукають — не найдуть;
Бо щоб? — его шукають всюди,
А він — ось нате! — тут.

Отут, де ми сей сьвіт пізнали
І милу вітчину,
Де ми колись-то волю мали,
Де ми.... уже не втну!
Бо, щоб не сніло ся нікому,
Мені спделось як-раз:
Наш край — то рай, а ми? ет, щоб ми!
Шкода его для нас!

14. Де-кому.

Ей, зле, козаче! — Тільки й глянь,
Як без поради гірко плаче
Краснійш від милої твій край...
А ти сьмієш ся? — Зле, козаче!

Відай, конечно, не на сьміх
Тебе Твоя родила мати;
До діл тебе Госпобдь зберіг —
До діл великих... щоб й казати!

До діл, яких тепер вже нїт,
Неначе все у грїб запало —
І тее' время, і той сьвіт,
І тїї люди, щó бувало.

Коли-ж та в кїм явить ся спас,
Щоби поправ сю смерть велику,
Щоб все опять було у нас,
Як в-старину, як з-передвіку?!

Були б, було би — та нема,
Бо духа крїпкого хоч годї,
Бо і свободи там дарма,
Де лиш гуляють по свободї;

Де діло — люльку закурить,
Кресать по вулицї в підкови;
Де подвиг — сьміливо смотрїть
У карі оченька і брови.

Чи не гадаеш ти оттак:
Що тїї брови, тїї очи
Є ось на тее, щоб козак
Теряв без діла днї і ночи?

Щоб як в похмїлї прогуляв
Козацький вік свїй, мов годину?
Мов розмах шаблї, не лишав
Слїду по собі, лиш — могилу?

Ей, зле, козаче! — Тїлько й глянє,
Як мати рїдна гїрко плаче
І кличе: сину, помагай!
А ти не чуєш?... Зле, козаче!

---

15. Святославова долина.

Було раз лютив ся на братій
Губитель не-брат Святотолк;
Вже Гліба, Бориса не мати...
Однак, що лютив ся як вовк,
Нехай де брата славу чути,
Його в тій пісні не спімнути!

Уже, розбитий в лютім бою,
З житем уходить Святослав,
А той, неситий побідою,
Погою ворог-брат післав
За братом, що уходить в гори,
Як той вигнанець будь-которий.

Но князь-біглець там каже: »Годі!
Нехай судьбу розгодить бій.
Не скрие встид в чужім народі,
Хто край, мов трус, покине свій.
Через Бескид ще шлях отвертий,
Можу спастись — ні, дучше вмерти!«

Се богатир, хто для отчизни,
Про слави пламенну любов,
В борбі не тямить крови, жизни;
Но хто є той, хто душу-кров
Як довг жертвує для родини,
Бо не pomoже їй, то — гине?!

Так ляг на горах, де границя,
З товаришами Святослав.
Скала і зілечко-травиця
Іспили кровцю, що прольвав,
А та, що кости схоронила,
Уже ні сліду, де могила.

Но дух його у збруї ржавій,
Як сумрак ляже на Бескид,
На найвищій його вершаві,
В руці сулиця, в другій щит,
І в милий край вдививши очи,
Стоїть на сторожі по-ночі.

Стоїть — на сївер позирає,
Стоїть — подивить ся на юг:
Чи спить-жис, чи жив-конає,
Чи пробудивсь народ в-округ;
Чи паном став над ворогами,
Чи все вони йому панами?

Повій будь духу твому, княже!
Жива ще Русь, здоров народ,
І ворог вмерти не докаже;
Та як-би, княже, люд не тот,
О тобі і твоїй долині
Вже не було б і тямки нині.

---

16. Моя туга.

Квітки, куди око глядить,
Трава, так як шовк, зеленіє,
Жук грає, дуброва шумить,
В дуброві лящать соловії.

А вже-ж, бо настала весна,
Всему вона сьвіту засьяла,
В сам цвіт розубралась вона,
Як дївка, та ще й заспівала.

Весно! ти зелена весно,
Зачим тебе маю витати?
Від всіх тобі дяки повно,
Бо всім ти ласкава як мати.

Мотиликам дала квітки,
Квіткам нову барву-сукманку,
Садкам щебетюшки-пташки,
Пташкам нові пісні в гортанку.

А що-ж принесла ти мені,
Весно? — Ох! в мені розбудила
Тугу по тодішній весні,
Як Русь було прасни проснила.

Цьвіла і співала, як ти,
Бо тішилась, що волю має,
А волю в два літа пусти,
Літ десять глядай — не вергає!

Чи вжеж-ж би нам шльги нігде?
Ніяк вже не вийти на волю?...
Тож думка за думкою йде
Та й сльози одна за одною.

17. Мужик і Сова.

Байка.

Біда, як вдасть ся вам мужик,
Котрий, чи в гостях чи на радї,
Коли возьме раз правду на язик,
То мовби хріну дав понюхати громадї.

Такий достоту був Іван.
Чи вїйт, не вїйт, чи пан, не пан,
Як вам насядеть-ся Іван,
Як є за що (а те буває). —
То наче дойда доїдає.

Вже Йвана всім було от-доти!

»Пек-Осина!«

Озвавсь раз вїйт із неохоти:

»Не вже-ж хйба громада вся — дурна,
Даватись так під ніс колоти!...«

— »А цур йому! сякий, такий!«

Озвались мужики,

Що знай сьвятими не родились:

»Хйба се в його ми наймились?...«

Та й рада в раду

Прогнали Йвана із громади.

Та ну, поплів ся

Йван з села на палиці верхи;

А трохи був уже лихий.

Махаючи, й не обіздрів ся,

Коли і як зайшов у ліс.

А в тому лісі... що за біс

Кричить такими голосами?

Міркує Йван, а вже-ж цікавий знай!

Та й поміж гйляками

Підходить назирцем.

»Щезай!«

На дереві сидить собі сова,

А коло неї, бідолахи,

Всілякі птахи:

Мов на торзі де жидова,

Ворони і кавки,

Сороки і сойки,

І воробці, ба і синиці —

Кат-зна які все птиці,

Так і звивають ся, кричать,

Да і скубуть, та і глузують...

»А уншча-га! от поратую

Хйба сову, нехай не напастять,«

Міркує Йван; вони ж не ждали, й полетіли.

»Чого се від тебе вони хотіли?«

Питаєть-ся сови.

— »Нехай їм чорт! або я знаю!

Та от'якби не ви,

Були б мене таки живцем тут з'їли.

Ні-в-чім я їх не з'обиджаю,«

Зітхнувши каже му сова:

»Та я лиш хрущики з'їдаю

Та мишеньки, нещасна голова!

А то відай за те вже плачу,

Що й потемки нераз їх бачу...«

— »Гай, гай!« пробоввнув наш Іван:

»Нехай же робить, щб хто хоче:

Неправду словом не клопоче,

Хай тільки дивить ся — то й очі

Завадять тим, щб знай не без доган.»

18. На вічну пам'ять Тарасови.

Сходило сонце, заходило:

Воно не гріло, не сьвітило —

Його не бачили у нас...

Явив ся віщій наш Тарас,

І бач! заплакана родина

Всьміхнула ся у перший раз,

І нині стало жити в нас:

В умі засьяло, беть-ся в груди —

Є гадка, є серце, є люди!

Співав еси, наш кобзарю —

Пісня загреміла;

Вчула пісню Україна,

Слухала і мліла.

Співав еси віщим словом:

»Будо горе й буде!

А хто винен сьому горю?

Самі винні люди!
Самі винні, що ворогам
Дались на поталу:
Ті Москвою повернулись,
Ті Ляхами стали;
Нікчемнійші із нікчемних
Відцурались роду...
Самі винні, що втерляли
Широку свободу!
Бо свободи хто забagne —
Згине, а досягне;
Нікчемнійший із нікчемних
Волі не забagne!»

Співав еси, наш кобзарю —
Пісня загреміла;
Вчула пісню Україна,
Слухала, горіла.
Бо ти співав віщим словом:
»Схаменіть ся, люди!
Була з-давня доля славна,
Ще славнійша буде!
Схаменіть ся! обійміть ся!
Більші стануть сили,
Як ті війська, що колись-то
Трупом кладовились.
Схаменіть ся! просьвітіть ся!
То й засьє воля,
Красча тої, що у зброї
Гарцювала в полі!
Гаразд було, а минуло —
То й лихо минеть-ся;
Сама впала Україна,
Сама й подвигнеть-ся!»
Заворушилась родина,

Стала жити знову.
Хто-ж се вдіяв таке чудо?
Півець — рідним словом!
Твоя отсе, наш Тарасе,
Твоя отсе слава!
За се-ж тебе вся ролина
Батеньком назвала;
За се-ж колись твоя слава
Піде на край сьвіта,
Що ти збавив від затрати
Свій люд — свої діти;
Що сиріток розійдущих
Зібрав у громаду,
Що ми таки свому лиху
Дамо колись раду...

Дамо йому раду, дамо — хоть-би всюди,
На сьвіті, край сьвіта, знікчемніли люди,
Здоптали всю правду, зрекли ся свободи;
Дамо йому раду, хотя-б всі народи
Невольні на вольних хотіли вставати;
Дамо йому раду, як схочемо дати!
Хиба що остатній із руського люду
Одцураєсь роду і правду забуде,
Забуде одвічний завіт України, —
Тоді хай загине! хай люд той загине,
Слїду не оставить... хай зваляють ся гори,
Дніпро нехай висхне і виступить море
Й затопить ті люди — бездушні потвори!
Но доки на горах, край моря і в полі
Народ наш великий, пропаний без долі,
Живе-проживає милуючи правду —
Дамо собі раду, дамо собі раду!
І — з попелу фенїкс — з тієї руїни
Таки ще воскресне доля України!

19. Великі роковини.

I.

Віків десяток по-над Русью
 Неначе блискавка майнув...
 На світ — на шлях отсей дивлю ся,
 Часу бувалого глядаю, —
 Нема! і тільки слід, що — був.
 Нівроку-ж його, як чвалає!
 Як-би не мідяна підкова
 На тих чоботях, що узув
 На нього чоловік, а то би
 Ніхто й стопи його не чув.
 Та ні! Ударила година...
 Се роковий ударив час;
 Се руських віків десятина,
 Серед опівночи на нині,
 Остання вже година в нас
 Була, та й попрощалась з нами!
 Прощай! без вдержки, без прогону,
 Із всіми тисячу літами,
 Що по-над наш майнули край;
 Благословенства і проклону
 Повно тобі в отсім »прощай!«
 Прощайте дії, щб з нащадку
 Одна подія зазначила!
 Що від Варягів аж до нас
 Томила нас чужая сила;
 Що Русь по руськи не процвила;
 Що Бог не дав свій добрий час;
 Що від Варягів аж до нині
 Ми все чужі в своїй родині,
 А чужина як дома в нас...

А велич, і слава, і воля, і сила,

І все, чим колись-то нас доля манила,
 Все щезло без сліду — без помину тут;
 А там, де осталося — пам'ятник кладуть!
 Хвалабіг за тебе! Хоть що і пропало,
 Одно, не аби-що, таки нам осталося:
 Живий то пам'ятник — великий наш люд.
 Хвалабіг за тебе! — На нашім обрії
 Вже зіронька правди замріла, і мріє,
 І докіля руськїї люде живуть,
 А в серці їх віра, любов і надія,
 А в крузі їх рідні пророки-витії
 Вістують, що божої ласки йде час, —
 Вона не померкне, вона не погасне,
 Аж сьвітло займеть-ся велике та ясне:
 То сонечко правди — народній наш спас;
 А велич, і сила, і воля, і слава,
 Чим, иншим народам, їх доля ласкава,
 Поклоняють ся сонцю, що зійде у нас!

II.

От і сьогодні нам зійшла,
 Як тисяч літ що-день сходилла,
 Досьвітня зоря; знов зійшла, —
 Зійшла, на край сей подивилась,
 На край замрачений в тумані,
 Що розстелив ся скрізь гень-гень,
 Из-від Дону та аж до Сяну,
 Из-під Кавказу за Карпат,
 До Чорноморя від Есмані, —
 Та й, подививши ся, опять
 У небо, наче капля в море,
 Вернула ся...

О ясна зоре!

Коли до Господа вернула,
 Моллись Йому за сей наш край:

Нехай зми́лується; нехай,
Чого літ тисяч в нас не було,
Вернеться в́пять — наш тихий рай!

III.

От де наша батьківщина,
Де наш край-родина:
Рідні собі, як брат-сестра,
Галич-Україна.
Се-ж одного батька діти;
Та двох орлів крила
Під два можли панованя,
Сиріт, схоронили;
Схоронили збиткованих
Тими ворогами,
Що і тепер ворогують...
Та що вдієш з нами?
Хоть сирітство не каліцтво,
Та вже-ж і не втіха:
Оттак собі його зносиш,
Бо легше від лиха;
Оттак собі його зносиш,
Ліпшого не знавши;
Оттак тільки Бога просиш:
Щоби не так завше;
Щоби яка небудь доля,
Аби не щербата!...
Брат молить ся за сестрицю,
Сестриця за брата;
І, далеко друг від друга,
По Дністру, Дніпрови,
Посилають собі вісти
У тій рідній мові,
Що малими діточками
Мати научила,

Що говорить нею нині
Велика родина.
А родину розлучити —
Ніхто не розлучить:
Не розлучать гори, море,
А не то, що Збручі;
Не розлучать господарства,
Берла і корони;
Не розлучать хінські мури,
А не то кордони
Розлучили б!...

IV.

Що? не правда?

Чеснії панове!
Може кому й лячно стане
Слухати таке слово?
Ні! — Хай буде тому лячно,
Хто дума лукаве.
Но ми зла не помишляем,
Наше діло — праве.
Коли ж праве наше діло,
То і мова права;
Коли ж права наша мова,
Що-ж годі обава?
Встид і ганьба! — А цуратись
Українця-брата
Тому, що він за кордоном? —
То ще гірш, — то зрада!
Хай кричать ті, що їм лячно;
Марні ваші крики!
Хиба-ж того нам лякати ся,
Що наш рід великий?
Хиба-ж то ми, Боже милий,
Тому винувати,

Що оден нам батько-мати,
Що ми рідні братя?
Ні! Хай собі лякають ся
Москалі з Ляхами,
Що нас мають за ні-за-що,
А днуть ся над нами;
Що топтають нашу правду
І нашу свободу, —
Вони нехай лякають ся
Великого роду.
Вони нехай лякають ся,
А то ми — ніколи!
Та-ж ми, братя, не хочемо
Валити престоли,
Ані від них одриватись,
І при чужім троні
Шукать того, що у свого
Маєм по закону.
Та-ж всі знають, що цар — сьвятость
У нашім народі;
Та-ж се ясно: без народу
Бунтуватись годі!

V.

Цвите собі Україна
Як дуг на зарінку,
А Галицькі наші гори
Неначе з барвінку
Зеленіють... Та що з того,
Що і два престоли?
Степ на гори не стягнути,
Ані гір на поле!
Нехай цвігуть, зеленіють,
Де їм красче всього;
Хай слухають, кого слухать

Суджено від Бога ;
Та хоть берла — не булави,
Орли — не соколи,
Якось доля зладнасть-ся,
Аби тільки воля.
Аби у нас свічний розум,
Панство нам байдуже!
Вже, щó було а минуло,
Ніхто не відтужить :
Хоть най править папахиди
За померших душі,
Хоть най собі, як сам хоче,
Головоньку сушить.

VI.

Бувальщино, тисячлітня,
Коротка години !
Хиба-ж ти нас, діток рідних,
Розуму не вчила ?
Хиба-ж ти нас не навчила,
Як нам шануватись ?
Хиба-ж отсе гаразд такий,
Самим панувати ?
Панували і ми колись, —
Гаразду не було ;
Панували і ми колись,
Та от-що : минулось !
Минуло ся, минуло ся
Та й вже й не вернеть-ся...
Не те гаразд, пане брате,
Щó буде й минеть-ся !
Не за тее-ж батьки наші
Колись побивались ;
Не за панство кров козацька
Лилась, розливалась ;

Не за примху ті могили
Росли густо в полі;
Ні! ми бились, побивались
За людськую волю.
А та воля — се гаразд наш,
А не — бутне лихо;
А тій воли красче цвисти
По-тиху, по-тиху!

VII.

Бувальщино! довга, люта,
Кривава годино!
Дякуємо за науку!
Ти нас научила,
Що там тільки гаразд-щастє,
Де є згода в хаті;
Що там хата як палата,
Де люде як братя;
Де не знають: хто велика,
Хто мала людина;
Де як пчоли всі працюють
Для добра родини...

Мій роде великий, з'убожалий роде!
Прийми отсю кличу: »до згоди! до згоди!«
Прийми отсю другу: »любім ся, родино!«
Прийми отсю третю: »працюймо без впину!«
Згаджаймось, любім ся, працюймо — щоб діло
Народне прозябло, зацвило, доспіло,
Щоби-то, як других літ тисяч родині
Минеть-ся — щоб була щасливіша, як нині!

20. На ниву.

Ой брязчала колись шабля,
А тепер — кайдани!

Лягла спати наша воля...
Коли-ж вона встане?
Коли-ж вона загостює
До нас та й побуде,
Та й засіє щастє-долю
Всюди, всюди, всюди?

Коли-ж воля появить ся?
Ох, мабуть ніколи!
Зледащили робітники,
З'яловило поле;
Нема кому заорати
Ані зволочити...
Ой заспала наша воля, —
Нікому збудити!

Спи! Знайшлись би, що збудили б,
Та нема з-за чого:
Тебе ніхто не пізнає,
Ані ти нікого...
Спи, — бо діти сплять в могилі,
А отсе вже — внуки:
У них спина до поклонів,
До кайданів руки;

Голови лиш тільки й видко,
Хто висече здіймає;
Серця — люд свій полюбити —
Серця в них немає.
Спи, — бо скоро подивиш ся
На провідців люду,
Скажеш собі: »лучше спи я!«
Та й заспиш до суду.

Хай же воля спить, — но, братці,
Нам молодим годі,

Доки в нас є дух і серце,
Сила й жизнь в народі;
Доки тіло не застило,
Дух до діла коле,
Встаньмо, люд наш проведімо
На батьківське поле.

Не на поле, де шаблями
Січуть та рубаять,
А на ниву ту, де орють,
Зерном засівають;
Не на поле, де кров льеть-ся
І стають могили,
А на ниву, що піт росить,
Щоби люде жили:

Щоби жили, красувались,
Дужчали, свічніли —
Оттаке-то, братці милі,
Перед нами діло.
Нумо взятись за се діло,
Часу не марнуймо,
А зародить щасте-доля
Буйно, буйно, буйно!

Тоді й воля наша встане
З вічного просоня,
Встане й верне, як до своїх,
Наша вольна воля;
Встане, верне, й розгледить ся:
А в краю — як в раю!
»Ні вже,« скаже: »по вік-віки
Рай мій не втеряю!«

---

21. Тарасови на вічну пам'ять.

(У п'яті роковини його смерті.)

Нема нам шльги, відколи
Свого пророка поховали...
Ото могила!... Дні печали
Мов чорні хмари натягли
На голубе родиме небо,
Повеселішали б — не йде бо
Веселе сонечко до нас:
Найкрасчий луч його погас;
Води живої здрій запертий —
І стало в нас неначе мертво,
Бо вмер великий наш Тарас!

Умер!... чого вже й плакати нам,
Коли крім нас ніхто не плаче?
Ні, вже не складеться иначе,
Що так вже склалося... Ворогам
На втіху сльози ті, а нам —
Від їх нам шльги не прибуде.
Не плачте, братія! ми люде,
І він був чоловік, і вмер...
Тепер не плачте, бо тепер
Не сльоз, а сили духа треба,
Щоб од напасти не пропасть...
Моліть, хай змилується небо
І духа сильного нам дасть,
Тоді і пекло переможем,
Зітрем накорінок ворожий,
Бо дух — то пламенний грім божий!

Цонокля віща голова,
Горяче серце ізгоріло,
І — жив на-віки, бо жива
Душа не вмерла, не зітліла.

Не ввесь умер він, — не зовсім
Півня в могилу заховали:
То земнее землі оддали,
А душу в душу ми приймим!
Читайте ж, братія, читайте
Сьвятих пісень його завіт:
Живее слово полюбіть,
Живої сили набирайтесь,
Не мріте — за-жива не мрять!...
По тім, хто вічно жив, не плачте,
А жийте самі ви, і бачте,
Щоб не заплакав він на вас:
Що ви не збавили України,
Що вороги сьміють ся з нас;
Що духа дух такий не спас,
Що через діток мати гине!...

І над Невою й над Аралом
Сьвята нам кожда пядь землі,
Куди нога його ступала;
Но є сьвятійша від її
Земля — дарма вже, що топтали
Її Ляхи та Москалі! —
Вона сьвятиною нам стала:
Бо він родив ся в тій землі,
Бо в тій землі його могила,
Бо се земля, де й ми родились,
Де важко так жилось дідам,
Як важко внукам дихать нині...
Не дайте ж рідної сьвятині
На глум, на посьміх ворогам!
В ту землю, що нам Бог дав нам,
Ви не вводіть чужого бога!
Не бійтесь ворога чужого:
Хотя й рука в його залізна,

Та ба! на глиняних стоїть...
Свою ви правду боронїть:
Тїй правді ворога не грізно.
Хотя-б великий був як сьвіт,
Упаде, бо не вдержать ноги,
Що толчуть сьвятощів чертоги...
Лиш самі ви їх не топчїть,
Щоб не прогнївали ви Бога!...

Щасливий кожний Славянин
Од українського народу...
В кого є діло — та з чужим;
А нас Славяне з сьвіта зводять —
Тї загребуші Москалі,
Що із неситими Ляхами
За з'їжу руської землі
Гризуть ся... От-які Славяне!...
То нїби нам розвяжуть руки,
А духа нашого кують:
За рідне слово йдем на муки —
Нас не за бунти смагав кнут...
Боронять сьвічку засьвітити
Нам за того, хто ними вбитий
За те, що свій будив він люд!...
Пождїть! — прийде ще божий суд
І час великої молитви:
Колись від Татар по Кавказ.
Та від Єсманї до Дунаю
Такий відправим парастас,
Що внуки й правнуки згадають...
Хиба-ж на сьвітї мало нас?
Хиба-ж і дух козачий згинув?
Хиба-ж дарма співав Тарас?...
Нї! — ще не вмєрла Україна!
О кобзарю наш, Тарасе!

Духу ясний, щирій!
Чи Ти нині в божім раю
Живеш гень край миру,
Чи над Дніпром Ти витаєш
В рідній Україні —
Коли чуєш, озови ж ся,
Батьку наш-єдиний!
Чи гаразд Тобі та сьвічка,
Що ми засьвічаєм
В серцях наших? чи завгодно
Тебе поминаєм?...

Буде сьвічка та горіти
До скінчення сьвіта,
Доки в тої України
Ростуть рідні діти!

Буде сьвічка та горіти
До божого суду,
Доки люде загребуці
Кривдити нас будуть!

Буде сьвічка та горіти
Й тоді, як брат з братом
Обіймуть ся всі Славяне...
Боже! дай діждати!

---

22. В 25-літній ювілей

вступлення на трон цїсаря Франціска Йосифа I.

Розмежна вдарила година...
Що звістує сей мідний глас?
Ото минула віку четвертина,
Заяк запанував у нас
На славнім прадіднім престолі
Габсбургів найяснійший син,

Франц Йосиф цісар, господин
Австрійських людей щастя, долі.

Відкіль цісарска булава
З престолу Рудольфа сияла
Над народами, не видала
Царя славнійшого дія.
Дія всесвітня не згане,
Щоб хто так чудно панував,
Боровсь, мужав ся, одоляв,
Як Ти, наш Цісарю, наш Пане!

Згадати нині — ляк і страх!
Усобиця жаром горіла,
Борба народня кипіла
В розлогих Австрії краях.
За волю народи ставали,
За рівність, братню любов,
За все, що найкрасше, а кров —
Їх братня кров — струями лялась.

Бо не за правду всі стояли,
Хоть право власне берегли,
Права їх в-перехресть ішли:
Мертві живим в дорозі стали.
Тогді й пішли на суд желіза,
Яким правують ся раби,
Де той, бач, винен, хто слабій,
Тот прав, хто слабшого зарізав.

Тогді могучий володїтель,
У віку сили й красоти,
Цар-лицар, появив ся Ти,
Щоб снір кривавий одолїти,
Смирити розбуялий люд.
І други й недруги почувли

Желізну руку, й затрухнули..
В желізі ж бачили свій суд...

»До діла viribus unitis,
Отсе вам заповідь моя!«
Сказав еси, — і Австрія
Зачала на-ново родитись,
Зачала позбувати сніть
Порядків давних в суді, в праві,
В просьвіті, в промислі... Державі
Цьвітучій чудував ся сьвіт.

Однак нераз і проміж цьвіти
Повзе слизький, зрадливий гад.
В ладі не завсїгди є лад,
Не все те золото, що сьвітить.
Настиг і проби час, і тут
Мов жало правда проколалась:
Що вірних людів радний голос
Не заступити чим небудь.

Поля Італії багріли..
Се кров, що народів сини
За честь царя і вітчини
З-під серця храброго вточили.
Ти бачив дорогий урон..
»В народах вся моя потуга,«
Проголосив еси: »в колюгах
Підпору тільки має трон!«

Ніколи звитяжні народи
Так весело не віддихли,
Як ми побіджені, коли
Учули заповіт свободи.
Ти показавсь як богатир
Великий, справдешній, єдиний —

Таких, знай, пам'ятка не гине,
Бо в серці носить їх весь мир!

Десяток літ і ще три літа,
Як віча народні ідуть :
Конаєть-ся великий труд
Над воплощенем заповіта,
Що вийшов з уст царських Твоїх ;
Поборюють ся перешкоди
Всілякі, що й самі народи
Один одному ставлять їх.

Не винен Ти, — і ми не винні,
Що наші народні права,
Що Русь, мов на шляху трава,
Подоптані еще й до нині :
Бо все ще голову змя,
Задушена та недобита,
Підносить, хоче поглотити
Народність нашу, наше Я.

Ми віруем і уповаем,
Наш Цісарю і Пане наш,
Що Ти всім людям захист даш,
Що поділ правди рівним паєм
Возьмеш Ти в десницю свою,
Проміриш рівну всім свободу
І право всякого народу
Упевниш в кожному краю.

Тоді і наша Русь-родина,
Клеветана чорнійше всіх,
Явить ся біла наче сніг,
Найкрасша держа дядима,
Лучиста, мов погідний день ;
Тоді весь світ ві народу

За цїсаря і за свободу
Піде і в воду і в огонь,

Як доси йшов, — і піде знову,
І не утоне й не згорить,
Бо віра нашу Русь держить,
Бо вірить Русь в цїсарске слово...
Прийми ж сей іскренний привіт,
Наш Пана ясний, наш Королю,
Щоб на Даниловім престолі
Ти царював ще много літ!

23. Гомерової Іліяди спів I.

(Зазив до музи. — Ганобна відправа Хрива. —
Помір війська. — Ахиль скликає раду. — Віщаньє
Кальхаса. — Завязуєть-ся суперечка межи Агамейно-
ном і Ахилем.)

Нуте-ж Пелїенка гнів, Ахилїя, оспівати,

Пагубний гнів, щб Ахейцям стосотнього лиха

[богине,

[накоїв,

Многі у Ад неосвітній хоробрїх повгонював душ
Витязїв, їх же самих порозкидував псам на поталу
Й бвсьому хижому птаству — та Зеева ж діялась

[воля —

З тої доби, як у-перве на сварці оба роз'єднались:
Людолодець Атрїенко й витязь Ахиль боговитий.

Хто-ж се з богів, щб привів їх обох до

[завзятої распрї?

Летине чадо, син Зеїв! — бо він, на крїля

[розівалившись,

Пошїєть лиху у обозї резнітив, і гинучо військю,

Тим що Атрієнко кріль та зганьбив богомільника

[Хриза.

Раз ось прийшов було сей ік насадам скористим

[ахейським

Бранку дочку визволяти, багатий підносячи окуп.

Маючи посох в руках золотий, а на нім Аполлонів

Божий вінок повивав ся, — усіх умоляв він

[Ахейців,

Двох же Атрія синів особливе, начальників війська :

»Ой ви, Атрієнки, й ви, озбруйовані пишно

[Ахейці,

Хай вам отсе помагають боги, щó в Олімпі домують,

Город Пріямів розбить і щасливо до дому вернуть ся,

Тільки-ж кохану дочку одпустіть і прийміть

[подарунки,

Зейвого сина шануючи, далеко-стрілого Феба!»

Ото-ж всі інші тоді й зголошались при-

[хильно Ахейці,

Що шанувати б жерця та блискучий же й окуп

[узяти.

Лиш Агамемнона серцю отсе не було до вподоби ;

Злющо відправив його та ще й слово добавив

[нагальне :

»Діду! .аби я тебе не застав між опуких

[насадів,

Ні щоб загаявсь тепер, ні упать же сюди

[приволік ся :

Бо ані посох тобі ані бógів вінок не поміг би.

Бранки не пуцу скоріш, аж до старости літ довікує

В Аргосі, в нашій домівці, від батька і роду далеко,

То за верстаттю ткучи, то мое звеселяючи ложе.

Йди ж собі геть, не роздрочуй мене, щоб вернув

[ся здоровий.»

От-щó він рік. А дідусь налякавсь і веліня

[послухав

Мовчки й побрів узбережжям невгавно шумячого
[моря.

Геть ідучи від насадів, та у голос тоді й помолив ся
Фебу могучому, синові пишної-волосої Лети :

»Слухай мене, Срібнолукий, що навкруги

[Хризи колуеш,

Киллю сьвяту стережеш і могуче в Тенеді царюеш !

Сминтійче ! скоро хоть раз до вподоби хором

[твій убрав я,

Скоро хоть раз я й спожожив тобі що-найситні

[бедриці

З кіз та биків, то й мені-ж се одно уводи ось

[бажане :

Сльозї мої покарай на Данайцях стрілами твоїми !»

Так говорив молячись, Аполлон же почув

[і услухав.

Грозен зійшов від узвершин Олимпа, лютуючи

[в серці.

Лук у запліччя йому й сагайдак наоколо затвірний,

Та аж дзвеніли стрілки за плечима сердитого бога,

Скільки ні рушивсь. Оттак він ішов, мов та ніч

[наступала ;

Потім же сїв від насадів оподаль та й вислав

[постріле :

Бренькотом страшним тоді й залунало від

[срібного лука.

З-разу ж еше лиш у мулів попав та в собак

[дармоходів,

Але опісля і людем влучив він загибельну стрілку ;

Заодно й густо бувало горять умерлецькі багатя.

Деять же день пролітали крізь обіз сі

[богові стріли.

А на десятім Ахиль попоскликував військо у раду.

Се ж напустила йому білораменна Гера богиня,

Жаль бо їй стало Данаїців, глядівши їх ворошию
[гибіль.

Скоро ж зійшли ся старші та у раду усі
[згуртувались,

Вставши тоді з-поміж них проглаголав Ахиль
[бистроногий :

»Нині, Атріенку, нам, наблюкавшись доволі,
[гадаю,

Треба б до-дому вертатъ ся, хотівши щоб смерти
[минути.

Атже-ж і мор і війна вже у-заспїл нївечать
[Ахейців !

Сто-ж хиба б віщуна, хоть якого й жерця запитати,
Або й сногаду якого — бо й сон же від Зея

[буває, —

Хай би сказав, із-за чого отсе Аполлон так
[озлив ся :

Чи з-за обіту наказує, чи з-за сотенної жертви ?
Може що чаду з ягнят та кізлів забагаючи ситих,

Чей і захоче опісля від нас відвернути погибіль.»
Сей, оттаке проглаголавши, сїв, а з-між

[сидячих встанув

Тесторів Кальхас, що був наймудрійший з усіх
[птахогада.

Знає бувало усе: що і есть, що й було, що і буде.
Сам, на ходу в Іліон, проводирив ахейським

[насадам,

Тим-що містець був віщун, одарований ласкою
[Феба.

Доброжичливо отсей речувати зачав, та й говорить :
»Зеві милий Ахилію ! звелиш же мені

[виповістити

Павід, з-за чого озливсь Аполлон, далестрїлий
[виздвиг ?

Я вправду. Але ти обіцяй і мені заботи ся,

Що і словами готов закрити мене і руками.
То бо, я думаю, мужа розсердим такого, що кріпко
Вейми Аргеснями править, кого й послухають

[Ахейці.

Вельми бо дужчий король, розівлившись на

[простого вмета.

Бо хоть здаєть-ся, що жовч на-разу вже у нім

[прокипіла,

Все-таки він у-в утробі своїй переходує злобу,
Аж і вконеє опісля. Гляди ж, чи мене й захорониш.»

Зараз йому одвічав і промовив Ахиль

[бистроногий :

«Зовсім дуфаячи, сказуй, яке ні було би віщанье!
Ій Аполлону, любимцеві Зея, которому, Кальхас,
Молиш ся ти, що Данайцям його обявляєш

[вироки, —

Ій-же, на тебе ніхто, покіль жив я і на-світ

[дивлюсь

Біля опуких насадів важкої руки не підіме —

З овсіх Данайців, — ніхто, хоть-хотя й Агамем-

[нона вкажеш,

Що й величаєть-ся нині з усіх найможнійших

[у війську.»

Ото-ж відваживсь тоді і промовив віщун

[неомильний :

«Ні з-за обіту наказує, ні з-за сотенної жертви,
А із-за того жерця, що зневажив його Агамемнон,
Волю не давши дочці і багатий відкинувши окуп.
Так за отсе й покарав Далестрілий, та й ще

[покарає,

Ані важкої руки не відверне скорин від помору,
Аж чорносоку дочку до сердешного батька

{згануєть

Дармо, без окуну, й докіль у Хризу не вишлють

{святи

Жертви сотенної. Тільки й тоді й ублагаємо бога!«
Сей, оттаке проглаголавши, сів, а між ними

[підняв ся
Витязь Атрієнко, широковладній король Агамемнон.
Лютий був. Серце його, наоколо аж чорне від жовчі,
Злістю наповнилось вельми, а очи мов поломя
[съяли.

В Кальхаса найперше позір лукавий влялив
[і промовив :
»Лих ворожбиту! мені ще ніколи добра не
[віщав ти.

Завше від серця-душі ти і рад наворожити лихо.
Гідного й слова еше ні сказав ти коли, ні удіяв.
Ото і нині звістуеш, мов божу вироchnю, Данайцям,
Наче-б то й справді на них Дальострілий наверстує
[кару

Ніби за те, що за дівку Хризівну я окуп блискучий
Взять не хотів Та уже-ж, бо ще більше хотіло
[ся дівку

Взяти до дому: еї й препочтив би самій
[Клитемнестрі,
Жінці, що дівкою взяв, бо нічим і не гірші від тої
Ані урода і зрост, ні дотепність еї, ні робітність.
Але і так я готов відослати еї, як се треба.
Сам я волів би раднійше, щоб парід мій жив,
[ніж погібнув.

Тільки сегодня-ж мені і придбайте ралець, щоб
[один я
З-поміж Аргосців не був без дарунку. Воно б не
[подібно!

Атже-ж ви бачите всі: мій ралець дістаєть-ся
де-инде.»

Зараз йому ж і Ахиль відвічав, богатир
[бистроногий :
»Славою гордий Атрієнку, зисколюбивіший в овіх!

Відкіля-ж візьмуть для тебе ралець веледушні
[Ахейці?

Атже-ж громадський який щоб був запас у нас,
[я не знаю.

Здобич усю, в городах нажаковану, ми паювали;
На-ново ж пай відбирати в народу ще й більш
[неподібно.

Ото-ж ти богові бранку віддай, а опісля Ахейці
В-трое і в-четверо ми нагородим, як Зей нам колися
Трою, варовно збудований город, здобути pomoже.»

Тут-же йому й Агамемнон король, відвіча-
[ючи, каже:

»Ні вже! хоть скільки й удалий еси, боговитий
[Ахилю,

Хитростью ти не підлазь: ні змудруеш мене, ні
[намовиш!

Хочеш либонь, подарунок маючи свій, щоб один лиш
Я, та не мавши, сидів? та щоб бранку віддав я,
[ти раїш?

Добре! — як инший дарують ралець веледушні
[Ахейці,

Розміркувавши як слід, щоб дарунок для мене
[був згожий;

А не дарують вони, то і сам я прийду і напавши
Візьму чи твій, чи Аясів ралець, чи ралець Одисія,
Та й відведу. Та не рад же і буде, кого навіщу я.
Але-ж бо, правда, об сім ми еще поговорим опісля.
Нині же чорний насад скотимо на широке море,
Здібних гребців доберемо, сотенну накладемо

[жертву

І гарнолицю саму в корабель уведемо Хризівну.
В него ж начальником сядьте хто-небудь із

[раднього люду,

Чи Ідомен, чи з Аясів котрий, чи Одис боговитий,
Або і ти, Пелїв, найстрашнійший з усіх лицарюго,

Йди й уласкав Стрілобога, сьвяте ісповняючи діло.»

Глянув Ахиль бистроногий на него й озьві-

[рившись каже :

»Ох ти захланнику хитрий, одітий невстидносьтю

[зовсім!

Як же розказів твоїх послухати-ме хто із Ахейців,

Чи за здобичю іти, чи на острі із ворогом бить ся?

Я ж не з-за себе прийшов, щоб оттут списо-

[носних Троянців

Все воювати, вони против мене нічого не винні :

Ніколи ані волів, ані коней моїх не займали,

Ані у Фтії моїй, буйнопашнім краю людоживнім

Не подоптали хлібів, бо між нами які пролягають

Гори чбрніючі лісом і хвилі ревучого моря.

Але з-за тебе, невстидо, прийшли ми, тобі ужожаєм,

За Менелаєву честь, і твою, ти собача личино,

Трою воюємо; сам ані журиш ся ти, ані дбаєш!

Ще-ж бо і грозиш ся ось, що у мене заграбиш

[дарунок

Той, що зароблений тяжко, ахейські сини дарували.

Рівного твому ральця я ніколи й не мав, як Ахейці

Иноді пишно-цвітучу троянську розкинуть оселю.

Завше, хоть більшу і тяжчу трудної війни половину

Руки мої підіймають, а скоро до паю прийдець-ся,

Лучший дарунок тобі, а я, і малим вдоволившись,

Виять ік насадам іду спочивати, охлявши у битвах.

Нині ж у Фтію пійду, бо далеко зноснійше до-дому

Виять на закривлених човнах вернуть ся, ніж,

[думаю, осьде,

Ганьбу від тебе приймивши, тобі й умножати

маєтки.»

Зараз йому на одвіт людовладець гукнув

[Агамемнон :

»Що-ж! то й біжи, як тебе закортіло! Тобі я не

[скажу

Тут задля мене остать ся ; при мені остануть
[ся інші,
Що пошанують мене, а найпаче сам Зей проми,
[слибіг.

Ти з королів, вигодованців божих, мені найне-
[мельший,

Тільки і знаєш одно : перепір та війну та бороте.
Що хоробрійший еси, то від бога якогось се маєш.
Овшим ; до-дому іди й з кораблями й з усім това-
[рством ;

Там і царюй Мирмидонцям : про тебе я й справді
[не дбаю ;

Гнів твій мені не жура, а грозить — то погрожу
[я от-як :

Скоро що Феб Аполлон та жадає у мене Хризівни,
Я у своїм кораблі і з своїми таки дружбитами
Вишлю єї, а до тебе прийду й гарнолицю Бризівну
З намета візьму я сам, твій дарунок, щоб добре
[ти тямив,

Скільки я можністю висний тебе, і щоб кождий
[бояв ся

Рівним мені величати себе й заходить ся зо мною.»

Так і сказав. Та улютивсь Пелієнко ; лицар-
[ське серце

В грудях його волохатих на двоє еще вагувало :
Або — щоб острый та ясний добути свій меч,

И стрічних усіх розгромивши оттут Атрюка й
[щоб у боку,

Або — й досаду смирить, вгамувавши озлоблену
[порубати,

Втім, як сю думку еще верочав він у мислях
[душу.

И з піхви витягував меч величезний, явилась
[і в серці

И з піхви витягував меч величезний, явилась
[Атена :

З неба зіслала її білораменна Гера богиня,
Люблячи рівно обох, і обом благоволячи в серці.
Стала в заплічю, за русі Пелієнка кучері ймивши,
Тільки йому й показала, невидима будучи другим.
Зжах ся Ахиль і, назад обізрівшись, Палладу

[Атену

Зараз пізнав: та страшенно ясніли богинині очі.
До неї він і промовив, польотним озвавши ся

[словом:

»Що се ти, Зейва дочко, Єгіохівна, тут

[появилась?

Чи Атрюка Агамемнона хочеш побачить лукавство?
Ото-ж я й кажу тобі, та гадаю, що й сповнить

[ся тее:

Гнеть, через гордість свою, та оттут і загубить

[він душу!«

Зараз йому й відрекла синьоока богиня Алена:

»Твій гамувати я гнів, як послухаєш, тут прилетіла
З неба; післала мене білораменна Гера богиня,
Люблячи рівно вас двох, і обом благоволячи в

[серці.

Ото-ж покинь напацати, й меча не дйткай ся

[рукою,

Тільки словами налай, щоб як-небудь зігнати

[досаду.

Я ж обіцяю тобі — та воно і вконаеть-ся певно: —
Скоро у-трое тобі, та таких-же й блискучих

[дарунків,

Ось заплащать за обиду; уймись лиш і нам

[повинуй ся. «)

Йй на отсе бистроногий Ахиль, одвітуючи,

[й каже:

»Бачу, що треба, богине, заховувать заповідь вашу,
Скільки б од гніву душа не розжіврила; лучше

[і буде.

Того, хто слуха богів, і вони знай услухають радо!«

Рік і на черені срібнім затис ваговитую руку,
Й зараз свій меч величезний у піхву вігнав,

[не ослушний

Слову Атени. Вона же упять на Олімп понесла ся
До Єгіохових дворів, де й інші домують богове.
А Пеліїв та на-ново доганними дуже словами
Лаять Атрієнка став, вже ніяк не уймаючи гніву.

»Ти винопою, з обличем собаки та з оленя
[серцем!

Ані до битви коли з боевим узброїти ся людом,
Ні на засідку пійти в товаристві хоробрих Ахейців
Ти не такий-го покв'япний, ти сего боїш ся, як

[смерти!

Атже-ж бо й лекше воно по широкім обозі ахейським
Грабить дарунки в того, хто тобі щось против-

[ного скаже.

Цар-людодода еси, й над ледачими, видно, пануєш,
То бо, Атрієнку, нині б остатню укбів ти пакість.
Тільки-ж я й кажу тобі і великим поклятем

[клену ся:

Верлом отсим, що уже ані листя ні гіля ніколи
Більше не пустить, як раз свій оземок оставило

[в горах,

Й не зеленіти-ме знову, як з него желізо счімхало
Листе й кору обстругало, а нині ахейські синове
Носять в руках, правосудці, що пильно сторожать
Зейвих законів, — отсе-ж та велика тобі ось

[присяга:

Буде колісь, Ахиля побажають ахейські синове
Всі до одного, а ти ані здужаєш сам, хоть кази ся,
Поміч їм дати, як колісь від Гектора рук, людогубця,
Гинути будуть ватаги; і душу розшарпаєш в собі,
Сердячись сам, що Ахейця найлучшого не

[шановав ти!«

Тее сказавши Пелієнко, й до землі

[кинувши берло,

Цвяхами скрізь золотими набиване, сів собі также.
Супротив, сидячи, лютивсь Атрієнко. Тут-то аж

[Нестор

Звучногосий, пилоський, привітливий сконив

[ся речник.

В него солодина від меду із уст виливала ся мова.

Два покоління уже миломовного людського роду

Перевели ся, що з ним і родились ураз і зростали

В Пилосі пишнобутнім, а він панував і над

[третім.

Мудро гадкуючи сей речувати зачав ось, та й каже :

»Пробіг! велике ось горе ахейську навидує землю!

Веслий стане Пріям, і Пріямові діти зрадять,

Втішать ся вельми Троянці усі і окріпнуть на дуку,

Скоро почують, що ви ось оба зачинаєте распрю,

Ви, що найперші з Данайців есте і на раді і

[в битвах.

Повинуйтесь мені, та-ж оба ви молодші від мене.

Витязям ще й не таким, та куди вже від вас

[хоробрійшим

Був я товариш, а ради моєї вони не цурались.

Ні, вже таких я не бачив потому і бачить не буду

Лицарів, як Перитой, та Дріас полководець,

Та як Кешій, та Єксадій, та й сам Полифем

[богостотній,

Чи як Єгеїв Тезій, богатир з невмираками схожий.

Люде були, між людьми, що годує земля,

[найсильніші,

Дуже могучі були, та могучих вони й воювали

Чуд горележніх, велику собі добуваючи славу.

Був я товариш і їм — бувало і Пилос повинув,

Аційську землю геть-геть оставляючи, скоро

[запросять,

З ними шче воявати і сам. Оттак их то ніхто вже
З ляду, шчо нині виводить земля, замогити не

[заміг би ;

Раду ж мою уважали й вони й послушали веліня.
Ото-ж і ви повинуйтесь, бо ради послухати —

[лучше.

Ти, коть могучий еси, не займай у Пеліенка дівку :
Годі займати ралець, шчо йому й дарували Ахейці.
Ти же, Ахилу, уймись і не сьмій пакословить

[крілеви

Лайвою, чести бо тої, шчо він, не доскочив ні жоден
Кріль-берлоносець, хоть Зей прославив до-тепер

[не одного.

Хоть хоробрійший еси та і мати богиня родила,
Все таки він вельможнійший, і старший оттут

[над усіми.

Ти же, Атриенку, й сам удержи ся від гніву, —

[се я вже

Прошу тебе, та і вибач за гнів Ахилеві, которий
Всім нам Ахейцям найкріпша у лютому бою

[застава.«

Зараз йому відвічав і промовив страшний

[Агамемнон :

»Справді доладне те все, шчо ти ось, дідусю,

[говориш ;

Але-ж бо сей чоловік перевиспити хоче всіх

[инших,

Всім верховодити хоче й старшувати оттут над

[усіми,

Приказ давати усім — послухати ж не я ось

[гадаю.

Вже-ж, шчо хоробрим його учинить сподобили

[богове,

То із-за того б йому і позволено править

[зухвальства?«

Річ же його перебивши, Ахиль боговитий

[промовив:

»Трусом по-правді мене та ледачим тоді б і

[назвали,

Скоро б у всякому ділі і слові тобі попускав я.

Іншим оттак і старшуй і наставнич, мені ж

[не приказуй

Нічого, на-даль бо й я послухати тобі не гадаю.

Ще одно скажу, отсе ж затверди собі в памяти

[добре:

Бить ся, з оружем в руці, із-за дівки не буду ніколи

Ані з тобою, ні з іншим яким, — одбирайте,

[що дали;

З інших же статків, що єсть біля чорного мого

[насаду,

З тих нічогісенько ти против волі моєї не рушин;

Або, як хочеш, — поваж ся, нехай би й отсі

[подивились,

Як-то та чорная кров по спису запосочить ся

[з тебе!«

Так сварувавши вони й пакословивши різько

[той тому,

Встали оба і розрушили сойм у насадів ахейський.

Ось Пеліїв ік наметам пішов і рівнистим насадам,

Вкуш з Менетником він і своїми пішов дружбитами.

Ось же й Атрієнко, в море скотивши насад

[скороплавий,

Вибрав і двадцять гребців, і сотенну поставив

[на йому

Богові жертву, та потім уже й гарнолицю Хризівну

Ввів у насад. А наставником вліз Одисій

[многомислий.

Ото-ж вони, повсідавши, й пустились по

[мокрому шляху.

Війську ж Атрієнко зараз звелів охарити ся хлюбно,

То й очищались вони, та закалу у море метали.
Потім сотенні жертві Аполлонові, вибравши ситих
Кіз і биків, спожегали на березі дикого моря;
Чад же до неба здіймавсь, димовим оповитий

[туманом.

Так ось і порались сі у-в обозі. Між-тим

[Агамемнон

Не занехав і завзятку, що перше грозивсь Ахилеви.
Згодом Талтибія він й Єврибата покликав, та

[й каже

Ім, що у його були скликачі і послугачі пилні:

»До Ахилія ви, Пелієнка, йдіть до намету

[обидва,

Й заруч узявши сюди гарнолицю приводьте

[Бризівну.

Скоро ж що він не давав би, то прийду і сам

[я та й візьму,

З ворохом прийду, скажіть, та гірше-ж для

[його і буде.«

Мовлячи теє післав їх, додавши нагальнее

[слово.

Сі ж та нерадо й пішли поуз беріг ревучого моря;

Ік мирмидонським шатрам та насадам вони

[пришагали;

Там і застали його близь намета у чорного човна

Сидячим. Їх помітивши, не радість Ахиль

[показав їм.

Сі ж побоялись оба, й короля шанувавши, оподаць

Стали: ні слова сказати, ні спитати його не

[посьміли.

Ось аж він сам зміркував се в душі та й до

[них обізвав ся:

»Зея послове і люду, здорові були, звістувалці!

Близче прийдіть; ви нічого не винні: вина —

[Агамемнон.

Він то по дівчину вас, по Бризівну, сюди присилає.
Добре. Іди ж, богородній Патрокло, та виведи дівку
Й дай їм, нехай одведуть; та обидва-ж най

[свідками будуть,
Перед богами блаженними, й перед людьми-

[мерляками,
Й перед своїм королем біснுவатим, колись як

[уняць-же
Стане потреба мене, ратувать од сромотної згуби
Військо останнє.... А вже-ж бо шаліє він, ум

[погубивши!
Сам ані бачить, не знаючи прежне згодити

[з прийдучим,
Як би йому у насадів цільма й воювали Ахейці!«

Тее сказав, та послушавсь Патрокло

[сердечного друга,
Зараз і вивів з намета прекрасно-обличню Бризівну
Й дам їм. Вони ж пошагали уняць до насадів

[ахейських.
З ними у-куші і дівчина йшла невесела. Ахиль же

Від товариства в сльозах одлучив ся, та й сів
[одинокий

Одаль, край сивого моря, і глядя у темну пучину
Й руки підносячи, гірко благав він сердешную

[матір:
»Мати! коли ж ти мене породила таким

[маловічнім,
Чейже мені та хоть славу повинен би дати

[Олімпійський
Зей, з високости грімучий; а він ні о-ціцько

[не вславив.
Ось бо мені Агамемнон, Атрієнко широко-владній,
Ганьбу вчинив: бо владає дарунком, що в мене

[і видрав.«
Тее казав плачучи; та учула велебная матір,

Що у безодні морський, у старенького батька,
[сиділа.

На-верх, неначе імла, й підоймилась із сивого моря,
Й сіла собі коло його, ільючого слюзи, близенько,
Гладила ніжно рукою, взивала, та й так говорила:

»Синку! ти плачеш? чого? що за жаль

[нападає на душу?

Все розкажи, не затаюй, хай будемо знати обоє.»

Ій же, зітхаючи тяжко, Ахиль бистроногий

[і каже:

»Знаєш; зачим же тобі, коли знаєш, еще й

говорити?

Ми напали на Теби, сьвяте Єтіонове місто,

Пожакували усе, і полон привезли до обозу.

Тут поміж себе, як слід, ахейські сини й розділили,

А на ралець Атрієвому вибрали гарну Хризівну.

Згодом і Хриз, богомільник далеко-стрілющого Феба,

Примандрував ік насадам одягнених мідью Ахейців

Бранку-дочку визволяти, багатий підносячи окуп.

Маючи посох в руках золотий і вінком Аполлона

Вкруг оповитий, оттак та усіх і благав він Ахейців,

Найпак обох Атрієвих синів, шикувальників

[війська.

Інші ж отута усі й заявили прихильність Ахейці,

Що шанувати б жерця та блискучий же й окуп

[узяти,

Лиш Агамемнона серцю отсе не було до вшодоби;

Злющий відправив жерця та ще й слово

[нагальне промовив!

Дід, розізлившись, унять і побрів. Аполлон же

[услухав

Просьби молячого діда, що богам дуже був милий;

Згубне пострілье й післав між Аргосців, та

[купами військо

Гинуло без перестанку, й літали ті богами стріли

Скрізь по широкім обозі ахейським; а нам та
[аж знахар
Добре учений, містець, об'явив Аполлонову волю.
Тут-то Атриєнка й пірвала лютість. Як-раз
[ізхопив ся
Грозячи словом, що ось-же воно і вконало ся нині.
Бранку ж на бистрім насаді роззобристокі Ахейці
В Хризу післали тепер, та владиці й приноси
[відвозять.
Але недавно до мене прийшли скликачі та й
[з намета
Бриза дочку одвели, що ахейські ж сини й
[дарували.
Ти ж, як-що й можеш сама, заступи ся за
[доброго сина,
Йди на Олимп та у Зея й благай, як колися
[що й справді
Серцю його угодила хоть словом еси, хоть і вчинком.
Часто, бувало, я чув, як у батька в хоробах
[говориш
Та й похваляєш ся тим, що од Крбоненка
[хмарочорняги
Ти, та одна з невмирак, одвернула сромотню
[пригоду
Раз, як звязати його захотіли другі Олимпійці:
Гера, було, Позидаон, а з ними й Паллада Атена.
Ти ось, богине, прийшла та й од вязал його й
[увільнила,
Гнеть на Олимп, на високий, призвавши
[сторукого в поміч,
Що Бріярієм боги, а всі люде зовуть Єгеоном.
Силою сей бо своєю та навіть од батька став
[дужчий.
Ото-ж як сів він такий, біля Кроненка, славою
[гордий,

Так, побоявшись титана, блаженні боги й не в'язали.
Нині отсе й нагадай та й підсядь, обіймивши

[коліна;

Може й прихилить ся він, та Троянцям до

[помочи стане,

До корабельних кормил же й до моря й

[придушить Ахейців,

Гублячи смертю, щоб овсі своїм королем

[наситились;

Знав би і сам Агамемнон Атрієнке широковладній

Шкоду свою, що Ахейця найлучшого так

[обезславив.«

То й одвічала Тетида, рясні проливаючи

[сльози:

»Сину мій! чом я тебе й згодувала нещасного

з-реду?

Ох, та коли-б у насад пробував ти без сльоз

[і невразний!

Але-ж коротка година твоя та й не дуже далека,

І скоросмертній еси та еще й безталаннійший

[з овсіх.

Мабуть в недобру годину тебе й породила

[в хорсмах!

Слово ж за тебе сказать я до радоблисного Зей

Піду сама на Олимп сніговерхий, то може й

[послуха.

Ти ж від-тепер у насадів, у бистропоходніх,

[просижуї,

Гнів до Ахейців ховай а від битви удержуй

[ся зовсім.

Зей, та учора еще, до безвинних пішов Етіопів,

Край Океана, в гостину, а з ним і боги всі посполу.

В день же дванадцятий він на Олімпі унять

[завітає.

Ото-ж тоді я і зайду у мідяний Зеїв будинок,

В ноги йому поклоню ся, та думаю, що й ублагаю. «
Тее сказавши, пішла, а його і оставила

[там-же

В серці ховаючим злість за хорошо-вперезану дівку,
Що силоміццю тамтой, против волі, й відвів.

Одисій же

Хризи доплавав, сотенну привозячи богові жертву.
Зараз вони, та як тільки в глибокую пристань

[вшугнули,

Звитком вітрила звили, та й у чорний насад

[поскладали,

Щоглу ж на ложе своє положили, спустивши

[на линвах

Хутко, потому й судно, та на веслах до суши

[пригнали,

Кам'яні котви вергли, почепили на увязь причали,

Стали тоді вилізати й самі на морське узбережжя.

Одаль-стрілющому Фебові вивели жертвенне стадо,

А накінець і Хризівна із бистрого вийшла насаду.

Зараз її до св'ятині повів Одисій многомислий,

В руки сердешному батькові дав, та до його

[й промовив:

»Хризе! мене ось прислав верховодець

[царям Агамемнон

Дочір віддати тобі, та й сотенную Фебові жертву

Вдіяти ось за Данайців, еднаючи ласку в владики,

Що й насилає тепер на Данайців болюче скаранье.»

Рік, та й віддав у поруче. Кохану ж дочку

[обіймивши

Радий був дід. А тимчасом і славную богові жертву

Шиком у пишно-будовного олтаря поуставляли,

Руки умили і в жмені набрали ячменю і соли.

Голосно Хриз помолив ся за них, підіймаючи руки:

»Слухай мене, срібнолукий, що наверху

[Хризи колуеш,

Килю сьвяту стережеш і моручо в Тепеді царюєш!
Ти ось і перше уже та услухав моєї молитви,
И пошань мені учинив, поразивши ахейськеє

[військо.

Ото-ж і нині мені ще й отсе уконай ти бажаньє:
Нині сромотно погибіль уже одверни від Ахейців!»

Молячись тее казав, Аполлон же молитви

[й услухав.

Після ж, оттак помолившись, ячменем носипали

[й сілью

И шиї скотам підогнувши, порізали та й осьвіжили,
Стегна сейчас одсїкли, та й нарізавши сала,

[покрили

Двічи кругом, а верх того ще й іншого мяса

[поклали.

Дід і палив на дровах, та й вино узливаючи чорне,
Скроплював. З-боку хлопята в руках пятизубці

[держали.

Стегна спаливши, як слід, та уперш печінок

[скоштувавши,

Дрібно скришили й останне, усе на ріжни

[настромили,

Важно на них упекли, та тоді й постягали готове.
Потім, отак потрудившись, бенькет заготовили

[славний.

Їли, й нічого на спільнім пиру для души не

[забрало.

Та як уже і напою і страв наситились до-схочу,
Хлопці упяць-же, вином аж до краю наповнивши

[жбани,

Кубками всіх обнесли, зачинаючи з правого боку.
Так пирували весь день, задобряючи бога

[співаньєм;

Гарну співаючи пісню, похвалну, молодці ахейські
Славили Феба, а той, та душею радіючи, слухав.

Геть аж як сонце зайшло та і сўмерки вже
[наступали,
Позасипляли вони, у причал ночувать полягавши.
Тільки-ж у-ранці, як вставши зійшла рожонерста
[Зірниця.

Вже і вертались вони до широко-обозного війська.
Гнеть їм попутнього вітра й післав Аполлон
[проміястий.

Щоглу поставили в-сторч, позавішали білі вітрила.
Зараз і вітер середне надув, та й темнюща пучина
Вельми, в поході судна, округ сволка його
[зашуміла ;

Бистро воно і побігло, рисуючи борозди в плесі.
Та як вернулись назад у широкий же обіз
[ахейський,

Зараз і чорне судно узтащили на край суходолу,
Више піску й підняли, та й колоди товсті
[підкотивши,

Порозходились вони і самі по шатрах та насадах.
Той же та гнівен сидів у насадів, у-
[скоропоходніх,

Плеканець божий, Пелїв Ахиль, богатир
[бистроногий,

Ані на раду не йшов, що для витязїв славу еднає,
Ані до битви: один, загризаючи приятне серце,
Гайно сидів він, дарма що й бажав сам і гомону
[й битви.

Та як дванадцятий раз від тогодня зійшла
[вже Зірниця,

Впяць до Олимпа тоді пувували й вічисті богове
Овсі посполу, а Зей приводив. Не забула й Тетида
Синову просьбу. Із твани морської вона

[підіймилась
Та на великее небо у-ранці й пішла до Олимпа.
Кроненка там і застала, очистого, різно від інших

Сидячим аж на найвисчім вершку на шпильястім
[Олімпі.

Сіла у його в-близу, й обіймивши ліворуч коліна,
Правою ж до підбороддя його дотикаючись ніжно,
Молячи, так до владики, до Кроненка Зея, й казала :

»Батечку Зею! одна з невмирак, як тобі

[я вгодила

Словом чи й ділом, хоть раз, то й мое уконай

[ось бажанье:

Сина мені звеличай! Вже і так скоросмертнійший

[з овсїх

Єсть він, а нині йому верховодець царям,

[Агамемнон,

Ганьбу вчинив, бо владає дарунком, що в його

[і видрав.

То звеличай же його, Олімпійський совітниче, Зею,
Та одолїньє у битвах Троянцям даруй, аж Ахейці
Сина мого ушанують і славу його ще й умножать.»

Тее рекла; але їй не одвітував Зей

[хмарогонець,

Мовчки сидів. А Тетида, як перш обіймила

[колїна,

Так і держала обнявши, та впять же в-друге

[їй запитала:

»Ото-ж до-певна мені обіщай, та й кивни

[уволивши,

Або й одмов — ти боязни не знаєш, — хай

[знати-му добре,

Скільки отсе я богиня з усїх нешанобнійша

[їй буду.»

Тяжко зітхаючи Зей хмарозборець до неї

[і каже:

»Пакосне ж діло і єсть бо! мені обуздати

[прийдесть-ся

Геру, як ся та роздрочить мене доганяючим словом.

Завше вона і без того мене при богах невмираках
Ганить, що в битвах Троянцям та я їй помагаю
[бо, каже.

Йди ж ти тепера із-відсіля геть, щоби що й
[не пізнала

Гера, а я та вже сам постараюсь, щоб тее вконав я.
Бач, я тобі й головою кивну, щоб піймила ти віри.
Се ось богам невмиракам від мене єсть дуже

[великий
Знак: ні я сам не відкличу сього, й необманне

[те слово
Та й не вконать ся не може, як що й прикивну
[головою.»

Рік, та бровами, аж синіми, чорними

[Крбоненко й такнув,
На голові ж, на владичій, безсмертній, вічисте

[волоссе
Як шевельнулось у-верх, аж Олимп величезний
[затряс ся.

Порадувавши оттак, розійшли ся. Вона

[після того
З ясного неба упяць у глибоке спустила ся море.

Зей же в будинок пішов. Та богове усі й повставали
З сідал своїх, зустрічаючи батька; ніхто не

[одваживсь
Ждати грядучого: поспіль насупротив його і
[вийшли.

Він і засів собі там на престолі. Та знала ж

[і Гера,
Достерегла бо вона, як у-перше із ним радувала

Діда морського дочка, срібнонога богиня Тетіда.
Зараз до Кроненка: Зей їдкими словами й озвалась:

»Хто се з богів та уняць-же й змовляв ся
[з тобою, хитрого?

Завсїгди мило тобі, заховавшиєсь од мене оподаль,

Суд потаємний судить, та ніколи мені ще і слова
Ти не сказав добровільно із сього, що сам загадаєш.»

Їй одвічав після того отець і людей і

[безсмертних :

»Геро! не овсі ж мої ти попадь ся увідувать речи:
Поважкі будуть для тебе, — дарма що мені ти

[й дружина.

Скоро коли подобає що-небудь учути, ніколи
Ранче од тебе ніхто ні з богів ні з людей се

[й не знає.

Но як захочу що й сам, в стороні од богів,

[порішити,

Вже ні запитуй об сім, ні цікаво й сама не

[розвідуй.»

Впять одвічала йому волоока владчиця Гера :

»Кроненку вельми жорстокий! які се ти речи

[говориш?

Я ж ні питаюсь тебе, ні сама не розвідую зовсім.
Завсігди мовчки усе ти й обдумуєш сам, що

[й захочеш.

Тільки я дуже боюсь, чи тебе не намовила нині

Діда морського дочка, срібнонога Тетида богиня.

В-ранці ж сиділа з тобою, й коліна твої обіймала.

Їй ти, як бачу, й кивнув, Ахиля звеличати

[поклявшись

Певне, та й перед насадами сила згубити Ахейців.»

Їй та упять-же одвітував Зей хмарогонець,

[і каже :

»Злиденна! завсігди уздриш, що годі й укрить

[ся від тебе.

Вдіяти ж нічого ти не удієш, моему лиш серцю

Вльще ненавистна станеш, та гірше-ж для тебе

[і буде.

Скоро ж що й єсть воно так, то мені і завгодно

[се, значить.

Ти ж онімівши сиди та мого глаголу і слухай,
Бо і боги не допоможуть тобі, скільки єсть на Олімпі
Хоть і прийшли б, як на тебе наложу незборені
[руки!]

От-щоб він рік; та зляклась волоока

[владичиця Гера;

Мовчки сиділа вона, одправляючи ласкаве серце,
Й сумно в хоробах у Зея зітхали боги Уранійці.
Тут та зачав речувати Гефест, знаменитий

[художник,

Матір сердешну свою, білолітку втішаючи Геру:

»Справді бо пагубне діло се й буде, та

[вже й нестерпенне,

Скоро що ви за вмирак оттаку підіймаєте сварку
Й межи богами вчиняєте галас такий, що з

[бенькету,

Здоброго, щезне й веселість, коли окошаєть-ся лихо.

Я ось тобі і доражую, мати, й сама ти се знаєш:

Батька сердешного, Зея, бач слухати треба, щоб

[знову

Він не озлив ся та впять не зворушив би

[нашого пиру.

То бо, як-що Олімпієць, поблискач небесний,

[захоче,

Скине й з престолів, бо, звісно, багато

[сильнійший і єсть він.

Лагідним тільки до його отсе й обізви ся ти

[словом,

Зараз тоді ласкавійший і буде на нас Олімпієць.»

Тес сказав, та схопивши ся митью, він

[кубок двудонний

Матери милій підніс, та веуваючи в руки й

[промовив:

»Витерни, мати моя! перенось, хоть і гірко,

[твій смуток,

Хай я, сердешна, отут і не бачу твоєї зневаги.
Бити-ме; я ж та не годен і буду тобі, хоть

[досадно,

Поміч подать: небезпечна бо річ на Олімпського
[стати.

Він, та уже і давнійш, як тебе ратувать я

[поквапивсь,

За-ногу ймивши мене та з порога небесного

[й шпурив.

Коміть всю днину я падав, та враз із заходьчим

[сонцем

В Лемносі впав; не богато й души щось остало.

[ся в мині.

Там недошибка мене й підіймили прихильно

[Синтяне.«

Рік, та всьміхнулась на те білораменна

[Гера богиня,

Й кубок від сина свого, усьміхаючись, до рук

[узяла.

Він же і інших богів, та від правого боку зачавши,

Всіх частував, зачерпаючи нектар солодкий із

[жбана.

То й підняли невгамований регіт блаженні богове,

Видя, як жваво кульгавий Гефест увихавсь по

[кімнаті.

Так та всю днину вони й пирували, аж

[дó-захід сонця,

Гойно: нічого на спільнім пиру для души не

[забрало,

Ані прекрасної гуслі, щó й була у руках Аполлона,

Ані-же муз, щó співали на-очередь голосом гарним.

Але як тільки зайшло промініюче сонічне

[сьвітло,

Всі й розійшлись на спочинок, усякий до

[власного дому,

Де пресловутий обвіз кульгавий Гефест і
[поставив,
Хитростью свого містецтва, для кожного инший
[будинок.
Зей же на ложе своє пошав, Олімпійський
[поблискач,
Де і звичайно він спав, як солодка чепилась
[дрімота;
Там опочив він, а побіч і золотосідальна Гера.

СТАНОВИЩЕ РУСІ

супротив Польщі і Московщини.

Сумна подія, яка з початком сего року винувалась було на овиді славянського мира, іменно ворохобня в краю польським, і котора зо всіми страшищами — тою неминучою обстановкою кривавої борби — так завзято продовжала ся, приближається нині вже ік своєму кінцеві, не менше неуспішному, як через цілий століток, се-б то від 1761. року, коли на престолі польським засів було король Станислав Понятовський, кінчили ся звичайно всі конфедерації, інсуреції та революції лядської акційної партії, котора й складається тільки з поступової части лядського народу; не менше неуспішному, як отсе в старій скрізь позапрестоленій половині світа по нинішній день звичайно кінчать ся свободні рухи не то щб партій, а то навіть одностайні рухи народів, скоро лиш ті рухи не входять в розчот взаімної гсударської політики. Небавом і отся подія перестане бути предметом дненої поговорки, а стане-сь власністю історичної памяти; но дія людська не зупиняється: вона поплине дальше своїм бистрим потоком. Дай же, Боже, щоби ті народи, которі в теперішній лядсько-московській борбі проливом богатирської крови або хоч закрівавленнем племінного чувства страдали, а від ко-

горих єдино розвязка сего славянського питання залежати-ме, — дай, Боже, кажемо, щоби славянські народи із сего найновішого факта піймили науку народньої справедливости, якій вони в своїх симпатіях і ділах доконче слідувати повинні, коли добро всеї Славянщини без чужої помочи і без повторення прикрих історичних опитів розвинути ся має. Особенно жичимо сеї науки Ляхам, іменно же поступовій, відзисканнем народно-политичної независимости займаючій ся партії, котора й досі треваючи в гріхах своєї бувальщини, через незглядненне історичної науки не тільки собі, но й всему народові своєму великої біди набавляє. Для узискання сеї науки представляє теперішня лядсько-московська борба дуже наручню тему; тому і буде предметом сих строк: поясненне сего питання із малоруського становища, до чого вже давнійше браття Славяне Русинів завзивали.

[I.]

Відколи завязала ся борба Ляхів з Москалями, було отсе предметом неперестанніх толків, по чій стороні правда? Занималась розвязкою сього питання западня німецько-волоська Європа, занимались нею й прочі Славяне, і виходив за-всїгди майже однакий одвіт: Ляхи бажать свободи, Москалі душать Ляхів, отже правда по стороні лядській. І в самім ділі публична опинія народів європейських і народів западно- і южно-славянських, отже публична опинія європейської більшости, зачала вступатись за Ляхами супротив московської перемоги. Європейські держави спромогли ся навіть на дипломатичню інтервенцію в користь Польци, з котрої і вийшло те, що три держави, не вмючи прийти до такої згоди, якої

доконче потреба, щоби свої вимоги в користь Польщі у московського правительства силою перти, примушені будуть уступитись з поля дипломатичної акції, а оставивши Росії легким коштом побіду моральну, замість допомогти справі людській, ще їй завадили, бо Ляхи, сподіваючись завше на європейську поміч, ослабили себе неперестанними жертвами до крайности. Нині після третього одвіта московського кабинета политичня ситуація така: Австрія зарікаєть-ся навіть самої гадки про оружню інтервенцію, яку їй підсували; Наполеон бачить, що нема йому в Європі досить сильного союзника, про-те ледве щоби сам схотів за Польщу підіймати московську війну; Англія нарешті, котора в тій справі не видить свого інтересу, рада з клопотів свого небезпечного сусіда і готова кожної хвилі умити руки від усього.

Но відложім тимчасом на бік поясненне причин тих, з яких вступаєть-ся за Ляхами публичня опинія не-славянської Європи, і тих, з яких іменно обзивають ся за ними народи славянські. Нам треба перше всего пояснити, поза-кілько сей вирок, що в теперішньому людсько-московському спорі правда по стороні Ляхів, єсть справедливий. Придививши ся до него ближче, не можемо ніяким побитом безусловно йому притакнути, а тоді вже зовсім ні, як-би показалося, що публичня європейська опинія представляла собі в сьому питанню лиш одних Ляхів яко народ бажаючий для себе волі, і лиш одних Москалів яко народ, чи яко правительство, которе душить волю одних тільки Ляхів.

Як-би се так, що тут заходила б справа межі двома народами славянськими, людським і московським, в которих перший бажає свободи, а другий

свободу дратує, тоді й не трудно б рішити, по чийій стороні правда. Видить ся нам, що тоді не найшлось би народу в Славянщині, котрий не вступивсь би за обидженого слабого брата; тоді й розвязка сего питання могла би легко наступити, бо й сіверний великан, котрий супротив чужих западніх онікунів Польщи грозно скалить зуби, мусів би доконче перед ворошньою гадкою славянського гурту уступити. Но діло не те. Лядсько-московський спір не єсть справа двох народів, страждущого і гноблящого; єсть-то спір двох ігефонів славянських над третім братнім народом. Один з тих ігефонів, силою дужчий, переміг було давно ігефона слабого, володівшого над людом третім, і панує однаким побитом над знівеченим ігефоном і над його ілотом. Знівеченому ігефонуvi надоїла вже ілотська доля; він рветь-ся за волею так само, як колись-то від його рвав ся неволений через него народ руський. Отсе єсть гранична точка, до котрої сягають іще симпатії славянських народів для знівеченого ігефона, а навіть симпатії колишнього його невольника. Но Ляхи переступають сю граничну точку; борючи ся за свою волю, обявляють вони, що для них нічого не значить воля без пановання, і що границі їх панства сягати мусять по-за край того люду, котрий колись-то всіми силами зо своїми панами боров ся, а з котрим вони до нинішнього дня не хотять помиритись.

Се коротка, но вірна характеристика лядсько-московського спору: єсть він зовсім ігефонської натури. Коли кому видить ся, що тут за надто увеличенно представлене стремленне Польщи за верховодством, то ми тимчасом всажемо тільки на відозву лядського верховного уряду в дня

30. липня бего року. Говорить ся там проміж инше так: Хочемо Польщи в границях з року 1772.; Польщу без Литви і Русі навіть подумати годі; нема і не може бути ніякої Польщи без отсих польських провінцій! — Міг було ворохобний уряд признати ся явно, що Польща не може бути самостайнім панством, що вона тільки в союзі з другими славянськими людьми, як рівна з рівними, гараздувати могла би; міг отже ворохобний уряд лядський виповісти гадку федераційного союзу славянських людей під яким небудь иншим іменем, ніж Польща, которе, не знаю як у других Славян, не у Литви й Русі нині ще зовсім ніякої віри не має. Но зачим же той уряд, замість гадки о якій небудь федерації самостайніх людей, приводить на ум старосьвітську Польщу, котора Литву й Русь польськими провінціями, а не краями самостайніх людей уважала? З нагадкою шляхетської республіки стає разом на умі цілий ряд страшищ із непомерклої ще бувальщини, з которою теперішне, всему світу відоме, нетолерантне поступованне Ляхів супротив народности руської дивну становить гармонію. І має жа така Польща бути приманкою для руського народу, щоби він покинув свій дотеперішній союз державній, до которого він колись-то своїми змогами причинив ся, коли він в тій новій Польщі ані більшого щастя, як тепер, ані навіть поруки до такого розвою, як в теперішнім союзі державнім, для себе не бачить? Но про те ще поговоримо пізнійше.

Переконавши ся загально о тім, що межі побудвами теперішнього лядського руху найголовнішою єсть охота до пановання над людом литовським (білоруським) і руським, вже не мо-

жемо, ба навіть ніхто із безсторонніх Славян не може безусловно виповісти своєї симпатії в користь теперішньої лядської борби. Придививши ся до тих органів, которими виражається ворошня гадка поєдиноких людей славянських, в самім ділі нігде безумовного признання правди Ляхам не добачаємо. Южно-славянські, особливо же западно-славянські дневники оказували вправді Ляхам найживіші симпатії, котору-то живість пізнати можна із не конче великої розбірчивости сих вістей, якими, по словам одного англійського кореспондента, Ляхи весь політичний горизонт Європи омрачили; но вони огранічали завсїгди свої симпатії там, де ходило Ляхам о старшование над Литвою і Русю. Требовала того сама конвенція, коли вже Ляхів брали в опіку против ігефонії московської, щоби й других людей, против їх волі, ігефонії лядській не предавали. Як-що може вони з меншою живостю заступали Русинів против Ляхів, ніж сих против Москалів, то походить відси, що вони теперішній спір славянський яко справу двох славянських людей против третього ігефона уважали. Се однакже єсть не конче справедливо, бо той спір єсть спором двох ігефонів, в которім головне питання становить третій народ. Цілу річ можна б далеко справедливіше осудити, дивлячись на неї із становища сего третього народу, із становища руського. Дивлячись на неї із того становища, могли було славянські органи багато дечого більше в обороні руського народу сказати; але-ж ніяк було їм стати на те становище, тим більше, що руський народ в теперішньому славянському спорі чинно виступити не міг, а самі Славяне, як такі признають ся, ще не гаразд багато про наш народ

і його снаги знають. Се єсть однакже факт, що журналістика славянська з гадками, які висказали знакомиті заступники людей славянських, в розлад не прийшла. Говорили сі заступники з холоднішою кровю о лядсько-московському спорі, ддятого жаловали всі, що є такі причини, по котрим сего спору не минути. Врешті вони не відказували Ляхам своїх симпатій, тільки вміли їх завсїгди ограничити, і так: Палацький сказав, що він не бачить спасення Славянщини в якій-небудь ігемонії; отже не бачить його в московському царі, іно в Славянщині самій, то єсть в розвою її способностей; но він не може також бачити його в Польщі, котора, встаючи за волю, стремить і до пановання в Києві. Рігер бачить головну перешкоду для удачі теперішнього лядського руху в тім, що Ляхи в обем лядсько-московського питання втягають також 15-миліонний народ руський; він каже навіть, що се лядсько-московське питанне инакше розвязане не буде, як тільки, коли народ мало-руський по сему ділу свою гадку заявить; він узнає ту околичность, що сему народові своєї гадки тепер заявити годі, і висказує отсе желанне, щоби московський цар сам розвязав се питанне на користь народа (мало-) руського.

Ткалац уважає теперішнє повстанне в Польщі великим нещастем для Славянщини, іменно тому, що Польща о своїх силах тее питанне рішити не зможе, хіба-б тільки з помочю Європи, которій однакже, як знаємо, ніколи так о відбудованне Польщі, як більше о ослабленне Росії ходило. Польща з Москвою уговорюватись не схоче, бо вона їй не вірить; отже було б задачею Славян, стати розсудцями в тім спорі і су-

дити по правді: Ляхам, щб лядське, Москві, щб московське. По лядською власністю не можна признати ані Литви, ані країв Русі, хоч вони колись до польської республіки належали і хоч-би шляхта була там скрізь польскою. З другої сторони не прийде знову й Москва при своїм дотеперішнім поступованню так само ніколи до ціли, як і Польща з своїми забаганнями.

З гадкою сих трійох славянських авторитетів сеголашають ся й прочі в сїм спорі не замотані славянські народи.

По крайній мірі органи славянської опинії, розбираючи се питання, ограничали також свою симпатію для Ляхів, коли прийшло ся виректи суд о старшоваанню Ляхів над руським народом, і тільки свою опозицію против московського правительства різче заявляли. Не було ж ані Ляхам ані Москалям таке заявленне славянської гадки дуже по-нутру. Лядська журналістика мовчала на таку мову своєї славянської ровесниці і виявляла свій гнів тільки насупротив висказаної гадки помянутих трійох знакомитостей, а публицисти московські на-відворот сердилися на славянські журнали, но супротив тих славянських авторитетів заховували дуже шановне мовчанне. Єсть-то найліпший доказ, що так Ляхи, як і Москалі побачили, що їх ігемонські стремлення не стрічають ся з признаннем Славян.

[II.]

Тепер же придивім ся, як думає о сїм лядсько-московським спорі той народ, которому старшоваанне тих двох ігемонів найбільше в аньки даєть ся, т. е., як думає в сїй справі народ мадеруський.

Славянська народопись так само, як і історія Славян не переступила йще преділів науки, щоби стати ся власністю великого гурту, так само, як котра небудь вітва людського знання; про-те й не диво, що народ руський, которий по числу душ і по обему заселеного ним краю займає з-черги друге місце в семі славянській, буде може не одному Славянинові менше відомий, як Німцеві котре небудь із мікроскопічних панств свого бунда. Не диво й тому, бо сей народ, утративши з-давна свою політичну незалежність, будучи і в народньому згляді від побратимчих народів заналащений, фігурує тільки на мапі московської імперії, або на реставраційнім плані лядської республіки яко їх часть інтегральну. А все-таки єсть-то собі народ, маючий свою цін-тоту, чисто славянську, вдачу, заповняючий своєю, не аби-якою; дією великий пробіл в історії Славянщини і обіймаючий в собі веі вимінки до самостайнього існування між народами. Будучи розділений межі дві держави, потяглись і його політичні інтереси в дві противні сторони, що однакже при теперішнім смутнім його положенню зовсім йому не вадить, а навіть противно, дій-ствуючи один на одного, до тим певнішого під-ратування із сього сумного положення причинити ся мусить. Нещастним побитом довелось було так, що сей народ позбавлений був не тільки своїх історичних, але й природних прав. Недавнім часом відзискала часть народу, підчинена австрійському панству, своє природне право, а неминучим на-слідком сього буде відзисканне сього-ж права і тою частю народу, котора остаєть-ся при імперії московській. Таким самим путем, сподівати ся, паде і відзисканне історичних прав народу, котори

з нинішнім днем ані в Австрії навіть не признані, бо Галичина ще не вважається нині руським краєм, ревіндикованим Австрією з титулу угорської корони, котрої владілці з волі народу колись-то в тім краю панували, но, судячи по лютовій уставі, вважається вона скорійше так само провінцією лядської республіки, як і воєводства краківське й сандомирське, котрих частини, на укїр політичньому подїлові за часів Польщі, з тогдишнім воєводством руським тепер одну провінцію з одним спільним соймом складають.

Так само плісніють десь в московських архівах ті уговори, котрими вольна гетьманська Україна, вибивши ся з-під кормиги лядської, добровольно й не безусловно перейшла в состав московського царства, а українська автономія єсть нині *tabula rasa* в тій нормі правління, під котрою наш народ стогає. Значня часть історії руського народу єсть уже в найновіших часах пояснена працями таких своїй народности вірних і в народі високо поважаних знакомитостей, як приміром наш Костомаров; небавом ніхто з образованих людей руського народу не зможе себе ізвиняти незнаннем рідної історії; довідається о ній і вся Славянщина, а тоді руський народ сміліше заговорить в своїй справі, бо й він буде мати право до симпатій славянських людів, по крайній мірі таке саме, якого поживають в такій мірі Поляки. Поки-що заключається діяльність руського народу в границях скромніших.

Хіснувати зо всіх способностей, які народові подає його теперішнє положення політичне, в цілі дальшого народно-політичного розвою, працювати неутомимо над просвітою цілого гурту

народнього, щоби відзискати опять з самого народнього кореня ту силу, котра через відступленне його висчої верстви затеряла ся, то єсть сама переднійша й головна задача тих людей, которі сей народ і його діяльність репрезентують, а той обовязок вкладає на них загальнолюдський поступ і людська осьвіта, которими вони гурт свого народу випередили. Найменше ж може бути задачею сих заступників народніх, думати вже нині о відбудованню якої политичної особности, або навіть, слідуючи за приміром лядської акційної партії, брати ся сбируч за таке діло, не знаючи, що на те скаже народ, або й знаючи, що народ тому противен. Виконати совістно задачу теперішности, а не братись до діл назначених до сповнення часам будущим, то єсть головне правило, которе поступова часть руського народу ніколи з очей не спускає. Сего жадає від неї свідомость реального патріотизму, которий один зберегає народи від таких нещасливих подій, які від цілого майже століття навіщають народ польський, а приспоряє народам щасливішу долю.

На яким же праві опирають Ляхи й Москалі свої претензії до руського народа? Обое опирають їх на двояким праві, природнім і історичнім. Тут треба перше придивитись, чи так одно, як і друге з тих двояких прав може мати однаку важность в спорах народів, а потому розібрати, по-за кілька претензії Ляхів і Москалів до руського народу суть правні або безправні.

В загально-людській житні багато дечого діється не по правді, отже й не диво, що й поняття права буває дуже релятивне, стосуючи ся до менше або більше загального погляду людського. Маючи те на увазі, здасть-ся з-разу до-

сильно трудно, винайти норму, ведля которой народам в спорах народів з народами або державами вирок давати належить. Но потягнувши границу межі інтересами держав а інтересами народів, усувається ся трудность, і сама логика тоді говорить, що право державне тою нормою бути не може. Так народ, як і держава есть товариським организмом, з тою тільки різницею, що один организм есть твора природня, а другий штучня. Отже в стосунках між державами есть правом людська установа, котора не конче йще обіймає в собі засаду справедливости, ісключну засаду загально-людського права; така установа одміняється звичайно з однією часів і людей, і вже по тій причині не може бути в ділах загально-людських за норму принята. Так складається загальне право европейське і з засад загально-людського права і з права сильнішого. Но послідня засада в стосунках народів з народами не може бути правом, так само, як і в загально-людським праві вона есть безправем.

Природне людське товариство, яке розуміємо під словом народ, есть не що инше, як тільки моральна особа. Як для поединчої людини (особи фізичної), так і для цілого люду (особи моральної) може тільки право загально-людське бути справдешнім правом, отже лиш ведля сего, а не ведля якоїсь самовольної установи, которою нібито руководять ся в світі дипломатичнім, хоч рідко їй підчиняють ся, належить давати вирок в справах народів з иншими народами, або народів з державами, коли такой вирок має бути справедливий. Обычайна засада повинна бути святощами для публичної оцінки; та засада надає народам силу моральну супротиви держав, між-

тим як держави руководять ся супротив народів силою фізичною, отже й насиллем.

Кожний народ має новне право, зберегати своє сутте і розпоряджати своєю судбною в границях йому прислужаючих, отже й право, вступати по добрій волі в союзи з другими народами, т. е. вступати в состави державні. Се право народне можна признати правом природнім, котрим насилле виключається. Історичне право народам властиво не прислужає, хіба лише о стілько, до-за кілька воно опирається на сім праві природнім і своєю повагою його освящає.

Історичне право єсть властиво правом того штучного товариського організма, которе розуміємо під словом держава; про-те його тут дальше розбирати не будемо.

Тенер розберім, чи правні суть претензії народу лядського й московського на народ руський.

Що Ляхи й Русини єуть народами самостайніми, те не може бути ніяким питанням. Ведля тенденційних аргументацій лядських становлять вправді Русини з Мазурами один народ, іменно народ польський, но то єсть тільки маневра, котрою вони своїм несправедливим претензіям хотять надати позір якогось права. Було би то право, яке прислужає народам против сепаратистів свого таки народу. Сепаратизм народній цює той природній організм людського товариства, яким єсть кождий народ, а се тому, що кождому народові прислужає право зберегати своє сутте, отже й зберегати від сепаратичного розслаблення. Но таким позором не збаламутять Ляхи Славянщину. Ще може довелось би їм збаламутити Французів, слухаючих промовки Дюкинського в паризькій колегії, та ба! і там уже зачинають слухати

не одних тільки Ляхів; Французи читають нині письма нашого Костомарова, переведені на французьку мову.

Отже Ляхи яко народ не мають до Русинів, яко до народу, так само, як і вони, собі самостайнього, ніякого природнього права. Їх претензії єсть чиста напасть, бо право історичне, по-за кільки його в справах між народами уважати можна, єсть те-ж по стороні Русі, іменно: Русь за польского пановання як і за найдавнійших часів була все самостайнім народом: ніколи відщепенцем народу лядського в згляді народньому. О історичньому праві Польщи яко держави не може бути й гадки, бо Польща яко держава вже нині не существує на сьвітї, а з кончиною особи, все одно, чи фізичної, чи моральної, перестає й право, привязане до самої особи. Врешті ті народи, що колись польську державу составляли, мали би право внять її, по добрій волї, скласти, а все-ж таки була би то вже нова особа. Но скоро тим народам до сього діла не стає спільної волї, то нехай старають ся Поляки, коли можуть, нову польську державу сами скласти.

Новій державі прислужала би тоді супротив других держав претензія, про другі народи колишньої Польщи упоминати ся, но супротив реклямованого, мимо його волї, народу не було б те ніяким правом, бо нова держава повстала без його уділу. Чи другі держави скотіли би признати своїй новій ровесниці історичне право на таку рекляму, то питання инше. На всякий злучай була б то вже справа між державами, а ті, як сказано, керують ся так званим правом державнім, которе й єсть тільки установою або звичаєм, бо в йому задержало ся ще середовічне jus

fortioris. Ся установа підпадала нераз одмінам по причинам конечности або самовольної угоди пересправляючих, а нині вже бувають і відміни по причині загального погляду; нині кандидати престольні, которим підносять корону, роблять прийатте тої-же зависиме від желання всего народу, отже уважають право насилля недостаточною основою для легитимности.

Із усього видко, що Польща ані яко народ, ані яко держава против волі руського народу правних претензий до него мати не може. — Заходить вправді ще один позір правної, ведля думки Поляків, претензії, т. е. що на руській землі між руським народом живе значня часть людей лядської народности. Що такі люде на Русі живуть, то есть факт; но відки взялись вони, як не з помочю несправедливих інституцій, которих по свідоцтву історії руський народ ніколи не одобряв, і против которих цілими віками з Польщею боров ся. По тій засаді, говорить знакомитий Чех Рігер, не мав було вже народ чеський при кінці минувшого століття ніякого права до существовання яко народно-политичня особность, бо через подібні інституції наробило ся тільки перевертнів, що станув майже другий народ серед чеського люду; а преці-ж се не так, і нині не знайдесть-ся нікого, хто не признав би Чехам повне право в їх борбі против Німецтва за свою народно-политичню самостайность. — Ляхів, чи там зляшених Русинів, що на Русі живуть, кільки їх не було б, хоч їх і не конче багато, не можна те-ж уважати супротив руського народу яко народ, тільки яко единиці народні, которим яко единицам прислужае загально-людське право, навіть серед землі чужого люду, аберегати, коли хотять,

свою народність, однакже ніхто на світі не признає їм права до народно-политичного верховодства в тій землі, де вони ледве дванадцяті частину чинять. Жидів живе на Русі майже саме стільки, і то не з пізнішої пори, но з тої самої, як і Ляхи, взялись вони тут, а все-ж таки кождому дипломатові не прийшло на гадку, піднести питання, чи не далось би з Русі зробити другу Палестину. Тому думаємо, що ігемоничня засада Ляхів зглядом Русі не тільки в опинії народів, але й в опинії дипломатів, коли прийшлося би, не мати-ме ніякої піддержки.

[III.]

Якого-ж значення в претензії Москалів до Русі? Одна часть поступової веретви московського народу, іменно так звані славянофіли, опираючи ся на результатах початкової науки в області славянської історії і етнографії, підносять претензію народню. Результати тої початкової науки, которі яко початкові, отже не повні, і від новітніх вислідовань, яко доконалих, різняться ся, отже й не конче повинні бути уважані, — в такі: Русю називається-ся цілий обшар землі, над котрою колись Рюриковичі панували, а Славян, живущих на тій землі, називають Руськими і уважають їх одним народом. Що послідня гадка єсть тільки гіпотеза, показується із тої-ж самої початкової науки, котора виділа потребу, тих руських Славян ще добитійше назвати, та й тому охрестила одних Велико-Русами, других Мало-Русами, а третіх Біло-Русами. Очевидно було єсть потребу не щось інше, як те, що на деяких частинах із тих Славян замічали ся плястичні признаки якоїсь народної особенности. Славянофіли

московські зачали над уживати сих початкових результатів історично-етнографічної науки; учепивши ся слів Русь, Рус, руський, перестали вони зовсім уважати на фактичній стан діла, ведля которого важность слів велико-, мало-, біло- означає різницю Русчини, в такій самій мірі, якою, додавши до слова Славянин потрібне число прилагательних, означалась би різниця народностей славянських. Ведля теорії московських славянофілів можна би, опираючись на історії, землю славянських племен, сербського і моравського, назвати одним словом Моравия, з додатком слів мало- і велико-, як ведля Шафарика в старину і було, а з того одного слова виворозжити одну народность, іменно моравську. Пропав тоді сербський люд і його народня самостайность! Сю теорію славянофілів московських можна би назвати теорією о пропащости права народнього. Политичне право, кажуть, робить ся пропаще через революцію; а до пропащости народнього права мабуть і тільки не треба: довольно маленької переміни в етнографічній номенклатурі!

Чи московська теорія о пропащости народнього права (лучше вона сама пропала б!) буде мати цілий московський люд за собою, чи тільки якусь часть його поступової верстви, т. е. либералів з города Москви, которих органом єсть Аксаков і його журнал »День«, — то все одно; Мосвалі, яко народ, не мають про-те того природнього права до Русі, щó до Архангельської або якої небудь иншої губернії, де живе народ московський. Сі »либерали з Москви« єсть то властиво московські центри, которі, хотя в иншому згляді против абсолютничнього уряду московського

опозицію чинять, все-ж таки з тим урядом за руки держать ся, коли йде о засаду омоскалення Русі. Не велика, бачу, моральна вартість таких либералів; шкода тільки їх чванення, що ніби вони єсть славянофили par excellence не то-що в Московщині, але таки геть на всю Россію. Хай лучше призвуть себе централізаторами Славянщини, та тоді почваняють ся справедливо: що отсе нема нам рівних на всьому сьвіту, нехай і віденьскі центри сховають ся!

Все-ж таки на славу московському народові признати треба, що не вся його поступова верства вдала ся на тих либералів з Москви. Іменно либерали з Петербурга, котрих либерали з Москви западниками називають, а которі звістні більше під іменем молодой Россії, що видала з про-між себе Іскандера і Бакунина, — не признають ся ані трохи до централистичних тенденцій своїх колежан з Москви, так дивно схожих з тенденціями теперішнього московського правительства. Ідучи за проводом помянутих двоїх знакомитостей московської еміграції, занадто хорошо думаючих о природній самособній силі московського народу, ніж мали б видіти для него потребу ігемонських засад, як н. пр. Ляхи для себе її видять, не споддять ся Молода Россія ніколи на стільки, щоб одобряти несправедливі тенденції теперішнього московського уряду, або ще їх вспирати, як роблять либерали з Москви, на шкоду руської народности, котору московський уряд не тільки всїляким способом душить, ба навіть зовсім не признає. Вона готова бути справедливою для нашого руського люду, а скеро тільки більша часть, чи там гурт московського люду під її впливом просьвітить ся, то єсть спо-

дівати ся, що й сей гурт ступить те-ж на дорогу практичну і справедливу, а не гоняти меть-ся за ігемонським ідеалом московських славянофілів а Іа Аксаков. По тій причині, що між московським людом єсть уже нині велика партія лібералів, маючих симпатію для нашого люду руського, можна би сказати, що Москалі у тому згляді висче стоять від Ляхів, которих ціла поступова верства, т. є. так партія аристократичня як і демократичня, для Русинів на лихих словах щодра, на добрих скупісенька. О ділах нічого й казати. Судячи по фактам з теперішнього часу, которі сами, не узглядняючи навіть бувальщину, на повний доказ о правдивости нашої про Ляхів думки вистарчають, можна би навіть заключити, що поступова верства лядського народу ще цілих столітій потребує, щоби затерти в собі сліди єзуїтського виховання.

Ніхто з Москалів не оспорував досі учену статтю нашого Костомарова, в котрій той-же доказує сутте двох руських народностей, т. є. руської і московської. Костомарова уважаємо ми яко заступника народнього; таким уважають його всі просвіщені Русини, которим в царстві московським до-тепер свою гадку прилюдно заявляти годі. Не можна допустити, щоби Москалі о тім значенню такого авторитета, як Костомарів, отже і о доносности його заявленої думки нічого не знали; а все-ж таки не поваживсь із сьвічних Москалів ніхто против неї відпором стати. Тільки люде, которі за гроші або за чини не тільки людам, но може й дияволу служити готові, не повстидались одважити ся, щоб подати свої услуги централизаторській системі московського уряду, на саме безглузде заперечуванне

руської самостайности народньої. Так на примір централізаторська система, між котрої факторами не послідне місце займає православна московська ієрархія, рішила ся видавати журнал, призначений оголошати періодичні памфлети против руської народности, писані людьми загадкової вдачі, которі, взиваючи себе »Малоросами«, не соромлять ся обкидати бєлотом найхвалебнїйші снаги самої лучшої частини свого люду, по тїй тїльки причинї, що побудкою тих снаг єсть самовїжа народньої руської самостайности. Таких наймитів централізаторської системи не можна все таки уважати на стїльки чесними людьми, а їх поганому ділу припускати на стїльки важности, щоби цілому московському народові навязати замір народнього братоубийства, або запереченне народніх прав руському людові.

Декому видїлось би може, що московський народ має до руського народу право історичне, по тїй причинї, що в старину не говорило ся о двох, тїльки об однім руським народі, которий і оставав ся під панованнем князїв Рюриковичїв, в народу Варяго-Русїв, від чого і пішла назва опанованої ними землі. Но те єсть тїльки позір історичнього права, бо позитивно історія не говорить о тїм, будьто в старину той один народ руський складав ся з однолитого люду; противно єсть навіть причини, ведля котрих з віроятністю твердити можна, що на землі руській жило тоді більше навіть як нинї людїв славянських, которим, ведля нинїшнього поняття о самостайній народности, ніхто тої-же відмовити не смїв би, і що сплиненне тих людїв в двї головні а третю меншу, білоруську, народности вже після десятиго столїття наступило. Не ранше, як тоді, спли-

нули ся і племена Вятичів і Радимичів, о котрих говорить Нестор, що вони прийшли від Ляхів, з тими иншими людьми, котрі составили народність московську; тому і не диво, що язик московський у фонологичньому згляді більше на лядський похожий, чим мова руська. Но допустім навіть такий факт, що народ руський відщепивсь би було пізнійше від скоммасованої вже загально-руської народности, то все-ж таки, коли він нині становить вже самостайню народність, ніякий позір історичного права не може знівечити його прав природніх.

Історичне право Москалів яко держави, т. е. Росії, до народу руського єсть річ инша, і воно прислужає їй совершенно. Знаємо з історії, що народ руський, після вікової борби увільнивши ся одною частю від польської республіки, вступив по добрій волі в державній союз з панством московським. Щоб одна часть народу зробила, те зробила б було певно й друга, бо знаємо, що під Польщею вся Русь страдала і за свої права боролася, тільки що не кожда часть руської землі була в рівно користній обстановці для свого увільнення. А навіть допустім ту околичність, що решта руської землі зостала дальше при Польщі, тому-що до свого увільнення всіх сил, або й жадних не ужила, то через те все йще не можна одмовити Росії права й до тих частей руської землі, котрі вона відтак силоміцю від Польщі забрала; бо як-би се правда, що вони дійсне для свого увільнення своїх сил не уживали, отже, не беручи ніякого уділу в добровольнім соединенню увільнившої себе части землі з державою московською, виділось би кому, недостаток доброї волі до такого союзу достаточо заявили, то ся часть

народу, котора ранше себе увільнила і в союз той вступила, мала би, ведля нашої теорії о природнім праві, совершенно право, сю часть людей, которі в ділі загально-спасенім для всего народу нечинними оказали ся, уважати яко сепаратистів, розрушаючих организм народній, бо, сказано, кождий народ має право, зберегати своє сутте, чи небезпеченство грозить йому із-нутра, чи з-верхи. А що таке небезпеченство, т. е. винародовленне одної части а ослабленне всего люду — грозило, се не може бути ніяким питаннем. Ще нині бачимо в руських, від Польци забраних краях незагоєні сліди того гаразду, від которого Русь одбивалась, а Україна таки ранше відбилась. Проте мала Росія вже з титулу пановання над частю руського народу, власними силами себе увільнившого і добровольно їй піддавшого ся, достаточне право, і за рештою народу, котора або через недбалство, або некористне положенне своїх країв увільнитись не встигла, від Польци ушімнути ся і тим легальность свого забору оправдати. Но знаємо аж надто з історії, що факт, которий ми, щоб доказати право московського пановання над забраними краями Русі, іменно недбалость їх для свого увільнення від Польци, вже й допускали, ніяк не показуєть-ся; противно, есть отсе факт історичній, що сегобічні землі: Київська Україна, Поділле, Волинь — до того увільнення найбільше причинили ся і тільки через Росію саму, по заключенню Андрусівського мира, при Польци оставлені були.

Історичне право Росії до Русі датуєть-ся від часу добровольної піддачі увільнившого себе люду руського. В тім часі мало навіть те право за собою моральну сторону справедливости. Чи в пі-

звійших часах ся моральна сторона в історичньому праві Росії яко держави, чи може в природньому праві Русі яко народу, чи наконець в обох правах і яким побитом ослабіла, се розбирати була б дуже невдячна праця, в котрій тільки застосованне теорії о пропащости права своєю елястичность *ad non plus ultra* доказувати способность мало б. То єсть однакже факт, що руський народ, остаючи під панованнем московським частю через одно, частю через два століття, своєї волі до освободження від того пановання не тільки так неперестанно й так великанським побитом, як те супротив Польщі діяло єя, але навіть жадними одностайніми, загальну волю народню доказуючими попитками до сьогодні не заявляв. З того можна би зо всею імовірность вносити, що він московському панованню історичнього права не відмовляє, а зваживши його агресивне виступованне против Поляків, которі в найновіших часах своєю ворохобню й на руські землі розширити хотіли, можна не тільки з імовірность, але навіть з певность утверджати, що він теперішнього пановання Москви на панованне Польщі промінати не хоче. Тим, которі може поступовій верстві руського люду раїти хотіли б, щоб вона держалась не темного люду свого а вірила б створще поступовій партії иншого люду, которий нині готовий до благородного діла, яким єсть освободженне людів, скажемо в одвіт, що поступова верства руського люду скорійше готова виждати skutків освіти свого народу, ніж нині від него відщеплятись, а зробивши себе зависимою від чужої, тому-ж людові без його самовіжи придбати долю, якої він тепер не бажає, а може й потому не бажати-ме. О скромній, але важній за-

дачі руської інтелігенції зробили ми вже висче деякі уваги.

[IV.]

Оцінивши, ведля нашої думки о народнім і державнім праві, рожай справедливости лядських і московських претензий до народу руського, повинні ми і до взаїмних лядсько-московських стосунків сю саму теорию примірити, коли хочемо бути справедливі.

Із того примірення показується: що Ляхам, яко народіві не по добрій волі піддавшому себе під панованне московське, но по знівеченню лядської держави на-силу покороному, прислужає в повній мірі право до условного або й безусловного увільнення від своїх опанователів; иншими словами сказавши: Ляхам прислужає право до освободження Польщи в її границях природніх. З другої сторони не можемо признати Польщі, яко державі складовій, ніякого права до конечного відбудовання себе в давних границях, по-просту з тої причини, що така Польща нині не существуете. Чи органічній недуг, чи насильне убийство, чи може обое разом було причиною її смерти, то все одно; досить того, що организм державній давної Польщи перестав бути организмом, а коли организм мертвий, то мертво і його право до жизни.

Зачим воскрешати вам трупа? Римська імперія, звісно кождому так добре, неначе-б то ще нині есть вона в живих, які краї і які народи в своїм организмі поміщала; а чи встиг зреставрувати її навіть такий титан, як Наполеон I.? Квдавер римської держави розложив ся на свої первістки, а кождий первісток есть нині організ-

мом: живе і розвиваєть-ся, більше і дужчає! Безпосередні потомки могучих Римлян, Італіяне, починають аж нині, вже добре пізно по совершеннім упадку римської держави, шикувати нову європейську потугу, між-тим як Іспанія в середніх віках, а Франція при кінцю минушого століття сам шпиль своєї могучости осягнули, а Іспанія вже навіть давно перевихнула ся. Ні Іспанія, ні Франція, ні Італія не виросте сама до такої безгарної величини, як була колись держава римська, но ані Іспанці, ані Французи, ані Італіяне не перестануть бути факторами в розвою людського товариства. Їх держави ще може соединять ся в одну велику федераційну державу романську; ще може наступить велика борба стихії волоської з німецькою і славянською; ще може Романія сама себе нівечити стане, як нині Сіверна Америка, — но сього, щоби Рим панував над цілим старим сьвітом, сього вже ніколи не буде. Давна жизнь і условия тої жизни, котора римську державу составила, вже пережились, отже і відпадає потреба до воскресення з'ужитої форми.

Що-ж була давна Польща? Почварня гусїниця, годуюча свій обжирливий живіт, на котору й подивити ся гидко. Но — се була форма, і вона пережилась. Що-ж таке нинішня Росія? То заскаралущена кукла, жива мумія, на котору і подивити ся жалко. Но се також форма, і вона переживеть-ся. Що-ж нарешті була б така Славянщина, котору, по теорії деяких панславистів, теперішня Росія доконаним забором прочих людів славянських составить, а ведля теорії практикованої нині на людї руськім, після думки славянофілів московських, управляти могла би? Не була ж би то переходова форма, так само недоско-

нала, як колишня шляхетська республіка і як нинішня чиновницька імперія? Но все таки була б то лиш форма і також пережилась би, як і її попередниці пережили ся. Інша, здається, повинна бути форма славянської досконалости! Житте Славянщини зберегається в її народностях, тих первістках, на которі вона в теченню своєї многовікової життя розложила ся. Деякі з тих первістків уже загинули, або, лучше сказати, розілили ся в чужій стихії німецькій, но другі живуть життем здоровим в закукленій формі різнолітого політичного біту. Вони живуть, і чим раз ближе приближається пора, коли досконаліші істоти, неначе золотобарвні метелики, пробивши свою мумичню скаралушу, закрасують ся на божому світі і — вже не те що обжирливі гусїниці, погуба рослинної життя, — покушають незнаних досї солодоців із цвітньої чаши гаразду народнього.

Навчає нас дія, що інші народи при не такім збитку условий животніх в пору далеко нещаслившу розвивали ся; в тім розвою керувались вони самим інстинктом, або оставляли його законам природньої конечности; но ми, Славяне, розвиваємо свою життя народню — в блаженну пору любви християнської і європейської просвіти; чувство справедливости і правило розуму підпоможуть нам кріпко в сім ділі розвою народнього, скоро ми сами до уживання сих двох факторів належито приспособимо ся й на правду їх уживати схочемо.

Пояснивши істоту людсько-московської борби зо становища руського, думаємо, що руський люд, а по крайній мірі його свічня верства, не сами тільки засадами чувства, т. є. симпатіями або антипатіями, на-супротив сего славянського спо-

ру керуєть-ся; но щоби доказати, що наші симпатичні засади не єсть пусті фантазмагорії, але що вони відповідають заключенням тверезого ума й вимаганням справедливости й можебности, подамо тут ще кілька уваг, которі, як-би прийняті були від тих, кому їх робимо, причинили би нам те удовольство, яким наповняєть-ся душа людська, помиривши спорящу між собою семью. Що прийатте сих приміток поєдинокими членами славянської семі і застосованне їх в ділах і симпатиях сей жалкий спір до злагоди привести і саму злагоду прискорити зуміє, о тім ми ні крихти не сомніваемо ся.

Від усіх прочих в тім спорі незамотаних людів славянських ожити належить найбезстороннійшої справедливости в оціненню природніх прав народу руського і його справедливого опору против ігемоничніх претензій до него народів лядського й московського. Кілько ті оба народи своїми несправедливими претензіями від найдавніших часів завинили, сего вичисляти не будемо; була би то дуже невдячна праця, котору й так уже публицисти сих обох народів, уважаючи нас, Русинів, яко свою власність, а кривду, котору ми то від одного то від другого поносимо, неначе їх людові висьвідчену, аж надто ясно висьвітили. Хто хоче знати, чим против руського народу завинили Ляхи, нехай тільки читає собі письма публицистів московських, і на відвороть. Лядська журналістика аж так далеко загоняєть-ся, що навіть деяке добро, за часів московського пановання Русинам висьвідчене, як н. пр. знівеченне унії, в темнім сьвітлі дпятого тільки представляє, що тим знівечена вікова, хоч і недокінчена, робота з часів лядського над Русю пано-

вання; а ворохобний уряд лядський єсть навіть на стільки наївний, що в своїх відозвах, завзиваючих Русинів до уділу в теперішнім повстанню, виступає з обіцянкою, що унія назад повернеться. Не повинні про-те Славяне дорікати руському народові тим, що він не участвує в ділі спільного увольнення обох, свого й лядського, народів, бо вже відай руський народ достаточну має причину, держатись смирно, або навіть і помагати своєму правительству в знівеченню тих, що на його землі, в його ніби справі ворохоблять ся. Из того видко, що головною причиною смирного поведення Русинів єсть неприготованне до діла, которому врешті сами Ляхи винні, тому-що не уміли собі з'єднати симпатії народу. Так само преці стоїть діло й в конгресовій Польщі, де гурт польского таки народу безчинно на боку держить ся, а преці йому славянські народи тим не дорікають. Чи-ж від одного руського люду більше ожидатись повинно? Нам здаєть-ся, що ні. Отже повинні Славяне загально признати те, що вже їх знакомиті заступники сказали: що лядська інсуреція єсть діло не в пору — сказано, без приготування — зачате; що хвалебна симпатія славянська до народу лядського і на руський народ, ще більше ніж Ляхи нещасливий, розтягнутись повинна; що симпатиям славянським до Ляхів належить границу поставити там, де вони ту саму ролю, що Москалі супротив них, на себе приймають; що наконець оппозицію против московського правительства і подвоїти, однак ніколи в змислі лядським, т. є. в змислі оружної інтервенції европейських держав, підпирати не належить, не по тій причині, що Європа ані Славянам в загальности ані Ляхам не сприяє, а тільки

Москву ненавидить, і потягнувши свій меч в спорі трійох народів славянських, в пору доказаного непорозуміння двох слабших, не доказала би ніякого діла, котрим хоч в часті нагородились би потоки пролитої славянської крові, — но по тій іменно причині, що таки нема ніякої сили на світі, щó би сей спір в змислі людським рішити і борючі ся сторони, з котрих одна далеко слабша і, в таких повторяючих ся борбах раз-по-раз упадаючи, нарешті конечно загинути мусить, від себе відорвати, на природне їм становище обмежити і таким способом до себе знову зблизити з'уміла, як лиш сама в тім спорі не замотана Славянщина прилюдним заявленнем своїх симпатій не для одної Польщі, но і для других народів, іменно й для нашої Русі, бажуючої для себе справедливости від московського правительства [, сего не зробить]. Успіх не буде скорий, но за-те певний.

То саме повинні би уважати й Ляхи. Окрім того бачимо на них ще одну велику ваду. Історичні гріхи, які поповняли вони в віках середовічного обскурантизму, є ніщо в порівнянню з тими, яких вони вже по упадку свого панства, коштуючи раз-по-раз з овочу пізнання і так тяжко за те покутуючи, таки раз-по-раз допускають ся. Від пори, коли виходство з Польщі розпочалось, і вони, сказати можна, за границею нову Польщу собі утворили, де і вся діяльність чинної верстви народу згорнула ся, перевихнув ся нещасним побитом і патріотизм людський. Відступивши від реальної засади, потеряв він землю під ногами, а принявшись за ідеальну, очаровав ся споминками давної Польщі до такої степені, що вона видаєть-ся йому нині майже краскою від утраченого раю. Гоняючись за призраком того, щó було,

забувають Поляки застановити ся над тим, що єсть; не розбирають ні часу, ні обстановки, ні сил, потрібних до діла, которе вони єсуществити приймили собі за конечну задачу. Конечности сеї, т. є. відбудовання державнього организма, яким була Польща, ми зовсім не добачаємо; конечностю для Поляків видимо тільки удержання в цілості їх организма народнього, а до того відбудовання Польщи яко держави складової зовсім не треба. Бути може, що ми ошибаємо ся, но й сами Ляхи не менше ошибають ся; не добачають бо вони, що відбудованне Польщи їх таки власними силами єсть чиста неможєбність, що братні племена у сьому ділі допомгти їм не можуть, і що наконєць чужа Славянам Європа, хоч ніби глаїть Ляхів і допомгти їм могла б, таки допомгти їм не хоче. О руськім народі скажемо лиш тільки, що він, як до-тепер із всего показуєть-ся, не тільки що змоги, але й ніякої охоти не має, хоч відбудованню Польщи в природніх границях, т. є. як далеко польський люд сягає, противен не був би. Сей тут помянутий стосунок руського народу до замишленого Ляхами відбудовання Польщи конечно би їм узгляднити і свої ігемоничні претензії, хоч се їм і дуже прикро прийшлось би, зовсім раз на завше пожертвувати. Тоді тільки зискають вони опять для свого патріотизма підставу реальну, тоді тільки вони увидять всю величину праці, до якої їм ще взятись треба. Що й як вони тоді робити повинні, сього обяснити їм не будемо. Зробимо тільки сю примітку, що найліпше було б ступити їм на сю саму дорогу, на которій Русини їх уже кількома гонами випередили, т. є. взятись спершу за просєвіту свого люду, зискати його довіре і таким побитом ви-

рівнати сю пропасть, яка роздерла народ лядський так, що нема сьому приміру на всю Славянщину, — пропасть межі шляхтичем і хлопом. Тую пропасть становить ненависть; ненависть єсть skutok — глядіть за його причинами! Друге єсть: не дати себе знімчати в Познаньщині, розбуджуючи в люді, як роблять Чехи, скрізьньою просвітою самовіжу народню, а буде то вдячнійша праця, як забажане злященне Русі. Одно й друге зробити можна б далеко меншими жертвами, ніж стоїть одна ворохобня або й саме удержованне якоїсь Польщи за границю; но skutok був би незмірний. Але-ж до сего діла треба справдешнього патріотизму, справдешньої демокрації, — яких сеюдня між Ляхами нема.

[V.]

Москалі, коли хотять користуватись чужим досвідченнем, нехай возьмуть собі до серця те, що ми за головну вину упадку польської републики уважаємо. Головна причина упадку Польщи був сей історичній гріх, що вона не второпала задачу свого посланницького становища. Керунок сего посланництва іменно був направлений на запад, де між Одрою і Лабою живучі люди славянські, стоючи на бороні против навалові німецтва, потребували тільки позад себе якої небудь підстави до опору, щоби спасти свою народню жизнь, спасти велику силу западного Славянства, потонувшу в розгуканій твані германського моря. Не знаємо, чи удалось би було Ляхам сі славянські люди зляшити, позбавивши їх своєї окремішньої самостайности народньої; то однакже єсть певно, що при резумнім, братолюбнім поступованню Польщи могли ті полабські Славяне вкупі

з народом лядським составити природнійший организм державній, которий яко мир лядський миг було й до нині остоятись. Та не так воно сталося. Знаємо з історії, що полабські Славяне, змушені від німецького напору прибгати під опіку Польщі, тоді вже християнської, досвідчали від тої-ж яко балвохвальці стільки народно-релігійного утиску, що виділи потребу, од неї відорвавшись, в войнах лядських за пановання Болеслава Хроброго, скорійше з Німцями против ворога-Польщі лучити ся, ніж з нею против спільного ворога-Німця одностайно стати. Покушали було тоді й Чехи гаразду під лядським панованнем, та не довго, бачу, стерпіли. Таким побитом стало ся, що Славянщина утратила так важну позицію в сіверній части середньої Європи, що волни німецького моря хлинули по-за Лабу й далеко ще по-за Одру і умножили на стільки свої сили, на скільки славянських уменшилось, що Чехи, мов останок земської суши, которого з трійох боків підриває море, одособнені, довгими віками служити мусіли інтересам німецьким, що наконець сама Велико-Польща не мала потім уже досить високого берега, щоби охоронитись від напливу німецтва. Познаньщина есть нині, в тропичнім значенню сього слова, славянським Нідерландом. Знімченне Познаньщини есть ще наслідком історичнього гріху Польщі, но головною і найблизчою його причиною есть уже не що инше, як історичній гріх московської держави, котора, не вдовольняючи ся відобраннем від Польщі борючих ся з нею країв руських, роздерла навіть сам народ лядський, а щбь найгірше, його частинами з Німцями подлившись, віддала знов одну часть Славян, іменно Познаньщину, на погибель народню.

Придивім ся ж, чи не поповняє чиновницька імперія той сам гріх против Польщи, яким грішила колись шляхетська республіка лядська против полабських Славян. Польща причинилась до їх упадку так само, як нині до упадку Польщи причиняеться Росія. Ляхи бачуть нині не тільки упадок своєї держави, яку вони колись з іншими людьми склали, але навіть упадок свого народу, а хочаби підрагувати його з того упадку, видять єдине спасенне в відбудованню упавшої держави, котору власними силами відбудувати не змагаючи, вірять обіцями чужої Європи і, кинувшись в її рамена, слідуєть тій самій загубній для Славян політиці, що колись полабські Славяне. Не будемо ворожити, хто побідив би в європейсько-московській борбі, чи Росія чи Європа, но то єсть певно, що та борба не зараз скінчилась би, і що наслідком тої борби буде не упадок Росії, але крайня руїна польського люду. Не поповнить же Росія тим до неба вопіючий гріх против Славянщини? Славянщина як-би інстинктом предвіщує погубну роль Росії супротив польського люду і тому заявляє вона свої симпатії для Польщи, которих Москва розтолкувати собі не вміє. Довольно було упадку Польщи яко держави складової, но яко державу народню не потребовала Росія її нівечити. Ми не одобряємо совершенного розбору Польщи іще з інших причин, но знаємо й те, що гріх сей до-разу направити годі. Дарма звиняти-ме Росія конечній розбір Польщи яко держави народньої тим, що Ляхи, як нині, так ще більше тоді не переставали б заявляти свої претензії до Русі, що прийшла частю на условиях, частю безусловно під панованне московське. Які вже не були б сі претензії, не

більше вони в Росії зашкодили як за Наполеона I, і нині, при людянім поступованню з народом руським; але тут власне haeret aqua. Розбір Польщі яко держави народньої вирахований був не на щось инше, як тільки, на систематичній утиск і знівеченне народу руського, щоб йому в крайній потребі не було природнього, т. е. славянського, союзника. Сей замір Москви при розборі Польщі показав ся аж нічи зовсім ясно. Московське правительство, которе против інших своїх народностей, финської, німецької, а навіть, ніде правди діти, і супротив лядської в краю лядським, не конче централизаційним робом поступає, опираючи ся не на фактичньому стані діла, а тільки на произвольнім мішанню назви історичної з назвою народньою, до сьогодні перечеить Русинам офіційального признання їх самостайньої народности. З того заходять коллізії, которих skutки тепер ще ніби незначні, але на будуще великі виродять результати. В абсолютичній Росії уважається нині всяке заявленне праць, маючих на цілі хоч-би тільки просьвіту на ріднім язичі того люду, которого самостайня руська народность офіційально не признана, — сепаратизмом народнім і преступленнем против держави. Московське правительство, думаючи ніби, що оправдає в очах Славянщини заперечуванне руської народности тим, що деякі славянські учені авторитети — літ через двадцять назад, і то не безусловно й яко певность — всі три народности руські за одну уважали, не хоче відай користувати з тої всякому слідившому за людською дією відомої правди, що всякий народ, розбуджений раз самою потребою до духовної праці за-для подвигнення себе з народнього упадку, в тій праці вже зупиняти себе

не дозволить. Зупин дає йому тим більше чути свою потребу; поєдинчі люде падають жертвою сему зупинові, люд заявляє для них свої симпатії, патріотизм коренить ся в самім народі, з патріотизму йдуть жертви народні, і будить ся антипатія против народніх гнобителів.

Московське абсолютичне правительство своїм поступованнем против руської народности доведе діло, не дай Боже, туди, куди довела Польша: до борби народньої, одному й другому на погибель. Нехай Москалям не здаєть-ся, що руська народность занадто ослабіла, щоб коли небудь прийти могла до якогось значення в мирі політичнім, і що памятни слова чеського патріота Гавличка о потребі для людів славянських такої держави, як Австрія, єсть пуста фраза. Австрія єсть, — і треба їй тільки одного зоркого политика, котрий, уторопавши її славянське посланництво, з'у-мів би похіснуватись національним принципом, піднесеним нині між Славянами на сам шпиль свого значення, похіснуватись федераційно-автономними засадами людів славянських і покинутись централизаційної німецької системи, якій вони всі так противні, — щоби в наручну пору зробити в Австрії — отже на западі — сю осередню точку для Славянщини, яку московське правительство для славянських народів в Росії знайти не вміє на востоці. Ся пора нагодилась би може при першім зворушенню руського народу, яке при тенденційнім гнобленню його народности на великий розмір закицiti й прочих Славян против Росії заворушити могло би; а тоді лиш і треба докинути на вагу Славянщини тих 15 милліонів руського люду, щоб їй можна, з виглядом на успіх, станути до борби против сівверного ігемона, і по-

бореного, віднявши йому посланництво славянське, з посланництвом своїм московським геть-геть на восток — та вже не в Царіград, а в Пекин — відправити.

Одною з причин теперішньої лядсько-московської борби, котору деякі Славяне яко неминучу конечность, т. є. яко борбу западного славянського начала з началом восточнім уважають, єсть власне та околичность, що питанне руської народности в Росії до нинішнього дня не рішено. Як-би московське правительство не приймало собі за задачу омоскаленне Русі, то нічого б йому було її лякатись. Но тому-що воно сеї задачі держить ся й ніколи її покинутись не хоче, видить ся їй народ руський природнім ворогом, готовим кож-дої хвилі до союзу з Ляхами. Таке предположенне є зовсім мильне, бо враждебне становище Русі буде тільки наслідком московського поступовання, опертого на тім мильнім предположенню. Змінивши тее, то не тільки що нічого б лякатись було московському правительству такого вороговання від народу руського, але навіть сама вражда Ляхів зредуковалась би на дуже маленький розмір; бо як-би тільки воно рішило ся признати самостайность руської народности з таким правом, яке прислужає в Росії розвоєві народностей московської, финської, німецької, а навіть і лядської, тоді уважала би Русь заявлюванне Ляхами до нинішнього дня своїх претензий до старшования над Русю яко посягательство на свої права народні, а тоді прислужала б їй скорійше роля союзника московського. Ляхи, міркуючи, що нічого їм надіяти ся на поміч Русі, якою вони до сьогодні все йще баламутять ся, а якої при розумнійшій поступованню з народом руським, хто знає, чи

таки на правду сподіватись не могли б, перестали би тоді занадто вірити в свої сили і в ко-
нечність відбудовання польської республіки, пере-
стали би кидати ся з оружжем на далеко силь-
нішого противника і нівечити сили свого народу,
— одним словом, лядсько-московська борба, ко-
тора нині деяким Славянам видить ся бути ко-
нечністю, а єсть тільки наслідком неполитичного
поступовання московського уряду супротив ру-
ського народу, перестала б на-завше страшити
Славянщину і подавати западній Європі способ-
ність, своїми інтервенціями зупиняти діло пере-
образовання Росії, якого для гаразду людей сла-
вянських — що всі заявляють — доконче по-
треба.

Не знаємо на-певно, коли й яким способом
розв'яжуть-ся се питання руське, але й не буде
то пуста вичванка, коли скажемо, що розв'язка
сего питання, яким небудь способом вона ні на-
ступила б, принесе великі наслідки для всеї Сла-
вянщини. Руський народ єсть і тепер причиною
великих подій в Славянщині, іменно причиною
борби двох народів, которі досі бють ся над тим,
кому з них доведеть-ся, оперши ся на силі ру-
ського народу, заняти ігемоничне становище між
Славянами. Мисляща часть руського народу, зна-
юча хорошо його стосунок до сторон спорящих
і стосунок тих сторон між собою, придивляеть-ся
супокійно тій борбі, в котрій він зовсім не за-
винив, ані навіть їй запобігти не міг би. Ляхи й
Москалі бють ся без відомости Русинів, которих
не признають обоє. Який небудь кінець візьме
теперішня борба, то неприготованими він нас не
застане. Но поки-що не бачимо ще ніякої потреби
участвувати в планах революційних, все одно

лядських чи європейських, або бавити ся ідеалом якоїсь нової політичної системи на свій щот власний. Поки-що ми, Русини, бачимо перед собою велику працю около народньої просвіти і оддаємось їй в такій мірі, яку при теперішній системі правлення в тих двох державах, которим судьба нас підчинила, для себе находимо, но памятаємо завше й на те: що наше місце зайве, що наша доля не з-заду нас, но перед нами, і що ми тоді аж доберем ся до неї, як займем своє місце в семі славянській.

РУСЬКА НАРОДНЯ ПАРТІЯ

і її політична ісповідь.

[I.]

Хаотичній стан народно-політичного пробудження галицьких Русинів, котрий тривав од памятного 1848-ого року аж до найновішого часу, і в котрім нас ще в 1860-ім році забряснувши на ново над Австрією зоря конституціоналізму застала, переходить тепер у нову фазу — вони зачинають роз'ясняти ся. Замість простої свідомости о власній народній особності, котра часто лиш на одідичену ненависть народню против Поляків ограничала ся, наступило розважне оглядуванне власної істоти і взаїмних народніх стосунків, которого результати з ціллю розминутись не могли і до правдивої народньої самовіжи, на котрій єдино оочи патріотичної сїйби зароджатись можуть, дєвести мусїли. Ся послїдня давала вправді довго себе ждати, але вона вже єсть. Коли впрочім увзгляднити той глибокий народній упадок, у яким ми, галицькі Русини, з 1848-им роком находили ся, то се не задивує нікого, що справдєшня самовіжа народня аж у половині єдного людського віку, та й то тїльки в тої частині образованої верстви народу корїнь пустила, котра, загально взявши, до якогось поступу здїбна.

Після сего, що тут сказано, розуміється само собою, що тепер між нами Русинами зовсім инакше виглядає, ніж те від нашого пробудження аж по сам навіть 1862-ий рік діяло ся. Не треба конче особливо бистрим поглядом обдарованим бути, щоб помітити, що від недавного часу між Русинами у народнім, політичнім, соціяльнім і літературнім взгляді зовсім інші думки, ніж перше, водять ся. Ми хочемо в доказ переміненого стану річей навести тут деякі околичності, которі тимчасом місце докладного історичнього опису заступити можуть.

1848-ого а навіть ще 1861-ого року був опір галицьких Русинів тільки против Поляків обернений; досить було тільки кликнути: »ми не Польки!«, щоб усіх, которі ще як-небудь до руської народности признавали ся, в одну каторту зібрати, ба не підпадає навіть найменшому сумнінню, що кождий Русин так нині як і завсїгди з тим окликом обізвався би, коли-б се загально допустити можна, щоби з польської сторони ові, ледве покинені чи то замовчані, претенсії впять обновились. Жадному Русинові не могло внасти на гадку против тожсамости власної народности з иншими славянськими племенами протестувати, понеже такові, не виймаючи навіть Москалів самих, таку тожсамость не утверждали, і по тій причині Русинами яко сердешні братні народи уважані були; одним словом, старано ся потягнути кордон тільки супротив того словянського народу, відкїля наша народность заперечувана і стравлена її занаміряне було. Історія московського панування над руськими краями і теперішній стан тамтешніх Русинів був нам Галичанам майже зовсім незнакомий.

Між-тим случило ся, що теж і в головній часті руських, до московського государства прилучених, країв, де ще перед розбудженням австрійських Русинів, бо вже в 1847-ім році, перні дороги жертви розбудженого народнього почуття під правлінням незабутнього Миколая I. упали, а після многоважної послідньої восточної війни з початком правління людянійшого Олександра II, жива і гуртовніща діяльність понайбільше літературного і просвітнього свойства в цілі подвигнення народньої самовіжи розвиватись почала, зо сторони московського уряду преслідовання руського народнього руху впять обновили ся. Повід до того преслідовання подало наступивше в сю пору недоладнім побитом ворухенне польскої акційної партії, котрої далекосяглі, узстановлення Польщі в границях з 1772-ого року занаміряючи, пляни у московського уряду неосновну обаву розбудили, що його руські піддані по сім боці Дніпра, при можливій а тоді дуже імовірній, і хто зна чи не щасливій, оружній інтервенції западних государств, з зажилими там Поляками одну руку тягнуци, за анексією руських країв до узстановитись маючого польского панства перед європейським судом голосували б. Ми хочемо тут тільки деякі дати взглядом повзятих московським урядом прессійних мір приточити. Дане призволення до уживання руської учебної мови в школах народніх — що була на всякий случай важна і тамошніх руських патріотів тимчасом достаточно задовольюча концесія — впять однято; розпочате друкування книжок просвітньої грядети на конит фондущу зложеного в назбираних грошевих складок, явже і друкованне всяких літературних творів на руській мові — не виймаючи навіть таких,

которі вже перейшли через московську цензуру — заборонено, і всяка писа, що в пору видання сього варварського розпорядження в цензурних бюрах находила ся — в самім Київським бюрі було 34 писаній — була по-просту відправлена; у всіх московських журналах — казенних і оплачуваних, бо независлих, з малими виїмками, там і немає — повставано против руської народности, котора навіть під урядом »незабутнього«, хотя офіційально не признана, однакже зо стороны московського обчества за таку уважана бути сьміла, і справді науковим і літературнім побитом за таку пересправляна була, з найбільшою безвстидністю, по-просту заперечувано такову, а думаючи, що тільки такою грубою брехнею претенсії Поляків перед європейським ареопагом здискредитувати потреба б, заявлено в московських органах 15 миліонів підданих руської народности яко щирих Москалів. Ми не хочемо вже і згадувати о поліційських мірах, уживаних против сьвічних особ руської народности, которі одважувались прилюдно своєю матірньою мовою розмовляти або в народній одежі носити ся; ми перемовчуємо і ті припадки, де руські патріоти, хотя їм ніякого лукавого діла не доказано, а часто навіть ані слідства против них не проведено, в Сибир тільки для того зослані були, бо, знані яко добрі патріоти, розвивали живу, хотя зовсім законну, діяльність, і тому московським урядом, которому в боязливості ніякий инший на сьвіті не прирівняється, і которий, од часу признання і рівноуправлення Русинів в Австрії, в критичних хвилях привиджує собі опира політичного сепаратизму у своїх власних руської народности підданих, будь-що-будь яко сепаратистичні підкобувачі підозривани

побачені бути мусіли.

Нам усі ті міри московського уряду, которі якому-небудь середовічньому панству, ба навіть і панованню польської республіки над руським народом, в честь послужити могли би, дуже добре звісні, і нехай собі шанобці московського, від 1856-ого року датуючого ся, поступу і московських реформ правосудних і поліційських, при отсіх фактах ставлять стільки питайників, скільки їм завгодно, то воно нас зовсім не зупиняє, ті-же яко автентичню правду перед прилюдною гадкою Європи і славянського мира до осудження предложити. Жадає хто доказів? Тих доставимо зараз. Ми вказуємо тільки на оснований московським урядом, нарочно для поборювання руського народнього руху і заперечування руської народности, журнал: »Вѣстникъ западной и югозападной Россіи«, которий на-щасте так незручно був редактований, що всі ті нами наведені факти і ще багато інших не то що проміж рядками але в тексті самім дословно на кожній сторониці вчитати можна. Тоді вже запевне і ті ultra-Хоми, которим доткнення закривавленої рани в серці нашого народу до переконання не вистарчало, увірятъ, коли тее з уст катів самих почують.

[II.]

Поляки підняли против Москви борбу за голю з реставраційним пляном за пазухою, і ре-квімували наші краї яко польські провинції. Москві, в обави щоби при сподіваній оружній інтервенції европейських потуг той реставраційний плян в дѣля бажання Поляків в своїм цілім обемі на обущив ся, взялись, щоб завчасу запобігнути розповсющенню свого европейського удѣлу, до

того нині не тільки звичайного але і коначного способу: вони відкликнулись до шестої потуги — до прилюдної галки Європи, а щоби тій-же своєю правду в навязаній їм Поляками реставраційній борбі доказати, вхопились вони нескладного утвердження: »ще руські краї, Подолле, Волинь і Україна, є московськими краями, а їх жителі Москалями.«

Присвойкам Поляків, з котрими галицькі Русини не один спір, а те навіть коротко перед вибухом повстання, бо ще в місяці січню 1863., в галицькій соймі перебороти мусіли, одвітили тоді і жителі тих в польським реставраційнім пляні яко »польські області« реклямованих країв найдобитішим способом: вони знищили ватаги тих войовників, которі яко їх освободителі чванилися, і спробованне польської інсurreкції в руських областях одним ударом, без значної підмоги військових сил, ударемнено.

Нехай ніхто не старається доносность сеї події тою сповсюднілою фразою ослабити, що знищителі польського повстання в руських краях були тільки темні мужики, котрим уряд взяти оружжя в руки позволив. Не тільки московські підшепти але і московські указази не були би в стані народ до борби з повстанцями нагонити, коли-б його до того його традиції не побуджали. Хто характер руського народу і його історію знає, тому отся тут наведена причина тої події достаточна ясною покажуть-ся. Чому-ж польські селяне в конгресовій Польщі з такою готовостю не взяли-ся за оружжя для побороення інсургентів, хоть вони плянам польської акційної партії становчо противні, а московському урядові прихильні були? Власне тільки тому, що вони не мають традицій в борбах, ве-

дених за часів польського панування з своїми гнобителями, а за-те посідають почуття братніх зв'язів з тими повстанцями, що тепер бороли ся. Але з Русинами маєть-ся річ на відворот: войовничі традиції а ніякої народньої тотожності з Ляхами.

Для нас служить сей факт яко побочник того спору, який галицькі Русини так завзято вели з Поляками за-для забезпечення своєї народности против народніх узурпацій сих послідніх. Він опрокидає блискучим способом ті фамезні в заграничних газетах іноді ще курсуючі доноси, буцім галицькі Русини не є особний народ, а тільки політичні, інтересам австрійського уряду служача, польська фракція, даючи доказ, що Русини під австрійським з Русинами під московським пануванням єсть один і тот-же народ і мають взглядом Поляків і їхніх плянів одну і ту-же думку.

Сей факт, которий иншим часом послужив би тільки в користь самостайности руської народности, зробив тепер, у иншому взгляді, зовсім противне, бо ужитий був Москалями в користь їх збреханого маневру і мусів послужити яко самомовний доказ їхнього утвердження, що ніби »Русини є один і тот-же народ з Москалями«. Що-ж отсе був би за народ такий, як не щиро московський, коли він з власної побудки повалив до землі піднесене в областях московського уділу польське повстання і показав перні симптоми народньої московської війни, яка можливим побитом з польської реставраційної борби вивязатись могла? Так запевне шеста європейська петуга, котерої знанне о славянських ділах — мимоходом с'явавши — рівняєть-ся знанню о гішпанських селах, собі подумала, і вона певне не потрудилась би сама об иншим переконатись, коли-б ти,

що найбільше в тій справі інтересовані, сей труд на себе взяти не були готові.

Се правда, що ми Русини од Європи ніяких інтервенцій, ані таки нічого для нашої народньої справи не ожидаємо, і тому повинна би нам її прилюдна гадка байдуже бути; однакже з другої сторони і се те-ж так само правда, що кождий народ, свідомий своєї особности, рад би і другими народами за такого уважаний бути. Щоб тее осягнути, повинні Русини ніякої, коли-небудь подаючої ся, способности не пропускати, а в настоящім випадці, де Москалі їх народность яко то-тожну з московською заявили, були вони навіть морально обовязані найенергичнійший протест заложити. Бо на що здались тоді ті всьому свьіту звісні силкування Русинів, за-для захисту свого народнього суття против Поляків, коли-б мали його тепер так дешево Москалям спустити?

Тепер же знову насуваєть-ся питання: хто з Русинів мав сей обовязок виконати? Чи не Русини тих земель, що під московським володіннем, і о которі в посліднім ляцько-московським спорі понайбільш холило? Так; але се кождий порозуміє, що піднесенне гуртового протесту під абсолютистичніми урядами при певних околичностях, у яких власне цілими віками гноблені Русини находять ся, часто неможобностю стаєть-ся. Атже, як усякому звісно, не важились і австрійські Русини, за метерниховського режиму, против практикованого на них ідентификовання їхньої народности з польською прилюдно виступити, з чей же ніхто не схоже об сім сомнівати ся, коли скажемо, що нинішній московський режим для руської народности ані-раз не гаравдливійший, ніж колишній австрійський.

Ся неможливість ще тим більше пояснює, коли розмірковувати, що заміране з абсорбованне руської народности не від московського обчествя вийшло, але що то був власне московський уряд сам, которий поручив своїм наймитам против тої народности теорию занікування застосувати. Піднимаги, без попередньої готовости до борби, протест против пануючої власти — просимо не забувати, що се о Москві говорить ся — значилось би стільки, що подати петицію о гуртове переміненне сидиб теплої батьківщини за сидиби в холодніщій Сибирі. Але наша народня справа є нам занадто дорога, щоб ми, слідуючи нашому ентузіазмові, ті сили, которих для подвигнення і спроможення тої-же справи на певніщих дорогах ужити треба, без позитивного вигляду на якийсь skutok пожертвувати мали. Ми і в тім вигляді різнимо ся дуже значно від Поляків; наш патріотизм мусить завжди заховати свій реальний характер, коли хочемо, щоб наша будушність, не так як теперішність, або ще і не сумнійше, до нас усміхала ся. Тяжючи сю засаду, не заложили українські Русини у московського уряду ніякого протесту, а обернулись тільки з своїми справедливими жалобами до своїх братів у Австрії.

Австрійським Русинам належало тоді в становчій хвилі взяти на себе заступництво всего народу, і перед прилюдною гадкою Європи в своїх органах з енергичнім протестом против московських присвоєнок виступити. Те зробити винні були австрійські Русини не тільки свому народові але також своїм окреминім інтересам і тому государству, в которім вони признали своєї народности осигнули. А вже ж неприхвильність, з якою в австрійським Русинам від бакоцьким пра-

вленням обходжено ся, мотивовано власне тим, що ніби вони, уважаючи свою народність яко обломок московської, гравитують до Москви. З руської сторони представляли вправді часто тее утверджуванне яко неосновне обвиненне, однакже не наведено нічого есенціонального для усторонення того-же. Нічого на нас гнівати ся — ми скажемо явно, що деякі, особливе літературні, прямовання австрійських Русинів віденьському урядові ніяк не могли показати ся яко відперте тих зо сторони краевого уряду донесених, висче помянутих обвиненій. Се вправді хорошо звісно, що баховське правленне зовсім не руководило ся принципом народности, але не менше правда і те, що не заперечувана, минувшого десятиліття, австрійськими Русинами ідентичность руської народности з московською причиняла ся значно до повзятих против них мір. Деякі Русинами, в skutок їх постави в 1848-ім році, осягнені концесії, як: обовязкова в восточній Галичині наука руської мови, і політично-адміністративний поділ галицького, в противорічю з історичними антеценденціями з одного руського і з частин двох лянцьких воеводств, зложеного королевства на дві управні області, небавом потому, а послідня не без певного заміру навіть коротко перед забряском теперішнього конституційного стану, були урядом унять відняті. Ті узискання старшої руської партії, як були її старунком придбані, так і через її вину — ми утверджуємо тее — пропада. Руській поступовій партії ті і ще довший політичні похиби старшої партії дуже хорошо звані, і ми довіднійшим часом ще о них пестолкуємо.

З вибухом ляцько-москвовської борби настагла було хвиля, в котрій австрійські Русини закидувані їм московські тенденції блискучо відтерти могли, коли-б піднесли було против утвердженої московським урядом ідентичности народньої становчий протест, і таким самим побитом, як перше супротив Поляків, тепер і против Москалів своє народне суть в оборону взяли. Сему вчинкові не повинна була стояти на заваді ся околичность, що Поляки теж против висче помянутої тенденційної брехні московської протестували, і що ми Русини випадково раз одної гадки з Поляками були, бо нікому на світі не могло прийти на ум, з тої згодности гадок виволокти заключенне, що Русини свою против Поляків боронену самостайность покинули, ба може навіть до реставраційного плану польської акційної партії приступили. Противно, аж таким ділом спрещувалась би самостайность руської народности знові, а неперестанним обвиненням о московські тенденції, що мов зловіщий опир поправленню руських стосунків в Австрії дорогу заступають, була б раз на завше нитва жизни перервана.

Взгляди лояльности не були те-ж такому крокові на заваді, бо мабуть можна собі хорошо нагадати, що в офіційній Donau-Zeitung — в місяці травню, 1863. — читало ся артикул: »Руська народность і її значенне для Австрії«, а коли се правда, що не було замислу значенне того в австрійській офіційній газеті поміщеного артикулу не розуміти, то не було впречім ніякого поводу до обави, щоб можна було, підходячи під лад бажанням уряду, влаене через те його прихильность втратити. Сю околичность порушаємо тільки тому, що ми австрійські Русини сливемо

тим далеко розширеним запахом, ба навіть і самі часто тим чванимо ся, що лояльність є єдиною побудовою всякого нашого діяння і нехання.

Найважливіше, що таким протестом против заперечування нашої народности зо стороны Москви було досягнути можий, було б те, що в очи Європі показалось би, що в Росії, по-при значно зредуковане питанне польске, ще находить ся і друге, далеко більшого значення, — іменно руське, на которім вона, в будучині мати-ме дечого гризти. Отже се було завданням австрійських Русинів.

І справді в році 1862-ім дав чутись, по-при одвічній і від 1848-ого року знову голосніще гомонячий оклик: »ми не Поляки!«, ще і демонстраційний оклик: »ми те-ж і не Москалі!«, виголошений значущим числом народовців. Жаль, що не всі, називаючі себе Русинами, склонялись сему окликові завторувати. Однодушність, з якою народне суть супротив Поляків боронено, десь не найшла ся, як прийшлося боронити його супротив присвоєнок московських. Показало ся аж надто скоро, що австрійські Русини на дві партії поділились.

[III.]

Старша партія, котора вірила тільки в різницю межі руською і польскою народностю, була о стосунку первої до московської зовсім иншої гадки. Проводатори і довірніщі товариші тої партії, навчені тим, що їх пробовання у прошлему десятиліттю, щоб завести московську мову в галицько-руській письменності, на загальнім переконанню галицьких Русинів розшибли ся, яко-же і бачиєсь розбудити недовіра уряду, були так ро-

зумні, що і не важились виступати потім ставно з виявленням своїх гадок о тотожності народу руського з народом московським, але уложили план, котрий хоть помалу однакже тим певніше до мети довести міг. Вони заховують при-тім слідующу тактику. Де-які немногі посідають стільки цивильної одваги, що і не роблять з свого народнього переконання ніякої таємниці і розвивають, яко учені авторитети, свої теорії о єднolitості руської (руської і московської) народности і о конечності одної літератури і мови холоднокровно перед прилюдністю, і уживають в дотичних артикулах і письмах навіть московської мови. Прочі зрікають ся такого наглядного епособу, говорять о народності якихось Мало-Русів — Мало-Росів — назва, котора нашому людові зовсім чужа і тільки сю гадку завсїгди на умі удержувати призначена, що є ще і Велико-Росси т. е. той народ, которого Мало-Росси тільки меньшу часть становлять, і уживають в письмі а часто і в конверсації якусь ніби образовану мало-руську мову, се-б то, мішанину з руського людового ідиому і московських слів і язовикових форм, которі-то послїдні, вимовлювані руським виговором, незносно звучать. Кожда мова є гарна, коли щира; макаронизм завсїгди останеть-ся поганим. Отже сему русько-язиковому фальзификатові призначено те завданне, щоб Русинам уживанне своєї, ніби до образования нездїбної, бо через мнїме обранне тільки обезображеною показавшої ся, матірньої мови змерзити, і одної хорошої днини, коли вже через довголітне уживанне того жаргону московські язовикові форми і значний запас московських слів Русинам усвоєні стануть, без всякої трудности чисто-московську мову при-

няти. Побратими тої партії осьмільяють ся навіть явно утверджати, що руська мова через продовжуване образование з московською злити ся му-сять, — що ми ані крихти перечити не станемо, коли хто образование в тім змислі понимати буде, як отсе власне ті шановники діють. Коли отже засада: »мова народу єсть його Я, єсть народом самим« яко правдива уважаєть-ся, то нема дива, що ми заперечителів тої засади, которі, хотя в се-редині нашого народу вирости, однакже мимо того з ворогами і гнобителями тогоже спілку держать, за anti-народні субекти уважаємо, а їх партію йноді также по-просту московською називаємо.

Але ми були б несправедливими, якби ми хотіли за москвофилизм попрікати всю многолічну і нині ще пануючу старшу партію. Сей упрек односить ся тільки до де-якихось проводаторів і до якогось числа їх довірніщих одномисленників, которі завсїгди о тім і мислять, щоби зручними маневрами чим-раз більше прихильників собі з'ед-нати. Ті прихильники однакже понайбільш не втаємничені в пляни помянутих особ, і тільки об-манені їх позорними замірами спускають ся в най-лучшій вірі на їх народню щирість. Власне ся околичность є причиною, що москвофильскі одно-мисленники за непорадну річ уважають, з своїми ідеями явно виступати, бо инакше втеряти би довіре у більшої части своїх приклонників за од-ним разом; між-тим як вони тепер, користуючись довірем тих-же, між которими дуже мало таких, що о рачкуючих маневрах лингвистичньої пропа-ганди де-що міркують, і тому многі тих явних проповідників панрусизму яко чудаків уважають, — повними парусами до своєї хоть ще далекої однак певне достижимої мети вилав пускають ся.

Деякі околичності дуже значно до того причинились, щоб прихильників тої партії помножити. Нещасливий плян уряду, щоб Русинам латинський алфавет накинати, погодив значну часть щирих народовців, которі минувшого десятиліття протів виступивших тоді явно прихильників московської письменної мови побідушу полемику провадили, а потім народне право zagrożеним побачили, з провідаторами старшої партії, і побільшив таким побитом число тої партії. Викликане ультрамонтанизмом питання обрядове, котре в своїй розвязці впливом уряду зупинене було, помножило теж межи народовцями число мальконтентів і привернуло старшій партії в значній мірі симпатію таких. Отже всі ті околичності знали провідатори старшої партії хорошо користувати, і не занекали для своїх замірів капитал з того робити.

Задержанне славянської азбуки і очищенне грецького обряду єсть для Русинів питання великої ваги, поза-кілько ходить об забезпеченне нашої народности від присвоєнок ляцьких. Приняттям латинської абетки прийшли б галицькі Русини при теперішніх стосунках в те смутне положенне, що відповідній розвиток їхньої в зачатку находячої ся літератури до дуже далекого часу відволонувсь би, бо за недостатком такової винулись би всі, що тільки елементарної науки набрались і з латинською абеткою познакомили ся, на літературу польську, котора для просвіти вже достаточно вистарчає, а шкєканне і матеріальне вспиранне рідної занедбалось би. Нехай говорять що хто хоче, а славянські мови в вже раз в такім ступеню собі посвончені, що при деяких обставинах, особливо коли сама конечность

сього вимагає, иноді одна місце другій заступити годна. Власне тим обясняєть-ся, длячого по впливі кількох десятилітій межи галицькими Русинами при тій околичності, що в основаних тоді школах народніх наука по-при німецьку теж і в польській мові заведена була, полонизація значнійше ніж за колишнього польского пановання вкрала ся. Сьогодні, де силкованям Русинів повело ся народні школи майже всюди позаводити, зробила б наука руської мови з уживаннем латинської абетки, якої Поляки уживають, при неvistарчаючим для осьвіти стані народньої літератури, такий самий skutok, а розвитте і подвигненне народности зупинилось би, вже і не згадуючи о тій околичності, що через те повстав би розкол в народній літературі, тому-що Русини під московським панованнем славянських письмен уживають і латинських певне не прийняли б.

Те саме значить ся і о питанню обрядовім. Восточний обряд Русинів, по доконанню унії з римською церквою, що властиве було тільки переходовою фазою до скінченого прийяття обряду римського, і до скілько-зможної ассимиляції Русинів до народности польскої, в наслідок крамолвання езуїтів, которі, як звісно, з упадком польскої республіки свій земський рай втерали, був чужородними примішками в такій мірі обезображений, що враз зо своїм одвічним типом также і властиву йому годность а в наслідок того і повагу у своїх ісповідників утеряти мусів. Люде на низькім ступеню образования уважають звичайно більше на форму ніж на саму істоту. Се найчастійше трапляєть-ся в ісповіданнях релігійних. Коли ж розмірковати, що з прийяттем католицьких догматів православною руською церквою

сама різниця меж обома ісповіданнями зникнула і тільки дві різличні форми ще осталися, з котрих одна в тої часу до ніяковости під упала, то легко пояснюється, що ісповідники послідньої вже мали тоді вибір легший, бо тільки вибір форми, і тому часто на римський, більшої поваги вживаючий обряд переходили. Очевидно, що ультрамонтанізм колишньої польської республіки не знав способів до піддержування такого прозелітства, з котрих яко найважніший означаємо одняття богатих дотацій у церков грецьких а надавання таких церков римським, через що потім підупав матеріальний добробит перших і до упадку поваги грецького обряду немало причинився. Таким побитом сталося, що грецький обряд мало-помалу з більших городів латинським обрядом майже зовсім був випертий, а в теперішніх часах теж і по містечках і загально по таких оселях, де по-при грецькі церкви також і латинські костьольи знаходяться, відвертанне Русинів від грецького а наворотанне до латинського обряду не без skutku продовжалося. Різниця обряду і ісповідання не вадить де-інде єдності народности зовсім; але в Галичині маєсья річ инакше. Тут уважається перехід грецького обряду на латинський заразом яко проміна руської народности на польську, і єсть теж звичайно дійсне те саме. Іменно, римсько-католицьке духовенство становить один з найважніших факторів полонізації, тому-що воно відправляє ту часть богослуження, котору в народній мові одправляти можна, якоже і проповіді говорить, тільки мовою польскою, без огляду на народність своїх парафіян, а хоч-би ті, як де-вуди в краю водяться, тільки Русинами були, то все таки воно наставляє їх,

молитви не по-руськи але по-польски говорити. Через сей надужиток і з підмогою шкільної латини продовжала ся полонизація Русинів, і тому по справедливості уважається ширшання римського обряду яко околичність, зупиняюча подвигненне руської народности. Руське духовенство звернуло тому свою увагу на наглядчу konieczність, щоб грецько-католицький обряд відчужородних примішок очистити і до первоначальної годности, яка в народу по традиції в великій шанобі остається, назад довести, а через те, як і через скріпленне обкраяної значно автономії грецько-з'єднаної церкви, ширшаючому латинизованню — що тотожне єсть, як сказано з ополячуваннем — галицьких Русинів таму положити.

Славянське письмо і восточний обряд використовували отже апостоли панруєизму таким побитом, що виставляли енерестанно перед обществом тільки ті небезпеченства, які з занашащення письма і обряду в Австрії руську народність загражають, замовчуючи хитро о тих небезпеченствах, які власне через те письмо і тот-же обряд нашій народності в государстві московським угрожають. Руське товариство в Галичині було зо станом своїх народніх братів під пануваннем московським аж до недавна майже зовсім не познакомлене, отже і виставляло собі їхній гаразд з причини, що вони враз з Москалями в неперешкоджуванім уживанню славянського письма і виконуванню споконвічного обряду находять ся, в дуже надзвичайнім сьвітлі, і з того шило, що багато галицьких Русинів повезли еміграцію до в'єшого московського, а тим була найважніша

підля тогочасних пайрусизму осягнена — їх при-
клонники умножились.

Більша часть приклонників тої партії ко-
лись ще одступити, а то, як ми вже ясно доба-
жемо, що тогочасні Русини власне через те, що
словянські письмена з застосованнем етимологич-
ного начала в писовні, з которого теж і грам-
матикове старшої галицько-руської партії на кошт
народної мови великий над ужиток роблять, так же
і в московській літературі уживають ся, і що, пі-
сля знесення унії з римською церквою, право-
славна віра, до котрої Москалі теж признають ся,
яко повід до знівечення автономії руської церкви
і підрадження тої-же московському синодові по-
служила — тими двома сильними централізацій-
ними факторами — в таку матню загнилі, що ті
представлювані галицькими москвофилами, яко
загрожаючі народність, небезпеченства для ру-
ського письма і обряду в Австрії, де руська на-
родність не тільки право самохцету посідає але
навіть захистом законів государственных користу-
ється, в порівнанню з небезпеченствами угро-
жаючими Українцям від московського обчества
і уряду, пустими страхонудами покажуть ся.

[IV.]

Не конче многолічною але впливовою фрак-
цією тої партії є так звані »урядові Русини« —
Regierungs-Ruthenen, — котрих народня засада
ні, засади москвофілів і засади народовців через
те одривняється, що, між-тим як ті перші о явній
руській народній єдності мають а сі по-
свідні за самостійністю своєї особно-руської на-
родности обстають, оні урядові Русини власно-
висті ся уживати в мові Русинів у Австрії

тав, буцім вони собі народець-extra, і ані дбаючи про головний гурт тоїж нації під пануванням московським, окремішній спосіб розвою для сих трьох мільонів приписують. Верховики тої фракції dostали припорученне устанувити норму образования для офіційно-літературної мови австрійських Русинів, і вони те завдання, як сього по їх народносепаратистичній ідеї ожити належало, і як се їх показані поняття о образовании мови справили, безоглядно і на чимале вдовольство визнавців панрусизму як знали, так розв'язали. Неоправдане а до-того незручне застосованне етимологічного принципа в правописі, з чого страшенний надужиток на шкoду мови робити можно, доказало елістичность того принципа дуже блискучим побитом. Припоручені тим язиковим монополистам до написання або до поправлення учебники становили, при кругішнім майже недостатку руських літературних творів (іменно таких, которі теперішньому стану науки і товариської потреби одповідали б), офіційно вказаний керунок, яким виобразование австрійсько-руської літературної мови поступати мало. Але ті язикові взорці були такою мовою зложені, котора, хоч Русинів не конче незрозуміла, однакже з правдивого характеру народньої мови так мало, а з церковно-славянської і, в дальшій консеквенції, з московської літературної мови так багато питомостей виявляла, що де-які Русини, которі для основної ідеї «урядових Русинів» — се-б то, що австрійські Русини є собі народець-extra — одушевлятися не могли, мимохіть на гадку вняли, через продовжуванне образования австрійсько-руської літературної мови в указанім офіційно керунку, будуще з'єдначенне з московською літературною

мовою промостити. Осущення тої гадки, до чого, як сказано, імпульс з офіційно вказаного керунку вийшов, треба було потім знову офіційними мірами зупиняти, і відієля вийшов тот плян, щоб Русинам, про зупин від омоскалення, латинські письмена накинучи, против чого потім, розумієть-ся, теж і »урядові Русини« упрямились. Небезпеченство омоскалення і конечность азбучної зміни були б однакже не появились, якби уряд сам не одобрив було сей, з застосованнем ового елястичного принципа, обібраний сепаратистичній керунок руської мови. Але що ся, мимо нехоти зо сторони народовців, до нинішнього дня культурована австрійсько-руська літературна мова до підготовки омоскалення дуже здібна, довазує найлучше ся околичность, що московський уряд, з поводу недавної регуляції шкіл народніх в королевстві Польскім, для народніх шкіл юговосточної руської части Люблинської губернії предписав уживанне австрійсько-руських учебників, і такові теж з Галичини спроваджає, не вважаючи на те, що в Росії єсть далеко лучші тамошніми Русинами складені книжки елементарні. Хто заміри московського уряду, взглядом руської народности знає, тому сей вчинок його яеним, заразом і доладность сего офіційально-літературного керунку австрійських Русинів дуже питайною покажеть-ся. Воно справді Русинів радувало б дуже, якби побачили, що образование їхньої в московськім государстві завазаной народньої мови береть-ся австрійським урядом під офіційальну опіку, але тоді б треба, щоб уряд покликав до того діла тямущих людей із гурту партії народньої.

Отже з таких елементів складаєть-ся старша партія. Із сказаного показуєть-ся достаточнo, що

ся партія, при своїх тенденціях, ніяким небутом за самостійністю руської народности супротив присвоєнок московських обстаті не могла, і фактично не тільки ніякого протеста против таких не піднесла, але навіть против народньої, тільки що консолідууючої ся партії, котора против московських узурпацій без огляду так само як против лянських протестувала, з закушеною злостью обернула ся. Окремішні відтиски де-яких артикулів з московського журналу »Вѣстникъ югозападної і западної Россіи«, которі одній часті старшої партії особливе сподобались, спроваджувано по тій причині, що ся партія тут в Австрії такої як в Россії нападистої полемики, не зрадивши пазурів панрусизму, против народовців провадити не сміла, в значнім числі екземплярів з Россії, і розширювано їх в дорозі книгарській, щоб галицьких Русинів такими брехнями обаламутити а народовців безнадійністю їх заходів застрашити. Політичний орган тої партії, »Слово«, поміщав, правда, в своїх колюмнах де-які корреспонденції закордонських Русинів, але додані до них примітки були такі млаві, такі двозначні, що здавало ся невторопно, як може руський дневник супротив застосованої Москалями до нашої народности політики притиску і заперечування заховати таку стоічну рівнодушність. Сі дописі в »Слові«, як і поміщення де-яких за доброю правдою руської народности обстаючих артикулів тутешнього нащадку, були тільки припадкові, мотучо розвиваючий ся народній партії кондесіоновані поєнї, призначені маскувати справденні тенденції старшої партії; вони не мали з основною барвою тої газети нічого спільного, і становили навіть в деяких ексекраціях тоїже кричу-

ший контраст. Таким побитом стало ся, що старша партія галицьких Русинів не тільки не принесла народній, під московським деспотизмом страдаючій братії ніякої моральної підмоги, але по-середочю причинила їй навіть дійсну шквду, бо московський уряд вказував на прямовання Русинів у Австрії, — де атже виречена рівноправність руської народности найлучшу оказію до подвигнення і самостайного розвитку тоїже подає, а все-ж так мало скористовуєть-ся і, що більше, навіть народній злив з московською народністю заміряєть-ся, — закордонським Русинам яко примір, і карав їхні силкування, щоб виеднати для руської народности признанне і рівноправність в государстві московськїм, яко сепаратистичні забаги і здраду.

В політичні засади тої старшої партії не хочемо входити, бо вона, як уже сказано, складаєть-ся з розмаїтих елементів, отже і її політичні тенденції не йдуть одним і тимже керунком, а нам по всяких манівцях за ними слїдити годї. Тепер скажемо лиш стїльки, що ми прихильность до уряду, якою визначаєть-ся одна часть тої партії, в питанне поставити не хочемо, але чи ся прихильность веде свій початок з престога сервилизму, чи може з правдивого австрійського патріотизму, се питанне инше, на послїдню часть которого ми нікуди потакующего одвіту дати не можемо.

[V.]

Друга руська партія в Галичині складаєть-ся з народовців. Її сконсолідованне припадає в той час, як руська народность так званими московськими славянофилами, а влїстиве московськими

панславистами, в їхньому 1861-ого року основаному журналі »День«, перший раз заналажена, і яко ідентична з московською показана була, воторе то утверджуванне перейшло потім у всі урядові органи московські на порядок денний. Потреба захисту руської народности супротив узурпацій московських була конечною: патріоти Русі, стоячої під панованнем московським, протестували — іменно по-за-як се в Росії можна було; їх одномисленники в Австрії зачали теж підносити свій голос, попали в колізії зо старшою партією, мало-по-малу одлучились від неї, і сконсолідували ся в партію особну, — молодшу, народню. Така її генеза.

Елементи, з котрих вона складається: 1) Остаток того гурту зо старшого покоління, котрий прошлого десятиліття перепровадив побідушу полеміку против проєктантів приняття московської літературної мови, і мимо того, що наслідком пізнійших перепон, ставляних свободному народньому праву, много мальконтентів народилось і до заміни засад наклонилось, своїм засадам вірний зостав ся. 2) Ті Русини, що тільки наслідком двозначних народніх тенденцій старшої партії, в котрих вони нічого симпатичного не добавчали, до руської народности або также дуже двозначно, або і зовсім не признавались, і певне на польську сторону, котрій галицькі Русини після 1848-ого року завше ще сильний контингент доставляли, перейшли б були, тепер одначе до засад народньої партії охотно признались. 3) Молодша генерація — учаща ся молодіж — з виїмкою поєдиноких, вся; при-чім особливо те докладаємо, що патріотично-народня тенденція учеників богословського факультета, при тій оволичності, що

духовенство ще може довгий час головним двигателем руської інтелігенції в Галичині остаеться, для животности тої партії дуже важним поповом ест.

Числом е народня партія вже тепер коли не сильніша, то бодай старшій партії рівна, і сподівасться в недалекім часі велику часть тої послідньої в своїх рядах повітати. Тепер ще не має вона чинного впливу на хід справ публичніх, хоч і годі не добачити, що вона вже і тепер сильний напір на дійства старшої партії заявляє. В будуще однакож тее не мине її, бо при тій околичності, що гурт люду, з которого в будуще руська інтелігенція розвинеться, тільки на засади народньої партії згодитись може, загально сказавши, тільки і вона будущность має.

Після попередущого опису легко нам тепер приходить ся, політичну ісповідь сеї народньої партії, до которої належати і в імени її промовляти ми собі за велику честь злічаємо, в слідуючих коротких словах спрецизувати:

Віруємо, що руський народ, числячий нині близько 18 миліонів, ест, зарівно як Москалі і Ляхи, самостайним славянським народом — історично-народньою індивідуальностью — і яко такий має на востоці Європи, проміж славянським миром, свою миссійну ролю в будуще.

Віруємо, що поділ великої руської отчини на дві, двом цісарствам влучені території одностайному розвоєві народности хоч і не конче сприяє, однак і не заваджає, тому порозумінне і повзднанне в моментах розвитку, від політичного інтересу независлих, з повним правом діятись може.

Віруємо, що виречене в конституційній Ав-

стри: народне рівноуправління Русинів, при тактній поставі тихже і чеснім уживанню сего признаного їм основного права, также признанне і рівноуправління руської народности в государстві московськїм, досі абсолютно управляванім, за собою потягнути мусить, і тому-то гравітаційної точки для руського народу не в Россіі, але в Австрії шукати треба.

Віруємо наконець, що добро Русинів у Австрії залежить від конституційного, повну рівноправність австрійських народів гварантуючого, на федеральних началах збудуватись маючого систему, за котрим отже Русини, в добре зрозумленим народнім і політичним інтересі, з прочими народами Австрії солідарно обставати повинні, скоро Австрія має статись могучим миссійним государством на востоці, від чого будучина Славян загально, а руського народу особливе, зависить.

Сього ісповідання держачись, і словом і ділом за нього обстаючи, сподівається народня партія, що пророчим духом сказані і яко девиз на її хоругву вибрані слова великого Тараса:

В своїй хаті своя правда,

І сила, і воля!

руському народові на гаразд ісповнять ся.

ПРИПИСКИ.

I. Поезії.

Матеріяли: 1) Зоря галицка. (Письмо посвященое литературѣ и забавѣ.) Выходить що пятницѣ во Львовѣ. Редакторъ Николай Савчинскій. Рѣкъ VIII. 1855 (1, 2, 3). IX. 1856 (4, 5). X. 1857 (6, 7). — 2) Вечерницѣ, литературне письмо для забавы и науки (выходить що четверга у Львовѣ). Рочникъ I. 1862. Редакторъ Федоръ Заревичъ (8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17). Рочникъ II. 1863. Редакторъ Володиміръ Пашкевичъ (18). — 3) Вѣстникъ, часопись урядова для Русиновъ Австрійскои державы. XIV. рочникъ 1862. Вѣденъ. Выходить що Вторника, Четверга и Субботы. Редакторъ Вас. Зборовскій (12). — 4) Галичанинъ, литературный сборникъ издаваемый Яковомъ Ѡ. Головацкимъ и Богданомъ А. Дѣдицкимъ. Львовъ 1862 (15). — 5) Слово [політична часопись]. Львовъ 1863. Рочникъ III. Выходить що Середы и Суботы. Редакторъ Богданъ А. Дѣдицкій (19). — 6) Нива, науково-литературна часопись. Львівъ. 1865. Редакторъ Конст. Горбаль (20). — 7) Русалка (литературна часопись, выходитъ що суботы во Львовѣ). 1866. Редакторъ Вол. Пашкевичъ (21). — 8) Основа [політична часопись]. Выходить у Львовѣ двичи на тыждень. Редакторъ Т. Леонтовичъ [а властиве Кс. Климкович]. 1872 (23). — 9) Правда, письмо литературно-політичне. Рочникъ VI. У Львові, 1873 (22).

Є ще кілька іншихъ віршів, але они слабші і dlatego тут пропущені, в „Зорі галицкій“ (1855, 1856, 1857) і в „Вѣстнику“ (1855). На декотрих поезіяхъ в „Вечерницяхъ“ Климковичъ підписувавъ ся псевдонімомъ Иванъ Хмара, І. Галичанинъ. Що до сего вірша Климковичъ давъ таку примітку при 2. вірши „До вітчизни“: „Понеже для

моїм іменем і назвиськом підписані і в „Зорі галицькій“ поміщені стихи, іменно „Галичанка“ і „Молодцези“ без моєї відомости Всечестній Редакції були через когось доручені, то не медлю їх яко плоди хвиливої виобразні, котрі ніколи, а принаймній в таким, як ізвістно, виді і содержанию, до печатаня призначені не були, — відкликати. Они імпровізовані уже досить давно, і если би в найлагіднійшій случаю яку стійність, о чім похлібляти собі не хочу, посідати могли, то хіба лиш таку, як всі імпровізації; причім перезріти не належит, як сильно вліяє час, я вже не кажу рік омаль не цілком лиш в мисли пережитий, на розвій молодого, не як би ся то кому із тамтих стихів може і справедливо здавати могло, знедужалого духа.

2. До вітчини. 291, 1 з д. з завязтку піют = Климкович має тут певне на мисли слова В. А. Дудицкого:

Пусть нарекуть меня друзья
Измѣнникомъ, не смолкну я.

3. Ахульхо чи Ахульго = гірська кріпость в Кавказі, де Чеченці завзято боронили ся против Россіян, прилучивши ся до черкеского начальника Шамиля (296, 17). Два рази, 1839. і 1849. р., удало ся Шамилеві, по здобутю Россіянами сеї кріпости, дивним способом уйти їх рук. — 294, 6. штик (росс.) = багнет. (Климк.)

6. Теща = се перерібка звісної красної пісні народної: Що ся в полі забіліло, Ой чи гуси чи лебеді? — 298, 7 з д. чагу = чага зове ся невільниця в Слові о полку Ігоревім. (Климк.)

8. З єврейських співанок. В сій поезії і в дальших находять ся вже скрізь українські форми граматичні, котрих галицькі письменники зачали уживати аж з кінцем року 1861., коли після спровадження більшого числа українських книжок з Россії, і то також і прихильниками „обединеня“, австрійські Русини спізнали ближше письменство закордонних братів.

12. Привіт. Повний заголовок єсть: „Привіт на 24-ий день цвітня (л. ч.), яко в річницю славного вітчаня їх Величеств Цісаря Франц-Іосифа і Цісареві Свєтисавети, милостиво пануючих Австрії і народови руському.“ Сей вірш, як і 22. В 25-літній ювілей, не можна вважати якимсь простим панеґриком, — Клим-

кович в таких, звичайно на замовленє писаних віршах, коли австрійські Русини обходили династичні сьвята, при всій чолобитности і патріотизмі австрійсько-державнім проявляв і патріотизм народно-руський.

16. **Моя туга.** Під сим віршем підписана дата: 1859.

19. **Великі роковини.** Сей вірш написаний з нагоди ювілею „1000-літнього істнованя Руси“, котрий особливо в офіціяльній Россії дуже урочисто сьвяткував ся, а цар Александер II. прислав і чотиром галицким Русинам (канонікам Куземському і Добрянському, професорови Головацкому і літератови Дідицкому) російські ордери. Дідицкий ордеру не прийняв, але сей вірш Климковича помістив в „Слові“ аж по довшім ваганю на налягання народовців.

21. **Тарасови на вічную память.** Сей вірш друкований був також окремо і роздаваний у Львові на поминальній Службі божій в православної церкви а в Відни на музикально-декляматорским вечері, устроєнім віденьскими Русинами враз з Чехами, Сербами і иншими Славянами.

22. **В 25-літній юбілей.** Сей вірш був виголошений 2. грудня 1873 в Народнім Домі у Львові на музикально-декляматорским вечері, котрий устроїли товариства Народний Дім, Ставропірїя, Просьвіта, Галицко-руська Матиця і Руска Рада.

23. **Гомерової Іліади спів I.** Сим перекладом заінтересував ся, видко, Куліш, котрий і взяв ся его декуди поправляти. Для порівнаня приводжу тут отсі верші (до 342, 10—4 з д.), в котрих є власне більші поправки:

Лих ворожбиту! мєні ще ніколи гаразд не віщав ти;
Завше од серця-души ти і рад наворожити лихо;
Гідного й слова іще ні сказав ти коли, ні удіяв.
Ото і нині Данайцям, мов божий, обявлюєш вирок,
Наче що й справді на них Далеметець наверстує кару,
Тим що [за] дівчину я, за Хризівну, та окуп блискучий
Ваять не хотїв. То і єсть, що саму я багато волїв би
Ваяти до дому її й препочтив би самій Клитемнестрі,
Жінці, що дівкою взяв, бо і справді не пуца од сеї.
Та ні краса ні урода, ні вдача її ні робота.
Аде і так я її одіслати готов, як се лучче,
И сам я волю, щоб мій нарід здоров оставав ся, ніж
[гинув].

Тільки сьогодні ж мені і придбайте ралець, щоб один з трьох між Аргосців не був без дарунку. Воно б не подобно. А вже ж ви бачите всі: мій ралець та обернеться лице.

II. Прозові статті.

Матеріяли: 1) Мета літературно-політичний вістникъ. Видавець и Редакторъ: Ксенофонтъ Климовичъ. Томъ перший. Львівъ 1863 (1). — 2) Мета [політичний півмісячник]. Львівъ. 1865. Видавець и Редакторъ: Ксенофонтъ Климовичъ (2).

Становище Русі Властивий заголовок єсть: „Становище Русі супротив лядсько-московської борби.“ Та борба — се іменно тогдішне повстанє польське против Россії, з 1863. року. — 371, 9. Палацький = знаменитий гісторик і політикъ чеський (1798—1876). — 15. Рігер = визначний політик і проводир чеський, зять Палацького (1818—1903). — 9 з д. Ткачал = видавав у Відни від 16. III. 1861. дневник Ost und West, поважний і знаменито редагований орган, посвячений справам воїх австрійских Славян (а 10 літ перед тим в Загребі Полуднево-славянський дневник в німецькій мові). — 377, 2 з д. Духинський = учений польський з руского роду, в своїх прелекціях париских (копі і публіковані були в р. 1860. під заголовком Zasadę dziejów Polski i innych krajów słowiańskich) викладав, що колисько Славянщини єсть простір межи Вислою і Дніпром; розділений на Славянщину надвислянську і наддніпрянську зильляв ся знов в унії люблянській. Литвинів уважає за Славян, але Москалів ні, приписуючи їм походженє чудске. — 381, 7 з д. Аксаков = Іван Сергійевич, визначний московский публицист (1823—1886). — 382, 17. Іскандер = Александр Герцен, революційний публицист російский (1812—1870), видавець „Колокола“. (Гл. Твори Куліша V, 595—601.) — Бакунін — російский революціоніст анархистичного напрямку (1814—1876).

Инші важніші статті Климовича політичного змісту в „Меті“ єуть: Дотеперішня політика Русинів (1865, 2), Федерация і її значеннє для Австрії (3—4), Централізм московський (6—8). Немало було в „Меті“ депісій з України, котрі нерас остро виступали против

російських порядків і російської системи супротив українського народу. За-того півурядовий орган російський в Києві „Вѣстникъ югозападной и западной Россіи“, оснований тогди іменно для побороуваня народного руху на Україні, так висказав ся о „Меті“ (в статті „Кое-что о хохломанскомъ журналѣ Мета“): Зазначивши, що серед руского люду в Україні тліють іскри сепаратизму, котрі при першій бурі політичній можуть роздути ся в пожар, автор тої статті говорить дальше: „Мета есть прямо органъ нашихъ затѣйщиковъ, есть прокламація революціонная, мѣтящая на „ворохобню“ не въ Австріи, которою довольны галиційскіе Русины и въ отношеніи къ которой Мета болѣе чѣмъ пристрастна и дружелюбна, — а у насъ. Стало быть, она есть возбужденіе въ народѣ малоруускомъ отчужденности къ „москалю“ и отысканія своей автономіи. Стало быть, въ ней приняты участіе члены революціоннаго хохломанскаго комитета... Стало быть Мета — органъ чисто сепаративный, а покровительствующая ей нація есть сосѣдка недружелюбная. Стало быть, если Австрія, по требованію русскаго правительства, не запретитъ изданіе Меты, Россія имѣетъ право считать протекторство революціоннаго въ отношеніи къ ней органа за casus belli.“ Якимсь революційним органом мусіла „Мету“ уважати і тогдішня сьвятоюрска консисторія, бо заборонила питомцям духовної семінарії у Львові її читати і передплачувати.

Климкович писав також багато статей неполітичного змісту, в „Вечерницях“, в „Меті“ і в інших виданях. Замітніші з них: Гадки ученого [М. Максимовича] о руській словесности (Вечерниці 1862), Збираня забитків устної словесности (тамже), Найдений скарб [передне слово до поезії Маркіяна Шашкевича „Над Бугом“] (тамже), Ми і вони [полеміка з Dziennik-ом літераск-им о Шевченку] (Веч. 1863), Завданне 3-ого збору Галицько-руської Матиці (Мета 1865). Багато він перекладав, іменно повістей, оповідань, драматичних творів, з російської і польської мови: Куліша, Гоголя, Гребінки, Квітки, Корженьовского і и. В році 1874. через кілька місяців був фактичним редактором літературно-політичного півмісячника „Правда“.

На загальних зборах товариства „Просьвіта“ у Львові 1870. р. Климкович поставив внесенє, щоби Про-

свѣта заняла ся виготовленем і видаванем руских учебників для шкіл середних, виеднавши на се підмогу краву. Се внесене прийато, і Просвѣта дійсно до кінця року 1875. займала ся сим видаванем. Взагалі Климкович був чоловік і праці і ініціятиви, але ви-значнійша его роля серед рускої суспільности скінчила ся властиве вже в 1867-ім. році, коли пристав до „Сла-вянск-ої Зор-і“, а в кілька літ потім і талант его при-гас і він жив та й умер незамітно, між-тим як в часах „Вечерниць“ і „Мети“ майже весь рух народно-русский в Галичині концентрував ся доокола него.

ВОЛОДИМИР ШАШКЕВИЧ.

Володимир Шашкевич був сином Маркіяна, будителя галицької Руси, а родився 7. цвітня 1839. р. в Нестаничах, селі каменецького повіту, де батько его був сьвящеником-адміністратором. Небавком Маркіян перенісся до Новосілок-ліських, але вже 7. червня 1843. р. умер, почім вдова з сином пробувала у свого вітця Крушинського, пароха в Деревни в жовківськім повіті. Народну школу скінчив і до гімназії ходив у Львові; в VIII класі поїхав на зазив стрія Антона, капітана, до Буда-Пешту, але по році вернув до Львова, злежив тут іспит зрілости і вписався на правничий факультет. Бажаючи оженитися, прийняв місце заступника учителя в реальній школі у Львові, та не міг погодитися з директором, покинув посаду і поїхав до Відня, де спомагав его другий стрій Григорій, радник в міністерстві просьвіти. Там слухав знов правничих викладів, але небавком вернув до Галичини, пробував то на студіях у Львові то у матери на селі в Деревни, аж скінчивши права вступив в р. 1869. до суду а в р. 1870. перенісся до фінансової дирекції. В р. 1873. іменовано его конціпістом при повітовій дирекції в Тернополи, в р. 1875. перенесено до Коломиї а в р. 1876. до Тарнова. В р. 1883. занедужавши спенсіонував ся і перенісся до Львова, тут проживав немічний тілом і духом наслідком розмягчення мозку і умер 16. лютого 1885.

Володимир Шашкевич одержав по батьку хист і вдачу до поезії а заправлений був з-рана до русчини домашнім учителем Климом Меруновичем, пізнішим професором академічної гімназії у Львові і досить голосним діячем руским (з-разу в народнім, пізніше в російським напрямі). Ще перед скінченням гімназії почав писати поезії, яко студент прав був в 1862. році помічником а в 1863. році редактором літературного тижневника »Вечерниці«, котрий з 2-им мая 1863 перестав виходити. У Відні мав стати помічником при урядовій газеті »Вѣстникъ«, але помістив там лише 5 коротких поезій в фелетоні. У Львові видавав знов від 1. січня 1866 літературну часопись »Русалка«, але она вже по 3 місяцях упала; потім був дописувателем і помічником заснованої з правительственною підмогою політичної газети »Русь«, котра виходила (два рази на тиждень) від 28. марта до 19. грудня 1867.

Володимир Шашкевич пробував ся в ріжних літературних працях: написав 1864. р. драму в 4 діях »Сила любви«, котра й була грана на рускій сцені у Львові, забрав ся писати гісторичну драму »Тимко Хмельницький«, переложив (мабуть з німецького) комедію Скрібого *Un verre d'eau*. Також написав оповідане »Пімста і великодушіє«. Літературну вартість мають тільки поезії его. Вкінци зложив для товариства »Прогрессіта« дві »читаночки для сельских людей« під назвою »Зоря«, до котрих і писав популярні статейки, між ними казку з флямандского »Чому біда й досі ходить по світі«. Цінними уважають ся (Огоновским, Франком) его дописи »з Мостів-великих« в »Руси«.

І. Заслів.

Ой ви мої співаночки,
Де я вас подію?
Ой по горі, по долині —
Там я вас розсію.

Розсію вас скрізь Бескидом,
Засаджу степами:
Виростаєте, мої діти,
Дрібними квітами.

Ростіть, діти, не журітесь,
Холоду не бійтеся;
Ходіть тутки, близь серденька
Моего нагрійтеся!

Я вас буду обгортати
Батьків могилами,
Я вас буду піддивати
Рясними сльозами.

А хоч будуть вас вчухати
Всілякі люде:
Той до серця вас пригорне,
Той лаяти буде, —

Не журітеся! Дарма, діти,
Най здорові лають;
Таж не раз вони за правду
На хрест розпинають.

Процвітайте ж, небожата,
У «Зільнику» разом,
Хоч те зійшло під хатою,
Те за перелазом,

Те ярами, обологом,
А тее над морем,
Те розвилось утіхою,
А тамтее горем — —

Одно зросло на могилі,
Під липою друге,
Одно з жалю виростало,
А одно з наруги;

Те кохання ізростило,
А тее розлука,
В того мати туга була,
А в того розпука.

А деяких квіток-діток
Надія зродила —
Та надія, що розкриєсь
Раз уже могила,

Та й зведеться удовиця,
Мучениця встане,
І опадуть тяженькі,
Залізні кайдани.

А сини їй рани змиють
Втішними сльозами,
І пропаде раз неволя,
А воля настане!...

---

2. Думка.

Ой зазуде, зазуденько,
Голос твій сумнений;
Не так сумно ти ковала,
Як я був маленький.

Не так сумно ти ковала,
Не так жалосливо,
Як ще серце мое било
Мирненько а живо.

Тоді голос твій миленький
Вістив ми радощі,
Серце смутку не зазнало,
Сліз не знали очи.

Щасте мині, як у гаї
Квітка, процвітало,
Бо ми око рідненького
Батенька сияло.

Ой сияло, якби зьвізда
На небеснім зводі;
Ой загасла тая зьвізда,
Та і щастя годі!

Ой батеньку, соловію,
Лиха ж моя днина,
Лишив ся я, коби в чистім
Полі деревина.

Сиротою на сім світі
Кождий ся цурає;
Лиха доля, як тростинов
Вітер, пометає.

Пометає в всі сторони,

Аж жаль серце тисне, —
Ой вже мині на сім світі
Щасте не заблисне!

Де діли ся тії хвилі,
Де є тії літа,
Що буяв я, як мотильок,
Від цвіта до цвіта?

Ой буяв я та гуляв я,
Як рибка в Дунаю;
Тепер сяду з тяжким серцем,
Та думку думаю.

Думаю, горюю, борю ся з собою,
Док око не трисне горячов слезою,
І тая подруга моєї недолі
Не злегшить серденьку тяжкої неволі.

А гадка високо під небесні зводи
Полине крильми бистрого сокола,
І грудь відітхне воздухом свободи,
На хвильку забуду, що давить недоля!!

---

3. До зірки мого роду.

Зірочко ясна,
Голубко красна!
Коб мині крила,
Злетів бим, мила,
Гень-гень високо,
Де твое око
Ясно сияє,
Сонцем блистає!

Там близь серденька
Твого, миленька,

Весь вік прожити,
Той воздух пити,
Що ним, милая,
Твоя сьвятая
Грудь віддихає, —
Душа бажає.

О зірко-воле,
Вільная доле!
До тебе вносим
Руки і просим:
Небес дитино,
Щастя калино —
Злети в пороги
Наші убогі!

Не цурайсь нами,
Горя синами,
Розвій раз мраки
І затри знаки
Лихой недолі —
Тяжкої неволі;
Покруши узи,
Воскреси грузи!

Верни нам силу,
Що десь в могилу
Лягла з князями
Та гетьманами;
Злучи нам руки,
Щоб без розлуки
Ми всі лиш ціли
Одною гляділи!

Щоб вороженьки
Лихі, тяженькі,

Пальцем дунавим,
Зубом кривавим
Нам не каляли,
Не виривали
З грудей серденька —
Щоб руська ненька

Втерла сліззоньки,
А її зойки
У веселеньку
Довгу пісеньку
Щоб перелялись,
Тя величали,
Воленько гожа,
Дитино божа!

---

4. Сльози.

У зеленім бірку
Соловій заводить,
Аж ціла дуброва
З жалю ся заходить.

Під бірком ряшенькі
Потік точить слези,
На березі плачуть
Білі берези.

Квітка красолиця
Сльози проливає,
Із дітьми природи
И молодець ридає.

Соловейко плаче,
Бідна сиротина,
Що десь у неволю
Поналась родина.

Сльозами поточок
Крутий заливаєсь,
Що із стороною
Милою прощаєсь.

Білій березині
Сльози витискають
Вітри, що заєдно
Нею пометають.

Квітка-красавиця
Личенько зросила,
Що і молоденька
Весна відлетіла.

А молодець гожий
Знать тому ридає,
Що мати природа
В сльозах ся купає.

Вона го своїми
Грудьми згодувала,
Вона го своїми
Воньми наповала.

Вона го своєї
Бесіди учила,
І тайни глибокі
Вона му відкрила.

Заєдно до свого
Серденка тулила,
Та й рани лихі
Цілуйом лічила.

А колишучи
Співала пісеньки

Пісні медовіі,
Пісні солоденькі.

Молодець ті звуки
Ссав всею душею,
І тужив і плакав
Й веселив ся з нею.

---

5. На пароході.

Наді мнов зьвізди блистять високо,
Піді мнов хвилі шумять глибоко,
Зірки нуряють для охолоди
Жаркії лица в студені води.

Водою рибки весело грають,
До ясної зорі ся залицяють,
А зоря буцім на те й не дбає,
Лиш по неволі ся усьміхає.

Скажи, зорице, скажи, сердечна!
Скажи, дитинко дрібна, сонечна:
Чи так водою мило гуляти,
Як по-над хмари небом шибати?

Чи так гаразд там в синім Дунаю,
Як в надоблачнім родиннім краю,
Та чи такі там в темній безодні
Гадки, як в небі, красні, евободні?

---

6. Ластівкам в дорогу.

Ластівоньки дрібні,
Посланники з-за моря,
О гонці весняніі,
О сьнідки мого горя!

Як підете в гостину
За гори, за Карпати,
На рідную хатину
Сідайте щебетати.

Коли рідня спитає,
Як в чужині ся маю,
Скажіть: біг долю має,
Бо волі тут не знаю.

Як милая вас стане
Питати за милого,
Скажіть, що серце вяне
Від смутоньку лихого.

А мав би вас спросити
Друг вірний сивоокий,
Скажіть, що сам носити
Мушу весь жаль глибокий.

Но як хто з вороженьків
Сусід вас поспитає,
Скажіть, що »веселенький,
Гаразд му процвітає«.

---

7. Чудна долина.

Раз кров ми скипіла,
Раз груди ми завріла,
Від гніву, розпуки і болю,
А серце металось
І билось і рвалось,
Як тая пташка на волю.

В очах ми стемніло,
В ушах зашуміло,
В поля мя прічка чось гнала;

Я з вітром пустив ся,
В долині синив ся,
Де діва квіти збирала.

Збирала квіточки,
Вела співаночки,
А вела звонко, весело;
На мене глянула,
Любенько всьміхнулась,
Спитала: »що́ ты привело?«

— »Сум-горе, дівчино,
Недоля, калино!
Лихо тяженьке, розпука,
Нудьга-горювання,
Та й ворогування,
З гараздом милим розлука!«

— »Стій, лютих мук сину!
В ту райську долину
Не важ ся злой долі вщепити.
Знай — квіти ті милі
Ангели садили,
Щоб росу щастя з них пити. —

Хочеш припочинку?
Вчахни си барвінку
З тої чудної долини,
Не бій ся нічого,
Стережись одного —
Одного лиш: власной провини!«

8. Русалка.

(Балляда.)

Що́ сьвітить криваво серізь нічній мгли?
То хлопці під бором вогонь зажегли,

З зеленої шклянички горизонтку п'ють,
Регочуть свавольно та пусто съ сміють.

»Семене, Семене, коб нам ту дівця,
Заладало б красче від жаб, деркача,
Коб нам ту Олена — но ди'но, диви!
Чи видиш, де граб той похилий, кривий?

Чи чуєш, чи чуєш солодкий той спів?
Ох якби мя медом по серці мастив!
А очи, а коси, а чорную бров
Чи бачиш там серед тих темних дубров?

Як сонце сияє скрізь листя їй вид;
Семене, вона мя до себе манить!
Семене, вона кличе — пусти мя, пусти!
Гуляти в ті бори темряві, густі:

»Гей, хлопці-молодці, ту щасте, ту рай!
Тут шумом солодко вколише вас гай;
Ту місяць, що смотрить слезаво з-за хмар,
Спливає в любовцах на ниву, на яр.

Гей, хлопці-молодці, ту щасте, ту рай,
Сказочок чудних вам нашепче ручай!
В лозині любенько піснить соловій, —
Ох скорше ж бо, скорше, орішочку мій!»

— »Романе, Романе, верни ся назад!
Не піде тобі там з русалкою в лад.
Верни ся, Романе, ох прошу тебе,
Там в темних дубровах погубиш себе!»

Но годі! не вмолиш; вже в тіни берез
Премилый товариш з русалкою счез —
В дуброві роляг ся страшливий регіт:
Нещасний молодчик погиб від скебіт.

9. Гомін молоді Русі.

В своїй хаті — своя правда
І сила і воля.

Т. Шевченко.

Здоров Батьку Могильницький!
В Тобі Русі давна сила,
Давний дух ей передвічний,
Давна бодрість ей віджила.

Твое серце відгануло,
Чому доля в нас шербата,
Чому щасте ся минуло,
Чужов стала рідна хата.

Твое слово загреміло
Чародійним Карпат громом,
І трикратним відгреміло
В серцях руских міліоном:

»Віків кілька вже минає,
Як ми стали лебедіти,
Як слезами умиває
Русь старенька свої діти.

Довго нас ся настрягали
В ярмо брата супостати,
Довго кров з-під серця ссали —
Але годі все ридати!

Годі, брата! ну же сьміло!
Лишим зойки, лишим стони,
А приймим ся раз за діло —
Най не крачуть нам верони!

Де кургани, де могили,
Батьків кости ся біліють,
Там проважимо, брата милі,

Вони серце нам огриють!

Вони дунуть в нашу груди
Душу сильну, величаву,
Осолодять наші труди,
І воздвигнем Руси славу.

І знов стане розвиватись
Злотоцвіта наша воля,
Та й знов возьме процвітати,
Як бувало, наша доля.»

Тож здоров був за те слово,
Наш Віщуне Соловію!
Русь скинула днесь на-ново
Твоїм жаром, Чародію!

Скорше, скорше б'ють серденька,
Радість груди роззирає —
Дугом, степом руська ненька
По цвіточки ся хиляє.

По цвіточки-первісночки,
Що процвіли берегами,
Що зростили їх діточки,
Викохали слезоньками:

Щоби ними умаїти,
Увінчати головоньку,
Руських борців пристроїти,
Що боронять рединоньку.

Що боронять, що хоронять
Нашої віри, нашої мови —
І за волю ще уреняє
З-під серденька теплою кровю.

10. Нинішня пісня.

Схаменіть ся, будьте люде,
Бо лихо вам буде!

Шевченка.

В котлині гір город лежить,
В нім проживає руський рід;
Над ним, як бузько над гніздом,
Сидить гора, щб лиш слідом
Сьвідчить, де замок Льва стояв,
Щб в грузи ся давно розпав.

Тому, гордійша від сестриць,
В хащах не криє своїх лиць,
Но зводить грізнеє чоло
Над деревину, гуц, зело,
Хоч там, де руський меч сьвітив,
Помірчик віху застромив.

Під віхою кобзар сидить,
В задумі на город глядить.
Легот му грає з бородов;
В старім знать закипіла кров,
Бо раптом голову підвів,
Вхопив за кобзу, піснь запів:

»Городе славний князя Льва старого,
Чи в тебе роду нестало давного?
Нестало сили, давной руськой сили?
Чи руські діти всі вже у могилі?»
Гомін: могили!

»Чи в землі руській для руської груди
Нема пристані — всі чужі люде?
Чи пісні руськой нігго не заводить?
Чи руська мати Русинів не родить?»
Гомін: родить!

»Чи руські серця в крицю змінились,
Та ледом груди на віки покрились?
Любов до свого згасла благородна,
Що нев кипіла руська груди свобідна?»
Гомін: холодна!

»О руські груди! о груди зі стали!
Ви, що-сьте диких Татар зупиняли!
Чи ось той кремень з грузів Льва палати
Зможе давного ще вогню вкресати?»
Гомін: кресати!

Тут наче зо сну пробудивсь
Кобаар — і на ноги схопивсь,
І так глибоко чось зітхнув,
І чось там в небо споглянув,
Відтак пустив ся — де? не знати.
За ним летів гомін: кресати!

Ой летів громом в його слід,
Док не відбив ся о Бескид
І не затряс в-округ горами
І не скипів Дністра водами.
Відтак шибнув гень-гень степом,
Та й зупинив ся над Дніпром,
Над ним повис — йому співає —
За братню долю споминає.
А Дніпро батько-буркотій,
Звичайно ось собі старий,
То посварить, то чось полає,
То буцім змовкне, продумає,
В-кінець, казав бись, що згадав,
Як-то колись-то вікував,
Яка у його була доля
Та й та козацька руська воля —
Бо згорішив чось хребет

Та й зарядав, що аж гет-гет
У Чорнім морі стогне-вріє
Дума, що нев Дніпро болів.

А тут на березі сидить
Кобзар, що за Дніпром глядить:
Легот му грає з бородов,
Та знать і в нім скипіла кров,
Во вхопив кобзу, взяв отройти,
Дніпрову пісню гомоніти:

»Гей гей, Бескиде, ти мій милий брате!
Чи не одна нас породила мати?
Чи-ж не одна нас до серця тулила,
Сльозами нанні тяжкі рани мила?»
Бескид: мила!

»Чи-ж не одна нас вчила говорити,
Та й по батьківськи Господа хвалити?
Та не вона ж нам проводила з-тиха:
Держітесь купи, не бійте ся лиха!»
Бескид: з-тиха!

»Гей-гей Бескиде, ти мій милий сьвіте!
Та чи всі вірні остали ся діти?
Та чи не взяли сини-супостати
Сами могилу матері копати?»
Бескид: брате!!

»Одні вельможній Польщі поклонились,
Другі московським царинам служили,
Треті, щоб ласки в Німоти придобати,
Помогли рідну в заліза новати!»
Бескид: новати!!

»Гей-гей, Бескиде, есоко ж мій милай,
Чи бачиш, брате, ті сирі могили,

Чи чуєш брата, стон плухий, тажанийкий?
То на світ духи просить ся біленькі!»

Бескид:

»Ой чую, чую, ті батьківські клики
Та й виджу, виджу те сьвято велике,
Як з могил слава наша ме вставати,
І станем разом волі добувати.«

Дніпро:

»І станем разом волі добувати!«

Бескид:

»Чую, як з-відси аж по Чорне море
Воздухи голос якийсь рідний поре:
То Мати кличе на велике сьвято,
А дітий стало багато, багато!«

Дніпро:

»То Мати кличе на велике сьвято,
А дітий стало багато, багато!«

II. Цвѣтка молишь.

Раз мотилька голубила
Цвѣтка гожа, цвѣтка мила;
Говорила: »Мій метильку!
Рай бим дала за ту хвильку,
Злотоцвѣту дала б долю.
Слухай, любий, милесенький,
Слухай, мальчику пестренький,
Вводи квітці малу волю:
Не літай там в небо синє,
Там по тобі й слух загине!
Вилюбить те зьвізда ясна,
Приголубить зоря красна;

Та й забудеш мя румяну,
Понехаеш цвіт-любоньку.
А без тебе, голубоньку,
Я пожовкну та й зівяну.»

---

12. Сиві очи.

Скоро лишень першим кроком
Я ступив в той божий сьвіт,
Родич ясним сивим оком
Стеріг ми дитинних літ.

Як в молитві гень високо
Чуття мого плив ручай,
На мя сивим глядів оком
Сьвятий батько Миколай.

Як потому в сьвіт широкий,
В чужину-м ся виберав,
На розлуку сивоокий
Друг долоню подавав.

Сиві очи я глибоко
На дні серденька носив;
В тебе, мила, сиве око,
Я тя за те полюбив.

---

13. Зробок.

(Народня казка.)

Знати й давно так
На сьвіті бувало:
Лихого все много,
Добра не чимало.

Бо, хоч не стямить

Жаден старовина,
В селі вам кожда
Роскаже дитина,

Як давно люде
Зрібків убивали,
Знать щоби дурно
Хліба не псували.

Аж ось прийшло ся,
Раз в одній хатині,
Убити батька
Рідненькій дитині!

Та як-же? годі
Закон не хранити,
А ту ще тяжче
Редича губити!

І так то довго
Син боровсь з собою,
Що б ту зробити
З сивов головою?

Аж ось на-послід
Прийшла йому гадка:
В льоху підземнім
Схоронити батька.

Там старовина
Мав всяку вигоду:
Ів добру страву,
Пив студену воду,

І лиш людей там
Під землею нестало,
Що він ся з ними

Перевіювало —

І лиш нестало
Сонця в темнім льосі,
Що так любеньво
Сьвітло му досі;

І лиш нестало
Там пташки та квітки,
Ох, та й нестало
Наймилшою свобідки!

А жаль було ще
Старцю сьвіт лишати,
Волів сарака
Від людей коватись.

Так хоч минуло
Років ще немного,
В селі забули
Вже якось старого.

Аж ту настала
Раз весна холодна,
За нею осінь
Явилась голодна;

Нестало хліба
Щоби голод збути,
Не було з-відки
Збіжя роздобути.

Тож обологом
Всі поля зензали,
А в селі люде
З голоду вмирали.

На син і в нужді

Пам'ятав на батька,
Й живив старого
З малого остатка.

Але як вже ось
Ані на оборі
Рога нестало,
Ні муки в коморі,

Не таїв довше
Старцю сумної вісти,
І сказав ясно,
Що нема що їсти,

Ані на засів
Зерна де дістати.
»От,« каже, »прийдесь
З голоду вмирати.«

— »Ой синку, синку,
Послухай старого:
Збери солому
З обійстя цілого;

Обідри стріху
З хати і стодоли,
Порозтрясай то
По лугах, по полі...

Іди, послухай
Розуму слабого,
Побачиш, синку,
Що то буде з татом!»

Синок послухав,
Що му батько радив,
І всю солому

З обійстя згромадив.

Несе на загіт,
Трясе, розгортає:
»Що то-то буде?«
Сам себе питає. —

Зима минула,
Сніги розтаяли,
Пташки воскресну
Пісню заспівали.

Розпуєлись лози,
Розвилась вербина,
І зійшло жито,
Як та кожушина.

Люди ся сходять:
»Гей, чудо та диво!
Ні орав ні сїяв,
А зродила нива.«

Зійшлась громада,
В коршмі нараджаєсь,
Доброго сина
На суд призиває.

А старшина го
Питає сердито,
З-відки у його
Таке взялось жито?

»Признай ся; годі
Довще затаїти;
Всі люде видять,
Що-сь несамовитий!«

— »Ой ні, панове!

Не бісовська сила
Мене такої
Сійби научила.

Ось я розкажу,
Як то все ся стало,
І з-відки жито
На ниві ся взяло.

Годі ми було
Закон ваш хранити,
Бо як же-ж батька
Синові губити?

Тому сховав я
Під землею тата,
І за те діло
Ось яка заплата.

Бо він казав ми
Солому носити,
Та й по загонах,
По лугах стелити.

З тої соломи
Зійшло таке жито,
Що, знати, буде
Нам всім уже сито.»

Старшина слухав,
Кивав головою;
Громада щось там
Вела між собою.

Нараз всі стали,
И старшина дав знати,
Що вже не вільно

Старих убивати.

»В нас,« каже, »сила,
Панове громада,
Но в старих розум,
І добра порада!«

14. Чого туряти?!

(З. Романовського.)

Чо туряти про богданку,
Рож вчухання, та коханку?
Для нас рож нема:
Ми як птахи, як соколи,
Нині дома, завтра в поли
Вже гуляти тра.

Що снить серце, най забуде,
Тверда пісня з твердої груди
Хай дзвенить нам днесь;
Замість ручки, рукояти
Стиснім щиро, як дасть знати
Бог пору в небес.

Щасте, доля — колись може;
Но лиш ти вгадаєш, Боже,
Що чекає нас:
Хто побачить усміх милій,
Кому весну на могили
Несе сумний час.

15. Делія-воля.

Деліночко гожа, деліночко біла!
Чому на могилі, сердечна, пропівала?
Чому так сумно голову хилила?

Чом до сироті серцем прилягаєш?
Чи твою долю туттї скоронили —
Або ти сльези дівочі зростили —
Чи та садили за яку провину
На тїй могилї, під тую калину?

«Нї мя зростили сльези дівочі,
Нї доглядали карї очи,
Нї за провину туттї садили:
Лиш долю-серце ту привалили!
А серце тее як свою долю
Мене любило, лелїю-волю;
Про мя туряло, за мя полягло —
І ще по смерти мене забাগло...
Та із серденька, з тої могили
Я виростаю, квітонько білий,
Я виростаю, я процвітаю,
Лїтом могилу я засїваю —
Так чей весною, та молодю,
Дїточок більше стане зі мною!»

16. До мого батька.

Батьку рідний, соколоньку,
Ти руський співаче!
Та чи чуєш, яку ворон
Пісню тобі краче?

Та чи видиш тї хмари, —
Тяжкі, черні хмари, —
Що тя веди від коліски
До самої мари.

І во смерти домовину
Нї твою пречину.

Батьку рідний, хоть раз бо ще
Глянь з-поза могили!

Хоч раз зведи головоньку,
Хоч раз обізви ся,
Щоб від голосу твого
Вороги стрясли ся!

Щоб, почувши твою думу,
Падали ворони,
Чорним трупом застеляли
Яри та загони!

Щоб ті хмари, чорні хмари,
Тяженько сплакнули,
І негідні твої друзи —
Щоби схаменулись...

Щоби схаменулись, щоби іздрогнулись,
До рідньої неньки назад повернулись;
Щоби занехали матір катувати —
Та в чуже швомаття на смерть прибирати!

17. Не чужого ми бажаєм.

Серед поля широкого
Дубець виростає;
Ой тим полем на воронім
Молодець гуляє.

Віють вітри, віють буйні,
Аж дуб похилив ся;
Скажи, скажи, козаченьку,
Куда ти пустив ся?

Чи ти ідеш в Туреччину
Христан вивольоти,

Чи ти ідеши на Вікраїну
Волю добувати?

— Не піду я в Туреччину,
А на Україну:
Від могили до могили
Соколом полину.

Полину я, полину я —
До могил приляжу,
Батькам нашим всю тяженьку
Недолю розкажу.

Розкажу я наше горе,
Наше лихоліття;
Тепер, скажу, сердешні,
Поблагословіте!

Благословіть! погуляєм
У чистому полі:
Не чужої ми шукаєм,
А своєї долі!

Не чужого ми бажаєм,
А свого то права:
Де полягла, там воскресне
Наша руська слава!...

---

18. Однака нам доля.

Ой виїду я на горбочок
Та з-відтамтиль глину:
Бачу сільце невеличке,
Церков деревляну;

Садок бачу — у садочку
Лица похилилась,

А до липи старенькая
Хата притулилась.

Притулилась, та й обі си
Поскрипують разом...
А я шляхом — шляхом білим,
Вже й за перелазом.

Зупинив ся; оглядаюсь:
Що́ мя ту привело?
А на серці буцім легко,
Буцім невесело.

Липа гіллям потрясає,
А в гіллі громада
Горобчиків цвірінкає,
Сама собі рада.

Під стріхою ластівоньки
Гніздо приліпили
Та й годують голі діти...
Боже, батьку милий!

На-що голому ти кажеш
На той сьвіт родитись,
Та голову під чужою
Стріхою клонити? —

Ще, як куди, то трапить ся,
Старенькая мати
Діточок навча непевних:
»Гріх і ластівчяти,

І дрібній команці,« каже,
»Гріх кривду робити!«
Мале росте та слухає,
Щоби не гршити.

І виросте — спогадає,
Як мати навчала,
Коли малим, нерозумним,
На руки ще брала.

Трапляється — та не густо,
Не взяв біс такого,
Що і неньки не слухає
І божого слова,

Та і стріхи пожалує
Бідній пташині,
Або таки, пустуючи,
Гніздочко розкине —

Гніздо рідне! а ластівча
На землю упаде,
Та загибне під хатою,
Або тихцем сяде

Десь під тином, чужим тином,
Куняє — дримає
Та голодне, непоєне,
Крильця витягає.

Витягає — простирає,
До вірниць злетіло б,
Так годі, бо тяжке лихо
Крила поломило.

Тільки глишне в небо сине,
Буцім-то гадає:
»Нехай тобі, чоловіче,
Бог не памятає!«

Так думаю — а за мною
Щось зацелестіло...

Озирнув ся: під допухом
Справді бо сиділо

Таке криве, поломане,
Як та наша воля. —
»Пташко!« кажу; а воно ми:
»Однака нам доля!...«

---

19. Бувало а нині.

Малим бувало я сїдаю
Під липою та досягаю
Руками буцім ясных зір —
А зірки моргають на мене
Скрізь липи листечко зелене,
Та й кануть нишком в темний бір.

А нині сяду під тополю,
І лаю сьвіт і лаю долю,
Що ясної забяг зорі —
Забяг та годі ї дістати,
А на землю то й грїх прохати
З чудної неба висоти.

О зіронько ти ясноока!
Моргни на мене із висока,
Як сестри моргали твої —
Най хоть часочок погадаю,
Що я малим та досягаю
Тебе, сердешна — хоч у сні!...

---

20. Безнадійним співакам.

Ви малодухи, маловіри,
Гнилі трупи, джума ви!

Свобідно гнити вам без віри
І без надії й без любови,
Лиш не свобідно ту отрую
Народам длати у пісні,
Троїти віру ще живу,
В живій здоровій ще семі!

В народу рани є глибокі,
Но він не впає ще так, як ви;
В його є закон і пророки,
Є мученики, вісцуні!
І він надії не покине,
Не зречесь віри і любови,
Він жити-ме, він не загине...
Пороки змиє він в крові.

І стане сильний та великий,
Поважно голову зведе,
Й притихнуть ваші марні крики;
По ваших трупах він піде,
Здавить, розімне ваше тіло, —
Но з його кров не потече;
З його полметь-ся лиш чорнило,
І джума з його завине.

Він стоїче тих, що го хулили,
Надії позбавляли го,
І там, на вашій могилі —
Свою застромить хоругов,
Що вірою нам засіяє,
Що нам любовю процвіте,
А кобзар віщій заспіває:
»Була надія — є — й буде...!«

21. 3 „Книги Співанок“ Гайного.

I.

На чуднім місяці маї,
Як цвіття розпукло ся,
Тоді у серденьку моім
Кохання розвило ся.

На краснім місяці маї,
Де кожний птах співає,
Сказав і я також її,
Щоб серденько бажає.

II.

Ти гожа рибарочко,
До берега спіши,
Сідай і рука в руку
При мині попестись.

На серце тут головку
Зложи, дівчино зоре,
Так сьміливо, як що-дня
Ідеш на дике море.

Тут хвиля як на морі
Збере, то опадає,
І не одна ще перла
На дні там спочиває.

III.

Коб мої рани знали
Дрібнії божі квіти,
Зі мною би ридали,
Щоб серденько згоїти.

Коб соловії знали,
Який я сумний, хорий,
Вони би розілляли
Щисень солодвих море.

А зірки золотії
Коб мое горе знали,
Із неба би ступались,
Мене би потішали.

Но вони всі не знають,
Чо' радість ми замерла;
Одна лиш добре знає,
Що серденько роздерла.

IV.

Кохали ся обое,
Та мучили ся скрито;
А грізьно споглядали
На себе і сердито.

Навпослі розлучились,
В проросню лиш видались;
Давно уже померли,
Й ледви самі те знали.

V.

Полюбив хлопець дівчину,
Дівча вже другого має,
Той другий любить знов другу,
А тую вибірає.

Заким щоб, люта дівчина
Відає тому знов руку,
Щоб навинеться їй перший;
Хлопець впадає в розпуку.

Хоч казба то вже стара,
Но вічно обновляєсь;
Кому вона суджена,
Тому серденько краєсь.

VI.

Раз досьвіточком літа
По зільнику блукаю,
Пошептують квіточки,
Лиш я не промавляю.

Пошептують квіточки,
Жалем моїм тронуті;
Скрізь листя їх зелене
Слова такі чути:

»Ти сумний чоловіче,
Бліді у тебе лица:
Не гнівай ся на любку,
То наша сестриця.«

VII.

На твоїм личеньку
Ще літо припіка,
А в твоїм серденьку
Студеная зима.

Но те обернеться,
Голубочко моя:
У серці буде жар,
На личеньку зима.

VIII.

Ти гожа, красна, чиста,
Мов квітка процвітаєш,

Гляджу на тя, а туга
До серденька сялясь.

Лиш руки б на головку
В молитві ти зложити,
Щоб чисту, красну, гошу
Зволив тя Бог лишити.

IX.

Ти дівчино рожоуста,
Я за тебе все гадаю,
Солоденьку, яснооку,
Дрібну любку споминаю.

Зимовий та довгий вечір,
А я б рад у теплій хаті
Коло тебе нишком сісти
І з тобою щебетати,

Та й сердешно цілувати
Дрібну білу твою ручку,
Та й сльозами умивати
Дрібну білу твою ручку.

X.

Пісні мої отруя
Скрізь на-вскрізь переїла,
Бо цвіт життя могого
Отруєв ти цюла.

Їдкі пісні співаю,
У них гадюча сила,
Бо в серці гадь ховаю
З тобою, любко мила.

XI.

Ой плакав я в просоню,
Що буцїм ти не жила;
Прокинув ся, а лица
Сльоза ми ще росила.

Ой плакав я в просоню,
Що-сь буцїм мя лишила;
Прокинув ся, і довго
Ще слезонька точилась.

Ой плакав я в просоню:
Ти була ми вірненька;
Прокинув ся, та все ще
Ляля ся сліз річенька.

XII.

Он зіронька спадає
З блискучой висоти!
Та зоря, що спускаєсь,
То зірочка любви.

Он яблука знов ронить
Багатий з листям цвіт,
А пакосні вітри
Женуть го в божий сьвіт.

Он лебедь знов співає,
Пливучи по ставу,
Чим раз то більш стихає,
І рине в глибину.

Цвіт-листя вітер звів,
Мир-пїтьма сьвіт насїла,
І зірочка розпирсла,
І пієня згомонїла.

XIII.

Коб так в однеє слово
Всю болізню переллати,
Пустив бим го з вітрами
Веселими гуляти.

Вітрів гуляща сила
До тебе б го подула;
На кождім місці все бись
Те больне слово чула.

І ночью, коли-бись
Ти очі вже замкнула,
В найтвердшим сні ти болі
Мойого слова б чула.

XIV.

В тебе є брилянти і перли,
Що люди згадають лише,
Найкрасчіі очка у тебе, —
Чо'-ж, любко, бажаєш ти ще?

Слава оченят тих гарненьких
В моїх співаночках жие,
Що їх сотнями співаю, —
Чо'-ж, любко, бажаєш ти ще?

Ті гарні очі, голубко,
Мучили страшно мене,
Ними згубилась мя, любко, —
Чо'-ж, мида, бажаєш ти ще?

XV.

Де ділась та гарна любка,
Що-сь так чудно їй співав,

Як вогонь ще чародійний
Твоє серце загівав?

Ті огнища вже погасли,
В серці смуток і леди,
А та книжка — то судина
З понелом мої любови.

---

22. Черна,

княгиня черниговська.

(Поема.)

Сидить дідо на могилі,
Сидить та думає,
А дівчора біля його
Пчільвою гуляє:

»Заграйте ж нам, дідунечку,
Заграйте, голубе!
Воно таке цікавеє,
Воно таке любе,

Що пісні ті розказують,
Тоті ваші думи;
Заведіть нам веселої,
Батеньку Науме!

Чого-ж бо ви зажурились,
Чо' посоловіли?
Чи з дороги далекої
Та ніжки зімліли?

Чи є у вас соколоньку,
Може яке горе?«...
— »Горе, горе бездоннеє —
Як те Чорне море,

Що вати в нїм затонили
Нашу сьвяту волю —
Занурили України
Золотую долю;

А самую у кайдани
Тяженькі сковали —
Щоб в неволі не журилась,
На сон колисали.

Вколисали, — здрімала ся
Сватована мати,
Вколо неї полягали
Дрібні діти спати.

Захропіла цілісїнька
Велика родина —
Застогнала у просоню
Галич-Україна.

Застогнала, заридала
Від болю тяжкого,
Ой упало ж в Чорне море
Кривавих слъоз много.

За ті слъози, за кайдани,
За братню розлуку —
Сам Бог колїсь карати-ме,
Дасть муку за муку.

Протерпіла ж Україна
Тяженькі злидні,
А найбільшї і руйновали
Свої невздогдні —

А доки-щоб, плюндрували
Ляхи, орда клята;

Ляхи ж стогнуть, а про орду
Слушайте, дівчата!»

I.

Ой летять, летять
Журавлі назад;
Чи добре віщують?
Злі вісти ілуть:
Татаре жегуть,
Татаре пљондрують!

Де око сяга,
Лись Татарва,
Як Чорнее море;
Люд в бори утїк,
Скрізь сльози і клик:
»О горе нам, горе!»

Велможні пани
Житя зберегли
В замках і твердинях;
Хан з ордою йде,
Богатства везе
В мальованих скринях.

Іде — ні, летить,
Крови ще не сит;
Аж під Черниговом
Хан орду сплинив,
Вінці запалив,
І станув табором.

Бо князь ту тепер
З ріднею заперсь
І жде бісурмана;
А орда ціла,

Орда золота,
Жде приказів хана.

II.

По таборі широкому
Батий пожожає,
Перед ханом дика орда
Голову хилає.

Ходить Батий сумуючи,
Щось на серці має;
Що спогляне на твердиню,
То кров в нїм заграє.

Зупинив ся хан сердито,
Та плеснув у руки;
Позбігались на службу
Всі татарські дуки.

»Ідїть, хлопці, у твердиню,
Та не рабувати,
Не богатства, а дівчини
Ханові дістати.

Є у князя зоря ясна,
На весь свїт сияє;
Скажіть: княже, зорі твої
Батий хан бажає.

Відай Черну, прийма хана
За твого зятя;
А то буде бєрба люта,
Кривава, завзята.

Спалю город, помордую,
Розкину твердиню

І на грузах у кайдани
Закую княгиню.

Не жонкою, а бранною
Пийдеш, руська зоре;
Біддай, княже, дочку за муж,
Або тобі горе!»

III

У городі гамір,
Збігають ся люди:
»Идуть послы від хана!
Знаць мир уже буде!»

Вислідять їм руськи
Липарі хоробрі:
»Скажіть, чи принесли
Які вісти добрі?»

Не знати, не чути,
Ніхто не вгадає,
Що послы приносять,
Що Батий гадає!

Аж тут захопили
Вістку горожане,
Що послы до князя
Идуть за ружниками.

Князьць вилізє город,
На в уліц почолє:
»Княгині не озвешт,
Поганий, ніколи!»

І роєм вже стали
Під замком збігатись;

Одвіту княгині
Ім годі діждатись.

IV.

Ой увійшли послы
В кімнати блискучі,
Князя, його ради,
Та Черної ждучи.

Князь вийшов з дочкою,
Та сів під ікони;
Бють послы князеві
Низькії поклони:

»Великий хан Батий,
Пан світа усього,
Здоровить тя, княже,
Дарунків шле много.

Прийми ж, не цурай ся,
Дорогії дари;
Пан світа усього
Шука собі пари.

Коли вислав нас,
Говорив ті слова:
Йдїть, каже, в твердиню,
Йдїть до Чернигова.

У князя є зірка —
На весь світ сияє;
Скажіть, зорі твеї
Пан світа бажає.

Віддайте ті дари,
А озьміть княгиню;

А то спалю город
Зруйную твердиню.

Кривавая буде,
Тяженькая кара,
І бранкою піjde
Княгиня у Сарай.»

Склонили ся послы ;
А князь зажурился,
Глянув по боярах,
До Черни зближив ся.

Но Черна не ждала,
Аж батько спитає,
Стала, і Татарам
Таку лайку лає :

»Не страхаєсь Черна
Грiзьби Татарина,
Над втiхи сарайськi
Мильна домовина !

І скорше мя вкриє
Висока могила,
Заким у кайдани
Скує вража сила !«

Як вкопані стали
Послы — здивовались,
Такої бо мови
І не сподiвались.

А люд перед замком
Кишить як ті пчолы :
»Княгині не озьмеш,
Поганий, ніколи !«

V.

Ой завили чагарами
Вовки сіроманці;
Закипіли у таборі
Местию поганці:

Ходить Батий лютуючи,
То клине то лає;
Перед ханом дика орда
Голову хилає.

Зупинив ся хан сердито
Та плеснув у руки:
»Ну те, хлопці, у Чернигов,
Наша клича: муки!

Погуляем по городі,
Розкинем твердиню,
Уточимо крови море,
І озьмем княгиню.

Хто уступить, в окріп його
По уха всадити;
А тепер на коні, хлопці,
Часу не гаїти!»

*

Іде гамір по таборі:
Татаре сідлають,
А в твердині християне
Смерти дожидають.

Ходить князь поміж лицарством,
Каже: не вступити,
Хоч-би прийшло головою
І всім наложити!

А княгиня китайкою
З віконця махає;
Із лицарством християнським
Сердешна пращаєсь.

VI.

Чи то буря заревіла,
Чи скипіло море?
Чи то яке хиже птаство
Крильми воздух поре?

Не буря то, не море то,
Не хижее птаство,
А татарське, нехрещене,
Люте розбишацтво.

Дуднить земля від копита,
Та стогне тяженько;
Задзвонили в Чернигові
Сумненько — сумненько.

Спаленіло небо сине,
А сонце сховалось,
Як татарське хиже військо
На мури вдиралось.

Натопили і наші
Татаренькам сала...
Аж ту гульк у город вістка:
»Орда зчаровала!

Злетів,« кажуть, »по-над город
Страшний змії огняний!«
Стали з мурів уступати
Наші християне.

А у церкві схоронилась
Сірома убога,
Против пекла шукаючи
Помочи у Бога.

Закричало хижє птаство
У далекій дали,
Захитались тверді мури,
Та й пали — та й пали!

Розіллялась по городі
Татарва лукава;
Горить заря по-над містом
Кривава, кривава.

Розгулялась дика орда,
Лютує — воює;
Дрібних діток, хилих старців
Та каліє мордує.

А дівчата забірає
В тяженьку неволю,
Щоби по вік лебеділи,
Проклинали долю,

Що не дала загинути
З батьками, братами,
А сковала у тяжкій
Золоті кайдани,

Та казала татарської
Ласки дослужатись
По гаремах, — десь далеко
Від рідної хати

Колисати Татарчата,
Щоби виростили

На погибель рідній неньці,
Щоби плюндровали

Безталанну Україну,
Галич нещасливий,
Та в неволю, як батьки їх,
Брали чорнобривих!

VII.

Горить місто — страшно горить,
Плине кров ріками:
То пан світа, хан великий,
Йде за рушниками.

Садить Батий на воронім,
Топче руські трупи,
Та розкида неживую
Вже родину з купи.

»Ріжте, бийте, хрещеної
Не жалуйте крові;
А я піду надивитись
У Черної брови!«

Так гукає за ордою
Нехреста поганій,
А сам жене перед замок,
Якби кровю паний.

Зупинивсь аж перед мостом:
Піна тече з рота
І коневі і ханові;
Знать тяжка робота

В обох була, — та не те бо
Поганця вкопало,

Протерає Батий очи,
Якби спав чимало;

Протирає, видивив ся, —
Стовпом очи стали,
Наче-б з роду ще такого
Вони не видали,

Як тепер на замковії
Вежі показалось.
Захитав ся: якось німно
Татарину стало —

Озираєсь: по-між грузи
Взялись добувати
Буцїм чорні якісь змиї;
Стали обвиватись

Десь о ноги, руки, шию,
Очи випивати,
Щоби йому там на вежу
І не споглядати...

Схаменув ся — утер лиця,
Приложив долоню,
Гляне: »Черна! так, княгиня!«
І то не в просоню,

А на яві таке бачить.
Зіркою сияє
Чиста дїва, звела очи:
За Татар благає

Христа-Бога, і за батька,
І за неньку рідну,
За люд вбогий, та за Галич,
Україну бідну...

VIII.

Стрепенув ся — спустив очи,
Промовити тяжко,
Як дитина стоїть дивих
Розбишак ватажко...

Кинув шаблю, з коня скочив...
Аж тут — дудонь чути;
Знати, хана то шукають
Його дуки люті.

Счервонїв ся аж по уха
На той дудонь Батий,
Та й взяв з-тиха до княгині
Слова добувати...

Кажуть, в очах чоловіка
Є така сила,
Що і льва сполоха оком,
В кого душа сьміла.

Таким оком і княгиня
З вежи споглядала,
Та неначе у кайдани
Батия сковала.

Ледви, ледви що промовив :
»Черне, зірко раня!
Чого-ж бо ти відщуралась
Татарського хана?

Ти россою міні стала
У широкій пущі —
В моїх грудях горять муки
Якісь невсипущі.

Ходи, ходи, голубочко,

Вгаси тії муки!
А всі тобі служити-муть
Татарській дуки.

Засияєш у Сараї
Моею жоною,
Князі будуть нести дари,
Бити головою!

Або«... утяв хан, сердито
Скриготнув зубами,
І показав на твердії
Замкові брами.

»Туда — туда — зайду!» глишне,
А всі його дуки
Обступили та дивлять ся
На голії руки

Свого хана; мов вкопані
Чують його мову,
Та чекають — скоро каже
Їм різати знову.

»Цур же тобі, бісурмане,
Та і війську твою!
Твоя ласка най не снить ся,
Навісний, нікому.

Я неволі лиш бою ся,
А не боюсь смерти;
Не дістанеш мене, враже:
Легше тутки вмерти,

Як в Сараю панувати,
А тобі служити
Та на братню неволю
Заєдно дивитись!

Бувай же ми здоровенька,
Україно мила!
А ви, батьки та братчики,
Що вас грузи вкрили,

Вибачайте!«... Глипла в небо,
Богу помолилась
Та й шубовсть у темну проваль...
Хвиля розступилась,

Та покрила мертве тіло...
— То Черни могила:
Не висока, а глибока,
Та й Господу мила.

ІХ.

Стоїть Батий, як вкопаний;
Чось го ляк збірає.
»Нема Черни!«... тая гадка
Хана пробужає.

Закипіла кров татарська,
Стрясло бісурманом,
Та й заревів: »нуге, клопці,
На коня за ханом!

Мало крові, мало трупа:
Виломати брами,
Ще на замку потанцюєм
З Черної братами;

Будем серця добувати
Таки живцем з тіла,
Щоби в місті і живая
Душа не лишилась.«

Затріщали тверді брами
Та і повалились,
А по замку кривавії
Ріки поточились.

Лягло військо християнське,
Але не вступило!
Княжий замок густим трупом
Вколо застелило.

А дівчата сами собі
Вогонь розкладали,
Та й Господу помолившись
У його екакали...

Щоби лишень не потрапитись
В татарську неволю,
Не дивитись на братнюю
Тяженьку недолю —

Щоб в гаремах не гинути,
Або не придбати,
На погибель Україні,
Й собі Татарчати!...

Оттак колись на Вкраїні
Татаре гостили!
Забірали увесь статок,
Різали, палили,
Та й мучили люд хрещений,
Но мучили тіло...
Нині Татар вже нестало,
Та й скрізь засвітило
Сьвітло правди Христової;
Усі християне,
І ті, що в кайданах ходять,

Й щó кують в кайдани —
Нині тіла вже не мучать,
А катують духа,
Хоч нераз би відрізали
Ще й язик і уха
Так, як, було, пани сьвіта
Хани-предитечи,
За щирее яке слово,
За правдиві речі.

---

23. Степова рожа.

(Гадка Гетого.)

У степу пустого
Цвіт-рожа процвила,
Та і своїм цвітом
Весь степ украсила.

Процвила у степу,
Та і хорошенько,
Бо в росі купала
Румяне личенько.

У росі купала,
В сонечко втерала,
Маєм віддихала,
Бурі, туч не знала.

О дощик тепленький
Господа молила;
Знать тому й красенько
Цвіт-рожа процвила.

Пустий козаченько
У степу гуляє,
На квітку хорошу
Він все споглядає.

На квітку, на рожу
Він все споглядає,
До квітки, до рожи
Він так промовляє:

»Здоров була, квітко!
Да в степі процвила,
Та й ось козаченька
Вонев напоїла.

За тее вчахну тя,
Красавице-роже,
Чей лучче в занадрі,
Як в степі, небоже!

Ой вчахну тя, любко,
Хоч-бись і не хтіла.
Учахну тя, квітко,
Прегожа і мила.»

— »Понехай ти мене,
Гожий козаченьку,
Бо у мене терне,
Задреш си рученьку;

Задреш си рученьку,
Та хоробренькую,
По вік не забудеш
Рожу степовую.»

Козак не питає,
Що рожа му кає;
Хоч коле, хоч лає,
Він ся заквічає.

---

24. Прощання.

Квіти мої весняні,
Убогії діти!
Тяжко вас так висилати
Голих, неодітих.

Люде будуть сьміяти ся,
Стануть дорікати,
Скажуть, що ви »безрідні,
Без кута, без хати,

Блукаючи шукаєте
Пристані та долі.«
А та доля здрімала ся
В широкому полі.

Десь кучнула при могилі
Та й вснула небога...
Кривавая ж у вас буде,
Тернева дорога!

А годі ж вам у запічку
Купкою сидіти:
Ідїть, мої первіснички,
Долі си глядїти.

А ви, братя соколоньки,
Прийміть щирих щиро,
За рідню їх розпитайте,
За сьвятую віру.

Та як котре знадобить ся,
В хату завертайте;
А як котре неслухняне,
Від серця полайте;

А як серця в вас не стане,
Не пустить до хати, —
Лишень прошу, пане брате,
Собак не спускати!...

---

25. До моєї кобзи.

Кобзо моя, кобзо моя,
Товаришко мила!
На довго нас лиха доля
Була розлучила.
На довго нас розлучили
Лукавії люде —
Не дали тя пригорнути
До щирої груди;
Не дали тя пригорнути
Та приголубити
Товариші сердечні —
Вороги неситі — —
Спасибіг їм за пораду,
За братню прислугу!
Спасибіг їм за їх серце —
Та й за їх наругу!

Кобзо моя, кобзо моя,
Товаришко мила!
Усі мене покинули,
Ти мені лишилась:
Пригорну тя, притисну тя
До серця мого,
А польють ся, як бувало,
Живі пісні з него.
Ой польють ся, як ті фалї
Синього Дунаю —
З далекої чужиноньки
До рідного краю.

---

26. Туга на чужині.

По городі по чужому
Смерком похожаю;
Ідуть люде дорогою,
Я їх виминаю. —

Ідуть люде, неначе-б ті
За хмарами хмари —
У кожного своя пара,
Та й я не без пари —

Кожий сьмієсь, веселіє,
Розмавля з милою;
І я також розмавляю
З моєю тугою.

Туго моя тяженькая!
Коби мені крила,
Злетів би я, а ти би ся
Сама тут лишила.

Туго моя нелюбая,
Лиха моя нене!
Пусти мене! хоч на хвильку
Відчепись від мене!

»Не пуцу тя, товаришу,
Не пуцу тя нині:
Не мав бись з ким розмавляти
На чужій чужині.

Не мав бись з ким розмавляти
Та з ким говорити,
Не мав бись з ким поплакати
Та з ким потужити.

Ходім, — каже — товаришу,

До дому, до дому;
Що я тобі казати-му,
Не кажи нікому!»

Поніс же я до домоньку
Тугу свою вражу:
Ой що ми си говорили —
Нікому не скажу.

27. На розлуку.

(В. Зг.)

Коли вертати-мені з чужини
Назад у рідний руский край,
Згадай про тих, що тут лишились:
Про наші бесіди згадай.

А як прийдець-ся затужити
Нераз і там, — то над Дунай
Пусти соколом сумну гадку
І красні хвилі спогадай.

Коли недруги люті стануть
Тобі троїти жизни май —
Тогді про тих, що в далечині
Тобі прихильними, згадай.

І коли найдеш другів вірних,
Любови найдеш чистий рай —
Тогді часом в розмовах щирих
Про давних другів споминай.

28. Коли згадаю.

Коли згадаю, як мені
В журбі й розпущі днини плили,

Як ті заперли ся мене,
Що́ буцім мя колись любили —

Коли згадаю, як блукав
Я серед тьми і серед ночі,
Як серце мліло від жалю,
Як груди сохли, гасли очі :

О, то й про тебе я згану,
Сердечна зірко правди й волі,
Бо ти сьвітила лиц мені
На тім розпутію недолі ;

Бо ти не дала ми зійти
З справдешного шляху --- зблудити,
І тих, що́ зродили мене,
Навчила ти мене любити.

---

29. На весну.

Ісходить соненько праведне,
З-за хмари ясне вигляда,
І скрізь вікно в мою комнату
Весняний промінець кида.

Весняний промінець надії
Вкрадаєсь в серденько моє,
Но будить споминки веселі
І будить споминки сумні :

Оттак сияв він, як малому
Молитву батько проводив,
Оттак, коли уже потому
Єго могилу золотив.

Оттак дрожав він, як дівчина
У-перні, що́ любить мя, клялась,

А як нас доля розлучала,
Він знову таю сивав на нас.

Оттак сивав він, як друг вірний
Зо мною щиро розмавляв,
І у-последне, як пращав ся,
То він оттак тогді сивав.

Зрадливий проміне весняний,
Не вірю я вже більш тобі,
З тобою гасне мое щастє,
Надії гаснуть всі мої.

---

30. Христос воскрес!

Христос воскрес! Воскрес із мертвих
Замучений Жидами Спас!
За правду він пійшов на муки,
За правду вмер він — і за нас!

Христос воскрес! народ в сьвятині
Пісню воскресную співа...
Жида убили тільки тіло,
Но правда в гробі не лягла.

Христос воскрес! він поміж нами —
Ми чуємо его слова —
Его наука нам сьвятая,
Его наука — все жива.

Христос воскрес! Коли-ж воскресне
Із мертвих ненька-удова,
Коли-же встане Україна,
Що те-ж за правду полягла?!

Коли вона ребра покаже
Усім невірним тим Θомам,

Що не жити їй бажають,
А тільки муки і кайдан?

Коли віддасть вона заплату
Своєму кожньому Юді —
Й тим, що на гробі ще торгують
Сорочку латану її?

Чи довго нам ще дождити,
Воскресний Спасе пресвятий,
Аж по Україні задзвонять
Скрізь на великдень той новий?

---

31. Чого серце беть-ся.

Ой біля хати у саді
Довбач у грушу стука;
Оттак-то й серденько мое
Без вплину пука й пука.

Чого же, серденько мое,
Тобі з грудей ще рватись?
Змарніло щасте наше вже,
Нічим вже нам втішатись.

Були приятелі у нас —
Були, та зникчємілі;
Була і мила, та її
Сусїде відлюбили.

Шукали слави ми було,
Знеславили нас люде.
Чого же, серденько мое,
Ти беш ся ще у груди?

— Не за нікчемними я бюсь,
Не рву ся за бровами,

Що то було мене манять
Брехливими словами —

Бо більш другів і більш жінок
Я волю полюбило:
Для неї бю, до неї рвусь,
Для неї все я жило.

32. Вінець на могилу Тарасу Шевченкові

уплетений в осьмі роковини його смерти 1869. р.

Чого ударили се в дзвони,
Куда біжить отсе народ?
Царя стрічати — бить поклони?
Прохати милости *свобод*?

Чи лицаря отсе вітають,
Що славно ворога побив?
В очах утішні сльози сьсяють,
На лицах гордий усьміх сів.

Ой не царям отсе поклони,
Не зустріч лицарю отсе:
Жалібні гомонять се дзвони
И луна тужливая іде.

Не втішні сльози се сияють,
Не гордий усьміх на лицах:
Се діти батька поминають,
Що наче в бою за них ляг.

Поляг за волю України,
Стояв за правду і за нас —
І до самої домовини
Боровсь великий наш Тарас.

Не саблю добув він слави

І не мушкетом воював —
А серед нічної темряви
Він світло правди засьвічав.

І просьвітив ніч докола
І на шлях нас справив —
І прорік сьвяті глаголи
І закон поставив.
І показав отсе *море*,
Куда наші *ріки*
Спливати-муть, й наше горе
Де приспять на віки.
І розрив давні могили
Й казав заглянути,
Де неправду схоронили,
А де наші Брути
Спочивають, виглядають,
Великого сьвята,
Янгольскої виглядають
Труби, щоби встати.

Оттак учитель наш великий
Вільної України чекав —
Його ж в Кавказ загнали дикий,
Собі кайдани він придбав.
Таку йому судили долю:
На спису кобзу промінять,
Добро усіх дорожче — волю
В народів вольних однімать;
Земель цареві добувати
І йти в *награду* в Оренбург,
А як звелять, то й костей дати
Ще під новий де Петербург.

Та не зведіли — а пустили

Віку на волі доживать,
Московській волі! — та зволили
І чином ще помидовать.
Великодушно наложити
Нових кайдан в новій тюрмі,
Широкій матушці Москві
Благонамеренно служити;

Що-дня на чужині вмірати
А за Україною тужить,
Що-дня із нею погибати
І чару горя всю іспить — —
По терню йшла отся дорога,
Він кожню муку протернів,
І серед мук отсих до Бога
Великий дух його злетів.

Вітай же, батьку, з того світу!
На сей світ нас благослови,
Ми твому вірній завіту —
Ти нашу працю освяти.
Не дай зблудити на розпутті
І перед Богом оправдай,
В тяжку непевную минуту —
Праведним сонцем засий.
На шлях блудний ти серед ночі
Із неба зорею світи,
Й сліщям-невірам темні очі
Могучим словом *отверзи!*
Нехай прозрять усі Каїни,
Нехай подивлять ся ґоми
На рани Матері-України.
Нехай прокинуть ся кати,
Що кровю нашою попились
Й *нову хату* запалили:
І в-купі з нами хай збудують.

Народів великий храм
І в нїм провину спокутують
І братню кров обмиють там.

Схаменїтесь лукаві,
Покайтесь невіри,
А то кара розільметь-ся
Над вами без міри —
За безмірні гріхи ваші,
За братнії муки
Піднімуть ся неповинні,
Скатовані руки.
І прийде Господь во славі —
Судить ваші блуди:
І неситим братовбийцям
Милості не буде...
А поки-що обіймімось
На могилі, браття!
І завіт наш обновімо!
А давне завзяття
Понехаймо!

І простїмо
Провину друг другу,
І хай буде давня згода
Од Дніпра до Бугу
Та до Сяна та до Висли.
Усі обіймімось,
В імя Тараса любовою
Усі окликнімось:
І тверду один одному
Долоню подаймо,
І красчої Україні
Долі вижидаймо.

33. Собі й не собі.

Не хочу я статку, чималої слави,
Не плачу, що долі не дав Бог мині —
На суд я не кличу противнів лукавих,
І карі не прошу я їхній вині.
Пустее гуляти з панами-князями,
Порфіри ні злата душа не жадна —
Не хочу, щоб били мині головами:
Поклони і статки і слава — мана.
Одного я тільки прохаю у Бога,
Щоб проти неправди дав сили встоять,
Душею не скривить й завіту сьвятого
До скону щоб вірно мині додержать.

34. На весні.

І знову сонце припіка,
Весняним промінєм сияє:
Журчить потік, шумить ріка,
А рибка фільою гуляє.

І знов розвили ся гаї,
І первісночки знов процвили,
Пісень завели солові,
На хаті бузьки склекотіли.

Прокинулась природа вся,
І я прокинув ся із ньою,
І в моїм серденьку цвітття
Розпукло ся опять весною.

А в моїх грудьох так луна
Од співаночок, наче в гаю,
Повеселїшала душа,
Як рибка в синьому Дунаю.

І гадка в небо так лине,
Неначе жайворон на весні,
То в глибінь рибкою пірне,
Як вечером зірки небесні.

То сумно закує упрять
Зазулею у чистім полі,
І пита: чи довго дождатъ
Новой весни України — волі?

35. Привітна пісня

Впреосъв. Кир Іосифови Сембратовичу, митрополитови галицькому....., в день вступлення Его на митрополичий престол 26. липця 1870., піднесена від імени і з преподування народніх руських писателів.

Великомучениче!.....
..... Ти між нами
Вітаєш *ангелом* сьвятим.
Ти ..... заговориш
Тихенько-тихо — про *любов*,
Про безталанну, про горе
Або про Бога .....
Або про марно литу кров
З людей великими катами —
І ми заплачемо .....
..... оживаєм
І чуєм Бога в небесах.

Шевченко.

З розпуки гинли ми, і мліло
Од болю серце в грудях нам:
Вільнее слово заніміло,
І опустів народній храм.
Озвались ложні пророки,
Невіру сїяли й брехню —
І в рани нашії глибокі
Отрую льяли вни свою.
Невірою нас розлучали —

Любов брехнею одняли —
Лукаво духа катували:
Туй-туй могилу вже гребли,
Щоб в ній на віки заховати
І правду всю і весь закон,
Й на гробі щоб запанувати,
Вони готовили нам скон.

Готовили, не дїждались
Правди поховати —
Готовили, дочекались
У Бога заплати.

Одняв Господь у гордих силу,
І до покїрних прихиливсь,
Бо внять любов у нас ожила,
І дух-потуга пробудивсь.

Пробудив ся дух колишній,
Бо нас не оставив,
А помилував Всевишній
І на путь нас справив.

Щоб не лишити сиротами,
Послав нам Пастиря-Отця;
Хто-ж проти нас, коли Бог з нами?
Марная людська злість уся!..

Вітай же, Батьку, в нашім колї,
Вітай нам, голубе, вітай!
Вмоли для Русї лучшу долю,
А ми Ти з неї зробим рай.
Ми величатись мем Тобою
У наших думах і піснях,
І Ти сияти-меш зорйою
На наш народній битий шлях.

О, заступись за рідню мову,
Батьків єдину спадщину,

Щоб кріпку положить основу
На славу нам будущину.
О, будь отцем нам, меценатом —
І глянь на бідний руський люд,
Щоб в-купі з темним нашим братом
Ми одоліли лож і блуд.
А ми стояти-мем при Тобі,
Як муж один, увесь народ,
І незабутню о Тобі
Понесем славу з роду в род;
У Господа благати-мемо
Тобі щасливих много літ,
І сильні духом оживемо,
Бо батьком нам Митрополит!

---

36. Жаль ваги не має.

На небі сонечко сияє,
Холодний вітер завіва,
За душу холод сей хапає,
Відради серденьку нема.
Нема відрадоньки, і вісти
Від щирих душ я дармо жду —
Один блукаю ся по місті,
Та всім недолюдкам клену.
Від болю серце омліває,
З надією я попрощавсь —
У грудех дух ми запирає,
Щоб хоч домів дошкандибав...
Тяжкий мій смуток та чималий,
Нічим его і розігнать —
Мабуть сюда мене заслали,
Віку щоб скоро доживать.

ЯК МИ ПОСТУПАЛИ ДОСІ

й як би нам дальше поступати.

(Допись з Мостів-Великих.)

[I.]

Літ тому пять назад, зібрала ся у Львові горетка молодих людей, горетка не чимала, горетка п'ятох прихильників народньо-руської гадки, щоб завязати орган, завданнем которого було б розбудити на галицькій Русі духа народньо-руського, приголомшеного на часину тероризмом псевдоруських самодержців літератури, которой репрезентантом і зеркалом був на-тогді »Богдан (Теодозий) Андрієвич Дідицький«. Так есть, пан »Андрієвич«, перед небогато роками мученик польський і не конче щасний артист польської сцени, опісля суплент польского языка і фаворит інспектора Черкавського, лишившись того, що було йому dulce, а узявшись за utile, одбувши квантанну в редакції лихої памяти віденського »Вістника«, завізваний із Відня деякими св'ятоюрськими самозванцями для видавання »Слова« у Львові, засів на автократичнім престолі, зготованім йому тайними прихильниками Москви, і мимо вельми середних талантів, без всякої на тогді тривалої політичної програми, вспираний і рекомандований сьв. Юром, поводив опинією галицької Русі ведля впадоби. В році 1861. був

він тим золотим телцем, перед котрим кланялись з малими виїмками майже всі тогданні літерати і нелітерати галицько-руські, одні вижидаючи від нього і через нього ласк і помиловання сьвятоюрського, другі лаврового вінця або слави істориків, філологів і учених «галицько-руських». В ту пору ні один поет ані учений ані літерат не найшов більшого розголосу в руській Галичині, коли не придбав собі намазаня «Андрієвичового», коли діла його не друковались з передовим словом п. Дідицького, котрий, яко критик *rag excellence*, назначав йому місце в літературі «галицько-руській», вимавляючи формулку «радо приймаємо вас до нашого круга...», чим кінчила ся церемонія запису в «галицько-руські» літерати. Пан «Андрієвич» щодриими руками сипав перехвалки на слухняних, не згадуючи або ялово тільки споминаючи тих, которі придбали були собі славу літерацьку тогді, коли йому про літературу руську і не снило ся. Він саджав на Парнас Лисікевича за Гушалевичом, компромитовав Н. Устияновича, неславив нашого Могильницького — котрого «Скит Манявський» називав «рапсодами», підсував йому, що буцім-то він кореспондентом польських газет, щоби відобрати йому всякий вплив на руську публіку, і чорнив кожного, хто тільки не узнавав його ареопагу, через обширну свою кореспонденцію, щоби таким побитом впевнити ся против всякому можливому *veto*, которе би скорше чи пізнійше від сторони лучше мислячих мусіло озвати ся.

Чудно се покажеть-ся деяким, яким робом так широка власть дістала ся тогді в руки пана «Андрієвича»; нам воно не чудно. Кожний із наших літератів міг був в ту пору добити ся та-

кого становища, і коли-б замість п. »Андрієвича« на видавника руської часописи позвали були літерата, придержуючого ся гадки народньо-руської, нині і дух московський не пах би в Галичині. Жаль тільки, що правління наше, а властиво міністерство тогдашнє, спонукуючи Юр сьв. до поставлення руської газети, не знало, що між галицькими Русинами єсть і народньо-руські літерати і не поручило їх урядовим тогді Сьвятоюрцям. Закидують деякі нашому правлінню, що за Австрії Галичина найбільш спольщилась; ми мусимо закинути йому, що вона, за австрійського правління таки, змосковщила ся, — а бачучи, як воно і нині, придививши ся уже махинаціям москвофілів, показуєть-ся нерішительним, ми уважаємо нашим обовязком виповісти йому, що усе лихо і усі наслідки сьої нерішительности воно само собі тільки буде мусіло приписати.

Наша сторона не так слаба, щоб із нею не треба рахувати ся; до нас належить будучность. Ми віримо в те, що наша гадка вкінци одоліти мусить. Красше б було, коли-б правління в інтересі загально-державнім, которий єсть також нашим інтересом, перестало в хвилях рішительних пактувати з трупами, а обернуло ся ід живим.

Но вернімо ся до п. Андрієвича. Нинішний редактор »Слова« а колишний видавець »Альбума«, хоч надрукував був уперед свого »Конюшого«, стояв в 1860. і 1861. р. на становищу розкаявшого буцім Москаля, которому нараз не можна отрясти ся з московського шкомаття, но которий мало-помалу щиро бажає виучити ся народньо-руської мови і вирозуміти народньо-руську политику. Так показувавсь нам тогді п. »Андріє-

вич», так розуміла його більшість мислячої руської публіки, в котрій, в ту пору нового розбудження руської життя після кількालітньої стагнації, не чимало було таких, що знали докладно форми народно-руської мови і добачили тих сїтей, які мало-помалу наставляв видавець «Альбума» на легковірні свої жертви. Між-тим бачили галицькі Русини тогді, що, аби осягнути хоч почасти права, которі Руси приналежать ся, предовсім треба сконсолідуватись. Пан Дідицький бачив те прямованне і використовував його по зможі. Він видав «Альбум», на галицькій Руси нечуваної в ту пору величини, в которім знову нечуване доси число галицько-руських літератів (?) обізвало ся. Що в сій книжці не було більш двох аркушів матеріялу, которий після оглядної коректи стояв би був друку, більшина галицької публіки на се не зважала. «Альбум» друкване було од часті кирилицею, од часті гражданкою; а все, що друкване було в ту пору руськими черенками, публіка руська приймала за своє, за руське, не зважаючи на чистоту языка, вибачаючи літератови, которий його не знав, но «хотів його навчити ся». За «Альбумом» видав п. «Андрієвич» свого «Буй-тура». Сей «плод» бачив ся не так московським, як «Конюний». Публіка руська уважала се за поступ і прийняла його з вирозуміlostею і поблажливостею. Що п. Дідицький узявсь за виданне поезій Устияновича, сьвідчило о його добрій волі; мало хто знав, на скільки вони поперероблювані; а що язык остав ся по більшій часті чистий, і п. Устиянович яко народний поет був з давнійших часів відомий на Руси, так на деякі поперекручовані форми граматичні і не зважало ся чимало. Пан

Дідицький видавав книжку за книжкою, робив більше як »Матица«, котора в ту пору по московськи друковати не сміла а по руськи не хотіла, а робив все в так званій »добрій його волі«. Далій оголосив »Слово«, которе ординарият не занежав препоручити в обох диєцезіях руському духовенству, як на тогді одну, однісеньку руську і то политичну часонись, як найгорячіше, — слухав буцім охотно ради инакше мислячих, уступав їм навіть частійше. Тож і не дивно, що галицькі Русини увірили, в ту оптимистичну пору, справді в »добру волю« п. Дідицького, і надіялись, що він стане колись еше справденим народовцем. Тому і дописовали наші люде до безпрограмного тогді »Слова«, сходились і розговорювались з п. Дідицьким, которого вплив чим-раз більшав а которого ми раді тому були зробити цілком прихильним для народньо-руської гадки.

Но п. »Андрієвич« зацаїв ся було тільки: на дні його серця спочивала чорна Богданова гадка; він манив тільки публику, щоб опісля лекне перепровадити діло омоскалення галицької Руси. Уже в прибранію імени »Богдан« замість давнійшого »Теодозий« лежала певна политичня порожність: п. Дідицький узяв собі за примір очевидячки Богдана Хмельницького. В 1861. році бачилось йому, що він справдениий гетьман руський, которому слідує довершити те, що начав Богдан перший, се-б то злучити галицько-руський народ із московським не тільки политично, як вчинив се Хмельницький з Україною, но і язиково; забув сердега, що Дідицький то не Хмельницький. Він знав, що Хмельницький перетворюя ся иногді: так і він перетворив ся, щоб тільки осягнути своєї цілі. Тільки що Хмельницький,

хоч характер не зовсім чистий, був дипломатом; а Дідицький не міг довго обманювати руську публику, і ми пізнали ся на нїм еше досить завчасу.

[II.]

В році 1860. двох тільки було з людей молодших у Львові, которі уже тогді думали, але тільки думали, о приняттю »українського« наріччя за основу дальшого розвитку нашої літератури і о введенню у нас української правописи. Пригадуємо собі як нині, з яким ентузіазмом читали ми тогді переписаних кілька пісень Котляревського — которі яко спадщина нам дістали ся, — або уступи з Шевченкового Кобзаря, которого пильно переписував п. Танячкевич. Опісля прибули до Львова п. Заревич, п. Згарський, а далій і п. Климкович, і бач, вони були щирими народовцями! А найти в ту пору народовця, которий явно і голосно виповідав свою гадку, значило найти який-то дорогий брильянт, яку-то заховану перлу. Стала нас отже мала громадка, громадка з п'ятох людей. При таких обставинках і з так невеличкими силами розпочалось видаванне »Вечерниць«, которі виробили собі опісля партію так звану »Вечерничників«, се-б то партію народньо-руську, котору нині не так то легко полічити, як би декому бачило ся. Замачав, правда, з-разу і п. сов. Лавровський пальці в наше діло; но се вийшло опісля на нашу некористь. Він підмагав грошево робітників »Вечерниць«(?); но оглядаючи ся разом на москвофилів, надавав їм тільки роботи своїм »Секретарем« (которий мимо того не появив ся), що тії-ж — люде без удержання — не успіли разом працювати до »Вечерниць« тільки, що бажали (розуміеть-ся

лишень з патріотизму, бо оплачувати робітників не було звідки), і заробляти на хліб насущний.

Оголосивши »Вечерниці«, рішилась редакція вкупі із робітниками друкувати їх правописею етимологичною, пристосованою до народнього говору; — видавати иншою правописею в ту пору яке небудь часописьмо, було чистою неможестею. Правописи Кулішевої тогді еще окрім тих, що входили в склад редакції, не знав ніхто майже в цілій Галичині. Помалу-помалу старалась редакція деякі річи, іменно твори Українців, подавати правописею Куліша, котора і зачала справді особливо між молодіжею приймати ся. Під програму Вечерниць підходила то-ж і критика. Появилась була якось під той час віршована нісенітниця п. Лисікевича під заголовком »Гостина на Україні«. Найшлись такі, що і те називали »хорошим«. Обовязком редакції »Вечерниць« було, подати критику на сей новий »плод«. І справді появилась тогді у »Вечерницях« критика, котора надутого, початкового литерата так дуже розсердила, що той вкупі із п. Кулачковським пустив під надписею »Додаток до Вечерниць« найогиднійший памфлет, який досі на Русі появил ся. Редакція »Вечерниць« могла позвати перед суд п. Лисікевича, тим більше що мала против нього сьвідка в п. Дідицькім, которий сам оповідав нам, що автором додатку есть п. Лисікевич, і в инших його друзьях; но п. Лисікевич був еще за мало знаним для Руси, щоби пошкодити »Вечерницям«, і п. Климкович відповів йому тільки, що памфлет сей написаний *stulte, frustra i gratis*, що по руськи значить дурно. Памфлет сей власне причинив ся до того, що симпатія до »Вечерниць« стала

ширшати, тому-то п. Дідицький і не рад був сьому памфлетови.

З тої пори »Вечерниці« виступали чимраз-то рішительнійше, чимраз-то енергичнійше. Москвифілі, которі публично е ще тогді перечили тому, що вони до Москви залічають ся, виділи конечность вислати платного агента по селах в особі пана Площанського, якогось приватного учителя, которий агитував поміж сьвященниками против нашої часописи. Один москвофіль хвалив ся в ту пору, що він написав сто листів і розіслав їх поміж предплатників »Вечерниць«, умовляючи їх, щоби сьої часописи не предплачували. Тайні москвофілі, або, як їх називали, »криптокацапи« і »семі-кацапи«, не сміли тогді е ще закидати нам нашого народньо-руського прямовання, бояли ся бо, щоби публика руська не одцуралась їх і не перейшла в табор народній. Вони й не полемизовали навіть явно против нас, і досі вони тільки в »Страхопуді« важать ся гумористично против нам полемизовати. За-те приватно не славили вони редактора й робітників »Вечервиць« скільки змога, вмавляли в прихильників своїх, що мягченне в 3-ім лиці поединчого числа в часовім слові (мовить, учить, робить) або форма »руський« і т. д. не має етимологичної основи і що досі сї форми не уживали ся, що очевидно єсть неправда (як виказалось те уже в »Вечерницях«), і найшли ся такі азбукомани, которі задля так незначних дрібниць справді обертались против нашої часописи. Деякі, як п. Шараневич, опирались, щоби їх роботи друковати їхньою правописею, або властиво правописею тогданньою »Слова«, на що редакція, хотячи поступати наперед а не вертатись назад, не могла пристати.

Стала творити ся середня кліка, котора буцім-то не похваляла »Слова« а не признавалась до »Вечерниць«, або признавалась тільки тайно а явно иногді й против них виступала.

Щоби запобігти ширеню-ся такої деморализації і в таборі нашім, щоби раз полічити ся і щоби вволити волю більшої часті предплатників, которі домагали ся в другій половині 1862. і з-початку 1863. року, чимраз-то голоснійше, щоби редакція друковала »Вечерниці« Кудлішевою правонисею, треба було виступити різько, одрубатись зовсім од всього, що не єсть рішительно-народним, і виповісти засаду: »хто не з нами, той против нас,« — словом, треба було зробити наше письмо чисто-українським і не примати нічого половичного. Бачили бо ми, що у наших галицьких Русинів понятте: язык народній буває иногді вельми елястичне, хочби тільки з тої причини, що в ту пору писателів, которі знали писати по народньому, мож було полічити на пальцях. Наслідком такої рішильности редакції було, що тії, которі предплачували »Вечерниці« тільки із висших политичних зглядів, од нас одклонили ся. За-те показалось, що партія наша єсть уже так велика, що може і без їх підмоги удержати дневник, однакож тільки в такім злучаю, наколи по крайній мірі редактор не потребує жити з грошей передплатних. Між-тим редактори часописей наших були й єуть до-нині люде, которі, посвятившись літературі, обмежені тільки на ті доходи, которі з літератури їм припадають. Нема впрочім справедлившого бажання, як се, щоби діло, которому посвещаємо наші сили і которе забирає нам тільки часу, що більше нічим майже займати ся не можемо, забезпечало нам по крайній мірі хліб

насушний; бачить ся нам, що се скромне бажанне не становить еще »користолюбія«, которе »Слово«, і то власне »Слово« обсипане рублями, нашої стороні закинути б хотіло. Чому-ж некористолюбний пан Дідицький не вибрав ся із Відня для цивилізованія галицької Русі скорше, поки не запевнив йому бл. покійний метрополит Григорій 400 зол. річної платні а пан сов. Качковський з своєї стороні грошевої підмоги? На що иншого поміщав він в одну пору, він »іскони русский«, статті проти централизмови Москви на Україні, як не на те, щоб показатись опасним московському правлінню й виманити у нього субвенцію для »Слова«? Де подів ся »фонд літературний«, котрим орудовав некористолюбний редактор »Слова«? Питання, на которі ми й не вижидаємо одвіту, знаючи, що п. »Андрієвич« держить ся »благородної« політики, не одвічати там, де одповісти не можна. Пан Дідицький до нині винен еще обіцяну Плятонови Костецькому на его критику »Альбума« »обширну брошуру«, а обіцяв її еще шість літ тому назад. Пан Дідицький любить займатися тільки корректою чужих праць в своїм дневниці і складками, котрих виказом заповняє послідню сторону »Слова«, так якби публіка предлачувала газети на те, щоби із них довідуватись о тій важній для Європи події, що Петро або Павло дав на яке »воспиталище« тільки а тільки, а на який там »бокал« тільки а тільки крайцарів.

»Вечерничники«, се-б то партія народня, бачучи, що москвомани запрягли собі не тільки всіма можливими середками агитувати против »Вечерниць«, но і старались при кожній злучаючости чорнити, шкодити і компромитовати їх при-

хильників, мало-по-малу одлучились од їх общества, тим більше, що виділ »Бесіди руської« збронив їм вступу до казина, хочай давніше сам предсідатель того виділу запрошував академиків, сам лично вишукував їх по домах, і т. д. Вони сходились еше тільки иноді на сходах громадських.

[III.]

Відома річ, академики сходились з-разу, щоби читати Костомарова »Богдана Хмельницького«; діло се писане мовою московською. Пан Дідицький пожичив нам був його на те, бо гадав, що молодіж набере із нього смаку до московської мови або перейметь-ся наконецною гадкою Богдана. Між-тим річ вийшла инакше. Із тих сходи непорядних виробилась опісля порядчна громада, котора вибрала собі віта й виділ громадський, обявилась народньо-руською, сходила ся часто, радила над тим, що найбільше нас дотикало, знамірила була видати збірник поезій, повістей і т. д., щось так в роді »Альбума«, чисто-народньою мовою під заголовком »Китиця«, громада, котору шанувала й стара партія, нараджуючись із виділом громадським об роздаванню запомоги бідним академикам з фонду ставропигійського й часто-густо виповняючи і инші бажання громадян.

Громадяне приймались голосованням, обовязані були робити малі вкладки, которі обертались на діла громадські, повинні були ведля громадського порішення убиратись по народньому, поступати солидарно з громадою в річах важнійших і т. д. Приймались до громади всі Русини, яко-го б не були переконання, наколи тільки були людьми »доброї слави«, — но виділ громадський

був переважно ультра-народним. З пори однакож, як денунційовано громаду, та і поліція, обступивши нас в помешканню п. Сушкевича, гляділа ножів, рожнів і Бог зна чого, громада була острожнійшою в виборі людей, не тому щоби мала тайні які цілі, але тому, щоби не бути нараженою без потреби на неприємности. Засада явности показаласть ту дуже корисною, чимало крипто-і семікацапів перейшло у табор народний. Давня громада має велику заслугу — хочай нині мало про ню й згадуєть-ся; коби не давня громада львівська, котора була приміром, ведля которого інші громади на провинції організовались. коби не »Вечерниці«, которі уторовали дорогу »Меті«, нині не було б і десятини тільки народовців, — хто зна, партії народної може б таки еше зовсім не було. Тяжко то було бороти ся в ту пору, коли кожної стопи на-перед охороняли москвофілі; тяжко було вводити так звану »нову гадку«, бо Русини придержують ся звичайно засади: »у нас того не бувало«; а ту засаду, софистично пере-крутивши, використовували в ту пору явні і тайні москвофілі, обертаючи її против нас, против народній стороні, і опираючи ся на кільккалітнім звичаю і уживанню. Хто вже в ту пору не належав до нашого гурту, хто не перейшов своєї огненної проби, тому сі трудности бачать ся нині невеличкими. І не дивно: нині, маючи теж кільккалітний звичай, кільккалітню історію за собою, діло наше стоїть на тім ступеню, що діло москвофілів. Тоді було инакше: по стороні Москви стояв легіон явних, тайних і пів-москалів, »з сознанием і без сознання«, которими поводив Дідицький; а по нашій стороні стояло кількох молодих, недосьвідчених молодців, узявших ся за

видавання газети без всяких матеріальних середків. Кажемо: без середків, бо при розпочатті видавання газети супонується істнування якогось початкового капіталу. Об сїм поучила нас тогді поліція. Коли редакція »Вечерниць« переходила з п. Заревича на Шашкевича, той подав о концессию і залучив яко слухач права свою так звану »книжку мельдункову«. Із своєї довідалась поліція, що тойже увільнений од половини колегиум. Нечувані річи, редактор газети увільнений од колегиум! Сл. поліція робить отже своє представління університетови (так по крайній мірі ми од деканату довідались), що редакторів, которі мусять мати прецінь якісь капітали, не годить ся увільняти од колегиум. Розуміється, що тогданше колегиум професорів пійшло за радою поліції.

Агітації москвофілів против »Вечерниць« не уставали а більшали. Один із тогданних робітників »Слова«, п. П., зашивши ся буцім-то в народовця, умовляв редактора »Вечерниць«, прийняти в »Вечерницях« одностайню правопись. Сей послухав ради п. П. і поміщаючи чимраз-то більше статей правописю фонетичною, в-кінці завів правопись одностайню на правопись українську: останне число »Вечерниць« вийшло майже ціле правописсю Кулішевою, не правописсю етимологічною, як бажав сього добродій-Словист. Сказано: середки матеріальні »Вечерниць« були невеличкі; між-тим заявив п. Климкович уже тогді, видавати теж дневник народний, — два народні часописьма на-тогді не могли устояти ся. Редактор »Вечерниць« рішив ся уступити. П. Климкович обіцяв на сей лучай предплатникам »Вечерниць«, которим предплатний речинець еще не

вийшов, посилати свій дневник, і редакція «Вечерниць» оголосила сей дневник уже в послідних числах свого часописьма, хочай публично не заявляла, в який спосіб винадгородить ся передплатників. Між-тим видаванне «Мети» проволокло ся, передплатників у неї з-разу було чимало, і так обіцянка не прийшла до skutku.

Сциссія (Москалі називають се «роздоръ») поміж партією «молодих» а партією «старих», се-б то стороною Вечерничників а Словистів, чимраз-то більшала. Відома річ, народовці сьвяткують що-року роковини смерти нашого генія-поета, Тараса Шевченка; ми удавали ся з просьбою до консисторських представителів, щоби дозволили поминальне богослуженне за упокой Тараса одправляти в церкві городській, і получили одмовний одвіт. Очевидячки хотіли нас панове Словисти принудити, одправляти се богослуженне в церкві ромунській, хочай кілька літ пізнійше один сьвятоюрський добродій, которий сам властиво з-разу викликав був питанне обрядове, хотів спонукати полицію до заказання нам сього богослуження! Виділ «Бесіди» обіцював нам, правда, не раз, в роковини смерти Тараса дати вечер деклямаційний, але не додержав слова ані разу: бояв ся, сірома, тої демонстрації, а що ми без вшину домагали ся додержання нам даного слова, так заказав молодіжи, а іменно академікам (бо діурнисти, завідателі дому і т. д. не втратили того права) вступ на «Бесіду», з которої спрятав був навіть портрет Шевченка, котора-то манипуляція кілька разів повтаряла ся. Тогді-то і заперечили «Вечерниці» Бесіді Руській, котора не сьміла і глядіти в праведне лице Шевченка, мення «руська». Пан Сінкевич, член виділу «Бесіди», висту-

пив був навіть, не знаємо, чи з внутрішнього переконання, чи з висших політичних зглядів, із виділу; п. Коснірський заняв ся, також не знаємо певно, з яких мотивів, імям громади богослуженням за Тараса, а п. »Андріевич« помістив опісля в »Слові«, в »Слові« кажемо, його одвіт на зачепки Словистів Кулішевою правописею!! Бачить ся мотив сей, що, як опісля згадував п. Коснірський, котрий вернув був тогді із Москви, в Петербурзі бажали того, теж із висших політичних зглядів, щоби богослуження в православній церкві повторяли ся, хочби ті богослуження одправляли ся навіть за Шевченка. Наївна Москва! Вона гадала змосковщити народню партію через обряд, як иноді уперед польщили ся ті, що, покидаючи руську віру, переходили на римську. Но вона помилила ся: Ті часи, де віра винародовляла Русинів, уже минули. Так, як Поляк-реформат буде завсїгди Поляком, так Русин якої-б небудь віри Русином останеть-ся, хоч щирі Українці, знані в літературі нашій, котрі переїздили через Галичину, самі люде віри православної, заявляли, що краще б було для Руси, наколи-б вона вся не була православною.

Відома річ впрочім, що князь Острогський, звісний оборонця православія, сам трактовав з репрезентантами реформованої церкви, що бажав зреформувати православіє, а єпископам, котрі на те вередовали, сказав прилюдно, що, наколи вони перешкаджати-муть порозумінню з реформатами, то і без них обійдеть-ся. Православіє отже не завсїгди стояло на так кріпких ногах, як воно декому бачить ся; а з того, що ми раз до року одправляємо поминальне богослуженне за Тараса в церкві ромунській, ніяк єще не годить ся за-

ключати, що наша сторона прямує до православія а через нього до Москви, чого наші галицькі москвофілі бажали б. Противо таким здогадкам запротестовала була в своїм часі і »Мета«, тож нема що чимало слів про них тратити.

»Мета«, з-разу письмо переважно літератське, хоч були в ній статії політичної грядсти, зачала там, де »Вечерниці« скінчили. Вона друковала ся правописею Кулішевою і найшла багато симпатії; но предилатників все таки еще не мала тільки, як тогді можна було уже сподівати ся. Перші випуски »Мети« стоять того, щоби охороняти їх на довгі часи. Но і вона, хоч найшла уже якось підмоги матеріяльної, розуміть-ся тільки від народовців, перестала на якийсь час виходити; оджила однакож опять яко часописьмо політичне. За того другого періоду не одзначала ся вона, правда, тільки чистим язиком, як за першого; но за-те політичні статії, іменно пера п. Климковича, були вельми хороші; того не може заперечити ані »Слово« ані навіть »Славянская« in spe »Заря«. »Мета« зробила у нас чимало, розбудивши політичний змисл у народовців і без впину заводячи борбу против москвофілів; часом тільки заганяла ся там, де з-разу сама зайти не хотіла; но гадка »Мети«, замір, прямованне її в цілости було чисте, непорочне, народне, наше.

По-при »Мету« виходило науково-літератське, Кулішевою правописею друковане письмо »Нива«, під редакцією п. К. Горбала, которе яко літератське не запускалось чимало в полемику з москвофіліями, которе однакож, іменно після обновлення свого, мало у нас свою вагу і цінность. Находимо там оповідання, писані гарним народним язиком, красні вірші (особливо переводи

деякі майже клясичні); критика ж театральна писана в ній зі знанням річи, складно і безсторонно. Оба письма перестали виходити задля браку матеріяльних засобів, при великих напруженнях сил так редакції як і молодіжи, котора складками старалась їх піддержувати. Іменно молодіж тернопільська заявила тогді чимало патріотизму, а кількох укінчених алюмнів затигнули значні для них позички в ціли удержання »Мети«, і деякі із старших не пожаловали тогді гроша, за що честь най буде їм од нас і слава!!

Гарна ціль лежала також в видаванню »Руської Читальні« п. Климковичем; так і се діло якось не повело ся.

[IV.]

В ту пору, еще за істновання »Мети, виділ »Матиці« заповів загальний збор членів сього обчества. Москвофілі тогді сконсолідовались. Упадок Шмерлинга получил їх в одну фаянгу. Час був дорогий, треба було ділати як найскорше. Пізнійше атентат на язык народньо-руський міг зовсім не удати ся. Скликано отже збір »Матиці«, на которім не явив ся ані Єго ВПр. метрополит ані Впр. Куземський. Совітники наші пороз'їздились, порозходились то до купелів то по інспекціях. Лишено отже п. Головацькому вільну руку робити на »Матиці«, що тільки сам захоче. З членів стокількадесять явилось на сім зборі так не чимало, що годі було се і збором »загальним« назвати. Яко комісар правління сидів п. сов. Ген. Наша сторона заявила на сім зборі вельми уступчивою, за-те москвофілі під проводом своего председателя посліпли від фанатизму. Народовцям не дали й говорити, Климковича не принято за

члена «Матиці», «Сборникъ» рішено видавати даліше, похвалено його прямування; тільки до виділу вибрано нових членів, іменно пр. Огоновського і других, котрих вже не памятаєм. Пан Шараневич заявив, що руську історію тільки з московською вкупі (!) писати можна, що без одної нема другої. Інші панове в інших відділах, в котрих властиво нічого не робило ся, говорили в тім самім дусі. Но рішення язикового відділа, де переважали народовці (під предсідательством Впр. Жуковського, теж народовця), не увзглядняли ся; — словом, п. Головацький осягнув свої цілі: Москва одоліла! Но в тій побіді лежала і наша побіда. Москвофілі сами встидали ся опісля своєї «Матиці». Наслідком тогданньої ролі п. Головацького був його упадок; побачимо, як дальші предсідателі Матичного виділу собі поступатимуть. Сього року виділ «Матиці» не скликав загального засідання, хоч воно що-року відбувати ся повинно, і ми не будем злим пророком, коли скажемо, що такого збору не буде так довго, аж опять до министерства вернуть Шмерлинги, аж опять Менсдорфи приготують «галицко-руськимъ лучшую почву». Ми не розписуємо ся за сей збор більше, бо поступованне нашої сторони на зборі матичнім, хоч поперекручували «Слово» і «Сборникъ науковий», бесіди народовців занадто добре відомі публиці руській.

Після упадку «Меги» у нас запанувала велика апатія. Усі говорили, що «зо два роки тепер не можна видавати української газети». Москва узяла гору, наші опять замкнули ся в собі. В таку-то пору, порозумівшись з деякими громадянами, як і з п. Б., п. З. і другими, зачав видавати В. Шанкевич, без підмоги громадської,

правописею »Вечерниць« (як вони з-разу друковали ся) заповіджену Метою »Русалку«. Дописовали до неї Верниволя, Переходовець, Перебендя, редактор »Руси“ п. Заревич, невсипуций наш Денис з-над Серета, др. Павлусевич, п. Гороцький, п. К. Лозинський і інші. Тернопільська громада пошановала редактора довірительним письмом, і з інших сторони редакція відберала письма, котрі тогдашню її політику похваляли. Редакція числила на те, що прийняттям з-разу етимологічної правописи притягне деяких семі-кацапів, хотіла отже розширити круг читателів письм наших. Но москвофілі здогадували ся, що »Русалка«, зачинаючи »етимологією«, скінчить так, як »Вечерниць«, на »кулішівці«, і ділали в тім дусі против неї. Окрім того еще инша контрагитація, о котрій лучше забути, причинила ся до упадку і своєї газети.

Як при зборі Матичнім отже, так і тепер переконали ся ми, що ся немноголічна кліка »середних«, на котрих ми иноді еще лічили, не що иншого, а тайні москвофілі — москвофілі з потреби, москвофілі з моди, москвофілі з боязні і т. д. Вони не оголошають себе явно Москалями, иноді навіть в чотири очи одцурають ся таки Москви; но прийде виступити явно з своїм переконанням, чи то на соймі, чи на зборі »Матици«, чи при иншій якій злучайности, він стає по стороні московській. Длятого нема згоди ані з крайніми ані з »середними« москвофілями! »І вони най не надіють ся від нас більш уже ніколи і найменшої уступки. Ми знаєм тільки одну Русь 15-миліонову, один руський письменний язик, котрим писав Шевченко, Основяненко, Котляревський, котрим пише Куліш, Костомаров, Марко

Вовчко, Верниволя і т. д. Хто хоче Русь кавалкувати, ділити її на атоми, той не мислить добра Русі, той служить Москві, « котора, зміркувавши практичність засади *divide et impera*, сама її прийняла і для того рада б розділити нас духово від України. Хто з своєї середньої немногочисної клітки служить Москві »з сознанием« а хто »без сознання«, не наша річ тутки вилічати. — Факт, которого ми уже тільки разів досвідчали, єсть, що в рішительній хвили Москва на сих »ребенків« як на своїх лічити може. Для того ся клітка і не заслугує на мення окремішної партії; єсть то тільки люде, которі не мають відваги розлучити ся з давнішою политикою п. Дідицького, которий до-недавна енце величав ся »Малоросом«, мимо того, що редакція »Страхопуда« і »Золотої Грамоти« давніше вже заявила себе московською і иноді вередовала на п. Дідицького за його псевдо-малоросство. Сі панове, не маючи ясного политичного погляду, сидять для того на двох крислах, і придержуючи ся засади, що »покірливе телятко дві корови ссе«, вони бажали би ссати і Австрію і Москву: от і ціла тайна своєї так званої »середньої« клітки. Нам явні Москалі, которі з внутрішнього переконання (бо і таких єсть кілька) всюди і заєдно Москалями заявляють ся і сміливо виступають за свою гадку, бачать ся пляхотнішими, мимо їхнього засліплення, від тих, що инакше мислять а инакше поступають. Єсть то крайна деморалізація, ділати против внутрішнього свого переконання; для того справедливо цурають ся ними і москвофілі (уживаючи їх иноді тільки за орудде в часах несприяючих їх гадці) і народня партія, для которої вони навіть на орудде досі були за кепські. Нинішня роля тих

людей єсть отже давнійшою ролею п. Дідицького ; так як він лишав ся одним кроком по-заду »Страхопуда« і »Золотої Грамоти« і сам в одну пору називав п. Головацького і Петрушевича »Москалями«, »централами московськими« і т. д., а нині, скинувши маску, вивісив явно хоругов московську і станув на тій-же самій, щб п. Головацький і Петрушевич, основі, так і сї »середні« панове, ідучи кроком по-заду п. Дідицького, признають иноді навіть, що він пише по-московськи і прямує до Москви. Но най тільки покажетъ-ся красна для москвофилів будучність, то вони порозуміють ся із п. Дідицьким так хорошо, як він »Малорос« порозумів ся із п. Головацьким, тим »централом московським« !

[V.]

З того отже, щб ми сказали досї, виходить, що головною кардинальною засадою дотеперішнього нашого поступовання було, приймати до нашого народньо-руського табору тільки таких людей, щб серцем і душею заявили ся на-вскрізь Українцями. Ми хотїли таким побитом, одпихаючи усьо половичне, зложити партію, або властиве »морально вартне ядро«, коло котрого опісля могли би ся групувати і такі, которих фактом не єсть политика, которі потребують проводу на сїм поли, но которі симпатизують з нашою гадкою. Таке ядро, така партія у нас уже станула ; ходило б теперки отже о те, »щоб вона чимраз-то ширшала, щб до неї приклоняли ся люде з впливом, щоби іменно і межи старшими придбати собі як найбільше прихильників«.

Відома річ, сьвященники наші не суть закамєнїлими москвофилями ; а коли »Слово« брех-

ливими обіцянками і обмануло із них часть велику, то все таки сьвященники наші поводять ся більше здоровим розумом, як фантазмагоріями »общерусских«. Нашою задачею було би: поміцати в »Руси« основні, переконуючі, чужому пересьвідченню в нічим неуближаючі статії. Нашою задачею було би, без впину промовляти за поллученнем биту матеріяльного сьвященства нашого, з которого чимало, жиючи в недостатку і не маючи достаточних середків, щоби відповідне вихованне дати численній звичайно родині своїй, хапають ся Москви як потопаючий бритви. Найправлінне зверне бачне око на справедливі вимоги духовенства нашого, найполучить долю тих, під которих впливом стоїть масса народу, — а між сьвященством нашим найде воно чимало щирих прихильників, і його завізвання *Der Herr Pfarrer möge dahin wirken, dass i. t. d.*, з котрими так часто принужденні уряди наші обертаються до духовенства, найдуть найточніших виконувателів. Ми не повинні забувати, що духовенство наше робило чимало для нашого народу в Галичині тогди, коли мирської руської інтелигенції майже не було; ми не повинні забувати, що навіть Юр сьв., нині винародовлений, прихильний ся до партії москвофілів, мав з-разу добрі заміри і ділав по гадці народній, — а осуджаючи його теперішність, ми не повинні невдячним оком глядіти на його минувшость. З того, що признаємо справедливість духовенству нашому, которе показувало ся у нас в богато злучаях більш патріотичним, як духовенство інших сусідних і братних нам народів, зовсім однакож не впливає заключенне, щоб ми мали стати прихильниками теокрації. Теокрація в 1867. року

була би в Галичині анахронизмом; но дорікаючи ексклюзивним забагам у других, не бажаймо теж самі ексклюзивности. Прямуймо всі, яке і не було б наше звання, до одної цілі силами полученими, не спускаймо ніколи з очей загального добра Русі і добра держави, до котрої залічаємося а потуга котрої єсть найлучшою порукою і нашої народньої потуги. Тим двом великим цілям посвечаймо наші цілі личні завсїгда.

Так получивши ся і скріпивши ся, діло наше набере сили і поваги; а чим більше людей стояти-ме за нами, тим більше голос наш мати-ме ваги і у сусїд наших і у правління; а опираючи ся на правді, не на обмані, як наші москвофілі, і вступаючи ся за народом і його правами, легко зможемо зломити той вплив, которий вони тероризмом, при помочи таки самих людей правительственных, виробили собі в Галичині.

Длятого по нашій гадці политика наша надаліше повинна бути не відпихаюча, но притягаюча. Не будьмо оптимистами, но не будьмо і пессимистами. Добачаючи злі сторони, не забуваймо про добрі; а іменно не забуваймо ніколи нікого, хто коли-нибудь причинив ся до ширення нашої гадки. Імена, як пр. Качала, Жуковський, Василь Ільницький, Могильницький, Устьянович і т. д., запишім глибоко в серцях наших; памятаймо, що кождий із тих мужів робив в свою пору тільки для нашої гадки, скільки під тогданніми обставновками міг робити. Приміром хай послужать нам противники наші: як не старають ся вони уловити в сіти свої кождого тямучого чоловіка із нашого гурту! В приватнім життю не инакше слїдовало би нам поступати, як в життю публичнім. Занадто різке виступованне деяких

прихильників наших, обороняючих гадки нашi в приватних розговорах, зразило чимало людей, которi нинi могли бути в нашiм таборi. То, щo могло бути конечним колись, нинi, коли ми уже сильнiйшi, може по формi змiнити ся. »Не уступаймо нi крихiтки вiд переконання нашого i не попадаймо знов в крайностъ шкодливої уступчивости, але шануймо добру волю там, де її справдi вiдкрием,« будьмо вирозумiлими на дрiбнi людськi слабости, бо i в кого-ж нема таких слабостей? »но безпощадними будьмо там, де вiдступство вiд нашoї гадки явне, очевидне, несомнiнне.«

Передовсiм же возьмiмо ся до органiчної, невтомимої працi. Жадна галузь науки не повинна лежати у нас облогодом. Стережим ся односторонности, в котору инодi народи попадають; но не прiмо ся в те, щo нашoму успособленню дуже не одвiчає. Не кождий Русин мусить бути поетом, литератом, политиком! — роздiлiмо працю помiж себе так, щоби кожна галузь одвiтними заступлена була силами. Той може бути добрим филологом, а вiрша путнього не вишкварить, сей вiршує не аби-як, а з математики анi чичирк! i т. д. Хай не бачить ся нам, що тiльки красна литература єсть народня; строгi умiетности не менше кожному народови приносять хiсна вiд литературы. Примiром най будуть нам в тiм зглядi Чехи. Кiльканайцять лiт iнтензивної працi може поставити нас майже на не гiрше вiд iхнього становища. Тогдi пан Ригер не вiдкликати-меть-ся в Сокольниках на науку, ведля которої ми мали б бути iз Москалями одним народом.

Стережимо ся зависти! Чи може понижати чоловика щось бiльше як зависть? а прецiнь може нiгде її бiльше немає, як у нас, —

іменно поміж нашими галицькими москвофілями вкралась ся низка брудна намієтність. І чого-ж завидувати нам, еше нині, один одному? На нашій бідній тісній Русі доволі місця для людей робячих. Не дай і Боже, щоб ся намієтність в нашім таборі розширила ся; такі бо низкі мотива не погодять ся ніколи з непорочностею нашої народної гадки, которій сприяючи щиро, ми повинні посвятити і намієтности наші. Нас Русинів, а особливо народовців, повинен лучити узол щирої приязни; ми повинні обороняти один одного, бо у нас втрата кожної одиниці есть великою втра-тою; ми повинні стояти всі за одного а один за всіх; так у всіх добре з'організованих дієть-ся, которі боронять своїх людей навіть еше тогді, коли тії-ж справді провинили.

У нас дієть-ся инакше: хай пустить хто тільки яку поголоску, ми не питаємо ся, не до-ходимо, чи вона правдива, не шукаємо причини, — а повтаряючи її, тягнемо заключення, которі, наколи сама поголоска не правдива, теж не на правді основують ся. Таке поступованне відсторонило нам чимало людей, або зробило їх індифе-рентними, таке поступованне шкодить нам вельми, таке поступованне погубляє вкінци кожную партію. Може бути, що ми Русини заразили ся в тім взгляді від Поляків; но власне длятого повинні ми отрясти ся від тої похибки, маємо бо найлуч-ший примір на них, як брак взаімного довірія нищить всі їхні заміри.

Не жахаймо ся явности: явность есть най-лучшою порукою, що прямовацне наше есть чи-сте; не бавмо ся в тайни, которих доховати годі і которі зовсім для нас злишні. Зложімо опять громаду, розумієть-ся громаду, в которій все по-

винно бути явне (в котрій однакж повинен би бути тіснійший виділ), громаду, котра числом заїмпонувала би москвофилям. Рішення більшини тої громади будуть для нас обовязуючі, і буде лад у нашім таборі, — бо опинія громади буде для нас опинією загальною, а загальна опинія то не аби-яка потуга! Щоби в громаді нашій москвофилі прийшли до поваги, того ачей пині уже жахати ся не маємо причини. Сторона матеріяльна єсть річею меншої ваги, хочай нині її піднесли високо, — но і матеріяльно справа наша при такій засаді тільки скористати може.

Далій не спускати б з очей предложеній, поданих в дописи »від Бродів«, іменно що до книжок школьних. Сей предмет повинен бути у нас завсїгда на памяти. Ми не повинні обоятно дивити ся на те, що молодїж наша мусить ломати собі язик на московських учебниках. Коже нове школьне діло на руській буцїм мові ми повинні підтягнути що до язика як найстрожшій критиці. Так н. пр. заявив п. Дідицький в Галичанині, що уже друкуєть-ся (прецінь!) читанка написана п. Торонським для 8. кляси, котра має бути »русскою«, се-б то московською. Що п. Торонський до »галицько-русских« залїчаєть-ся, річ відома; що в його читанці пробивати ся ме отже дух »общерусский«, ми не сомніваємо ся. Тільки сумніваємо ся, наколи вона справді »руска«, щоби, як то звїщає Галичанинь, вона отримала »удобрення« в правління. В такім злучаю однакж наклад не був би страчений. П. Головацький, впливовий тепер чоловік в Москві, міг би виробити тогді сему »плодови удобрення« в Петербурзі. Там і зовсім на місци школьні книжки »руські«; у нас, доки ми єще під австрійською кормигою, нема причини,

щоби молодіж учила ся з »русских«, се-б то московських учебників. Наші учебники повинні бути писані взоровою народно-руською мовою, бо ачей не ддятого домагаємо ся у в. правління впровадження руської мови в школах, щоби учити ся по московськи.

Не завадило би подумати у нас також о гумористичній газеті. Така газета (розуміеть-ся добре і порядочно редагована) зробила би у нас більше як у других. Москалі не викидали би на »Страхопуда« инакше рочних 4000 рублів, коли би не переконали ся, що гумористика то не аби-який батіг на наших »галічско-русских без со-знання«.

Вкінци — і се точка найважнійша — старати ся би нам треба і працювати над тим не-всиццо, щоби в злучаю опорожнення посоль-ского крісла мало-помалу входили до сойму люде, которих москвофілі тільки ддятого не ставляють на листі кандидатів, щоби наша сторона не мала в соймі жадного заступника, которий при злучай-ности міг би поперти справедливі наші бажання. Ддятого пр. Качала був москвофілям завсїгда солею в оку, хочай він ддя милої згоди часто був уступчивий. Ддятого директор Ільницький, Впр. Жуковський, пр. Могильницький і т. д., которі певно більше мають здібностей посольских, як чя-мало німих і ненімих послів наших, придивляють ся нині тільки з-далека їхній, справдешно дили-путській роботі. »Нехай стане партія чисто на-родня-руська в галицькім соймі — которої, удармо ся в груди, доси тамки немає —, а і бута поль-ської більшини певно змаліе. Партія, зложена з справдешних заступників руського народа в сой-мі, мусіла би імцоновати Польці. Такі Баревичі

стали ся би на соймі тогді неможливі. Між-тим тепер польска більшина, знаючи, що має діло по більшій часті не з репрезентантами народа, но з індивидуами, которі крісло посольске получили в нагороду за їхні словістичні прямовання і промавляють иноді тільки за народом, бо мусять, поступає з ними як з індивидуами московськими; а на тім терпить не партія московська, котора сойм уважає іграшкою а посольске крісло середком придбання собі чинів, але терпить народ руський, терпимо ми.

Може бути, що декому осуцненне сьої послідньої гадки нашої бачити ся буде на-тепер еще неможливим. Нам воно таким не видаєть-ся. Розумієть-ся, щоби осягнути її, треба організації і дисципліни в нашім таборі а енергії і витревалости у проводників. Ми мусимо робити тепер так, як ті мурашки: кождий завід, кожде розчарованне повинно додавати нам тільки енергії і витревалости; кілька літ такої невтомимої розумно і обережно керованої праці у всіх направліннях, а й дух московський не запахне в Галичині!

Предмет, которий обговорити в сій нашій статії ми поставили собі завданням, не дасть ся так скоро вичерпати; но ми сказали по крайній мірі тільки, скільки в дневнику при натовпі важних політичних вістей сказати можно. А держали ся в тім згляді не тільки нашого субективного погляду, но старали ся, щоб змога, дати тут вираженне гадкам і поглядам других також народовців. Запрашаем однакож братів наших по гадці, щоби зволили в сїм для нас важнім предметі піднести й свій голос. Нам бо не треба жахати ся, що противники наші закидати-муть нам, що ми повтаряємо ся: в деяких питаннях не можна до-

силь наповтаряти ся; впрочім не ми одні, котрим зробили б сей заміт. Звісний французький драматург і філософ Вольтер (которий для Французів зложив був нову правопись, не менше від певної французької фракції ненавиджену, як наша Кулішева від москвофілів), одвічаючи на заміти своїх противників сказав: »Мені дорікають деякі, що я повтаряю ся; добре, я буду повтаряти ся так довго, поки вони не вчують моего голосу!« Так і нам повтаряти ся би так довго, поки не почують голосу нашого й ті, що нарешно зати-кають собі уха, щоби тільки нічого не почути.

АВСТРІЯ І РОССІЯ.

(Дошсь з Мостів-Великих.)

[I.]

Бути може, що де-хто вірить в так звану «одвічну приязнь Москви із государством Габсбурьським» (котора довгі літа поміж тими двома державами — з політичних взглядів — і то лишень поверховно існувала) і на ній основує свої надії в можливість вічного союзу поміж тими государствами. Що щирої приязни, справдених прихильности між ними ніколи не було, а було тільки противенство, з которого часто-густо навіть вражда вироджувала ся, доказує сама історія численними подіями, з которих хоч одну частину тут наведемо.

Перше зіткненне Австрії і Москви, про которе історія достовірно споминає, збуло ся року 1291.; воно було «неприятним і дотично Угорщини». Після вбиття бездітного короля Владислава Кумана поставив ленником Угорщини цісар Рудольф з Габсбургів свого сина Альбрехта, бо, опираючись на грамотні докази підклонення-ся Белі IV. німецькому государству. він уважав Угорщину за державно-ленничий край німецький. Но Угри винесли на престол потомка Арпадів, внука Андрія II., которого права до наслідства не узнавав цісар Рудольф, з причини, що він родив ся з некняжого роду жінки Сте-

фана, яко Андрія III. Андрій впав з великою силою до Австрії, вкупі з московським союзним військом. Літописі розказують, що найбільш спустошило околицю Вінер-найштадську і Віденську тогді військо московське. Та халепа і недоля краю склонила герцога Альбрехта до заключення понижаючого супкоюю і узнання Андрія королем Угорщини.

В пору пановання Івана III. (1462—1505) опять наступило зіткнення Москви з Австрією і Німеччиною: воно було приятне, але тільки по формі. Року 1486. приїхав до Москви р. Николай Попель з тайними порученнями цісаря Фридерика III., щоб вислідити московські стосунки. Після вороття свого він представив Фридеріку потугу Івана так великою, що союз з Москвою видав ся користним. Року 1489. приїхав Попель яко посол цісарський в Москву й привіз із собою письмо від Фридерика III. і Максимилиана I., в котрім ті-ж жертвують Іванові свою приятнь, се-б то союз з Німеччиною, обіцюючи йому вінець королевський, і просять разом для родича цісарського Альбрехта з Баден о руку московської княгині. Іван заявив свою готовость до »заключення союзу з Німеччиною« і відповів, що радо видав би дочку за Максимилиана, но »за князя низшого степеня, як Альбрехт, видати її не може«. Максимилиан же сам, хочай був тогді вдівцем, і не думав одружитись з дочкою Івана.

19. серпня т. р. заключений був перший торжественний і письменний договір між Австрією а Москвою. Макс і Іван обіцяли собі взаімно »згду й любову й підмогою супротив кожному неприятеливи«. Головним же предметом була Угорщина. Престол угорський був власне по смерті

могучого Матвея Корвина опорожнений, а цісар був безперечно правним наслідником. Але за сею короною посягали і Альбрехт і Володислав (з Чех), сини польського короля Казимира. Москва гарантовала право наслідства Австрії, щоб іменно жаден із синів Казимира не осягнув угорської корони. Що Москва не зробила того із справдешньої прихильності для Австрії, тільки із власного інтересу, не потребуем аж доказувати.

Польща була в ту пору найопаснішим ворогом Москви, через прилученне Угорщини стала б еще опаснішим. Також хотіла Москва ужити тої злучайності, щоби загарбати нещасну Україну нашу. Мимо того Москва не виповнила зі шкодою Австрії і з власною некористою висше помянутого торжественного договору. Угри вибрали справді одного із синів Казимира, а іменно Володислава, королем своїм. Максимилиан підніс оруже против Угорщині; но його союзник Москва не підмагала зовсім Максимилиану, — а що і Франція наступала тогді на Австрию, то він рішив ся заключити мир із Володиславом 17. листопада 1490. Володислав остав королем угорським.

З тої пори стосунок Австрії з Москвою обмежав ся тільки на тім, що кількакратно точились поміж ними розправи взглядом спільного підприємства відпорних мір против Турції. Дуже характеристичним зі взгляду на нинішню політику Москви взглядом Турції єсть лист царя Феодора до султана Мурада: »Ми не слухаєм ані цісаря (австр.) ані королів французького, іспанського і польського, которі без вину на нас напірають, щоби вкупі із ними піднести оруже супротив голові Музулманів.« В цілім періоді воєн турецьких Москва не заявила ані для християнства ані для

сильно напираної Турками Австрії найменшої прихильності. Аж тогді виступила вона супротив Туреччини, як показалаь спосібность загарбання турецьких провінцій. В тій-же порі не могло бути ані мови о приязні Австрії із Москвою.

В січні 1576. року цісар Максимиліян II. вислав в Москву до Івана IV. посольство, зложене з перших достойників, щоб спонукати Москву до спільного виступлення із Австрією супротив вибору на польского короля зависимого від Туреччини князя седмогородського, се-б то Стефана Баторого. Іван вислав ік цісарю тільки посланців »легшого сорта«. На представленне цісаря, щоб Москва залишила воєнних кроків супротив Лифляндії, одвічав Іван гордо: »Лифляндия есть наша, була наша і буде наша.« Що до вибору короля польского заявив Іван, що він не допустить того, щоби вибір пав на Баторого, но що він »вступати меть-ся за архикнязем Ернестом«. Тимчасом він сам забажав польскої коруни. Щоб осушити сей замір, він показав ся польскому посольству на стільки смиренным, на скільки гордим був супротив посольства австрійського. Наслідком тої двулицевости було, що Стефана Баторого вибрали Поляки справді королем своїм, которий опісля був страшним кнутом для Московщини. Уже два літа опісля принуждений був Іван благати цісаря Рудольфа II. о поміч супротив Баторого.

Федор Іванович посилав 1587 до 1590 куриера за куриером до Відня і до Праги, щоб умопити помочи супротив Баторому, а по його смерти жертвовав він опять престол польский которому із князів австрійських, предкладаючи заразом уже тогді поділ польского королевства. Союз не прийшов до skutku, бо Австрия, научена опитом, не

вірила в щирість московську. Впрочім Москва просила завсїгди тільки о поміч супротив Польщі, не обов'язуючись однакож Австрії до жадної підмоги супротив Турції. Спосіб, яким вкінці 1595. року Москва рішилаєь підмогти Австрію, зовсім не був спосібний, щоб союз московський показавсь Австрії користним. Москва післала цісареві австрійському яко воєнну підмогу 401.275 — не рублів, але шкір зо зьвірят всїлякого роду, найбільше було з вивірки, бо 337.235 шкірок. Кумедна підмога!

І наслідник Федора, узурпатор Борис Годунов (тесть Федора), вислав 1599. р. до цісаря Рудольфа послів, щоби вмшати Австрію в польско-московську борбу і так вражду Польщі, відвернувши від себе, скермувати супротив Австрії. Посол московський обіцяв, що цар сам піднесе оруже, щоб австрійського архикнязя Максиміліяна винести на престол польський і разом з цілою потугою розпочати війну против Турції. Тутка примічає Карамзин наївно: »Ми очевидячки й не думали піднимати оруже задля винесення на престол польський архикнязя Максиміліяна, і з султаном ми без потреби не гадали воювати.«

За Михайла Феодоровича зблизились онять держави Габсбурська і Романовська (1614), се-б то московська, но і тепер не наступило порозумінне.

За Петра Великого заходили вправді особисті, але не політичні ознаки приязни поміж двором австрійським а московським; Австрія добачала в ту пору опасность, яка загрожує їй зі сторони московської, і діяствовала против неї, на скільки змога.

З Єкатериною I. заключив цісар Кароль VI. 1726. р. союз відпорно-зачепний, з которого користала одна тільки Москва. Аж за цариці Анни прийшов той союз буцім-то фактично для Австрії до skutku. Та як? Австрія вимагала трактатом приобіцяну поміч Москви супротив Франції, се-б то 30.000 помічного війська; цариця Анна післала тільки 10.000, і то не скорше, аж получила від Австрії важні концесії взглядом Польци, і ті 10.000 явились аж тогді на боевищи, коли уже мир був заключений. Тимчасом Австрія виповіла Порті війну, длятого, що Москва із Турцією в війну замотала ся; Москва ж найголовнійшу задачу сеї війни оставила Австрії. Сумної памяти договор Белградський був наслідком не конче радісним тої війни для Австрії.

Підчас дідичної війни австрійської мала Марія Терезія право, на підставі існуючого еще союзу, вимагати помочи у Москви. Цариця Єлисавета узнала вправді прагматичну санкцію, но коли прийшло ся стати в обороні Марії Терезії, вона осталась бездільною. В сімлітній війні опісля боролась, правда, Єлисавета вкупі із Австрією супротив Пруссії, но і то більше з ненависти против Фридерика II., которий висмівав її в своїх сатиричних віршах, як з прихильности ід Австрії; і Москалі не явились тогді в Німеччині тому, що-би Шлезію для Австрії опять придбати, але що-би загарбати одну часть пруських провінцій для себе. Зараз по смерті Єлисавети наслідник її, Петро III., зірвав союз московсько-австрійський і сполучив майже на боевищи таки свої війська з пруськими, з чого вийшли для Австрії такі наслідки, що тяжку »сімлітню борбу« вона закінчити мусіла без найменшої користи.

До Катерини II. писала Марія Терезія єї памяті слова: *Meiner lieben Frauen Schwester allezeit getreue Freundin, aber mit meinem Willen niemals Nachbarin.* Опісля зістали вони й сусідками, але не по волі Марії Терезії а її міністрів.

[II.]

При першій коаліції против Франції Москва не брала чинного уділу. Катерина II. вправді, в порозумінню з союзними монарствами, осьвідчилась против Франції і обіцяла підмогу, котрої обіцянки опісля, як то Москва завсїгда робила, не додержала. Аж (буквально) послїднього дня перед смертю рїшилась Катерина узяти чинний уділ в війні, але першим ділом її сина і наслідника Павла було уневажненне того рїшення. Дарма що Австрія, котора вкінци сама одна провадила сю війну з Францією, глядала помочи в Москві, до чого мала право опираючись на все єще істнуючі трактати: »Москва супокійним поглядом дивилась на нещасте Австрії.« Аж коли Наполеон появил ся в Єгипті, загрожуючи тим вплив Москви на востоці, а іменно по забранню острова Мальти, дав ся Павло, которий надзвичайно симпатизовав з мальтанським чернечим лицарством, спонукати до війни против Франції. Він приступив до другої коаліції 1798. Москва тогді уже надавала собі такий вид, як коли-б вона зовсім без своїх окремих замірів і виглядів, а так тільки з великодушія ішла в борбу за Австрію. Сердешна Москва!

60.000 московського війська під начальством Суварова одправилось на боевище до Італії. Суварова іменовано у Відни маршалом і поручено

Йому найвисшу команду над соединеними військами італійськими. Та поступки його були такі, що мусіли в правління австрійським обудити підозрінне против його особі. Він, маршал австрійський, поступав собі так, що Австрія мусіла прийти до того перекону, що в Москві найшла вона не помагача а нового тільки противника в Італії. Відколи Суваров получив від государя московського мення італіянський, виступав він всюди яко організатор іменем царя і правління московського. Мимо усіх зглядів віденського кабінету для Москви, принуджений був цісар Франц одручним письмом до маршала Суварова положити таму його волі. Но Суваров з тої пори став еще більши імпертинентним.

Австрійський кабінет принуджений був до уложення нового операційного плану тільки тому, щоби Москалів позбути ся з Італії. Московське військо дириговано в Швайцарию. Корсаков перепровадив перші його відділи. Сей генерал показавсь еще бутнійшим Суварова. Вкінци відкликано московську армію до дому! Павло одцурав ся коаліції, і то власне в тій хвилі, коли Наполеон, повернувши з Єгипту і добившись найвисшої власти, сам на чолі французької армії поставив ся. І того не досить! Павло сейчас »заключив союз з Наполеоном, сконцентровав дві армії над австрійською границею, і тільки напрасне умертвленне його перервало дальші неприявні кроки супротив недавно союзної Австрії«.

Син і наслідник Павла Александер I. зразу держав ся политики батька і заключив 11. вересня 1801 союз з Наполеоном; но бачучи, що Наполеон усі реальні користи лишає для себе, честолюбивому ж Александрови оддає тільки почести

і славу без пожитку, змінив своє поступованне, одклонив ся од Франції і прилучив ся 1805 до третьої коалиції, до котрої приступили були тогді еще окрім Австрії Англія і Швеція. »Москва з'обов'язалась передовсім підмагати Австрию або в Німеччині або в Італії.« Но Александер не тільки що післав Австрії на тую підмогу недостаточну під даними околичностями силу военну, но і та, поділена на три відділи, так лїново зближалась ік боевищу — коли весь успіх залежав від скорости порушеній війська —, що австрійський генерал Мак в Ульм, лїчивши даремно на поміч московську, утратив притомность духа і »рішивсь капитулювати«. Нічого не могло тепер Французів зупинити, в листопадї вони уже заняли Відень. Но власне тепер положенне Наполеона було найопаснїйше: його можна було зі всіх сторон окружити і розбити зовсім, но военний такт і розсудок наказовали, заким получают ся усї военні сили, не допустити до рішительної битви. Наполеон сам бачив опасность свого положення, но Москалі, як перше не квапили ся, так тепер конче хотїли ся бити, еще заким явить ся архикнязь Кароль, щоби слава побїди їм припала. Те московське честолюбие спровадило передвчасну битву під Австерліц 2. грудня 1805., в которій власне помилки московських начальників найбільш причинили ся до того, що Франція одолїла. 26. грудня заключив цісар Франц »мир Прешбургський, щоб відв'язатись від приятелїв і неприятелїв. Союзна Москва паругалась тепер із нещастя Австрії під Ульм гірш, як самі таки Французи. »Длятого в Австрії, а іменно в війську австрійським, гірш зненавиджено тогді Москву, як Французів.« Впрочім цісар мав важні причини

недовіряти Москві, котора тільки разів зрадила уже Австрію. — Москва відтягнула свої війська й не журилась більш о свого австрійського союзника. Ось вам два приміри московського »союзу« з Австрією супротив Наполеона. Так вповняли Павло і Александер обовязки союзників.

Договор, заключений в Тільсіт, став і для Австрії просто ворожим. Москва і Франція уложили план для поділу Турції. Бачучи Австрія, як оба неприхильні їй государства очевидно на її некористь роблять собі тайні приобіцянки і втирають взаімно себе в честолюбних захотінках, почалась зброїти і 1809. р. объявила війну Наполеонові. »Москва стояла в тій війні з Францією супротив Австрії.« Австрія підняла сю війну — сама собою. »Александер ділом причинив ся до сьої халепи Австрії; переступивши сейчас по объявленню Австрією війни Наполеонові границю, він появив ся в Галичині.«

Москва звиняла ся, що була принужденою до піднесення оружя супротив Австрії і що вона тільки так буцім (!) провадила війну против ньої. Воно правда, що Александер, замість 150.000 обіцяного Наполеонові помічного війська до Галичини, дириговав тільки 30.000, но те доказує тільки, що Москва не була щирим союзником і для Франції; но що війна її против Австрії не була тільки буцім-війною, що Москва була справденим ворогом Австрії, доказує те, що Москва в Віденським договорі казала признати собі одну часть восточної Галичини. Чи і до того Наполеон присилував Москву?

Одолівши Пруси і Австрію, Наполеон обернув ся против Москві. Тепер прийшла черга на Австрію із ним злучити ся. Австрії після її но-

вої халепи не осталось нічого іншого до вибору. Но на скільки вираховане поступованне Австрії в 1812 р. помогло Москві, кожному відомо. Після нещастного фатум, которому уляг Наполеон в Москві, Москва із своїми 30.000 не змогла би була Французів виперти з-над Висли, де Наполеон в самій Польщі зібрав еще 50.000 мужа. »Коли-б Австрія з Прусами не підняла була оружя, коли-б була остала в союзі з Наполеоном: Москва не величалась би нині своєю величиною, не була би так »слишком пространна.« «Тимчасом Москва чванить ся, що вона спасла ті держави! І були такі, щб повірили Москві, бо згарище Москви засинало їм понемом очи. Що приступленне до сьої війни Австрії було рішачим, річ відома; мимо того однакож, що Австрія своїм приступленнем рішительний надала війні керунок, Москва опісля поступовала собі так, що Метерних, бачучи як Москва для себе лишає усі з сьої війни користи, ба прихильнійшою показується для Франції як для Австрії, виповів слідуючі слова: »Ми Франції уже більш не жахаємось, а Москви (се-б то союзника Австрії).«

Тогді-то загарбала Москва останки Польци з Варшавою. бажаючи »відбудувати її в як найширших границях« і на престол польский посадити московського князя. Австрія получила, правда, опять давні свої посілости, но те не дячила вона союзній Москві, тільки власним своїм силам і уміркованню. Власними силами зреставровалась тогді Австрія, а йдучи за голосом розумної политики, вона зрекла ся дечого, до чого мала повне право.

»Особенно безвзглядним против Габсбургської династії« показав ся Александер через по-

ступованне своє із Наполеоном і його родиною. Коли станув в Парижі, цісаря Франца тамки не було. Єще того самого дня заявив він зовсім самовольно, що »Наполеон і ціла його родина, отже і дочка і внук цісаря »Габсбургського«, тратять право до правління в Франції.« Ся деклярація підписана була тільки через Александра і Несельродого! »Що цар московський з такою сквалністю й в непристостности австрійського цісаря зверг із трону його дочку і внука«, було певно не заявленнем прихильности для Австрії й Габсбургів, а вражди, котора дожидала тільки спосібности, щоб в так неблагородний спосіб заявитись.

[III.]

Не инакше поступала собі Москва від часу Віденського конгресу. 1828. прийшло до війни Москви із Портою. Москва одоліла Турцію, так бачилось по крайній мірі Європі. Тимчасом річ стояла инакше: Дібіч, загнавшись за Балкан із 25.000 московського війська, був очевидно в немалій опасності, і тогді западні держави мали найлучшу злучайность упокорити бутность Москви. Що вони так добру способность занехали, було великою политичною похибкою, которої вони нераз еще каються будуть.

Москва записала собі тогданше посередництво Австрії добре за ухо, і з сеї пори вона безвпину »промишляла над погібелею Австрії«; Австрія була і єсть до нині найдужшою перепонною для осущення московських замірів. Тільки на руїнах Австрії може Москва розпочати свою фантастичну-гегемоничну й тому нетревалу будівлю московсько-панславистичної держави. Щоби сю ціль осягнути, заключив »незабвенний« Николай

союз із Каролем X., щоб поділитись із ним панованнем над Європою. »Москва обіцяла Франції западну Німеччину, Франція ж за те Москві Австрію і Турцію.« Липцева революція знищила сі заміри; одному союзникови принесла вона упадок, другому не аби-яку опасність. В бюрі Великого князя Константина в Варшаві найдено спеціально випрацьований план нападу на одну із австрійських провінцій, до котрої дорога веде через Галичину, іменно на Угорщину!

Но Москва не учить ся з історії нічого, так як Польща; після втихомирення революції вона розпочала опять свої революційні агитації, і то вже не тільки в турецьких провінціях, но уже й поміж австрійськими Славянами, а як бачили ми від 1848 року, поміж нашими таки галицькими Русинами. Сліди тої агитації добачали й добачаємо ми й кожний, кому московські рублі не заступили очей, або хто задля »пространства« Москви усе проче не бачить в мініятурі: в поединчих голосах (як Петрушевича і інших) уже на першім зборі Матичнім, в виданих ві Львові і у Відни часописях і інших літературних »плодах«, як в »Зори галицкой« за Павенцького, в »Семейной Библиотекѣ«, в »Страхопудѣ« з »Золотою Грамотой«, в »Словѣ« з »Галичаниномъ«, в »Сборникѣ науковомъ«, а навіть в урядовім віденськім »Вѣстникѣ«. Те письмо урядове австрійське попри »Слово« найбільш причинило ся до піддержування московського елемента в Галичині; користаючи з урядової своєї поваги, воно завзятійше й консеквентнійше всіх московських письм вороговало супротив нашої народньої партії, обкидаючи її репрезентантів »вістниківським боло-том«, которе в своїм часі в галицьких, навіть

ненародних, часописах ввійшло було в пословицю.

Хто би нам не вірив, най прочитає собі некролог, которий »Слово« усопшому в Бозі, після 18-літньої, не конче трудолюбивої, но за те сварливої і для Русї вельми шкодливої жизни, помагачеві і учителеві свому, старому »Вістникови«, виписало. Покійник »виобразовав« у нас политичних московських езуїтів, которі, під брехливою покривкою раболіпия для Австрії, розвивали у нас московський елемент, ставляючи ся, для одурення руського народу, з-разу на основі народній а доходячи опісля до »Баснословії«, »Обманів очей«, »Конюших«, »Буйтурів« і явного вивішення московської коругви в львівському »Слові«.

Ведля всякої розумної логики з повисше наведених фактів виходить, що Москва ніколи не була прихильна Австрії, що не зичила їй ніколи добра, що союз її з Австрією був завсїгди тільки маскою природньої вражди, що Москва і Австрия не сприяли собі ніколи, бо сприяти собі і не могли.

Австрия і Москва з причин »естественних«, независимих навіть від особистих стосунків, суть собі противниками, і вони остали б ними навіть, коли-б лучила їх звязь родинна пануючих домів, коли-б неприміром Великий князь Константин сидів на троні австрійським або цісар Максимилиан на престолі московським; политика бо інтересів сильнійша від политики чувств, хочби ті чувства були навіть чувствами особистої приязни або родинної любови. »Неумолиме« історичне фактум розриває й найсвятїйші звязи.

Уже географичне положенне обох держав показує, що ті два государства не можуть зістати із собою в згоді: коли два великі государства,

як Москва і Австрія, сусідують з собою, то уже з того самого впливає конечность ревнивого наглядання і пильного береження себе взаємно, инакше уже із звичайного току річей вираджають ся часто причини до розмаїтих поміж ними колізій.

Зваживши тепер те, що Австрія мусить опертись на елементі славянським а в дальшій консеквенції мусить стати державою славянською, коли бажає сама свого процвітання й потуги; зваживши, що вона вступила уже на дорогу конституційну, а що більше, виповіла засаду рівноуправнення всіх під її кормигою проживаючих народів, що вона отже консеквентно мусить веспирати »племенний індивідуалізм«, коли Москва не тільки що єсть досі — і при таких стосунках, при таким народнім характері і останеть-ся — абсолютною державою, що давить гірш Турка братні славянські народи, но окрім того стараєть-ся без вшину, неначе ті Гарпії в Виргилиевій Енеїді, ціле Славянство покрити своїм московським амальгамом: зваживши отже те все, виходить, що Москва абсолютна нести може на запад тільки неволю і царизм, Австрія ж конституційна на восток свободу! Будуща Австрія і Москва то якби дві славянські ріки, котрі пливають одна против одной; побачимо, у котрої пруд буде сильніший.

Задачею вільної обновленої і укріпленої славянської Австрії було би виперти опасну для Славянщини, з причини своїх гегемоничних і ідентификаційних забагів, Москву на північ, сполучити жестоко роздерті народи в одній славянській семі і дати тим величний примір Европі, перед котрим демон поділів спустив би від сорому очи.

От миссия Австрії, от і причина, задля
котої вона не може, не повинна ніколи всту-
пати в союз з Москвою, а боронити Славянщину
супротив її найопаснішого, найгрізнійшого во-
рога в інтересі власнім, в інтересі Славян, в ін-
тересі Європи і цілого чоловічества!

Чому біда й досі ходить по сьвіті.

Казка (після флямандського).

I.

В однім селі жила, в старенькій, похиленій, мохом порослій хатині, стара, як гріх первородний, беззуба та пригорблена баба. В селі не було старшого від »бабусі« : так взивали її в очи; між-тим по-за очи ціле село не називало »бабусі« инакше, а тільки »Бідою«. Коли та задля чого дісталось бабусеньці отсе імя, сього не знати. Ціле бабусине майно була єї торбина, єї хатина, біля хатини цуцик »Брисько«, а за хатиною яблунка, та така-ж широка та гарна яблунка, що хибань ся у раю (щб Господь наказав із неї їсти Адамови та Єві) красча була від бабусиної яблунки. А яблука ж то на ній були, яблука — як кулаки загрубшки, а червоні — як кров; бувало як зародить, то так і горить увесь садок від них. Поти й розкоши було у бабусі, поки яблук на яблунці; тільки-ж часто закрадалась дїтвора в садок, за яблуками. Біда що-дня, було, узявши торбину через плечі, шкандибає із цуциком Бриськом від хати до хати, від села до села »за хлібом«; коли ж наспіє осінь, то цуцик Брисько лишаєть-ся дома пильнувати яблук; а гірке се було горечко для обоечко, бо Біда і цуцик любили ся дуже.

Настала ж одного року люта зима та сніги спали такі, що птахи мерзли та падали з голоду.

Велика нужда запанувала скрізь по цілім краю, а найбільше она далась в знаки Біді та єї цуцикови. Одного вечера — на дворі мело снігом то завівало, що, мовляв той, і пса би не вигнав з хати — застукотіло щось у бабусине віконце.

»Пробіг! пустіть хоч на часочок загріти ся, а то замерзну осьде під порогом, або сконаю з голоду,« просивсь із двора хто-то охриплим старечим голосом.

— »Ходіть!« озвалась бабуся-Біда, відсуваючи засуву та відхилиючи двері від сіней: »щоб не сказав хто-небудь, що я у таку метіль та сніговицю зборонила впусу Божому старцеві.«

Старець (Біда не помилилась) увійшов у хату і тяжкою ходою приблизивсь до вогню, що горів на коминку, та поздоровкавшись з Бідою зачав розтирати закостнілі від морозу руки.

Гість був еще старший, еще сивійший, еще більш пригорблений, чим сама Біда.

— »Сідайте, просимо!« говорила бабуся: »чим хата богата, тим рада.« І докинула послідне полінце до вогню та й послідним куснем хліба, що подибала еще в торбині, переділилась з старцем.

Попоївши не чимало, старець протягнувсь на припічку, та й так і заснув. Досьвіта, в-ранці прокинувшись, гість став вибиратись в дорогу.

— »Що?« покрикнула Біда: »Ви уже вибираєтесь опять в дорогу?«

»Мое діло скінчилось на сім сьвітї; я вертаю до Сього, що мене післав в отсю дорогу. Не звичайний я, а сьвятий чоловік, і Господь післав мене, щоб побачити, як живуть Його люде та чи єсть там між ними правда та милосердіє для нищих. Я був у панів, у богачів, у маючих господарів, усі відправили з квитком Божого старця,

усї як собаку відганяли мене від порога ; ти одна змилювалась надо мною. Скажи : якої ласки бажаєш у Господа ; чого просити-менш, те й станеть-ся тобі.»

Аж тепер, придивившись старцеви, пізнала бабуся, що отсе говорить із нею сьвятий Николай, великий чудотворець.

Не сподївавшись такої ласки, Біда упала ниць перед Сьвятим і ледви на-силу вимовила, що вона стара й нічого уже не бажає у Господа!

»Не відмагайсь,« промовив ласкаво сьвятий отець: »се бути не може, щоб у тебе не було жадного бажання; кажи, чи попросиш собі гадівства великого, шпихлїрів повних та оборогів, гарної худоби, грошей? Бог милосердний дасть тобі усе, бо ти не пожаловала милостинї Божому старцеви. Може ти хочеш скарбів, великого панства, може забажала бути великою панею-княгинєю?«

— »Нї, Отче Николаю, великий чудотворче!« одвічала Біда: »я нічого не бажаю у Господа.«

»Говори!« поважно промовив сьв. Николай (неначе-б уже розсердив ся): »я не можу оставатись довжником богомільній людинї.«

— »Коли вже dokonче така сьвята воля Твоя, сьв. Отче Николаю,« одвічала Біда, »то в мене єсть одно бажанє. У мене в садку єсть яблунка: у нікого в цілїм селї нема такого дерева, щоб такі грубі та смачні родило яблука; тільки-ж пуста дїтвора краде їх у мене: ще заким доспіють, то вже й обнесе яблунку, а я мушу лишати цуцика дома, щоб пильнував яблук, та й сама плентаюсь за хлїбом від села до села, через ліси, через яруги і Бог зна куди; з Бриськом то я й не боюсь нічого, а самїй лячно инодї ноцію вертати до дому. Вчини же, сьвятий отче Ни-

колаю, мені тільки сю одну ласку, що, хто б не вихопивсь на яблунь, щоб вже йому й не вільно було звідтамтиль ізлізти, хибань що я сама йому позволю.»

»Амінь!» вимовив сьв. Николай, поблагословив бабусю-Біду та й пішов в дальшу дорогу.

II.

Благословенство сьв. Николи нераз стало бабусі-Біді в пригоді. Теперечки не траплялось їй вже ніколи з порожною торбиною вертати до дому. Минула зима, за зимою весна та літо. Коли ж хлопці поміркували, що Біда не лишає в садку цуцика а бере його з собою, повихапувались на яблунку та повні пазухи понапихали яблук; вже й хотять злазити — а ту не можна, яблунка не пускає. Вернувши Біда до дому, аж зареготалась стара, побачивши, як пакостна дітвора баламкає на яблунці; не зараз же й пустила вона їх з яблунки. »Нехай, добре вам так; оттак то Господь карає за чуже добро!« докоряла Біда. З тої пори дітвора й не приближалась до яблунки, і Біда з цуциком жили сумирно та щасливо.

Аж якось з кінцем осени — бабуся лежала в садку та грілась до сонця — приходять до неї худий височезний чоловігга з косою в руках. Як стій поміркувала Біда, що отсе не хто инший, а сама живісенька смерть.

»Сердешна моя Бідонько!« каже він: »твій час уже прийшов, ходи зі мною.«

— »Вже? вже?« на-силу вимовила Біда і побіліла як хуста.

»Тобі б, думаю, тільки й тішитись з того,« одвічала Смерть, »що твоя мука скінчить ся раз

на сїм сьвітї. Там, де я поведу тебе, далеко лучше, як тут.»

— »Хто його знає, може воно й справді, що тамечка лучше,« говорила Біда сама до себе: »тільки-ж Бриська мені жаль тутечки лишити круглим сиротою.»

»Брисько може йти з тобою. Скорше, не барись!«

— »Ще тільки хвильочку часу мені остав, най хоч уберу ся; я не хочу, щоб на тїм сьвітї наругались із мене, що така простоволоса та преть-ся у небо.»

Смерть не боронила, а Біда, прибираючись у-в останнє, глянула еше раз жалїбно на свою хатину, на свою яблунку, та й сльози закрутились в очах небозї; но в сїй хвилї й шибнула їй ось-яка гадка через голову: »Сердешний пане Муравський!« каже: »будьте ласкаві, заким я приберу ся, вилїзьте на яблунку, та дістаньте менї отсех послїдних три яблук, щоб було по дорозї чим хоч охолодитись, як не подибаємо керниць.»

»Добре!« одвїчала Смерть: »тільки скорше збирай ся, бо нема часу« — і полїзла на яблунку за яблуками.

Дїставши яблук, збиравсь пан Муравський злазити — та ба! не пускає бо яблунка.

»Гей, бабусю!« кричить Смерть: »а ходїть но, подайте менї руку; чи зачарована яблунка чи щоб, пустити не хоче!«

Вийшла Біда на порїг та й дивить ся, а пан Муравський так і баламкає своїми довженними руками та ногами, тільки ж чим бїльше він видираєть-ся, тим сильнїйше обїймає його яблунка. І справді так кумедно виглядало отсе, що Біда аж зареготалась.

— »Добре, що повис,« каже: »мені у рай не пильно!«

По сих словах бабуся зачинила двері, а Смерть як висіла, так висіла на яблунці.

III.

Минає один місяць, минає другий, а тут не чути, щоби де хто помер. Усі дивують ся, нігде в цілїм краю ніхто не вмирає. Такого ще й не чували. В Німеччині, в Туреччині, в Московщині усі живуть, усі здорові, та хоч і занедужає хто-небудь, то опять подужає на велику дивовижу лікарям, котрі так і в голову заходять, як отсе може бути, щоби сей або той міг був подужати. Минає й рік, минає й другий: про смерть як не чути, так не чути.

Настав опять новий рік, і люде тішились, обіймались і цілувались з радости, що знать то Господь вволив людському бажанню та й вчинив чоловіка опять безсмертним, як коли-то за Адама в раю. По всіх краях сьвятковано з тої причини великий празник, жида не могли настарчити горілки. Десять, двацять, трийцять літ — було ще яко-так, а по трийцяти літах не тяжко було подибати старців по стодесять і більше років, пригорблених від старости, глухих та темних, щб, мовляв той, тільки заваджали на сьвітї. Небавом поміркували отсі старці, що й не таке-то велике щасте отся безсмертність, як з-разу бачилось. Одні о палицях та кулях ледви що волоклись по улицях, інші не вставали таки із постелї. Небавом не було хати, де би зо три або чотири постелї не лежало старих дідів та беззубих баб; прадіди, прабаби, пра-прадіди з пра-прабабами

стогнали цілий день в постелях, дурно виглядаючи кінця отсим мукам.

Та на тім не кінець. Ніхто не вмирав, отже і ніхто не відказував нічого нікому; молодші не мали отже ніякого майна, ніякої власности. Престарі королі та урядники не могли удержати ладу та порядку в державі; злочинства множились, що-дня чути було про нові крадежі та рабунки, тільки вбити не міг ніхто нікого. Земля переповнилась була людом, що їй не могла його виживити; настав великий голод; люде голодували вельми, а вмерти не вмирав ніхто із голоду. Коби бабуся Біда зазнала була усьої тої нужди, вона б не зволікала була так довго єї кінця а визволила б була пана Муравського із його неволі; тільки-ж вона привикла була з-давен-давна до голоду і холоду, а про других людей Біда не журилась чимало.

Люде стали теперечки самі шукати смерти, так, як колись-то від неї утікали. Піднялись великі бучі та війни; накоєно чимало лиха, попустоєно села та гóроди, поруйновано дома, попалено хати: багато нанесла одна сторона другій нещастя, а вбити не вбили ні одного-однісенького чоловіка. Зїхались лікарі з усього сьвіта на раду; визначили велику суму тому, що винайде таке зіле, таку отрую, щоби від неї можна вмерти. Замазали багато білого паперу, написались страх чимало книжок супротив життя — а все дурно.

Страшна се була пора, ще страшніща як перед потопом.

IV.

А жив тими часами в місточку недалеко від сього села, де проживала наша бабуся Біда, дуже

славний лікар — Пявченком його звали. Зіхав він у село, бо дуже гинув торги товар, та й переходячи ввечером улицею почув, що у Бідинім садку так щось і пишнить і просить ся. Причайсь він коло воріт та й слухає: »О, чи-ж нема на світі такого, щоби визволив мене і весь світ від безсмертності, сто раз гіршої, чим найбільший помір?«

— »Ого!« покрикнув учений лікар і галцнув на яблунку, а серце аж затюхало йому у грудях. »А ти тут, сердешний мій товаришу? то-нешько, бачу, спивав на яблунці, певне соло-ваїво в дозві. Що ти тут ділає? давно вже не видались!«

»Дарма! нічого не роблю, і в тим моя біда, мій смуток; подай мені, братчику, руку і визволи мене з неволі!«

Лікар Пявченко подав пану Муравському руку, та як не виривав ся сей, все воно тяжко було вирватись від яблунки. Та ба! яблунка ухопила еще і доктора, та — тепер хоч повеселішало трешечка Смерти: було з ним розважати смуток.

В місточку дуже чудувались, що таке сподіялось з доктором Пявченком. »Хиба-ж він ви-найшов спосіб, як змиряєть ся, та сиром сам на-докжив головою?« Шуміли за ним, глядали, аж наконєць і справді попали на слід та й зайшли аж до Біди в садок.

— »Сюди, товариші, сюди!« кричав доктор Пявченко, побачивши своїх. »Я подибав Смерть, тільки годі із того зачарованого дерева злізти.«

— »Здоров був, пане Муравський!« загомо-ніли доктори.

Ті, що стояли найблизше яблунки, подавали

руки то Пявченкови то Смерти; тільки-ж що сподіялось з доктором, те не минуло і їх: як стій, ухопило їх галузя і не пустило вже більше. Незабавом ціла яблунка аж угнула ся від людей. Хоч як не тягли та не трясли ті, що стояли еше під яблункою, дарма! Хто повію на яблунці, сього вже не можна було ніяк відчепити. Аж вичици понав хтось на гадку зрубати яблунку. Ідуть, принесли сокири, рубаютъ, та ба! сокира відскакує, неначе від каменя — її сліду не лишає!

Аж вичици, почувши такий гомін та ревіт, вийшла і бабуся-Біда у садок подивитись, чого там стільки люда у єї садку набрало ся. Люде розповіли їй усе, яка то нужда запанувала на сьвітї через те, що годі вмрати, та аж тепер помірковувала Біда, якого то вона не хотячи накоїла лиха.

— »Я тільки можу визволити Смерть,« озваляє Біда, »і я визволю її, та тільки під одною умовкою: щоб не приходила по мене та по мого цуцика скорше, аж доки сама її тричі не закличу.«

»Най буде й так! я пристаю на сю умовку,« озвала ся Смерть: »подайте руку, бабусю, нехай перебію!«

— »Зміняйте ж усі, коли так,« одвічала Біда, і Смерть, доктор Пявченко і його товариши нектїлась, неначе яблука в яблунки, як потрясали нею здорово.

Як стій, узялась Смерть до діла і зараз на місци виправила на той сьвіт денних, що уже дуже довго її вижидали. Тільки-ж як побачили се други, то такий вчинив ся натовп, що мало і не вдушили пана Муравьонного. Побачила Смерть, що чимало буде роботи, годі самій упорати ся. »Треба,« каже, »звербувати собі до помочи вій-

сько. « То ж і постригла зараз усіх докторів в жовніри, а Пивченка поставила над отим лікарством полковником. Не минуло тижня, а Смерть вкуші з полковником Пивченком прочистили аж геть землю від нависених навмирак, і опять вернулись давні порядки на землю. Кожен, в кого було більше вісімдесяти літ, міг по закону вмрати, окрім одної бабусеньки-Біди, котра до сеї пори все еще грічі не закликала Смерти. Тому-то, бачите, й доси ходить Біда по світі!

ПРИПИСКИ.

I. Поезія.

Матеріяли: 1) Зоря галицкая яко альбумъ на годъ 1860. [Видав Богдан Дидицький.] Въ Львовѣ, 1860 (2, 3, 4). — 2) Гомонъ молодой Руси. Стихъ. Во Львовѣ. 1861 (9). — 3) Вечерницъ, литературне письмо для забавы и науки. Рочникъ I. 1862. Редакторъ Федоръ Заревичъ (5, 6, 8, 10—22). Рочникъ II. 1863. Редакторъ Володимиръ Шашкевичъ (7, 21). — 4) Зільникъ. Поезія Володимира Шашкевича. Львівъ. 1863 (1—8, 10—24). — 5) Вѣстникъ, часопись урядова политична и литературна. Редакторъ Василій Зборовскій. Въ Вѣднѣ, 1865 (25—29). — 6) Русалка (литературна часопись, виходить що суботы во Львовѣ). 1866. Редакторъ Володимиръ Шашкевичъ (30). — 7) Правда, письмо наукове и литературне. Львівъ. Рочникъ I, 1867 (31); Р. III., 1869 (32, 33, 34); письмо литературно-політичне. Рік V., 1872 (36). — 8) Привітна пісня Виреосв. кир Іосифови Сембратовичеви, Митрополитови... У Львові, 1870 (35). — 9) Основа [політична часопись]. Выходить у Львовѣ двичи на тыждень. 1872 (32).

Поезія розвинена тут в порядку хронологічним (як і у Климковича), а подані всі без виемки.

1. **Заспія.** Сим віршем розночинає ся збірник поезій Волод. Шашкевича „Зільникъ“ (110 сторін XVI-ки), виданий накладом автора. „Зільникъ“ має на мотто сї верші Як. Головацкогo: „Не величке ж моє зіле, | Як барвінок на весіле, | Як на ріднім гробі рута, | В дробен листок розвинута“ — і складає ся з 3 частій: I. Дрібні квіти, II. Черна, III. З Книги Співанок Гайного. Закічує его вірш „Прощання“ (24).

2. **Думка.** Під сим віршем підписано: Солуків 1858. (Солуків — село в долиньскім повіті.)

3. До зірки. Під сим віршем підписано: Пешт, 1860. — В „Зільнику“ стоїть ще така примітка: „Друковано в „Альбумі на годъ 1860“. Редактор „Альбума“ переминив був тогді деякі уступи, негідні з текстом, котрий тутки подаємо.“ Важніші перемини такі: 443, 7—8. Чудна зьвіздонько, | Сьвіт-ластивонько! — 20. З вітрами в полі! — 8—7 з д. Лягла і снами | Віє над нами. — 2—1. Щоби недруги, | Сьаволі слуги — 444, 12—14. А ми остались | Вірні в всій часті | Законній власти! | А тобі, гожа | Зьвіздочка божа, | Піснь величаву | Піли на славу.

6. Лаотівкам в дорогу. Під сим віршем підписано: Будим 1860.

7. Чудна долота. Під сим віршем підписано: 1860. — 47, 1 з д. прічка = пріч, преч. Часом уживає ся як іменник, н. пр. Мене жене прічка із дому мого власного. (Як. Головацький.)

8. Русалка. Під сим віршем підписано в „Вечерницях“: 1861.

9. Гомін молодї Русі. Повний заголовок сего вірша, друкованого окремо в піваркуша (поставлений Дідичким, котрий і дав его до друку?), єсть: „Гомонъ молодой Руси. Стихъ составленый именемъ русской молодежи зъ причины слова выголошенного нашимъ посломъ Преп. Антоніємъ Могильницькимъ на думъ державной въ Вѣднѣ 27. Червня 1861 року въ доказъ благодарности и глубокого почитанія.“ По поводу тої бесіди також Федькович написав сонет: До нашого батька Могильницького.

10. Миліша аїя. В „Вечерницях“ по сьм заголовку стояло ще: „В. Павови Сьвітничкови Юліанови Лавровському, послови красному і основникови Руської Бесіди.“ Сей вірш був деклямований автором при відкриті Руської Бесіди [першого руського товариства касинового] у Львові 21. січня 1862. Яків Головацький прислав его в редакцію петербурської „Основи“ (де він був також надрукований, з деякими пропусками, в книжці за липець 1862) з таким своїм листом (писаним фонетикою-кулішівкою): „Милій брате, хоть незнакомий, та все таки рідний!... Щоби не з порожніма руками приходити к вам, посилаю стишок молодого даровитого півця нашого для поміщеня, коли ласка, в вашій ча-

сонці. Нехай і ваші люди знають, які гарні вірші у нас виголошують ся..“

13. Зробив. Тема сего вірша взята з „можебилиці“ Ян. Головацного: „Добрі діти вінець“ (Руска Письм. III, 80).

14. Чого турати. 462, 7. Романовський = польський поет (1834—1868), згинув в повстаню польським 1863. р.

20. Безвадїйним слівцям. Сей вірш єсть відповідю на ось-такій вірш Ө. Вернивої (Ол. Кониського), поміщений в політичній газеті „Слово“, ч. 75 з 4 жовтня 1862:

Нема й надїї.

Пропало все, нема й надїї, | Як мертвєці народ наш
Мовчать народні вітї, | Ніхто неправди не казнить!
Ніхто за правду не озветь-ся, | Ніхто духовно не живе;
Один із себе сам сьмієть-ся, | Другий на сьміх себе дає.
Один другому дорікає, | Один другого продає;
На батька руки син знімає, | А катові почет дає.
Нема любви, немає віри, | Нема надїї ні в кого;
Усі духовно скаменїли, | Усі цурають ся свого!
Ніхто за волю не плаче, | Душа ні в кого не болить;
Слїз матери ніхто не бачить, | Усі заснули, все мовчить...
Усі ми мучимось в неволї, | А мучеників неча в нас;
Ми продали дідизну долю, | І себе продаєм що-час!
Пропало все! нема й надїї, | Як мертвєці народ весь
Мовчать народні вітї, | Ніхто пороків не казнить...

27. На розуму. 479, 9. Е. Зг. = Євгеній Згарський (514, 15), руский письменник, шкільний товариш Климковича, поміщав свої вірші в 1855—7 рр. в „Зорі галичній“ а в рр. 1862—3 в „Вечерницях“; в рр. 1863—1865 він слухав гїсторїї на університетї в Відни, звідки, зложивши іспит, пішов на гімназїального учителя до Галичини. — Шашкевича поезїї 25—29 писанї в Відни.

34. На весні. Під сїм віршем стоїть дата: Деревня 9. (21.) цвїтаня 1868.

35. Прїятна віся. Митрополит Йосиф Сембратович бажав подагодити спори мєжд народо̀вцями і москво̀бїлажи. В тїй вїли запрошував до себе репрезентантїв обох сторїн на наради, та й предложив (28 грудня 1870) „Русскїй Радї“ і „Просьвітї“ свої гадки

і внесена. Просвіта відповіла (письмом а 15. III. 1871), що може приступити до угодових пересправ аж тогди, коли сторонництво „Русскої Ради“ заявить всенародно, що стоїть на національнім становищі „Ради Рускої“ з 1848-ого року, се-б то що уважає галицьких Русинів за частину 15-мільонового народу руского, відрубного від народів польского і великоруского. На тім ціла угодова акція скінчила ся.

II. Прозові статті.

Матеріяли: 1) Русь [політична часопись]. Виходить вi второкъ и пятницю [у Львові]. Видаватель и властитель Кость Горбаль. (Вийшло 77 н-рів від 28. III. до 19. XII. 1867.) (1, 2). — 2) Зоря Читаночка для сельскихъ людей. Уложивъ членъ „Просвіты“, Володимірь Шашкевичъ. Книжка VI. У Львовѣ, 1872 (3).

Як ми поступали... 509, 13. Дідицький представлений тут нерасадно: не він сам оден винен, що література наша йшла тогди фальшивою дорогою, і ледве чи він „з наперед уложеним пляном“ вів наше житє народне на російский шлях. — 511, 3. літерата... народньо-руської = в тім біда, що таких вповні свідомих літератів а поважних мужів тогди не було. — 514, 8 з д. Лавровський = народовець, чоловік ініціативи і праці, хотів повести Русинів народним шляхом, та на жаль не мав, іменно у Львові, відповідних і потрібних до того товаришів-помічників, а в інтересі своєї поваги не міг далеко запускати ся з людьми, котрі собі не вміли достаточної поваги виробити. — 4. Секретар = Правотар, практичний порядник правничий. — 515, 16. Гостяна на Україні = Остра критика (Н. Вахнянина) на сей твір що до его літературної вартости була зовсім оправдана, але не що до тенденції: Лисікевич докоряв Українцям: Коб не Дніпр і не могили, | Українці би, забили (= забули), | Що то руский край. — 516, 8. Площанського = планійшого редактора „Слова“, та „платним“ і умисне для агітованя против „Вечерниць“ (котрі з вини таки самих редакторів не вміли собі поважного і впливового становища серед загалу рускої суспільности виробити) він ледве чи був. — 20. Страхопуд = перша в Австрії гумористично-сатирична газета руска, в москвофільским дусі, виходила в Відни 1863—1868. —

524, 21. Славянская Заря = 287, 1 эд. — 528, 16. Золотая Грамота = літературний додаток до „Страхопуда“ 1864—1867. — 530, 25. навіть Юр сьв. — В сьв. Юрі у Львові, т. 6. у тамошніх духовних достойників (крилошан Куземского і и., митрополитів Яхимовича і в часті ще Литвиновича) концентрувала ся вся політика галицьких Русинів від 1848-ого року звиш 20 літ.

Россія і Австрія. Ся стаття подана тут в скороченю. Властивий заголовок єї такий: „Славянская Заря — її программа.“ Політична газета „Слово“ у Львові, з-разу, від 1861-ого року, в народнім дусі і мішаною мовою а від 1866-ого року вже в російськім дусі і зроссійщеною мовою видавана, заповіла, що виходити буде у Відни політичний півмісячник „Славянская Заря“ в російській мові, і оголосила таку єї програму: Австрія мала б стати (другою побіч Россії) державою славянською з російським язиком і стояти в вічнім „естественнім“ союзі з Россією. — Отже дописуватель „Руси“ виступає против тої програми, іменно старає ся вказати неможливість союзу тих двох держав. Притім покликує ся на висказ „одного з перших публицистів німецьких“ в брошурі з 1855. року (котрою брошурою він, здає ся, в цілій дописи своїй користував ся), що Россія єсть у внутрі консервативна а на зверх революційна.

539, 6. герцук = Слово князь не відповідає німецькому Herzog, між-тим рускі літописи віддають єго повисшою формою. *Дописуватель.* — 542, 9. шкір зозвірят = Карамзін том VIII. *Допис.* — 550, 3 з д. ворогувало супротив народньої партії = з висемкою одного короткого періоду неконсеквентности, коли хвалило „Мету“, котрої редакція сама й „не читала“. *Допис.* — 551, 7. учителями „Вістникови“ = Відома річ, що Б. А. Дідицький, заким обіймив редакцію „Слова“, був робітником урядового „Вістника“. *Допис.* — 12, на основі народній = як Головацький в трех вступних предподаваннях, в поезіях друкованих в „Вінку“ і по-часті в Граматиці, Гушалевич в „Мир вам братя“, одній єго творі, в котрій находимо єще іскру поезії, Б. А. Дідицький по-часті в Читанці для народних шкіл і в перших своїх віршах руських, під котрими він підписовав ся єще „Дзедзіцьким“, що оче-

видно цухло еще бараками. *Допис.* — 13. Баснословіє = книжка, видана Як. Головацким у Львові 1860. Певний титул зі: „Очеркъ старославянскаго баснословія“. — Обманъ очей = мелъодрама Ів. Гушалевича. — Конюшій = поетична повість в ніби-російській, а Буя-Тур поема в мішаній мові Б. Дидицького.

Против „Руси“, котрої „видавateľем і властительем“ підписував ся попередній редактор літературної часописи „Нива“ Кость Горбаль, а головними співробітниками з-помежи більше знаних галицьких писателів були Ф. Заревич і Вол. Шашкевич, рускі студенти-академики оголосили в літературній часописи „Правда“, котру они майже рівночасно з „Русію“ стали видавати у Львові, таку заяву: „.... Хоч і цураємось, як завсїгди цурались, московського „Слова“, а проте таки не маємо й з „Руссю“ нічого спільного, не стоїмо ані з нею ані теж з ким-небудь постороннім в ніяких стосунках...“

Чому біда ходить... 558, 17. пане Муравський = так називають у нас смерть; іменно дівка каже иноді: „приїде до мене пан Муравський,“ се значить: скорше дїждусь смерти (мурави, могили) як подружя. *Астор.*

Инші статї-дописи Волод. Шашкевича в „Руси“ були: Галицький псевдокандіотизм [про москвофілів в Галичині]; Про що нам дбати [про народний руский язик в судах і школах, про зладжене руских учебників в народній мові, про заснованє товариства для видаваня позиточних книжок, про уложенє меморіялу до правительства з нашими потребами і бажанями, про закупленє площі у Львові для поставленя памятника Шевченкови]; Історичний розвиток орієнтального питання [заборчива політика Росії а охоронна Австрії і прочої Европи євпротив Турції]; „Коби не підмога московська, австрійських Габсбургів давне вже не було би в Европі“ [полеміка против сего твердженя російского дневника „Голосъ“, новтореного львівским „Словом“]; (Чужа журналістика про Русинів); Dziennik Rozpiałski [полеміка против сего дневника, котрий в дописи зі Львова заявив ся против попираня Поляками і правительством руских народовців]; „С. Петербургскія Вѣдомости“: дописи „съ галицкой границы“ [ре-строванє безсторонного російского голосу в руский

справі). Також писав політичні статті, фелетони (і дописи?) в львівській „Основі“ з рр. 1871 і 1872.

Додатково подаю ще оден вірш его, поміщений в „Слові“, ч. 1 з 1862, р.:

Руськая пісня:

Гей ви мої співаночки,
Де я вас подію?
Там по горах, по долинах,
Там я вас посію.
А як мені гаразд буде,
То вас побираю!
А як мені лихо буде,
То вас понехаю.

Пісня народна.

Соловію, щобетію!
Вжич ми зруків, най вознію,
Най вознію йі пісовьку,
Легше стане на серденьку,
Бо чось тяжко, чось ми вудно,
Чось бее пісни жити трудно!

Без той пісни чарівниці,
Без той руской красавиці,
Що як раз ты шепне в ухо,
То без ней ти всюда глухо,
А як раз ты поцілює,
Чогось серденько банує,
А як раз ты приголубит,
Душу молоду погубит.

Перекине ты в пташину,
Полетиш соколом, сину,
Полетиш десь в инші сьвіти,
Полетиш милой глядіти.
І нераз ты сердце вірне
В меду райских утїх лірне,
Тих утїх, що їх лиць знає,
Хто ей душу відгадає
І припаде йі к серденьку
І полюбит сам пісовьку.

І нераз, хоть слеза кане,
Хоть в грудех ти сердце вяне,
Она ты пригорне к собі,

І забудеш о злій долі,
А нераз, коть сама діва
Стане тужна і тосклива
І заустит тугу твою
В твою душу, молодую,
То таки при ній любенько,
З нею плакати солоденько.

Бо вона плаче давні літа,
Плаче славу Руси-світа,
Плаче князів і боярів,
Плаче тина недобарів,
І тих плаче синів Русі,
Що не знали щідлої труси
І пішли в могилу спати,
Щоб лиш матер не продати.

Але вічно клене тму,
Клене сину негідному,
Що ся неньки впрікає,
До чужої прилягає;
Побратавшиє з некла тьмою,
Пише запись рускої кровю
Й — прости, Боже, ту провину! —
Запродає батьківщину!

УЧИ

№ _____

З М І С Т.

СТОРОНА

Твори Леоніда Глібова.

Леонід Глібів	5
I. Байки.	
1. Вовк і Кіт	7
2. Вовк і Вівчарі	8
3. Лебідь, Шука і Рак	9
4. Мірошник	10
5. Лисиця й Осел	11
6. Чиж та Голуб	12
7. Дві бочки	13
8. Жаба й Віл	13
9. Мужик та Лисиця	14
10. Прохожі та Собаки	15
11. Миша й Пацюк	15
12. Хлопчик і Гадюка	16
13. Вовк та Мишеня	17
14. Зовуля й Півень	18
15. Лев та Миша	19
16. Співаки	21
17. Лев та Вовк	21
18. Хааяїн та Шкапа	22
19. Тросженець	23
20. Охрімова свита	25
21. Два кума	26
22. Камінь та Червяк	28
23. Синиця	29
24. Вовк та Ягня	30
25. Шпак	32
26. Шука	34
27. Свиня	35
28. Вівчар	36
29. Лаші	37

30.	Виліна	38
31.	Цікавий	39
32.	Купець та Миші	40
33.	Торбина	41
34.	Горлиця й Горобець	42
35.	Миншача рада	44
36.	Пан на всю губу	46
37.	Бджола і Мухи	48
38.	Ведмідь-пасічник	49
39.	Вівці та Собаки	51
40.	Вовк і Лисиця	51
41.	Вовк та Зозуля	53
42.	Гадюка і Ягня	54
43.	Громада	55
44.	Квіти	56
45.	Лисиця і Ховрах	58
46.	Муха і Вджола	59
47.	Осел і Хазяїн	61
48.	Собака й Кінь	62
49.	Хмара	63
50.	Деревце	64
51.	Мандрівка	66
52.	Диковина	71
53.	Коник-стрибунець	73
54.	Дідок у лісі	74
55.	Гава і Лисиця	76
56.	Кіт і Баба	77
57.	Горшки	79
58.	Гуси	80
59.	Музики	81
60.	Пеня	84
61.	Півень і Перлинка	86
62.	Лев-дідуган	86
63.	Осел і Соловей	87
64.	Щука й Кіт	89
65.	Вілочка	91
66.	Лев на обляві	91
67.	Шелестуни	93
68.	Танці	94
69.	Пуцик	97
70.	Хаваяка і Челядки	99
71.	Старець	100

	СТОРОНА
72. Ягня	102
73. Жаби	104
✓ 74. Вередлива дівчина	106
75. Паланниця й Кириш	108
76. Лисниця-жалібниця	109
77. Снігур та Снігичка	110
78. Будяк і Васильки	111
79. Дідок і Вітряки	113
80. Кундель	114
81. Ластівка й Шуліка	116
82. Перекопне поле	117
83. Лев і Комар	120
84. Сила	122
85. Зезуля й Горлиця	128
86. Пяцькований Осел	124
87. Лисця й Виноград	126
88. Сидяга і Буряк	127
89. Тінь і Хлопчик	128
90. Солом'яний Дід	130
91. Чабан і Комар	131
92. Скоробагатько	132
93. Хмелина і Лопух	133
94. Жук і Бджола	135
95. Трандафіль і Свиня	137
96. Дуб і Лозина	137
97. Перли і Свиня	139
98. Мальований Стовб	140
99. Орачі і Муха	140
100. Ведмедик	141
101. На току	142
102. Вареники	143
103. Вовк і Кундель	145
104. Живий Хлопчик	147
105. Троянда	148
106. Ясся	150
107. Огонь і Гай	151

II. Загадки і Жарты.

A. Загадки (1—27)	153
B. Одгадки на загадки (1—27)	150
B. Акросіхи: 1. Кому привіт?	150
2. Хто баба?	151

3. Хто вона?	191
4. Хто вони?	191
5. Хто хвастає?	192
6. Де-кому на догад	192
7. Хто сестра і брат	192
8. Що за птиця	198
9. Що зацвіварчить?	193
10. Хто розмовляє?	193
11. Хто бреше?	194
12. Де-кому на догад	194
Дуля (Весела казочка)	194
Квіткове весілля	202

III. Пісні, думки, описи і т. н.

1. Пісня (Смажіть мені, добрі люди)	205
Думка (Як за ясом, за проліском)	206
3. Хутір в степі	208
4. Ярмарок (Перша редакція)	211
5. Ярмарок (Друга редакція)	214
6. Павичочка	217
7. Туга дівчини	218
8. Пісня (Летить голуб по-над полем)	220
9. Вечір	222
10. Журба	222
11. Зіронька	224
12. Моя веснянка	225
13. До ворожки	226
14. (Ой не цвісти калиноньці)	227
15. Розмова	228
16. Христос воскрес	229
17. На новий рік	230
18. Благання	230
19. Писавка	231
20. Веснянка	232
21. Після жнив	233
22. На передазі	234
23. Не плач, поет!	236
24. Шедявка	236
25. Змирнісенська	237
26. Поступо	239
27. Мавком Лисенкові	240
28. Над Дніпром	240

29. У степу	241
30. Веселий переспів на Новий рік	243
31. Пташка	244
32. На Великдень	245
33. До дітей	245
34. Олександрові Кониському	246
35. Під калиною	247
36. Думка (Турбується наш невс. світ)	248
37. Епітафії	249

IV. До мирового. (Жарт на одну дію)	251
--	-----

Приписки.

Леонід Глєбів	274
I. Байки	277
II. Загадки і жарти	281
III. Пісні, думки і т. ч.	282
IV. До мирового	283

Твори Ксенофонта Климковича.

Ксенофонт Климкович	287
1. Галичанка	289
2. До вітчизни	290
3. Акульхо	292
4. Пора згадки	296
5. При жерелі	297
6. Теща	298
7. Співак	301
8. З Єврейських Співанок Байрона	302
I. Рання смерть	302
II. Слава поляглого	303
III. Розорене Єрусалима	304
IV. На ріках вавилонських	304
V. Видіє Вельсазара	305
VI. Иродове горе	306
*9. О, хто малим не полюбив	307
10. Пропалий престол	308
11. До зірки	309
12. Привіт в річницю вінчання цісарської пари	310
13. Видіє	311

	СТОРОНА
14. Де-кому	312
15. Святославова долина	314
16. Моя туга	315
17. Мужик і Сова (Байка)	316
18. На вічну пам'ять Тарасови	318
19. Великі роковини	321
20. На ниву	327
21. Тарасови на вічну пам'ять	330
22. В 25-літній ювілей ціс. Франц-Йосифа I	333
23. Гомерової Іліади епів I	337
Становище Русі супр. Польщі і Московщини	365
Руська народня партія	402

Приписки.

I. Поезії	429
II. Прозові статті	432

Твори Володимира Шашкевича.

Володимир Шашкевич	437
1. Заспів	439
2. Думка	441
3. До зірки мого роду	442
4. Сльози	444
5. На пароході	446
6. Ластівкам в дорозу	416
7. Чудна долина	447
8. Русалка	448
9. Гомін молодої Руси	450
10. Нивішня пісня	452
11. Цвітка молить	455
12. Сиві очі	456
13. Зробок	456
14. Чого гурати?	462
15. Лелія во	462
16. До мого батька	463
17. Не чужого ми бажаєм	464
18. Однак нам воя	465
19. Бувало а ниві	468
20. Безнадійним співакам	468
21. З „Книги Співанок“ Гайного (I—XV)	470
22. Черна, княгиня черниговська	476

	сторона
23. Степова рожа	482
24. Прощання	484
25. До мого кобача	485
26. Туга на чужині	486
27. На ровлукі	487
28. Коли згадаю	487
29. На весні	488
30. Христос воскрес!	490
31. Чого серце бить-ся	500
32. Вінець на могилу Тарасу Шевченку	501
33. Собі я не собі	502
34. На весні	505
35. Привіття пісні Кир Іос. Семоратовичу	506
36. Жаль ваги не має	508
Як ми поступали досі і як би нам д. п. Росія і Австрія	509
Чому всім я досі казав по світу	510

Приписки.

I. Поесії	564
II. Прозові статті	567
Руськая пісня	570

Портрет Л. Глибова	4
" Кс. Климовича	280
" В. Пашкевича	496
Понравки помилок друкарських	578

10707

Помічені помилки друкарські.

НА СЛОВО	В СТРИЖІ	НАДРУКОВАНО	МАЄ БУТИ
84	3 в. д.	темиенько	темиеньмо,
67	25	чочу	коцу
114	4	По сія стрижі пропущена верста:	
		По на чутю того, хто кинув...	
248	3 в. д.	просит	просити
272	1 в. д.	раючи сія	раючи ти
294	18	росейкоки.	росейский
301	12	И ведут	И ведут
389	13	бажане	бажанье
—	25	постріле	пострілье
347	20	проклятем	проклятьем
424	11	і западной	и западной
534	9 в. д.	сумнівасмо	сомніваемо
546	8 в. д.	Длятого	Длитого

727

Бібліотека руских класиків під назвою

РУСКА ПИСЬМЕННІСТЬ

виходить від мая 1904 року. Доси вийшли:

1) Твори Івана **Потляровського**, Петра **Артемовського-Гулака**, Євгенія **Гребінки**, II-ий наклад 1908 в 4000 примірників, (I-ий наклад в 3000 прим. з 1904 р. розкуплений.) Сторін 536.

2) Твори Григорія **Квітки-Основ'яненка**, 1904 і 1905, в 4000 примірників, два томи. I-ий том сторін 544, II-ий том 552.

3) Твори **Варвара Шапчевича**, Якова **Головацького**, Никола **Єстиярєвича**, Антопа **Могильницького**, 4000 прим. 1906. Стор. 624.

4) Твори Амвросія **Метлинського** і Микола **Костомарова**, 3000 прим. 1906. Стор. 496.

5) Твори Тараса **Шевченка**, в двох томах. 5000 прим. 1907. Сторін I. том 544, II. том 532 (розкуплені).

6) Твори Пантелеймона **Куліша**, в 6-ох томах. 5000 прим. I. том 1908, стор. 504; II. т. 1909, стор. 560; III. т. 1909, ст. 576; IV. т. 1909, ст. 528; V. т. 1910, ст. 560; VI. т. 1910, ст. 700.

7) Твори Леоніда **Глібова**, Ксенофонта **Климовича**, Володимира **Шапчевича**, 5000 прим. 1911. Стор. 560.

8) Твори Ізидора **Воробкевича**, в 3-ох томах. I. том 1909, ст. 420; II. т. 1911, ст. 420; III. т. друкує ся.

9) Твори Олександра **Стороженка** — друкують ся.

